

ΤΟ
ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΤΟΣ Α΄.

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1893.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ «ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ» Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ
1893.

Απαγορεύεται ἡ ἀνατύπωσις παντὸς ἄρθρου.

ΤΟ
ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΤΟ
ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΑΠΑΞ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ — ΤΟΜΟΣ Γ΄.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ «ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ» Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ
1893.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ)

B.

Η ΓΥΝΗ ΠΑΡΑ ΤΩ ΦΡΕΑΤΙ

Ἄπο τοῦ δάσους τῶν Κέδρων, κειμένου πλησίον τοῦ βουνοῦ, ἔπνεε πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὴν πετρώδη ἐκεῖ περιοχὴν, ἡρέμως ὁ ἄνεμος, ἐγείρων ἐν τῇ ψυχῇ αἰσθηματικὰς ὄνειροπολήσεις.

Εἶχε παρέλθει τὸ θέρος. Τοῦτο διέκρινέ τις καὶ ἐκ τῆς σμικρυνθείσης ἤδη ἡμέρας.

Ἡ νύξ ταχέως ἐπῆρχετο, ἐπεκτείνουσα τὴν πορφύραν τῆς, ἀκολουθουμένη ἀπὸ κυανοειδεῖς καὶ μαύρας σκιᾶς, αἵτινες θὰ διελύοντο εὐθὺς, ὡς ἡ ἄπειρος στρατιὰ τῶν ἀστέρων θὰ διεσκορπίζετο ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ θερμότης ἦτο μεγάλη κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ ἐλπίζη τις, ὅτι θὰ ἐπῆρχετο μικρὰ αὐτῆς ὕψεσις. Μεταξὺ τῶν σκιῶν τῆς γῆς καὶ τῆς λάμψεως τῶν ἀστέρων περιστρέφετο πνιγηρὸς ἀήρ, βαρύνων τὰς αἰσθήσεις καὶ ἐξάπτων διὰ τῆς θερμότητος τὸ αἷμα.

Πρὸ πάντων σήμερον, περὶ ὥραν δηλαδὴ ἕκτην μετὰ μεσημβρίαν, καὶ αὐτὰ τὰ βραδέως εἰς τὸν ὀρίζοντα ἀνυψούμενα νέφη παρεσύροντο μακρὰν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, συναποφέροντα πᾶσαν ἐκ τῆς ἐρήμου πνοήν. Ἄπο τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ ἀντήγησαν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην φθόγ-

γοι μελωδικοί, όμοιάζοντες τούς φθόγγους τῆς φλογέρας νεαροῦ ποιμένου, αὐλοῦντος ἐν μέσῳ τῶν βελαζόντων προβάτων του. Ἄλλ' οἱ μελωδικοί οὗτοι φθόγγοι δὲν ἀντήχουν τυχαίως, οὐδὲ χάριν τῶν προβάτω, ἀλλὰ χάριν ἐρωμένης, μακρὰν ἀπούσης.

Κανένα κρασί δὲν εἶνε τόσο γλυκὸ
Κανένα ψωμί τόσο θρεπτικὸ
Καθὼς τὰ φιλία σου, μελαγχροινὴ μου κόρη,
Καὶ ὅμως ἐγὼ πεινῶ, πεινῶ, πεινῶ.

Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους καὶ πλησίον φρέατος, κειμένου ἐγγὺς τοῦ χωρίου κείνου τῆς Σαμαρείας, ὅπου ὁ γενάρχης Ἰακώβ ἐγκατέστησε κληρονόμον του τὸν ἀγαπητόν του υἱόν, ἐκάθησεν ὁ ἐκ Ναζαρέτ διδάσκαλος, κατεσκευασμένος καὶ κεκοπιτικῶς ἐκ τοῦ ταξιδίου καὶ τῆς ὁδοιπορίας. Τὰ χεῖλη του ἔκαιον ἐκ δίψης, ἡ δὲ γλῶσσά του εἶχεν ἀποξηρανθῆ. Τὸ ἐν τῷ φρέατι ὕδωρ οὐδόλως ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ πρὸς κορεσμόν τῆς δίψης του, διότι οὐδὲν μέσον πρὸς ἀντήλυσιν εἶχε, τὸ δὲ φρέαρ ἦτο πολὺ βαθύ.

Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κρατῶν μεταξὺ τῶν χειρῶν του καὶ στηρίζων αὐτὰ ἐπὶ τῶν γονάτων του, ἀνέμενεν ἐπὶ μακρὸν μήπως ἐμφανισθῆ τις, ἵνα ἀντήλυσῃ ἐκ τοῦ φρέατος, καὶ δυνηθῆ παρ' αὐτοῦ νὰ κατασβέσῃ τὴν δίψαν του.

Καὶ ἐνῶ εἶχε προσηλώσει τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν ὁδόν, ἥτις ἔφερον εἰς τὸ φρέαρ, ἔπληξε τὸ εὖς αὐτοῦ τὸ ἄσμα τοῦ ποιμένου, ἄδοντος :

.
.
Καὶ ἐγὼ διψῶ, διψῶ, διψῶ.

«Πεῖνα καὶ δίψα διὰ τὴν σάρκα, τὸ παλαιὸν ἄσμα τῶν ἁμαρτωλῶν», ἐψιθύρισε, κινήσας τὴν κεφαλὴν.

Σειρὰ πτηνῶν, ἀδιακόπως κρωζόντων, διήλθεν ἄνωθεν αὐτοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ἐν τῇ ἡρεμίᾳ τῆς νυκτὸς ἀντήχει καὶ τὸ ἄσμα τοῦ ποιμένου.

Ὁ διδάσκαλος ἤγειρε τὴν κεφαλὴν καὶ παρετήρει τὰ διαβαίνοντα πτηνά. Ἄλλ' αἰφνης ἐνεφανίσθη πρὸ αὐτοῦ ὡραία, θελκτικὴ γυνή, τῆς ὁποίας ἡ λάμπουσα ἐσθῆς ἀπήστραπτεν ἐντὸς τοῦ βραδέως βαίνοντος

σκότους τῆς ἐσπέρας. Τὸ ὄλον τοῦ σχήματος καὶ τῆς μορφῆς της διεκρίνετο σχεδὸν διὰ μέσου τοῦ ἐλαφροῦ, λευκοτάτου καὶ διαφανοῦς περικαλύμματος, ὅπερ περιέβαλλε τὰ μέλη αὐτῆς. Σῶμα λεπτοφυές καὶ ἁρμονικόν, πρόσωπον ὡραῖον, θελκτικόν, κόμη μελανωτέρα τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς, χεῖλη ἐρυθρὰ καὶ λεπτά, ὀφθαλμοὶ ἀκτινοβολοῦντες, γραμμαὶ ἁρμονικαί, ὡς τοῦ ἀγάλματος, ἐκόσμουν τὴν γυναικείαν ταύτην ὑπαρξιν, ἥς τὸ ὄλον τῆς ἐκφράσεώς της εἶχε τι τὸ αἰνιγματῶδες καὶ ἀδυσώπητον.

Ἐν ἀρχῇ ἐξέλαβε τὸν διδάσκαλον ὡς ἐπαίτην τινὰ ἢ πλάνητα, ἄστεγον, διανυκτερεύοντα ἐν ταῖς ὁδοῖς. Χωρὶς νὰ τῷ εἶπη λέξιν, οὐδὲ νὰ τὸν χαιρετίσῃ, διήλθε πρὸ αὐτοῦ ἀδιαφόρως, καὶ πλησιάσασα εἰς τὸ χεῖλος τοῦ φρέατος, ἀφῆκε μεθ' ὀρυγῆς τὸ χάλκινον ἀγγεῖόν της.

Ὁ διδάσκαλος χωρὶς νὰ κινηθῆ τῆς θέσεώς της λέγει πρὸς αὐτήν : «Δός μοι νὰ πίω».

Μετὰ βραχείαν αὕτη σκέψιν καὶ ἀφοῦ ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ διδασκάλου ἐταστικὸν βλέμμα, τῷ ἀποκρίνεται «Πῶς σύ, ὅστις καὶ ἐκ τῆς ἐνδυμασίας σου καὶ ἐκ τῆς ὀμιλίας σου φαίνεσαι νὰ εἶσαι Ἰουδαῖος, ζητεῖς παρ' ἐμοῦ ὕδωρ νὰ πίης, ἡ ὁποία εἶμαι γυνὴ Σαμαρεῖτις ; Σεῖς οἱ Ἑβραῖοι θέλετε νὰ φαίνεσθε, ὡς προέχοντες καὶ ἐκλεκτοὶ μεταξὺ ὄλων τῶν λαῶν, θεωρεῖτε δὲ ὡς μόλυσμα τὴν συνάφειάν σας μεθ' ἡμῶν. Δὲν ἐνοῶ ὅθεν τὴν παράκλησίν σου». Καὶ ἐνῶ ἔλεγε ταῦτα, ἔδесе καλῶς μετὰ τὸ σχοινίον τὸ ἀγγεῖόν της καὶ ἔρριψεν αὐτὸ εἰς τὸ φρέαρ.

«Ἐὰν ἠνόςεις, λέγει πρὸς αὐτήν ὁ διδάσκαλος, τὴν ἀποστολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἤξευρες τίς σε παρακαλεῖ ἐδῶ, ὅπως τῷ δώσης ὕδωρ νὰ πίη, θὰ ὀμίλεις κατ' ἄλλον τρόπον. Παρακάλεσόν με, καὶ ἐγὼ θὰ σοὶ δώσω ὕδωρ ζῶης».

Ἡ γυνὴ ἐκράτησε τότε διὰ τῆς χειρὸς τὸ σχοινίον, δι' οὗ κατήρχετο εἰς τὸ φρέαρ τὸ ἀγγεῖον, στρέψασα δὲ τὸ πρόσωπον αὐτῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον, ἔρριψεν εἰς αὐτὸν χλευαστικὸν βλέμμα καὶ τῷ ἀπεκρίθη ἐνταυτῷ ὡς ἐξῆς :

«Ναί, σεῖς οἱ Ἑβραῖοι εἶσθε φιλόδωροι ἄνθρωποι καὶ χαρίζεσθε, ὡς οὐδεὶς ἄλλος λαός, τοῦτο τὸ ἡξέυρει ὅλος ὁ κόσμος. Ἄλλὰ σὺ δὲν κρατεῖς τίποτε εἰς τὰς χεῖράς σου. Πῶς, με-τί λοιπὸν θὰ βγάλῃς νερό ; Καὶ κανένα ἄλλο πηγάδι δὲν εἶνε ἐδῶ πλησίον ἢ καμμία πηγή. Ἀπὸ ποῦ θὰ λάβῃς λοιπὸν καὶ θὰ μοῦ δώσης τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς; Μήπως εἶσαι μάγος;» Ταῦτα δὲ λέγουσα, ἀνέστυρεν ἐκ τοῦ φρέατος τὸ σχοινίον μετὰ

τοῦ πλήρους ὕδατος ἀγγείου. « Ἀπὸ τοῦ φρέατος τούτου, προσέθεσεν αὕτη, ἔπιον οἱ προπάτορες ἡμῶν καὶ τὰ τέκνα των καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ πῶ ἄλλο νερό ».

« Σὲ πιστεύω, ἀπεκρίθη ὁ Ναζωραῖος. Ἀλλὰ σοὶ λέγω, ὅτι ὅστις θὰ πῆ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τούτου θὰ διψήσῃ πάλιν· ἐκεῖνος ὅμως, ὅστις πῆ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐγὼ θὰ δώσω πρὸς αὐτόν, δὲν θὰ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, διότι τοῦτο θὰ γίνῃ αὐτῷ αἰωνία πηγὴ ζωῆς καὶ εὐχαριστήσεως ».

« Ἄ! τί εὐτυχία! ἀνεφώνησεν ἡ γυνή, τότε δὸς μου ἀπ' αὐτὸ τὸ νερό, διὰ νὰ μὴ διψήσῳ ποτὲ πλέον, νὰ γλυτώσω δὲ καὶ ἀπὸ τὸν κόπο τοῦ νὰ ἔρχωμαι εἰς τὸ πηγάδι ».

Ἡ προηγουμένη σκυθρωπότης ἐξέλιπεν ἤδη ἀπὸ τοῦ προσώπου της· ἐφαίνετο εὐχαρις, εὐθυμος καὶ εὐχαριστημένη ἐκ τῶν ἰδιορρυθμῶν λόγων τοῦ πλάνητος ἐρημίτου. Ἐρειδομένη διὰ τοῦ ἀγκῶνός της ἐπὶ τοῦ χεῖλους τοῦ φρέατος καὶ περισφίγγουσα ἐν τῇ ἀγκάλῃ τὴν ὑδροδόχην της, εἶχε λάβει θελκτικὴν στάσιν, καθ' ἣν διεγράφετο ἐναρμονίως ἡ συμμετρία τοῦ λεπτοφυοῦς σώματός της. Ἡσθάνετο κατὰ τι διὰ τὸν μετ' αὐτῆς συνομιλοῦντα Ἰουδαῖον, ὅπερ τὴν ἐδέσμευε καὶ ἐφαίνετο αὐτῇ κάπως εὐχάριστον νὰ διαμείνῃ ἐπ' ὀλίγον παρ' αὐτῷ, ἐκεῖ, ἐν τῇ σιωπῇ καὶ τῇ ἡρεμίᾳ τῆς νυκτός.

Ἄλλ' οὕτω· ἔμνε καρφωμένος ἐν τῇ θέσει του, ἀκίνητος, βυθισμένος ἐπὶ τοσοῦτον εἰς σκέψεις, ὥστε ἐλησμόνησε καὶ τὴν φοβερὰν δίψαν του. Οὐδεμίαν σωματικὴν ἀνάγκη ἠδύνατο νὰ κατισχύσῃ ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν σπανίαν ταύτην συνάντησιν τῆς στιγμῆς ἐκείνης.

« Τί σημαίνει ἡ κατὰ τὴν πορείαν σου ἐμφάνισις αὕτη τῆς γυναικός; » Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀνήρχετο αὐτῷ ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς του, ἐζήτηε δὲ νὰ εὕρῃ τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τῆς ψυχῆς του φωνῇ.

Καὶ ἀντήχει πάλιν τὸ μελωδικὸν ἄσμα τοῦ ποιμένος ἀπὸ τοῦ βουνοῦ, περιπαθέστερον ἢ πρότερον :

· · · · ·
 · · · · ·
 Θέλεις, κόρη, νὰ πεθάνω ἀπ' ἀγάπης;
 Ἔλα σ' ἐμὲ τὴ νύκτα π' ὄλα σιωποῦν,
 Θ' ἀνοίξω τὴν ἀγκάλιά μου μὲ χερὰ νὰ σὲ δεχθῶ,
 Καὶ θὰ σὲ σκεπάσω μὲ φιλιὰ, μὲ φιλιὰ.

« Τὸ παλαιὸν ἄσμα τῶν ἀμαρτωλῶν » ἐψιθύρισε πάλιν ὁ διδάσκαλος, ἐγείρας τὴν κεφαλὴν καὶ προσβλέψας πρὸς τὴν γυναῖκα, ἥτις, βυθισμένη εἰς ὄνειρα, ἴστατο παρ' αὐτῷ. Οἱ ὀφθαλμοὶ της ὡς ἀντίκρυσεν αὕτη τὸ βλέμμα του, ἐπρόδιδον σφοδρὸν πάθος.

« Πήγαινε, κάλεσον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἔλα πάλιν ἐδῶ » εἶπε πρὸς αὐτὴν σιγαλῇ τῇ φωνῇ ὁ Ναζωραῖος.

« Δὲν ἔχω ἄνδρα » ἀπεκρίθη αὕτη.

« Ἀληθῶς, δὲν ἔχεις ἄνδρα. Εἶχες πολλοὺς, καὶ αὐτὸς ποῦ ἔχεις τώρα δὲν εἶνε σύζυγός σου ».

« Ἄχ! σὺ μαντεύεις, αὐτὸς ἀνήκει καὶ εἰς ἄλλην γυναῖκα! Δὲν εἶνε ἔτσι; Ὡμίλει προφήτα! Σὺ βλέπεις καὶ ἐντὸς τοῦ σκότους καὶ οὐδὲν εἶνε διὰ σὲ κεκρυμμένον ἐντὸς τῆς ψυχῆς. Λέγε, ποίας ἄλλης γυναικὸς σύζυγος εἶνε ὁ ἀγαπητός μου; »

Καὶ ἀφῆκε τότε αὕτη τὸ ἀγγεῖον, καὶ ἐπλησίασε τὸν ξένον, μεθ' οὗ συνωμίλει, καθήσασα ἐγγὺς αὐτοῦ. Οὗτος δὲ ἐκινήθη οὐδόλως. Δὲ τῆς μιᾶς χειρὸς στηρίζων τὴν κεφαλὴν του, τὴν δὲ ἄλλην ἀφίπων νὰ καταπίπτῃ, ἔμνε ἐκεῖ ἀτάραχος, περιβεβλημένος τὸν μακρὸν αὐτοῦ μανδύαν, ὅστις ἔφθανε μέχρι τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν του.

« Ἦκουσες τὸ τραγοῦδι; Τὸ παλαιὸ τῶν ἀμαρτωλῶν τραγοῦδι; » ἠρώτησεν αὐτὴν. Ἐκλίνε δὲ τὴν κεφαλὴν τὸσφ πρὸς τὰ ἐμπρός, ὥστε ἡ μακρὰ κόμη ἐχύνετο ἐπὶ τῆς ράχεώς του καὶ ἐκάλυπτεν ἐκ τῶν πλαγίων ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ πρόσωπόν του.

« Εἶνε ὁ ἔρωσ ἀμαρτία; » ἠρώτησεν ἡ γυνὴ μὲ σταθερὸν τόνον φωνῆς.

« Τοῦτο δὲν εἶνε γεγραμμένον ».

« Τί εἶνε γεγραμμένον; »

« Ἀγάπη εἶνε ἡ πραγματώσις τοῦ Νόμου. Ὁ Θεὸς εἶνε ἡ ἀγάπη. Ὅστις μένει ἐν τῇ ἀγάπῃ, μένει παρὰ τῷ Θεῷ καὶ ὁ Θεὸς παρ' αὐτῷ ».

« Λοιπόν! » Τοῦτο ἤχησεν ἐν αὐτῇ σχεδὸν ἐπιτακτικῶς καὶ συγχρόνως ὡς ὑπερήφανος ἱκανοποίησις ὅτι αἱ σκέψεις της ἦσαν ὀρθαί.

« Ὁ Θεὸς—ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῶν αἰώνων ».

« Τῷ Θεῷ ἀνήκομεν ὅλοι, ἐὰν τὸ ἐπιτρέπετε σεῖς οἱ ἐκλεκτοὶ Ἰουδαῖοι ».

« Ἡ σωτηρία θὰ ἔλθῃ ἐκ τῶν Ἰουδαίων. Οὕτω εἶνε γεγραμμένον » ἀπεκρίθη ὁ Ναζωραῖος.

« Οἱ πατέρες ἡμῶν, εἶπε τότε ἡ γυνὴ, προσεκύνησαν τὸν Θεὸν ἐπὶ

τοῦ ὄρους τούτου, σεις ὁμως οἱ Ἰουδαῖοι φρονεῖτε, ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ εἶνε ἡ μόνη πόλις, ὅπου πρέπει νὰ προσκυνῆ τις τὸν Θεόν. Τίς ἔχει λοιπὸν δίκαιον;»

«Γυνή, πιστευσόν με, θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν οὔτε ἐν Ἱερουσαλήμ, οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, προσκυνήσης τὸν Θεόν σου, ἀλλ' ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσης αὐτόν. Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ οἱ προσκυνοῦντες αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δέον νὰ τὸν προσκυνοῦσι.»

«Ὁ Θεὸς εἶνε πνεῦμα;» ἀνεφώνησεν ἡ γυνή, κτυποῦσα τὰς χεῖράς της. «Ἐν πνεύμα! Σὺ εὐκολύνεις ἔτσι τὰ τῆς θρησκείας. Λοιπὸν τότε δὲν χρειάζομεθα ἱερεῖς καὶ θεολόγους;»

Ὁ Ναζωραῖος ἐσιώπα.

«Καὶ τὴν ἠθικὴν πόθεν θὰ τὴν παραλαμβάνωμεν, θὰ τὴν διδασκώμεθα; Δὲν θὰ διδασκώμεθα πλέον τὴν ἠθικὴν παρὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν θεολόγων; Ἡ δὲν θὰ δανειζόμεθα αὐτὴν παρὰ τῆς θρησκείας;»

«Ἐκαστος θὰ εὕρισκῃ ταύτην ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ συνειδήσει του.»

«Ἴσως αὐτὴ, ἡ λεγομένη ἠθικὴ, εἶνε τίποτε εἰς πᾶσαν περίστασιν. Μισῶ αὐτὸν τὸν πλήρη ὑποκρισίας κόσμον. Ἐπεθύμουν νὰ καταστραφῇ οὗτος μὲ τοὺς ἱερεῖς του καὶ τοὺς θεολόγους του.»

«Μὴ λησμονῆς, γύναι, ὅτι προσδικᾷ οὗτος σωτῆρα.»

«Ἄς ἔλθῃ οὗτος· ἐὰν ἔχῃ ἰσχὺν, θὰ ζήσῃ, θὰ καταστραφῇ ὁμως, ἐὰν οἱ ἄλλοι εἶνε ἰσχυρότεροι.»

«Θεὸς εἶνε ἡ ἀγάπη», εἶπεν αὐτῇ ὁ Ναζωραῖος.

«Καὶ ὁ Θεὸς εἶνε πνεῦμα· δὲν ἐδίδασκας πρὶν αὐτό; Ἀλλὰ τότε ἐξήγησέ μου αὐτό: Ἀφοῦ ἡ ἀγάπη εἶνε πνεῦμα, πῶς συμβιβάζεται τότε μὲ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας; Καὶ τί θὰ γίνῃ μετὰ θάνατον, εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, διὰ τὸν ἄνδρα, ὅστις ἐπῆρε πολλὰς γυναῖκας, ἢ διὰ τὴν γυναῖκα, ἢ ὅποια ἐπῆρε πολλοὺς ἄνδρας—ποῖα ἐξ ὧν θὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν πρῶτον καὶ ποῖος ἐκ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν δευτέραν;»

«Ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ οὔτε ἁπανδρεύονται, οὔτε ξεπανδρεύονται. Ὅλοι εἶνε ἴσοι. Αὕτη εἶνε ἡ εὐδαιμονία. Ὁ νοῶν νοεῖτω.»

«Ἐγὼ δὲν τὰ ἐννοῶ αὐτὰ, εἶπεν ἡ γυνή, πλησιάσασα ἀκόμη πρὸς αὐτόν· ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἤγγιζον τὰ ἐνδύματά των. Μὲ ἀπληστα βλέμματα παρετήρει τὸ πρόσωπον τοῦ Ναζωραίου, ἐνῶ ἡ καρδία της ἔπαλλε σφοδρῶς. «Πῶς εὕρισκασαι μετὰ τῶν γυναικῶν;» λέγει πρὸς αὐτόν.

Ἐγείρει τότε ὁ διδάσκαλος τὴν κεφαλὴν του, ἀπωθεῖ τὴν γυναῖκα,

καὶ ἀφίνει ἡσύχως τὰ βλέμματά του νὰ ἐντροφῶσιν εἰς τὴν λάμπην καὶ τὰς σκιὰς τῆς νυκτός, λέγων ἐνταυτῷ πρὸς αὐτήν: «Δὲν ἔχω τίποτε μὲ τὰς γυναῖκας νὰ κάμω.»

Ἐπῆλθεν εἶτα μεταξὺ τῶν δύο μακρὰ σιγή.

Ἡ γυνὴ ἐθαύμαζε μὲ τὸν ἑαυτὸν της, ὅτι εὗρισκε τὰς λέξεις τοῦ νέου ξένου πιστευτάς. Πρῶτην φορὰν εἰς τὸν βίον της ἔβλεπεν ἕνα ἄνδρα ἐντὸς τοῦ σκότους καὶ τῆς μυστικότητος τῆς νυκτός νὰ ἴσταται πλησίον της, ἀντὶ δὲ περιποιήσεων καὶ κολακειῶν, νὰ τῇ λέγῃ: «Δὲν ἔχω τίποτε μὲ τὰς γυναῖκας νὰ κάμω!»

Οὐδὲ ἔχνος ἀμφιβολίας ἠγέρθη εἰς τὸ πολύπειρον πνεῦμά της, ὅπερ ὁ βίος εἶχε καταστήσει ἱκανὸν πρὸς ἐπίκρισιν. Αὕτη, ἣτις τόσον εἶχεν ἀσχοληθῆ μετὰ τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου, κάθηται ἐν βαθυτάτῃ μοναξίᾳ, ὡς ἐν νήσῳ, μετὰ νέου ἀνδρὸς τολμηρᾶς διανοίας, δύναται δὲ οὗτος ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιρρήσεως νὰ ὁμολογήσῃ: «Δὲν ἔχω τίποτε νὰ κάμω μὲ τὰς γυναῖκας.»

Ναί, ὡς οὗτος προηγουμένως εἶπε: «Ὁ νοῶν, νοεῖτω.» Τὴν φορὰν ταύτην ἐνόει καὶ αὕτη. Αἱ λέξεις αὐταὶ ἐπέχεον ἐπ' αὐτῆς ἄρωμα μακαριότητος, ἐπέδρων ὡς δριμύεια ὄσφρησις τῆς μέχρι τοῦδε ἀδοξίας της. Ὑπερέβαινον τὰ ὄρια τῆς σκέψεώς της, ἀλλὰ κατενοοῦντο ἤδη ὑπ' αὐτῆς. Ἐν τῇ καρδίᾳ της ἠσθάνετο, ὅτι ὑρίστατο τὴν ἐπενέργειαν θαύματος, θαύματος, ὅπερ ἐδελέασε καὶ κατέστησεν αὐτὴν εὐτυχῆ, μεθ' ὅλους τοὺς πόνους καὶ τὰ ρήγματα, τὰ ὅποια ὑπέστη ἢ ὑπερήφανος ὑπαρξίς της.

Αἰφνης πίπτει αὕτη εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ναζωραίου, ἐνῶ χεῖμαρρος δακρύων ἐκάλυπτε τὸ ὄρατον καὶ ὡς μάρμαρον λευκὸν πρόσωπόν της.

«Κύριε!» ἐφέλλισε, στηρίζασα τὴν κεφαλὴν της ἐπὶ τῶν γονάτων του.

Μετὰ μικρὰν σιωπὴν, λέγει πρὸς αὐτήν ὁ Ναζωραῖος μὲ φωνὴν πλήρη συμπαθείας: «Καθὼς σοὶ εἶπον, πολλοὺς ἄνδρας εἶχες, καὶ αὐτός, τὸν ὅποιον ἔχεις τώρα, δὲν εἶνε σύζυγός σου. Ὁμίλει, ἀνοιξε πρὸς ἐμὲ τὴν καρδίαν σου. Ποῖος ἦτον ὁ πρῶτός σου ἀνὴρ;»

Ναί, τοῦτο εἶνε τὸ ἀξιοθαύμαστον, ὅτι ὁ ἅγιος ξένος ἄμα ἤνοιξε τὰ χεῖλη καὶ τὴν καρδίαν του καὶ μετέπλασε τὴν ὑπερήφανον ἐκείνην γυναῖκα, ἣτις ἐγίνωσκε νὰ ἀποκρύπτῃ τὰ ἐνδόμυχα αὐτῆς πρὸ τοῦ κόσμου, εἰς ταπεινὴν ἐξομολογήτριαν καὶ ὀπαδὸν αὐτοῦ.

«Ποῖος ἦτον ὁ πρῶτος ἐρωτᾶς; Ὁ πρῶτος; Ἄχ! αὐτὴ εἶνε παλαιὰ ἱστορία. Κατὰ τὴν μικρὰν παιδικήν μου ἡλικίαν οἱ συγγενεῖς μου μὲ ἔφερον εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ ἔπεσα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πρώτου συζύγου. Οὗτος ἦτο ἀδελφός ἐνός Ραβί, ἀλλὰ καὶ ὁ σύζυγός μου ἦτον ἐπίσης πεπαιδευμένος. Ἀνθρωπος καλός, τοῦ καθήκοντος, πλὴν ἀδύνατος, ὡς κάλαμος ἐν μέσῳ ἀνέμων. Τὸ ὕψιστον αὐτοῦ ἰδανικόν ἦτο νὰ παρακολουθῆ καὶ ἐπιτελῆ τὰς σκαιὰς συνηθείας τοῦ βίου τῶν αἰθουσῶν ἐν Ἱερουσαλήμ, ἐμὲ δὲ, τὴν ὁποῖαν ἐθεώρει ὡς πολῦτιμον κτησίν του, ὡς θησαυρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε μόνος αὐτός τὴν κυριότητα, νὰ μὲ βλέπη λάμπουσαν ἐν μέσῳ τοῦ κύκλου τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Ἱερουσαλήμ. Πόσῳ μοὶ ἦσαν ταῦτα ἀντιπαθῆ, πόσῳ ἐμίσην τὸν συρρετόν ἐκεῖνον, τῶν λεγομένων ἐπιφανῶν! Ἀλλὰ τοῦτο μοὶ ἐπήρχετο αὐτομάτως, ἐνστικτικῶς, καὶ οὐχί, διότι ἤμην εἰς θέσιν νὰ διακρίνω. Ὁ νοῦς μου ἦτον ἀμβλὺς, βυθισμένος εἰς ὄνειρα, ὅπερ ὁ κύριός μου ἐθεώρει ὡς εὐτυχίαν μου. Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ οὗτος ἦτο δεινός, ὁ δὲ βίος του καθ' ὅλα ἄμεμπτος, ἀλλ' οὐδὲν ἐνόει ἐκ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ μου συμβαινόντων. Ἀνῆκεν εἰς ἐκείνην τὴν φιλοσοφικὴν Σχολήν, ἣτις ἐθεωρεῖτο τοῦ συρμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεταξὺ τῶν ἀωτέρων τάξεων.

«Ποῖας ἡλικίας ἦσο, ὅτε οὗτος σὲ ἀνεγνώρισεν ὡς σύζυγον;»

«Δεκατεσσάρων μόλις ἐτῶν, παιδίον ἔτι. Ὑπανδρεύθην αὐτόν, ἀγνοοῦσα τελείως τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, ἐν τῷ ὁποίῳ εὕρισκόμεν, ὡς τὸ ἄνθος ἐν μέσῳ τῆς πεδιάδος. Μοὶ ἐπεβάλλοντο καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀντίθετα τοῦ ἰδανικοῦ μου, βαναυσότητες, αἰτινες μὲ ἐνέπλησαν φρίκης. Οἱ συγγενεῖς μου, οἵτινες μὲ εἶχον ὀδηγήσει εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀπέθανον. Ἐμενον μόνη, ἔρημος, ἐν ἀμφιβολίαις, λεία ἀπλῶς τοῦ ζῆναι ἀνδρός.»

«Ὁ γάμος σου ἦτο καὶ ἡ πρώτη δυστυχία σου.»

«Ἐν τῇ δυστυχίᾳ ταύτῃ ἀπέκτησα θυγατέρα. Ἡσθένησα· τρεῖς δὲ μῆνας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ εὕρισκόμεν εἰσέτι πρὸ τοῦ χεῖλους τοῦ τάφου.

Ὁ σύζυγός μου ἦτον ἀκούραστος ἐν τῇ πρὸς ἐμὲ περιποιήσει του· ἐπὶ ὥρας μακρὰς ἐκάθητο παρὰ τῇ κλίνῃ μου καὶ ἔκλαιεν. Ἄλλ' οὐδὲν ἐνόει ἐκ τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ ψυχῇ μου. Ἐγὼ ἤμην τὸ ἀγαπητόν του ἀσθενὲς ζῶν, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπώλειαν ἐφοβεῖτο.»

«Καὶ ἀφοῦ ἐθεραπεύθης;»

«Τὸ παιδίον εἶχε καταστῆ ὄριμος γυνή. Ἐγὼ δὲ ἀπέκρουον τότε τὰς ἐπιθυμίας του καὶ ἀπέφευγον τοὺς βιασμούς του. Αὐτός ἦτο ὁ ἀγὼν τῆς

ἐλευθέρας ψυχῆς κατὰ τοῦ κτηνώδους συζυγικοῦ καθήκοντος. Οἱ πεινηροί μου ἐφώναζον καὶ ἠρέθιζον τὸ σύζυγόν μου ἐναντίον μου. Ὁχρὰ καὶ σιωπηλὴ ἐκαθήμην ἐν τῷ κήπῳ, κρατοῦσα τὸ θυγάτριόν μου εἰς τὰς ἀγκάλας μου. Μίαν ἐσπέραν ἐκοιμήθη τὸ τέκνον μου, ἵνα μὴ ἐξυπνήσῃ πλέον. Τὴν δὲ ἐπομένην νύκτα ἐτίναξα τὴν σκόνην τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τῶν ποδῶν μου καὶ ἀπῆλθον. . . .»

«Πρὸς ἐπιτυχίαν δευτέρου γάμου καὶ νέου συζύγου.»

«Παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἐσταμάτησα, συναντήσασα ἐκεῖ λοχαγόν τινα, μεθ' οὗ συνεζεύχθην. Οὗτος ἐγνώριζε νὰ διεγείρῃ εἰς τὴν ἀτυχῆ ἐμὲ γυναῖκα κατὰ πρώτην φορὰν τὰ αἰσθήματα τοῦ ἐμπαθοῦς ἐρωτος, τῆς ὑλικῆς ἀπολαύσεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῆς ἀνδρικής κἀλλονῆς. Ἡ ταπεινώσις μου ἦτο ὑπερφάνειά μου· ἡ ὑποταγή μου εἰς τὴν θέλησίν του εὐτυχιστάτη μου ἱκανοποίησις. Ἐζων ἐν αὐτῷ ὡς δευτέρα ψυχὴ του. Ἡ δὲ ὑγεία καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ μετεδίδετο καὶ εἰς ἐμὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἦνθει τὸ πρόσωπόν μου καὶ ἐξωραΐζετο τὸ σῶμά μου. Ἄχ! ἡ ζωὴ μοὶ ἐφαίνετο πλήρης θεληγῆτρων καὶ ἀπολαύσεων. Σήμερον, αὔριον καὶ αἰωνίως θὰ ἀγαπῶ, τῷ ἔλεγον, σὲ καὶ μόνον. Ἀλλὰ τότε ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ ὡς κέδρος ὑπὸ κεραυνοῦ βληθείς, καὶ ἐγὼ ἔμεινα μόνη ἐν φοβερᾷ θλίψει. . . .»

«Καὶ ἐπερίμενες τὸν τρίτον.»

«Μετά τινος μῆνας ἐπέτυχον καὶ αὐτόν. Ὡς τὸν εἶδον, ἤρχισεν ἡ καρδιά μου νὰ πάλλῃ δι' αὐτόν, ἐνῶ τὸ στόμα μου ἐσιώπα. Ἡ πρὸς αὐτόν πεποιθήσις μου, ὅτι θὰ μὲ ἠγάπα, ἦτον ἀπεριόριστος. Ὅ,τι ἔπραττεν, ἦτο δι' ἐμὲ εὐχάριστον. Εἶμεθα ὅμοιοι κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' αὐτὸς ἐφαίνετο νεώτερος ἐμοῦ· ἦτον ἀνθηρός, διότι δὲν εἶχε δοκιμάσει, ὡς ἐγὼ, τόσα δυστυχήματα ἐν τῷ βίῳ, οὐδ' εἶχεν ὑποφέρει. Μετά τινος χρόνον ἡ πρὸς αὐτόν πεποιθήσις μου ἐκλονίσθη. Ὁ ἔρωσ εἶνε αἰσθημα, ὅπερ δὲ δυνάμεθα διὰ τῆς βίας νὰ τὸ ἀποκτήσωμεν, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ τὸ ἐπιβάλωμεν... Καὶ ὅταν ἡμέραν τινὰ μοὶ εἶπεν: «Ἀγαπῶ μίαν ἄλλην, ἡ ὁποία μοὶ ἀρέσκει καλλίτερον σοῦ, καὶ τὸ δι' αὐτὴν ἐνδιαφέρον μου εἶνε μεγαλύτερον τοῦ πρὸς σὲ τοιοῦτου, δὲν εἶνε δὲ δυνατόν νὰ πράξω ἄλλως», οὐδόλως τὸν κατεδίκασα δι' αὐτό. Θὰ ἦτο πολὺ καλλίτερον β.βαίως, ἐὰν μὲ ἀπέπεμπεν ἀμέσως. Ὡ! τί σκληραὶ δοκιμασίαι ἐπηκολούθησαν, αἰτινες πρὸς οὐδὲν ἄλλο συνετέλεσαν ἢ πρὸς αὐξήσιν τῶν δεινῶν μου! Καὶ ἐν μέσῳ τῶν δεινῶν μου τούτων ὁ ἔρωσ μου πρὸς αὐτόν ἐφλεγε, μὲ κατέκλειεν. Ἄχ! εἴθε νὰ μὴ ἀνταπε-

κρίνετο ποτέ εἰς τὸν ἔρωτα, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε ἀπήλαυσα. Εἶθε νὰ ἀφρινεν αὐτὸν νὰ σβύσῃ, ὡς σβέννυνται αἱ φλόγες δι' ἔλλειψιν ἐλαίου.... Ἦτο σπάνιος καλλιτέχνης, ζωγράφος ἀριστος, πλήρης ἐμπνεύσεως καὶ καλαισθησίας. Ὡ! τίς ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ!»

«Καὶ ὁ κατόπιν τούτου ;»

«Ναί, εἰς αὐτὸν ὁμως ἐξεδικήθη, διότι τῷ ἐπεβλήθη, καίτοι οὐδὲν ἠσθανόμεν δι' αὐτόν. Ὁ νέος οὗτος σύζυγος μὲ ἡγάπα μανιωδῶς. Ἦτο εἰς γελοῖος καὶ οἰηματίας μὲ ὄλως φαλακρὰν κεφαλὴν, κενὴν πάσης σκέψεως καὶ τὸ σῶμα εὐτραφές. Ἦτο πλούσιος, θεώρει δὲ τὸ χρῆμα ὡς παντοδύναμο. Ἐγὼ ἤμην ὁ δαμαστής του. Ἡ μετ' αὐτοῦ καὶ καθ' ἐκάστην ἐπιτεινομένη ταραχὴ καὶ ἀνησυχία μὲ κατέστησαν ἐκνευρισμένην καὶ λυπόψυχον. Ὅχι, δὲν θὰ ἐπέτρεπον, ὅπως ὁ γάμος μου οὗτος μοὶ καταστῇ νέα παγίς. Ἐμίσουν τὸ χρυσοῦν αὐτὸ ἀνδράποδον, ὅπερ ἐμαστιγοῦτο παρ' ἐμοῦ, καὶ ἐφούσκωνεν ἐν τῇ πεποιθήσει τοῦ δήθεν πρὸς αὐτὸν ἔρωτός μου. Κατὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἀπώλεσεν εἰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις τὴν περιουσίαν του, τῷ ἀνήγγειλα ἐγγράφως ὅτι ἢ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη του ἦτο ματαία πλάνη καὶ αὐταπάτη, καθ' ὅτι ἐγὼ οὐδέποτε τὸν ἡγάπησα. Τότε ἔφυγε καὶ δὲν ἐπέστρεψε ποτέ πλέον...»

«Καὶ ποῦ ἐπανεῦρες τὴν ψυχὴν σου ;»

«Ὡ Κύριε! Ἀμέσως ὡς ἔλαβον εἰς χεῖρας τὸ πηδάλιον κατεσυνετρίβη τὸ πλοιάριον. Ἄνευ μνησικακίας καὶ ἔριδος μοὶ παρέσχε τὸ διαζύγιον. Ἄλλ' ἐγὼ ὑπῆρξα πολὺ ἀμικτωλός. Ἐζήσα ἐν τῷ πελάγει τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν ἐπὶ μακρὸν βίον ἄτακτον, ἀκατονόμαστον...»

«Μέχρις ὅτου εὔρες τὸν τελευταῖον!»

«Ὡ Κύριε, ὦ Κύριε, σὺ γνωρίζεις ὅλα τὰ πράγματα, σὺ γνωρίζεις, ὅτι ἐγὼ αἰσθάνομαι ἀγάπην πρὸς σέ».

«Ὡ γύναι, εἶσαι ἐν ἀπολωλὸς πρόβατον».

«Γενοῦ σὺ ὁ καλὸς μου ποιμὴν, ὁ πατήρ μου!»

«Πήγαινε, οὐδὲν μὲ συνδέει μὲ τὴν γυναῖκα. Τὸ παλαιὸν ἄσμα τῶν ἀμαρτωλῶν...»

«Τοιοιτοτρόπως καθίσταται ἡ ζωὴ μου βαθμιαία αὐτοκτονία... Κάλιον κατὰ δίκασέ με εἰς ταχὺν θάνατον! Οὕτω μοὶ δίδεις εὐσπλαγχνικὸ τέλος!»

Οἱ ἀποκρουστικοὶ τοῦ Ναζωραίου λόγοι προὐκάλεσαν εἰς τὴν γυναῖκα χεῖμαρρον δακρῶν.

Ἀπὸ τοῦ ὄρους ἀντήχησεν ὁ τελευταῖος τοῦ ποιμέος φθόγγος.

.....
.....
..... Σὺ, σὺ, σὺ.

Ἐπὶ τέλους ἐπεκράτησε βαθεῖα σιωπὴ· τὸ πᾶν ἐφαίνετο βαθέως κοιμώμενον.

Μέχρι τῆς πρωίας ἠγωνίζετο ἡ Σαμαριτίτις ἐν ἀπογνώσει, ὅπως λάβῃ χάριν παρὰ τοῦ Σωτῆρος.

Περὶ τὴν πρωίαν, ὡς αἱ πρῶται τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἀκτίνες ἐφώτιζον τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ἦλθον οἱ ὄπαδοὶ τοῦ διδασκάλου, ζητοῦντες αὐτόν.

Παρὰ τῷ φρέατι ἔκειτο ἐν ἀγγεῖον πλήρες ὕδατος, γεμάτο μέχρι τῶν χειλέων.

Οὐδεμία ψυχὴ ζῶσα ἐφαίνετο ἐκεῖ.

Ἐπῆλθε μεσημβρία, καὶ οἱ ὄπαδοὶ δὲν εἶχον εὔρει τὸν καταζητούμενον ὑπ' αὐτῶν διδασκαλον.

Καὶ σήμερον, ὡς χθές, ἀπὸ τοῦ δάσους τῶν Κέδρων ἔπνεε πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὸ πετρῶδες ἐκεῖ περίφραγμα, ἡρέμως ὁ ἀήρ, ἐγείρων ἐν τῇ ψυχῇ αἰσθηματικὰς ὄνειροπολήσεις.

Ἀσκοπῶς καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος διέτρεχον οἱ ὄπαδοὶ τοῦ διδασκάλου τὴν μέχρι τοῦ χωρίου ὁδόν, ἐπανερχόμενοι πάλιν εἰς τὸ φρέαρ.

Ματαίως ἀνεζήτησαν καὶ διηρώτων περὶ τοῦ διδασκάλου. Οὐδὲν ἔχνος αὐτοῦ ἐφαίνετο. Αἴφνης ὁ γεροντότερος ἐξ αὐτῶν ἀνεγνώρισεν εἰς τίνα ἀνήκει τὸ παρὰ τῷ φρέατι ἀγγεῖον.

«Αὐτὸ ἐδῶ ἀνήκει, ἀναφωνεῖ ὁ γέρον, εἰς μίαν πολὺ ἀμαρτωλὸν γυναῖκα. Ἐκεῖ εἰς τὸν κῆπον τῶν ἐλαιῶν, παραπλεύρως τῆς ὁδοῦ, κατοικεῖ αὕτη. Τρέξατε ἐκεῖ, ἂν θέλετε νὰ πληροφορηθῆτε».

Ἐταράχθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ διδασκάλου, ἀκούσαντες ταῦτα.

Ὡς ἐπῆλθεν ἡ ἑσπέρα καὶ τὸ ἄσμα τοῦ ποιμένου ἀντήχησε πάλιν ἀπὸ τοῦ βουνοῦ μελωδικώτατα, ἔλαβον οἱ μαθηταὶ τὴν πρὸς τὸν ὑποδειχθέντα αὐτοῖς οἶκον ἄγουσαν, ἵνα ἀνεύρωσι τὸν διδασκαλον. Ἄλλ' ἀφοῦ ἔφθασαν ἐκεῖ, ματαίως τὸν ἀνεζήτησαν. Οὐδεμία ψυχὴ ζῶσα ἐφαίνετο ἐν τῇ κατοικίᾳ ταύτῃ, ἥτις ἦτο καὶ ἀνοικτή. Τότε ἀπεφάσισαν νὰ λάβωσι τὴν πρὸς τὸ ὄρος ἄγουσαν ὁδόν καὶ νὰ πορευθῶσιν ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀστέρων πρὸς συνάντησιν τοῦ ποιμένου, ὅπως πληροφορηθῶσι παρ' αὐτοῦ περὶ τοῦ διδασκάλου των.

Ἡ ἐκπληξίς των δὲν ἦτο μικρά, ὅτε αἴρνης ἀπὸ τινος λόφου ἐνεφανίσθη πρὸ αὐτῶν μία γυνὴ ἀναστήματος ὑψηλοῦ, περιβεβλημένη μακρὸν λευκὸν ἔνδυμα. Οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἐξέπεμπον μυστηριώδη τινὰ λάμψιν. «Εὐρον τὸν Σωτῆρα» ἀνεφώνησε πρὸς αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς, ἀνοιγοκλείουσα τοὺς βραχίονάς της.

Οἱ μαθηταὶ ἔμειναν ἐκπληκτοὶ καὶ ἄφωνοι.

Εἶτα ἐρρίφθη ταχέως ἡ γυνὴ εἰς τὴν ὁδὸν καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ χωρίον. «Εὐρον, ἀνεφώνει πρὸς τοὺς κατοίκους αὐτοῦ, τὸν ἄνδρα, ὅστις οὐδὲν ἄλλως ἐνδιαιρέεται διὰ τὴν γυναῖκα, ὅστις οὐδὲν περὶ γυναικὸς θέλει νὰ γνωρίζῃ. Αὐτὸς εἶνε ὁ Σωτῆρ. Δὲν ὑπάρχει ἄλλος».

Ὁ λαὸς ἔσειε τοὺς ὤμους του, κούων ταῦτα, οἱ δὲ γεροντότεροι τοῦ χωρίου ἔλεγον, ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη μετὰ τῆς αἰδοῦς ἀπώλεσε καὶ τὰς φρένας της, διέβλεπο δὲ εἰς ὅλα αὐτὰ τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ!

Οἱ μαθηταὶ ἐν τούτοις δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συναντήσωσι τὸν διδάσκαλον κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην, διότι οὗτος εἶχε φύγει ἤδη εἰς τὴν ἔρημον, ἵνα διαμείνῃ ἐκεῖ ἐπὶ μακρόν, διάγων ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ, καὶ προπαρασκευαζόμενος, ἵνα ὑποστῇ κατόπιν τὸν πειρασμὸν ὑπὸ τοῦ Διαβόλου.

Ο ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟΣ

ΥΠΟ

ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΛΟΜΠΡΟΖΟΥ

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις, ἣν λαμβάνει ὁ μελετῶν καὶ ἀσχολούμενος περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Ἀντισημιτισμοῦ, εἶνε αἰσθημα βαθείας ἀηδίας, ὅμοιον ἐκείνου, ὅπερ αἰσθάνεται ὁ φυσιολόγος καὶ παθολόγος, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ ἐξετάσωσι τὰ συχμερώτερα τοῦ ἀνθρώπου πράγματα. Ἀλλὰ καθὼς δὲν δύναται ἡ ἐπιστήμη καὶ τὰ ἀντικείμενα ταῦτα γὰρ τὰ παραβλέψῃ, οὕτω καὶ ὁ κοινωνιολόγος δὲν δύναται νὰ παρίδῃ καὶ τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα, μάλιστα δὲ ὀφείλει νὰ τὸ σπουδάσῃ εἰδικῶς, πρῶτον μὲν διότι τοιαῦτα φαινόμενα εἶνε πάντοτε ἄξια προσοχῆς, ὅταν μάλιστα ἐπεκτείνονται πολὺ. δεῦτερον δὲ, διότι αἱ τοιαῦτα ἀνωμαλίας, καὶ ἂν μᾶς φαίνονται ἀπεχθεῖς καὶ καταφρονητέαι, ὀφείλουσι τὴν γένεσίν των καὶ τὴν ὑπαρξίν των εἰς νόμον τινά. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἀνὴρ τῆς ἐπιστήμης δεόν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀηδίαν του καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

Ποῖα εἶνε αἱ ἀφορμαὶ τοῦ φαινομένου, ὅπερ καλοῦμεν Ἀντισημιτισμὸν;

Θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀποκριθῶ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἐμπεριστατωμένως. Ἡ ἀφορμὴ, ἣτις μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ μόνη ἢ καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα, εἶνε ἡ ἠθικὴ: ἦτοι ἡ διαφορὰ, ἡ ἀνεπιμιξιὰ τῶν φυλῶν, ἰδίως ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἠννοήθη ἡ μίξις τῶν δύο φύλων διὰ μικτῶν γάμων ἢ εἰδικῶν συμφερόντων ἢ συνεχοῦς ἀλληλεπαφῆς.

Ἡ ἀφορμὴ αὕτη δὲν εἶνε ἐν τούτοις ἡ κυρίη, διότι εὐρίσκομεν τοι-

αύτας διαφορὰς καὶ ἀνισότητας τῶν φυλῶν ἐν πολὺ μεγαλειτέρῳ βαθμῷ εἰς λαοὺς, οἵτινες πολιτικῶς εἶνε συντεταγμένοι ἀλλήλοις· μάλιστα δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐν Εὐρώπῃ δὲν ὑπάρχει χώρα, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τοιαύτας συμμίξεις φυλῶν τελείως διαφόρων. Τοῦτο καταδεικνύεται ἤδη ἐν τῇ γενικῶς συντελεσθείσῃ μίξει τῶν δολιχοκεφάλων καὶ βραχυκεφάλων.

Καὶ ἐν Γαλλίᾳ εὐρίσκομεν τὴν κελτικὴν φυλὴν ἀναμειγμένην μετὰ τῆς βασικῆς, λατινικῆς καὶ γερμανικῆς, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ τὴν κελτικὴν μετὰ τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς καὶ λατινικῆς.

Πρέπει ὅθεν νὰ ἀναζητήσωμεν ἄλλας ἀφορμὰς, ἵνα τὰς προσθέσωμεν εἰς τὰς μνημονευθείσας. Πρὸ παντὸς ὑπάρχουσι δύο αἷτια ἀτταβιστικῆς φύσεως, ἅπερ βαρύνουσι σπουδαίως εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα. Τὸ πρῶτον πηγάζει ἐν τῇ εὐαρεσκείᾳ, ἣν γεννᾷ ἐν ἡμῖν τὸ αἶσθημα τῆς ὑπεροχῆς ἡμῶν ἀπέναντι τῶν ἄλλων, καὶ ὅπερ δυνάμεθα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ εἰδικῇ περιπτώσει νὰ θεωρήσωμεν ὑπόλειμμα τῆς ἄλλοτε κυριαρχίας τῶν Ἀρηίων ἐπὶ τῶν δούλων λαῶν. Τὸ αἶσθημα τοῦτο διπλασιάζεται, ὅταν λαμβάνῃ χαρακτῆρα ἐθνικόν, διότι ἐκμηδενίζει τὴν φυσικὴν ἐν τῷ ἀτόμῳ τάσιν τοῦ νὰ δεικνύεται ἀνώτερον τῶν ὁμοίων του, ἐν τῇ συνενώσει δὲ καὶ τῇ συνεργασίᾳ τοῦ πλήθους ἐκδηλῶνει τὴν ἐνέργειάν του ἐν ἰσχυροτέρῳ βαθμῷ καὶ ἀπεριορίστως. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος τῶν Πολωνῶν καὶ Ρώσων. Οὗτοι εὐχαριστοῦνται κυριαρχοῦντες ἐκείνων, θεωροῦσι δὲ ὡς πραγματικὴν, ἔμφυτον καὶ φυσικὴν τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν ἐπὶ τῶν πρώτων. Ἴνα δυνηθῶμεν νὰ κατανοήσωμεν ταῦτα, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν Βραχμάνον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὀπίου ὁ Σούδρας γίνεται ἐγκληματίας, ἐφ' ὅσον τολμᾷ νὰ τὸν ἐγγίσῃ μόνον, ἢ καὶ ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσωμεν ὅσα οἱ γραμματισμένοι τῆς Ἀγγλίας ἔγραψαν πρὸ τοῦ Γλάδστοντος περὶ τῶν Ἰρλανδῶν, τοὺς ὁποίους ἐκήρυττον ἀπολύτως, ὡς ἀνεπιδέκτους πολιτισμοῦ. Ἐξ ἄλλου ἔχομεν πάλιν τοὺς καταπιεζομένους καὶ καταφρονουμένους, οἵτινες φυσικῶς τῷ λόγῳ ἀνθίστανται κατὰ τῆς τοιαύτης ἀδικίας, μέχρις ὅτου τὸ μῖσός των καταστῇ θανατηφόρον δηλητήριον.

Ἄλλη πρὸς τοῦτο ἀφορμὴ εἶνε τὸ σύνολον τῶν ἀναμνήσεων λαοῦ τινος· παράδειγμα δὲ τοιοῦτον ἔχομεν τὸ μῖσος τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων πρὸς τὸν Ἑβραϊκὸν λαόν, ὅστις πρὸ παντὸς ἄλλου ἐτόλμησε νὰ ἀντιστῆ πρὸς αὐτοὺς, μῖσος τὸ ὅποιον ἠύξησεν ἔτι, ὅταν οἱ Ρωμαῖοι σὺν

τῇ γενέσει τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέκτησαν ὑπεροχὴν καὶ ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ πεδίου. Καὶ τὸ αἶσθημα αὐτὸ τοῦ μίσους ἐκατονταπλασιάσθη ἐν τῷ μεσαίῳ, ὅτε ἡ κληρικὴ μερίς, ἥτις εἶχεν ἀποκτήσει τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, κατέστησεν αὐτὸ καθῆκον καὶ θρησκευτικὴν ὑποχρέωσιν.

Διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀξιοπεριέργον ὅτι ἅπασα ἡ Εὐρώπη ἀκολούτως καὶ ἀπεριορίστως ἔλαβε μέρος εἰς καταδίωξιν, ἥτις παρεῖχεν ὄχι μόνον ἀγαλλίασιν ἐπὶ τῷ γινομένῳ κακῷ, ἀλλὰ καὶ ἐθεωρεῖτο ἡ καταδίωξις αὕτη ὡς ἔργον ἐπαινετὸν καὶ ἀξιάγαστον. Τὰ ἔχνη δὲ τοῦ μίσους τοῦτου διετηρήθησαν μέχρι σήμερον διὰ τῆς κληρονομικῆς μεταδόσεως. Καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἀσυνειδήτως ἐνεφανίζετο τὸ αἶσθημα τοῦτο εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν καταδιωκτῶν, τόσῳ ἐντονώτερον καθίστατο. Εἰς ὅλα ταῦτα ἄς προσθέσωμεν τὸ κεχωρισμένον τῶν συνοικιῶν, τὴν διαφορὰν τῶν συνηθειῶν, τῆς γλώσσης, τῶν φαγητῶν καὶ τὸν συναγωνισμὸν ἐν τῷ ἐμπορίῳ, ὅστις ἐδίε συχνάκις ἀφορμὴν εἰς ζηλοτυπίαν καὶ φθόνον, περιστάσεις, αἵτινες συνετέλεσαν νὰ αὐξήσωσι τὴν πραγματικὴν ἀνισότητα μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ ἀλλοπίστων, καὶ νὰ κάμωσιν, ὥστε νὰ φαίνεται εἰς τινὰς ἐπιθυμητὴ καὶ ὠφέλιμος ἡ καταδίωξις τῶν Ἰουδαίων. Τέλος δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος καὶ ἡ ψυχικὴ ἐπιδημία, ἡ ὁποία συνετέλεσε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὸ μῖσος καὶ νὰ τὸ μεταδώσῃ εἰς ἅπαντας τοὺς λαοὺς καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς.

Καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους δὲν δύναμαι νὰ τοὺς θεωρήσω ἐντελῶς ἀθώους ἐν τῷ ζήτηματι τοῦ Ἀντισημιτισμοῦ, καθ' ὅτι ἡ στάσις τινῶν ἐξ αὐτῶν ἔδωκεν ἀναμριβόλως τροφὴν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Δὲν δύναται τις νὰ ἀρνῆθῃ τοῖς Ἰουδαίοις λεπτὰ αἰσθήματα, οὐδὲ νὰ κατακρίνῃ αὐτοὺς ἐπὶ ἐλλείψει διανοητικοῦ ταλάντου. Τὸναντίον ἐνυπάρχουσιν αὐτοῖς ἀμφοτέρα. Ἀλλ' ἡ ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας διατηρουμένη καὶ ἐπεκτεινομένη παρ' αὐτοῖς πάντοτε συνήθεια νὰ ἀσχολῶνται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς τὸ ἐμπόριον, κατέστησεν αὐτοὺς εὐκινήτους, δραστηρίους καὶ ἐνεργητικούς, ἐνταυτῷ ὅμως τοῖς μετέδωκεν εἰς ἀρκετὰ μεγάλον βαθμὸν ὑπεροχῆς καὶ τὴν πονηρίαν ἐκείνην, ἥτις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον εἶνε κοινὴ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐμπορίου. Ὁ ἀμόρφωτος ὅμως ὄχλος τὰς ιδιότητας ταύτας τῶν Ἰουδαίων θεωρεῖ ὡς ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ αὐτῶν στοιχεῖα, ἀποκλειστικῶς ἐν αὐτοῖς ὑπάρχοντα, χωρὶς νὰ παρατηρῇ, ὅτι ταῦτα εἰσὶ κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ἐμπορευομένους. Εἰς ταῦτα προστίθεται καὶ ἡ παρὰ τοῖς Ἰσραηλίταις ἐπι-

κρατούσα συνήθεια, καθ' ἣν ἐπιτρέπονται οἱ μεταξὺ τῶν ἐξ αἰ-
ματος συγγενῶν γάμοι, οἵτινες παράγουσι πολλάκις ὑπέροχα
πνεύματα, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ ἀνθρώπους ἀσθενικούς, νευρικούς, ἀδυνά-
τους καὶ χοιραδικούς. Δέον πρὸς τούτοις νὰ μὴ λησμονῶμεν τὸν ἐλεεινὸν
καὶ συχαμερὸν βίον, ὃν διάγουσιν οἱ πτωχοὶ Ἰουδαῖοι, ἰδίως δὲ οἱ κά-
τοιχοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ρωσσίας, καὶ τὴν ἀγάπην καὶ προτίμη-
σιν αὐτῶν εἰς πᾶν πάτριον καὶ παλαιόν, ὡς καὶ τὴν ὑπερβολικὴν τῶν
συντηρητικότητα, ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ ἀναμνησθῇ τις τὰς παρ' αὐ-
τοῖς ἐπικρατούσας καὶ νῦν μεσαιωνικὰς συνθηκὰς, τὸν τρόπον τοῦ ἐνδύε-
σθαι τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ, Ἀνατολῇ καὶ ἐν Ρωσίᾳ Ἰουδαίων, καὶ τὴν
θρησκευτικὴν σημασίαν, ἣν ἀποδίδουσι πρὸς ταῦτα καὶ πρὸς ὅλας τὰς
παλαιὰς συνθηκὰς τῶν, ἧτις ἀντίκειται καὶ ἀντιτίθεται εἰς πάντα νεω-
τερισμὸν.

Εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα ἐπιπροστίθεται καὶ ἡ θρησκευτικὴ αὐ-
τῶν συντηρητικότης, ἧτις δὲν περιορίζεται εἰς τὰς γενικὰς αὐ-
τῆς ἀρχὰς καὶ διδάγματα, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς ἐλαχίστους
θρησκευτικούς τύπους, οἵτινες εἶνε λείψανα ἀρχαίων χρόνων. Καὶ ὡς
ὅλοι αἱ θρησκείαι παραμορφοῦνται διὰ τοῦ χρόνου, οὕτω καὶ ἡ ἀρ-
χαιοτάτη αὕτη θρησκεία, ἡ θεμελιουμένη ἐπὶ λαμπρῶν μονοθεϊστικῶν
ἀρχῶν, περιεβλήθη σωρείαν τύπων, εἰς οὓς ἀποδίδουσι οὗτοι πολὺ με-
γαλειτέραν σημασίαν παρά εἰς τὰς ἠθικὰς αὐτῆς ἀρχὰς. Καὶ ἐπειδὴ οἱ
θρησκευτικοὶ οὗτοι τύποι εἶνε ὅλως ξένοι πρὸς τοὺς λαοὺς ἐν μέσῳ τῶν
ὁποίων διαβιοῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι, γίνονται ἀφορμὴ ἔχθρας κατ' αὐτῶν εἰς
τὰ πολλὰ πλήθη, ἐπιτεινομένης ταύτης ἐκ τῆς μεγάλης σημασίας, ἣν
ἀποδίδουσι οἱ Ἰουδαῖοι εἰς τὰς πεπαλαιωμένας ταύτας θρησκευτικὰς
διατυπώσεις.

Τέλος δέον νὰ μνημονεύσωμεν τὸν ἀλαζονικὸν τρόπον μερίδος τινὸς
τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία, ἀφ' ἧς ἠσθάνθη ἑαυτὴν ἐλευθέραν, ἰσόνο-
μον, μὲ πλήρη δικαιώματα, ἐπιζητεῖ νὰ ἀνυψωθῇ ὑπεράνω τῶν ἄλλων,
νὰ ἐπιβληθῇ καὶ καταστήσῃ πασιφανεῖς διὰ παντὸς τρόπου τὰς διακε-
κριμένας αὐτῆς ιδιότητας. Τοῦτο εἰς τὰ ὄμματα τῶν συμπολιτῶν τῶν
Ἰουδαίων φαίνεται δυσάρεστον, καθ' ὅτι ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶνε συνειθισμένοι
νὰ ἴστανται ὑπεράνω τῶν ἄλλων, δὲν θέλουσι νὰ βλέπωσι καὶ ἄλλους,
ἐπιδικῶντας τὸ αὐτό.

Μεθ' ὅλα ὁμως τὰ λεχθέντα δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ἐντελῶς, ὅτι
οἱ ἀδελφοί μας οὗτοι, καίτοι φαίνονται ἡμῖν τοσοῦτον ἀντιπαθητικοί,

εἶνε ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνων, οἵτινες οὐδόλως εἰσὶν ὀπισθοδρομικοί,
οὐδὲ εἶνε πρέπον νὰ παραγνώρισωμεν, ὅτι κοσμοῦνται ὑπὸ σπανίων ἰδιο-
τήτων, διὰ τῶν ὁποίων παρέσχον ὠφελείας εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ ὅτι
ὁ χαρακτήρ αὐτῶν συνεπέα τῶν κατ' αὐτῶν καταδιώξεων διεπλάσθη
καὶ κατέστη σταθερός. Οὗτοι μετέδωκαν ἡμῖν τὸν Μωσαϊσμόν, ὅ-
στις ἦτο τί τέλειον διὰ τὴν ἐποχὴν του, τὸν Χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος
ἐφώτισε σημαντικῶς τὰς θεωρίας τοῦ κοινωνισμοῦ. Μεταξὺ τῶν
Ἰουδαίων εὐρίσκομεν ἐξόχους πολιτικούς καὶ κοινωνιολόγους, ὡς τὸν
Δισραῆλην, τὸν Μάρξ, τὸν Λασσάλ. Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τὸν Σπινόζαν,
ἐν τῇ ποιήσει τὸν Χάινε, ἐν τῇ μουσικῇ τὸ Χαλεβύ, Μάιερμπερ, Μέν-
δελσων, Μπιζέτ, ἐν τῇ ἰατρικῇ τὸν Γάσπερ, Σίφ, Βαλεντίνον, Τρά-
ουμπε, Φράνκελ, Σονχάιμ καὶ λοιπούς. Ἐν συντόμῳ δύναται τις νὰ
εἴπῃ, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν δημιουργικῶν καὶ ὑπερόχων νόων εἶνε ἀνώτε-
ρος παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἢ παρὰ τοῖς λαοῖς, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων δια-
βιοῦσιν οὗτοι.

Πῶς προέρχεται ἡ ὑπεροχὴ αὕτη καὶ ποῖα τὰ αἷτια αὐτῆς, ἐπραγ-
ματεύθην ἐν τῷ συγγράμματί μου ὑπὸ τὸν τίτλον «Pensiero e me-
teore», δὲν θεωρῶ ὁμως περιττὸν νὰ μνημονεύσω καὶ νῦν τινὰ ἐξ αὐ-
τῶν, ἧτοι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος, ἐπιτεινομένην διὰ τῆς
ἀπὸ χώρας εἰς χώραν μετατοπίσεως, τὰς καταδιώξεις καὶ κατα-
πιέσεις, ὧν καθίστανται θύματα ὅλοι ἐκεῖνοι οἵτινες εἰσὶ δυστυχεῖς
καὶ ἀδύνατοι, τὸν συνεπέα ὑπερβολικῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἐπερχό-
μενον αὐτοῖς ἐκνευρισμὸν, ὅστις ἔχει ὡς ἐπακολούθημα τὴν φρενο-
βλάβειαν, ἐξ ἧς πάσχουσι πλεῖστοι Ἰουδαῖοι, καὶ περὶ τῆς ὁποίας κρί-
νω ἐπάναρχες νὰ εἴπω τινά.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν φρενοβλαβῶν Ἰουδαίων εἶνε κατ' ἀναλογίαν ἀνώτε-
ρος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν καθολικῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁ-
ποίων διαβιοῦσι. Ἐν τοῖς φρενοκομείοις τῆς Βαυαρίας, ὡς ἐν παρα-
δείγματι, μεταξὺ 40000 χριστιανῶν ὑπάρχουσι 10 φρενοβλαβεῖς, ἐνῶ
παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἡ ἀναλογία εἶνε 25 πρὸς 10000. Ἡ δυσαναλο-
γία αὕτη καθίσταται ἀξιοσημείωτος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει, ὅτι, ἐὰν
παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις εἰσὶ πολλὰ τὰ παραδείγματα μακροῦ γήρατος, ὅτε
αἱ φρενοβλαβικαὶ παθήσεις εἶνε συνεχέστεραι, ἐξ ἄλλου ὁμως εἰσὶ σπά-
νιοι παρ' αὐτοῖς οἱ συνεπέα καταχρήσεως πνευματικῶν ποτῶν φρε-
νοβλαβεῖς.

Ὅταν ἀναπαριστῶ εἰς τὸν νοῦν μου τὰ ἀποτελέσματα, τοὺς καρ-

πούς, οὗς ὁ Ἀντισημιτισμὸς παράγει εἰς τὰς πεπολιτισμένας χώρας — ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω τὴν ἐν Γερμανίᾳ ἀπαγόρευσιν, καθ' ἣν οἱ Ἰουδαῖοι δὲν δύναται νὰ διορισθῶσι τακτικοὶ καθηγηταί, ἐπὶ μόνῃ τῇ λόγῳ ὅτι εἶνε Ἰουδαῖοι, ὡσεὶ αἱ θεωρίαι τῆς Ἐπιστήμης νὰ διηροῦντο εἰς Ἑβραϊκὰς καὶ εἰς Χριστιανικὰς, ἢ ὡσεὶ ἡ ἀνατομικὴ μάχαιρα ἐνὸς Ἰουδαίου ἱατροῦ νὰ ἐπέφερε διάφορα ἀνατομικὰ ἀποτελέσματα τῆς τοῦ χριστιανοῦ τοιοῦτου — τότε ἐρωτῶ ἀκουσίως ἐμαυτόν, ἐὰν πράγματι καὶ ἀληθῶς εὐρισκόμεθα ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ἐὰν πολλὰ τῶν συνηθειῶν ἡμῶν σήμερον δὲν εἶνε βαρβαρώτερα τῶν συνηθειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Οἱ πολιτικοὶ ψευδοanthropολόγοι λέγουσιν, ὅτι, ἂν ἐγείρουσι μέγαν πάταγον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, πράττουσι τοῦτο, διότι θέλουσι νὰ προφυλάξωσι καὶ παρακωλύσωσι τὴν διὰ τῆς μίξεως παραμόρφωσιν τῆς γερμανικῆς φυλῆς. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῆ ἄλλως ἢ Σωβινισμὸς, χειρότερος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ τοιοῦτου, ὅστις ἐβασίλει ἐπὶ ἱστορικῶν λόγων. Ἐχει ὁμοιότητα μὲ τὴν πεπλανημένην δοξασίαν τῶν εὐγενῶν, οἵτινες ἐνόμιζον, ὅτι θὰ κατεστρέφετο τὸ γένος των, ἐὰν ἐνυμφεῖντο νέας μὴ εὐγενεῖς.

Ὡς πολλάκις κατέδειξα, οὐδεμία τῶν ἐν Εὐρώπῃ φυλῶν, τῶν εὐρισκομένων ἐν ἀνωτέρῳ πολιτισμοῦ βαθμῷ, εἶνε ἀμιγῆς, αἱ δὲ μελετᾶται καὶ παρατηρήσεις μου ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου, δι' ὧν καθορίζεται ἡ φυλὴ, μὲ δικαιολογοῦσιν, ὅπως φρονῶ ἐν πλήρει πεποιθήσει, ὅτι οἱ ἀμιγεῖς λαοὶ κατὰ τὴν νοημοσύνην καὶ εὐφυίαν εὐρίσκονται ἐν πολὺ κατωτέρῳ βαθμῷ, ἢ οἱ μὴ τοιοῦτοι, οἱ συμμιχθέντες. Ἀναφέρω νῦν τοὺς Ἀθυσίνους καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Σαρδηνίας, ὧν ὁ ἐγκέφαλος εἶνε καθ' ὅλα ὁμοίος, διότι εἰς τὰς χώρας ταύτας δὲν ὑπάρχουσι λαοὶ διαφόρων ἐθνικότητων, ἢ διότι ἀπερροφήθησαν οὗτοι, ἐὰν ποτὲ ὑπῆρξαν, ὑπὸ τοῦ κυρίως ἐθνικοῦ στοιχείου. Οἱ κάτοικοι τῆς Σαρδηνίας, ἐν πικραδέλματι, εὐρίσκονται ὑπὸ ἔοψιν νοημοσύνης καὶ πολιτισμοῦ εἰς πολὺ ἀπομεμακρυσμένον σημεῖον τῶν κατοίκων τῆς Σικελίας. Καὶ αὐτοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Βιέννης, ἐν ἣ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐζήσα, ὠφελήθησαν πολὺ ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῆς Σλαυικῆς φυλῆς καὶ τῆς ἐπιμιξίας αὐτῶν μετὰ τῶν Σλαύων.

Δὲν πρέπει ὅθεν νὰ παρακωλύωμεν τοὺς μικτοὺς γάμους, ἀλλὰ τούναντίον νὰ προστατεύωμεν αὐτοὺς διὰ παντὸς τρόπου. Ἡ μίξις τῶν

φυλῶν παρέσχεν ἡμῖν ἐν πάσῃ ἐποχῇ διακεκριμένα πνεύματα καὶ μεγάλους ἄνδρας.

ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις διατελεῖ ἡ Ἑλβετία, ἣτις ἀποτελεῖ κέντρον τῶν ἐξ Ἰταλίας καὶ Γαλλίας εἰσρεόντων ἐν αὐτῇ ξένων, δύναται δὲ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι οἱ ξένοι οὗτοι εἶνε ἡ αἰτία, ἣτις παρέσχεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὑπερόχους ἀληθῶς ἄνδρας.

Δέον νὰ μὴ λησμονήσωμεν, ὅπως λάθωμεν ὑπ' ὄψει καὶ ἕτερον, ἀπώτερον γεγονός. Ἐκεῖ, ὅπου δὲν ὑφίσταται διωγμοὺς ὁ Ἰουδαῖος καὶ εἶνε καθ' ὅλα ἰσότητος τοῦ συμπολίτου του, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ὀλλανδίᾳ, ἐκεῖ, ὅπου δύναται ἐλευθέρως νὰ ἀναπτύξῃ κατὰ πάντα τρόπον τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ιδιότητας, ρίπτεται μετὰ ζήλου εἰς τὴν πολιτικὴν, εἰς τὸν στρατὸν καὶ λοιπά, καὶ ἀφίνει τὸ στάδιον τοῦ ἐμπορίου, ἰδίως τὰς κερδοσκοπικὰς ἐκείνας ἐπιχειρήσεις, αἵτινες προκαλοῦσι κυρίως κατ' αὐτοῦ τὸ μῖσος, τὴν εὐπάθειαν καὶ τὴν δυσαρτέκιαν τῶν συμπολιτῶν του, κερδίζει δὲ — ὅπερ δέον ἐπισταμένως νὰ παρατηρήσωμεν καὶ ὑπολογίσωμεν — ἐκεῖ πολὺ ὀλιγώτερα χρήματα ἢ εἰς ἄλλας χώρας. Ὡς ἐκ τούτου δὲν δίδει πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἐκεῖ ἀφορμὴν πρὸς ἐχθροπάθειαν καὶ μῖσος ἐναντίον του, καὶ εἶνε λεύθερος τοῦ φόβου καὶ τῆς ὑπονοίας, ὅτι θὰ ἠδύνατο ὁ Σημιτικὸς λαὸς νὰ ὑπερτερῆσῃ διὰ τοῦ πλούτου τὰς ἄλλας φυλάς.

Ὁ ἀληθὴς Σαυλῶν, ὁ γνήσιος Ἑβραῖος τοῦ Γκαίτου ἐπιθυμεῖ διακαῶς τὰ πλκχιά, τὸ παρελθόν, καθ' ὃ τὸ χρῆμα καὶ ἡ ἀποθησαύρισις ἐπεκράτου ἐν αὐτῷ. Παραπονεῖται δὲ σήμερον, διότι βλέπει τὰ τέκνα τῆς φυλῆς του προτιμῶντα τὴν δόξαν τοῦ χρήματος. Τούτου ἕνεκα καὶ ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελε στεφθῆ δι' ἐπιτυχίας ὁ Ἀντισημιτισμὸς, θὰ κατέληγεν εἰς ἀντίθετον ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιδιωκομένου. Ἀντὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν πρᾶλυσιν τῶν Ἰουδαίων, θὰ ὤθει αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ περιορίσωσι τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐν τῷ πλούτῳ. Καὶ ἄς ἐπέλθῃ τότε ἡ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καταστροφή τῆς φυλῆς των! Τὸ καταδιώκειν τοὺς Ἰουδαίους, τὸ ἀποφράσσειν αὐτοὺς τὴν ὁδὸν τῆς πολιτικῆς, τῶν Ἐπιστημῶν, τῶν ὠραίων τεχνῶν, εἶνε αὐτόχρημα μωρία, διότι ὅλα ταῦτα συντελοῦσιν ἵνα ἔτι περισσότερον ἀναπτύξωσιν οὗτοι τὰς ἐμπορικὰς αὐτῶν ἀρετάς. Πλὴν τούτου θὰ ἐνισχυθῆ παρ' αὐτοῖς ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ ἐπιμονὴ των εἰς τὰς ἀρχαίας συνηθείας των καὶ ἔξεις, αἵτινες διὰ τοῦ χρόνου θὰ ἐξαλειφθῶσι τελείως, ἐὰν φερώμεθα πρὸς αὐτοὺς εὐμενῶς, τοὺς ἀνα-

γνωρίσωμεν ισονόμους καὶ ἀπολαύοντας τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, ὧν ἀπολαύουσι καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Εὐρώπῃ λαοί.

Πστεύω ὅτι σὺν τῇ λήξει τοῦ Ἀντισημιτισμοῦ θὰ ἐξαφανισθῇ ἐντὸς ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων τελείως καὶ ὁ ἀληθὴς τοῦ Ἑβραίου τύπος, ἢ θὰ περιορισθῇ αὐτὸς ἐντὸς τῶν ἀπολιτίστων χωρῶν.

Ἄλλ' ἤδη ἐρωτᾶται, θὰ παύσῃ ὁ Ἀντισημιτισμὸς;

Εἶνε λυπηρὸν, ὅτι ἀναγκάζομαι νὰ ἀποκριθῶ δι' ἐνὸς ὄχι εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο! Διότι ὁ Ἀντισημιτισμὸς εἶνε, ὡς ἤδη ἐμνημονεύσαμεν, ἀ τ τ α β ι σ τ ι κ ὸ ν φαινόμενον, ὅπερ ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὰ ἄγρια καὶ ἀθλιώτατα τοῦ ἀνθρώπου πάθη, εἰς τὰ ὅποια οὗτος εἶνε πάντοτε ἐπιδεκτικὸς. Καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ δὲν θὰ δυνηθῇ δυστυχῶς νὰ ἐπιδράσῃ ὠφελίμως καὶ παρακωλύσῃ τὴν ἀθλίαν ταύτην κατὰ τῶν Ἰουδαίων καταδίωξιν, διότι ἐ λ α τ ῆ ρ ι ο ν τ ο ῦ Ἀ ν τ ι σ η μ ι τ ι σ μ ο ῦ εἶνε οὐχὶ ἡ διάγνωσις καὶ συναίσθησις, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς τὰ τυφλὰ τοῦ ἀνθρώπου πάθη.

Καὶ οἱ νέοι περὶ ἐκλογῆς θεσμοί, οἵτινες βασίζονται ἐπὶ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ ἔχουσιν ὡς ἐπακολούθημα τὴν κατίσχυσιν τῶν κατωτέρων τοῦ λαοῦ τάξεων ἀπέναντι τῶν ἀνωτέρων τοιούτων, εὐνοοῦσι τὸν Ἀντισημιτισμὸν ὡς δὲ συνεπείχ πεπαλαιωμένων συνηθειῶν καὶ προλήψεων οἱ εὐγενεῖς εἶχον προνόμια ἀπέναντι τῶν μὴ τοιούτων δημοτῶν, ἤδη διὰ τῶν νέων περὶ ἐκλογῆς θεσμῶν θὰ συμβαίη κατὰ τὰς ἐκλογὰς νὰ προτιμῶνται οἱ ἄλλοι ὑποψήφιοι τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει οὗτοι εἰσὶν ἀνώτεροι ἐκείνων κατὰ τὴν ἰκανότητα καὶ τὰς πολιτικὰς ἀρετὰς, καθ' ὅτι θὰ πλεονάζῃ παρὰ τῶ ἔχοντι δικαίωμα ἐκλογῆς πλήθει ἢ κατὰ τῶν Ἰουδαίων φανατικῆ μερίς, ἥτις καὶ θὰ ἀνοίγῃ εὐκόλως τὰς ἀγκάλας τῆς εἰς πάντα δημαγωγὸν καὶ δημοκόπον, γνωρίζοντα νὰ ἐπωφεληθῇ καὶ χρησιμοποιήσῃ καταλλήλως τὸ ὄπλον τοῦ Ἀντισημιτισμοῦ.

Μετὰ τὰ λεχθέντα ταῦτα καταλήγομεν ἤδη εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅπερ εἶνε, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν δι' οὐδενὸς λογικοῦ τρόπου νὰ ἐκλίπῃ ὁ Ἀντισημιτισμὸς ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου.

Ἡ μόνη δυνατὴ κατ' ἐμὲ διέξοδος ἐπὶ τοῦ τροκειμένου θὰ ἦτο αὕτη: Νὰ ἡνοῦντο οἱ ἐπὶ μορφώσει, παιδείᾳ καὶ πνεύματι διακεκριμένοι μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ Χριστιανῶν πρὸς ἀναμόρφωσιν τῶν θρησκευμάτων των, πρὸς διάπλασιν ἐξ αὐτῶν νέας θρησκείας, ἥτις νὰ μὴ εἶνε

οὔτε ἡ θρησκεία τοῦ Βατικανοῦ, οὔτε ἡ θρησκεία τοῦ ἀρχαίου Μωσαϊσμοῦ, ἀλλ' ἡ θρησκεία, ἡ ὅποια θὰ ἐσέβητο, θὰ ἐξετίμα τὰς νέας κοινωνιστικὰς ἰδέας καὶ ἀρχάς, αἵτινες ἐγνώσθησαν καὶ διετυπώθησαν ἤδη διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν: Ἡ ἰδρυσις νέου Χριστιανισμοῦ, κοινωνιστικοῦ, πρὸς ὃν ἠδύναντο νὰ εἰσχωρήσωσιν ἀνευ βίας καὶ ἀνευ ἐντροπῆς καὶ οἱ Ἑβραῖοι, οἵτινες εἶνε δεσμευμένοι εἰς τὰς ἀρχαίας τῆς θρησκείας των συνηθείας, καὶ οἱ Χριστιανοί, ἐλεύθεροι τοῦ κατὰ τῶν Ἰουδαίων μίσους, τῶν προνομίων τῶν ἀπέναντι αὐτῶν καὶ πάσης δεισιδαιμονίας.

Ἄλλὰ τοῦτο εἶνε μία οὐτοπία, πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὁποίας οὐδὲ τὰ πρῶτα-πρῶτα κἂν σημεῖα ἀνεφάνησαν ἔτι.

ΑΙ ΦΛΑΜΑΝΔΑΙ

Τοὺς περιοδεύοντας τὴν θαυμασίαν ἐκείνην χώραν τῆς Φλανδρίας, ἐφ' ἧς φαίνονται εἰσέτι βαρύνουσαι αἱ κραταιαὶ καὶ μυστηριώδεις δόξαι τοῦ μέσου αἰῶνος, ἐκπλήσσει ἰδίως ὁ Φλαμανδικὸς τύπος τῶν ὑψιζώνων ἐκείνων γυναικῶν καλλονῆς τοσοῦτον ἐπηρμένης, ὥστε αἱ πρῶται τοῦ φύλου αὐτῶν, ἄλλοτε ποτε, ἀπέσπασαν τὴν πείσμονα ταύτην κραυγὴν ἀπὸ τοῦ στόματος τῆς Ἰωάννας τῆς Ναβάρρας.

« Ἐνόμιζον ἐμαυτὴν μόνην βασίλισσαν ἐνταῦθα, καὶ βλέπω περὶ ἐμὲ βασιλίσσας πλείονας τῶν τριακοσίων ! »

Ἐχουσαι τοὺς κυανοῦς ὀφθαλμοὺς των μεγαλωστὶ μεγάλους, τὴν μορφὴν των εἰλικρινεστάτην, τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου ἦττον ἀποτόμους ἢ αἱ Γερμανίδες, τὴν ὡς ἐκ παλαιοῦ χρυσοῦ κόμην των μακρὰν ὡς τὴν τῶν Θεῶν τῶν Γερμανῶν, τὴν χροιάν αὐτῶν ὡχρὰν καὶ ἀχνώδη, ἐκφράζουσιν ἄριστα πᾶσαν τὴν νάρκην τῆς πεδινῆς χώρας των, τοῦ ὀμιχλώδους οὐρανοῦ των, ἔνθα αἱ ἀραιαὶ καὶ τόσον πενιχραὶ ἠλιακαὶ ἀκτῖνες πλανῶνται ἐπὶ ἀπαστραπτουσῶν ὀμιχλῶν.

Ἡ Φλαμανδὴ εἶνε καθ' ὑπερβολὴν ἀπέρητος τὸ ἦθος· ὅχι διότι ἐλλείπει ἀπ' αὐτῆς ἡ κλίσις πρὸς τὸν καλλωπισμὸν, τούναντίον μάλιστα γυνὴ Φλαμανδὴ θὰ ἐνόμιζεν ἑαυτὴν ἐκπίπτουσαν ἐὰν τὰς Κυριακὰς ἐξ-ἤρχετο χωρὶς ν' ἀκούηται παρὰ τοὺς πόδας τῆς ὁ θροῦς βαρυτίμου ὀλοσηρικῆς ἐσθῆτος. Ἄλλ' ὁ ἔρωσ πρὸς τὰ ἄπειρα ἐκείνα χαριτωμένα τίποτε, ὧν ἐμμανῶς ὀρέγεται ἡ Γαλλίς καὶ ἄτινα καθιστῶσι ταύτην τὴν πρῶτην φιλάρεσκοι τοῦ κόσμου, ἐλλείπει ἀπ' αὐτῆς ἀπολύτως.

Ἡ Φλαμανδὴ διέσωσεν ἀνεπηρέαστον τὴν θαυμαστὴν ἀλόγητα τῶν γυναικῶν τοῦ μέσου αἰῶνος.

Εἶνε μόνον μήτηρ οἰκογενείας.

Παρ' αὐτῇ οὐδεμία φιλοδοξία, οὐδεὶς πόθος πρὸς βίον ἐγκεφαλικῆς δράσεως, πρὸς παράδεισον τέχνης, πρὸς οὐρανὸν ποιήσεως. Οὐδ' ὁ ἐλαχιστος λογισμὸς ἐξαναστάσεως ἐναντίον τῆς ἀπολυταρχικότητος—τῆς βαναυσότητος πολλάκις—τοῦ συζύγου ὅστις εἰς τὰ ὄμματα αὐτῆς ἀντιπροσωπεύει τὴν παντοδύναμον ἰσχύϊν τοῦ Ἄρρενος καὶ πρὸς τὸν ὅποιον τρέφει θαυμασμὸν ὃν οὐδὲν δύναται νὰ κλονίσῃ. Εἶνε μελιχία ὡς τὰ νοσταλγοῦντα λυποσταγῆ ἐκείνα δημοτικὰ ἄσματα, προελεύσεως ἀγνώστου, ἅτινα αὐτὴ ὑπομέλπει νωχελῶς μὲ ὄμματα ἀπλανῆ καὶ ἤρεμα σκέψεων, ρυθμιζουσα λίκνισμα τέκνου.

*
*

Bruges—ἡ μόνη πόλις τῆς Φλανδρίας ἣτις διέσωσε μέχρις ἡμῶν τὴν πρωτοτυπίαν τῆς, καὶ ἐν ἧ καθ' ἕκαστον βῆμα διανύμενον ἐπὶ τῶν ἐρήμων ὁδῶν τῆς, ἐπὶ τῶν ὁδῶν αὐτῆς τῶν νεκρῶν, αἰσθάνεται τις φρίσσουσαν ἔτι τὴν ψυχὴν τῆς θαυμασίας ἐκείνης Φλανδρίας τοῦ μέσου αἰῶνος—ἡ Bruges λέγω, δύναται προσέτι νὰ ἐπαίρηται ὅτι ἔδωκε τὸ φῶς εἰς τὰς ὠραιότερας γυναῖκας.

Ὁ πλανώμενος περὶ τὸ λυκαυγὲς ἀνὰ τὰς στενωποὺς αὐτῆς τὰς σκολίας καὶ οἶονεἰ ἐξοφωμένας ὑπὸ τινων βαρειῶν προσόψεων τοῦ XIII αἰῶνος αἵτινες προεξέχουσι καὶ φαίνονται ἐπικύπτουσαι, βλέπει ἐξερχομένας ἐκ τῶν χθαμαλῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν, καὶ βαδίζουσας δειλῶς κατὰ μῆκος τῶν τοίχων, γυναῖκας ὑψηλοσώμους, καλυπτομένας ὑπὸ ἀδρότατου ἐπανωφορίου. Ἐπὶ τοῦ κρανίου φέρουσι κάλυμμα ἐκ λεπτῶν πτυχῶν ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ἐπανωφορίου καὶ ἀποκαλύπτου μόνον τὴν ἀπότομον γραμμὴν τῆς ρινὸς καὶ τὴν πυκνότητα τῶν ἐπηρμένων χειλέων.

Αἱ γυναῖκες αὗται πορεύονται εἰς τὴν ἐγγὺς ἐκκλησίαν.

Ἐκεῖ ἀπορρίπτουσαι ἀπὸ τῶν ὤμων τὸ κάλυμμα γονυπετοῦσιν εὐλαθῶς καὶ μὲ τὴν ὠραίαν αὐτῶν κεφαλὴν—ἐφ' ἧς οἱ ὡς ἐκ παλαιοῦ χρυσοῦ πλόκαμοι εἰσὶ διεσκευασμένοι εἰς ἀδρότατον ἐπὶ τοῦ αὐχένου κρόθυλον—μικρὸν κεκλιμένην, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς πλανωμένους ἀνὰ τὸν νάρθηκα, ἐπὶ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Hans Memling—ἐνθα αἱ

παρθένοι, αἱ ἐν κάλλει ἀδελφαὶ αὐτῶν, γονυκλινεῖς οὔσαι ὡς αὐταί, δέονται πρῶως ἐπὶ ὥρας καὶ ὥρας, ἀκίνητοῦσαι, ἄνευ μιᾶς κἄν συγκινήσεως εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν ἀποκρυσταλλωμένων ὀμμάτων αὐτῶν, μὲ βραδείαν κίνησιν τῶν χειλέων των, τῶν ὠχρῶν καὶ λεπτῶν δακτύλων των μηχανικῶς ἀνακινούντων τὸ κομβολόγιον.

Ἡ Φλαμανδὴ εἶνε μυχιώτατα θρησκός καὶ ἰδίχ ἀγαστῶς θρησκός. Ἡ ψυχὴ αὐτῆς δὲν ἔχει ἐκλειανθῆ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ πάσχη ἐκ τοῦ νοσηροῦ μυστικισμοῦ τῶν Ἰταλίδων ἢ φαντασίᾳ της δὲν εἶνε ἀρκούντως διεφθαρμένη ὥστε νὰ ἐκκαλῆ τὰς ὀπτασίας ἐρ' αἰς λειποψυχοῦσιν αἰ νευρασθενικαὶ Γαλλίδες.

Εἶνε ὑγιῆς οὐ μόνον κατὰ τὸ σῶμα ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ψυχὴν, εἶνε ὑγιῆς τὴν δέησιν καὶ εὐσέθειαν.

Δι' αὐτὴν ὁ Θεὸς δὲν εἶνε ὁ τύραννος ὅστις, διὰ νὰ συγχωρήσῃ, ἀπαιτεῖ τὴν κολακειάν καὶ τὴν πρὸ αὐτοῦ ταπεινώσιν. Ὁ Θεὸς αὐτῆς εἶνε ὅλος ἐπιείκεια· σκέπτεται ὅτι πρέπει ν' ἀγαπᾷ αὐτὸν δι' ἀνθρωπίνης ἀγάπης ὡς θὰ ἠγάπα τις βρέφος μεγαλοφυῆς καὶ ὅτι πρέπει ν' ἀναμιγνύῃ λόγους ἀγάπης εἰς τὴν δέησιν, λόγους οἵτινες διαθρύπτουσιν ὡς θωπεῖαι καὶ οἵτινες καθιστῶσι τὴν ψυχὴν μαλακὴν... Ὁρώμεναι αὐτὰ οὔτω γονυπετεῖς ἐν τῷ σκίῳ φωτι τῶν παλαιῶν ἐκκλησιῶν, προσδίδουσι τὴν ἐντύπωσιν πληθῶς ἀγαλμάτων καλλίστων, ἠθροισμένων ἐκεῖ ὑπὸ τῆς χειρὸς θαυμασίου καλλιτέχνου, ὅστις ἐν ἀπεριορίστῳ λατρεῖα ἐνεφύσησε τοιαύτην ψυχὴν εἰς τὰ μαρμάρινα ταῦτα σώματα, ὥστε τὰ χεῖλη αὐτῶν ἔκτοτε δέονται οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀδρανῆσαντα, καὶ θὰ δέωνται ἔσαεὶ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀδρανοῦντα...

Φεῦ! ἡ ἀληθὴς Φλανδρία ταχέως θὰ ἐκλείψῃ!

Ὁ «πολιτισμὸς» θὰ εἰδύση τέλος καὶ θὰ συλήσῃ τὴν μικρὰν ταύτην γωνίαν τῆς Βελγικῆς χώρας, ἥτις, μέχρι τοῦδε, ἀντέστη κατὰ παντὸς ἐκλατινισμοῦ. Ἄλλως τε τοιαύτη ἔσται ἡ τύχη πάντων τῶν νῦν ὑφισταμένων φύλων.

Ὁ ἐκπολιτισμὸς ὁμοιάζει πρὸς ἀμαθῆ ἀρχιτέκτονα· οὗτος μὲν θέτει νεωτέρου ρυθμοῦ παράθυρον ἐπὶ προσόψεως Γοτθικῆς, ἐκεῖνος δὲ ἐγκεντρῖζει Γερμανὸν ἐπὶ Λατίνου, καὶ οὕτω θὰ καταλήξωμεν ἀποτελοῦντες μίαν μόνην φυλὴν, φυλὴν ἀνόνημον, φυλὴν ἄνευ ἰδίας καταγωγῆς καὶ ἄνευ ἰδίου τέρατος, τὴν φυλὴν τῶν Κοσμοπολιτῶν!

ΠΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΕΙ ΕΑΥΤΟΝ

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ*

ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ Τῷ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚῷ

ΣΥΛΛΟΓῷ ΒΙΡΜΙΓΧΑΜΗΣ

ὑπὸ τοῦ ἀιδεσίου I. E. ΟΥΕΛΛΩΝΟΣ

Ἐὰν ἐπάναγκες εἶνε δι' ἐμὲ τὸ νὰ ἐπικαλεσθῶ δικαιολογίαν τινὰ ἐπὶ τῷ ὅτι λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ προσφωνήσω ὑμᾶς περὶ παιδαγωγικοῦ ὑποκειμένου, ὁπότε ἡ πείρα πολλῶν ἐξ ὑμῶν, ἂν οὐχὶ πάντων, περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν εἶνε πιθανῶς μείζων τῆς ἐμαυτοῦ, ἢ δικαιολογία αὕτη εἶνε, τὸ μὲν ὅτι παρεκλήθην πρὸ τοσοῦτων μηνῶν νὰ ἔλθω ἐνταῦθα ὥστε πενιχρὰ ὑπεκφυγῆ θὰ ἦτο τὸ νὰ ἐπικαλεσθῶ προτέρην δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, τὸ δὲ ὅτι ἐ ὀμιζον ἢ τοῦλάχιστον ἠλπίζον ὅτι ἡ ἔλευσίς μου θὰ ἔτεινεν ἐν τινὶ ἐλαχίστῳ μέτρῳ εἰς προαγωγὴν τῆς μεγάλης ἐκείνης ιδέας ἥτις, ἀφότου κατέστην διδάσκαλος, δὲν ἔπαυσε νὰ μοὶ εἶνε ὑποκάρδιος, τούτέστι τῆς ἐνότητος τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος. Διότι δὲν θὰ διαφωνήσητε εὐρέως πρὸς ἐμὲ, ἐὰν εἶπω ὅτι τὰ διάφορα τμήματα ἢ στρώματα τοῦ ἐπαγγέλματος ὑπῆρξαν ἐν τῷ παρελθόντι ἄγαν μεμονωμένα, ἄγαν αὐτόκεντρα καὶ ἀνεξάρτητα, καὶ λίαν ρέποντα πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἰδίας ὁδοῦ των χωρὶς νὰ λαμβάνωσι μέρημναν περὶ

* Ἐκ τῆς «Συγχρόνου Ἐπιθεωρήσεως» τοῦ Λονδίνου.

τῶν κοινῶν αὐτοῖς περιστάσεων, καθηκόντων, σκοπῶν καὶ εὐθυνῶν· ἐνὶ λόγῳ, περὶ τῆς κοινότητος τοῦ συμφέροντος, ἥτις καθιστᾷ ταῦτα καὶ ὅλα τὰ μέλη τούτων ἓν. Τόσον ἰσχυρῶς αἰσθάνομαι, διὰ τε κοινωνικὸς καὶ διὰ πνευματικὸς ἄμα λόγους, τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνώσεως τοῦ παιδαγωγικοῦ ἐπαγγέλματος, τόσον διακαῶς ἐπιθυμῶ τὸν σύνδεσμον ὅλων τῶν διδασκάλων, ἀπὸ τῶν ἀξιοτέρων ἀκαδημαϊκῶν βαθμῶν τῆς καθηγεσίας μέχρι τῆς ταπεινοτέρας καὶ πολλὰ μοχλοῦσης διδασκαλίας, ἐν ἐνὶ περιληπτικῷ ὀργανισμῷ, ὥστε χάριν τούτου θὰ ὑπέκλυτον, ἐν ἀνάγκῃ, εἰς ὅ,τι θεωρεῖται τὸ μορμολύκειον τῶν εὐτυχῶν σχολαρχῶν τῶν δημοσίων σχολείων εἰς ὑπουργικὸν τμήμα ἐκπαιδευσεως. Ἐν τῷ μεταξύ οὐχ ἤττον εὐάρεστον εἶνε τὸ ν' αναλογίζηται τις ὅτι διαθήματα λαμβάνονται, καίτοι ἀποπειρατικῶς μόνον ἀκόμη, πρὸς τὴν ἔνωσιν. Τὰ δύο νομοσχέδια, τὰ ὁποῖα εἶχον ὑποβληθῆ εἰς τὸ παρελθόν Κοινοβούλιον περὶ ἀναγκαστικῆς καταγραφῆς τῶν διδασκάλων θὰ συνέβαλον πρὸς παγίωσιν τοῦ διδασκαλικοῦ σώματος. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἡ ὀριστικὴ παιδαγωγίσις τῶν διδασκάλων φθάσῃ ἐν καιρῷ ν' ἀναγνωρισθῆ, ὡς πιθα ὡς θὰ γείνη, ὡς ἀναγκαῖον μέρος τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, θ' ἀποδειχθῆ συνεκτικὸς δεσμὸς μεταξύ τῶν διδασκάλων παντὸς βαθμοῦ. Οὐχ ἤττον, ἐὰν καὶ ἐπράχθη ἤδη, πολὺ μένει νὰ πραχθῆ· καὶ ἐνόσω τεχνητὸς φραγμὸς, ὅπως καὶ ἂν ἠγέρθη οὗτος, φαίνεται παρεμβαλλόμενος μεταξύ σχολείου καὶ σχολείου, διδασκάλου καὶ διδασκάλου, οὐδόλως θὰ εἶνε βλαβερὸν δι' ἐμὲ τὸ νὰ συνάψω χεῖρας πρὸς ὑμᾶς ὑπεράνω τοῦ φραγμοῦ τούτου, καὶ αἰτούμενος εὐμενῆ τὴν συμπάθειαν ὑμῶν πρὸς τὸ ἔργον μου, νὰ δεηθῶ ἐγκαρδίως καὶ εὐσεβῶς τοῦ Θεοῦ νὰ ἰθύνῃ ὑμᾶς εἰς τὸ ὑμέτερον ἔργον.

Πάντες εἴμεθα μέλη τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος. Ὅπόσον σοβαρόν! Ὅπόσον ἱερόν εἶνε τοῦτο! Συγχαίρω ὑμᾶς διότι εἴσθε διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι. Ἐὰν δύναται νὰ μοὶ ἐπιτραπῆ ἢ χρῆσις καθιερωμένων λέξεων εἰς τοῦτο, θὰ εἶπω τολμηρῶς· «Μεγαλύνω τὸ διακόνημά μου». Τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα εἶνε μέγα καθ' αὐτό, καὶ μέγα ἐν τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναίξι ὅσαι ἀνήκον ποτε αὐτῷ. Ὅχι διότι ὅλοι ὅσοι ἀπεδύθησαν εἰς τὸ ἐπάγγελμα ἐξηκολούθησαν τοῦτο πρὸς τὸ ἥδῃ ἢ πικρὸν τέλος. Ὑπάρχουσι πολλοὶ, ὑποπτέω, οἵτινες τὸ ἐνεκολπώθησαν ἐν ὄρα χρηματικῆς ἀφανείας, καὶ ἀπέριψαν αὐτὸ ὅταν τὸ φῶς τῆς εὐπορίας ἐπέλαμψεν ἐπ' αὐτούς. Αἱ ὄχθαι του εἶνε οἰονεὶ ἐγκατεσπαρμένα μετὰ τὰ ναυάγια μεγάλων κλεῶν. Δύναται ἴσως νὰ λε-

χθῆ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπάγγελμα τὸ ὁποῖον νὰ ἐγκατελείφθῃ ἀπὸ τόσους διακεκριμένους ἀνδρας, ἀπὸ ὅσους τὸ διδασκαλικόν. Δύνασθε ν' ἀναδιφήσῃτε τὰς σελίδας βιογραφικοῦ λεξικοῦ, καὶ ἐξαιρουμένων τῶν ἐν ὑψηλῇ περιωπῇ γεννηθέντων ἀνδρῶν, θὰ εὐρητε, νομίζω, ὅτι σχεδὸν τὸ τρίτον τῶν ὀνομάτων, ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, διήλθον ἐπὶ τινὰ χρόνον διὰ τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος. Παραλειπομένων τῶν διδασκάλων ὅσοι ὑπῆρξαν διδάσκαλοι ἰσοβίως, τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ἀγ. Ἰερωνύμου, τοῦ Ἐράσμου, τοῦ Μιλτωνος, τοῦ Φενελῶνος, τοῦ Ρουσῶ, ἀρκοῦσιν ὅπως δεῖξωσι πόσον ὑψηλοὶ καὶ εὐγενεῖς ὑπῆρξαν οἱ ὁμαίμονες τοῦ διδασκαλικοῦ σωματείου.

Ἐὰν οὗτοι καὶ ἄλλοι μεγάλοι ἄνδρες ἐγκατέλιπον τὸ διδάσκειν μετὰ τινὰ χρόνον (διότι ἡ ἐκπαίδευσις ἔχει οὐ μόνον ἥρωας, ἀλλὰ θύματα καὶ ἐνιαχοῦ μάρτυρας) εὐάρεστον εἶνε τὸ νὰ ἀναλογιζώμεθα ὅτι ἐνεφοροῦντο καὶ ἐξέφρασαν τὸν πρέποντα σεβασμὸν πρὸς τὸ ἔργον καὶ τὸ ὑπουργημα τοῦ διδασκάλου. Ἐνιοὶ τούτων, ὡς ὁ Μιλτων καὶ ὁ Ρουσῶ, εἰσήνεγκον συμβουλὰς εἰς τὴν παιδαγωγικὴν θεωρίαν, καὶ αἱ συμβολαὶ των μετέχουσι διαρκεῖς ἀξίας, καίτοι καλῶς θὰ εἶχεν ἴσως ἂν εἶχον κολασθῆ αὐστηρότερον πῶς ὑπὸ τῆς ταπεινῆς πειθαρχίας τῆς πείρας. Διότι αἱ ἰδέαι εἶνε τὸ σπέρμα τῆς προσόδου· δυνατὸν πολλάκις νὰ σπαταλῶνται ἢ νὰ φθειρῶνται, ἀλλ' ἄνευ αὐτῶν τὸ ἄλλας τῆς ζωῆς θὰ ἐμωραίνετο.

Τὸ πρῶτον ἴσως βῆμα πρὸς τὴν αὐτομόρφωσιν τοῦ διδασκάλου εἶνε τὸ νὰ κατανοῆ τὸ ἀξιοπρεπὲς τοῦ ἐπαγγέλματος του. Δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ εἰς τὰ ὅμματα τοῦ κόσμου τὴν φαινήν εὐπρέπειαν ἥτις ἀνήκει εἰς τὸν ἄμβωνα, εἰς τὸ βῆμα ἢ εἰς τὸ δρύφρακτον τοῦ δικαστηρίου. Ἀλλ' ὅσην ἔχει δαψίλειαν περὶ τὸ εὐκαίρον, τόσην ἔχει περίσσειαν περὶ τὰ καθήκοντα καὶ τὰς εὐθύναις. Καὶ ἔχει τὸ σημαντικὸν τοῦτο πλεονέκτημα ὅτι, καθ' ὅλους τοὺς κλάδους του, καὶ παρὰ τοῖς ταπεινοτάτοις οὐχ ἤττον ἢ παρὰ τοῖς ὑψηλοτάτοις τῶν ἀντιπροσώπων του, ἀποβλέπει διηνεκῶς εἰς δύο ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα εἶνε μεταξύ τῶν ἀξιοπρεπεστέρων ὧν εἶνε δεκτικὴ ἢ ἀνθρωπίνη φύσις, τούτέστιν εἰς προαγωγὴν ἀρετῆς καὶ εἰς αὐξήσειν γνώσεων. Ἐὰν ὁ δόκτωρ Ἀρνόλδος (οὗ τὸ ὄνομα οὐδεὶς διδάσκαλος δύναται νὰ μνημονεύσῃ ἐνώπιον τοιαύτης ὀμηγύρεως ἄνευ φόρου εὐλαβοῦς θαυμασμοῦ) ἦτο δικαιολογημένος προβάλλων ἐνώπιον ἑαυτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του, ὡς τὸν ὑπέρτατον καρπὸν ἢ τὸ προῖδ' τοῦ ἡθικοῦ βίου τὴν ἔνωσιν τοῦ ἐρευνητικοῦ ἔρωτος τῆς ἀ-

ληθείας μετὰ τῆς ἀφωσιωμένης ἀγάπης τοῦ ἀγαθοῦ, ποῦ καὶ παρὰ ποι-
οις δύναται αὕτη ν' ἀναπτυχθῆ τόσον τελείως ὅσον παρὰ τοῖς διδασκά-
λοις καὶ ταῖς διδασκαλίαις χριστιανικῆς χώρας;

Ἡμεῖς, οἱ διδάσκαλοι τῆς σήμερον, δυνάμεθα νὰ ὑποπέσωμεν εἰς
πάμπολλα λάθη, δυνάμεθα ν' ἀμαρτήσωμεν ἐπανειλημμένως περὶ τὸν
θυμὸν καὶ τὴν περίσκεψιν, δυνάμεθα νὰ πράξωμεν κακὸν ἐνῶ ζητοῦμεν
νὰ πράξωμεν ἀγαθόν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ὑπάρχει ἡ εὐλογία αὕτη εἰς
τὸ ἔργον μας, ὅτι ὁ σκοπὸς του εἶνε ἐσωτερικῶς εὐγενής. Οὐδόλως μέ-
λει ἡμῖν ὅπως ἀποκτήσωμεν μέγα κλέος. Οὐδόλως ἐφιέμεθα κέρδους
καὶ ἀμοιβῆς. Ἄλλ' ἀγωνιζόμεθα ν' ἀνιδρύσωμεν τὸν ἠθικὸν καὶ πνευμα-
τικὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, ὅσοι καὶ ὅσαι θ' ἀπο-
τελέσωσι τὴν προσεχῆ γενεάν τοῦ Ἔθνους. Ἐν τούτῳ ἔγκειται τοῦ
ἐπαγγέλματός μας ἡ ἀξιοπρέπεια. Πᾶς διδάσκαλος, ἐκάστη διδασκά-
λισσα, δύναται ν' ἀντιποιῆται μερίδα ἐν τούτῳ. Διηγεῖται, νομίζω ὁ
Πλούταρχος περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, βασιλέως τῶν Μακεδόνων,
ὅτι συνείθιζε νὰ λέγῃ ὅτι ἡγάπα καὶ ἐσέβετο τὸν διδάσκαλόν του Ἄρι-
στοτέλη, ὅσον καὶ τὸν ἴδιον πατέρα του, διότι ἠσθάνετο ὅτι, ἐὰν εἰς
τὸν ἕνα ὤφειλε τὸ ζῆν, εἰς τὸν ἄλλον ὤφειλε τὸ εὖ ζῆν. Σεῖς καὶ ἐγὼ
δὲν θὰ ἔχωμεν μαθητὰς ὡς τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ βεβαίως δὲν θὰ γεί-
νωμεν ποτὲ ὅμοιοι τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ἡ σχέσις διδασκάλου καὶ
μαθητοῦ εἶνε ἱερὰ πάντοτε, ὅστις καὶ ἂν εἶνε ὁ μεταδιδὸς τῆς διδα-
σκαλίας ἢ ὁ μεταλαμβάνων αὐτῆς. Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀριστοτέ-
λους καὶ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Πλάτωνος, δὲν ὑπῆρξε νομίζω μέγας
ἠθικὸς ἢ πολιτικὸς συγγραφεὺς ὅστις ἠννόησε τὴν ἀστικὴν, ὡς δύναμαι
ἴσως νὰ τὴν ὀνομάσω, ἀξίαν τῆς ἀγωγῆς. Αὐτὸς ὁ Σωκράτης (ἐὰν ἐν
τούτοις ὁ Θεὸς ἄγῃς εἶνε γνήσιον ἔργον) ἐν χωρίῳ τὸ ὅποιον εἶνε ἴσως
οἰκτεῖον πρὸς ὑμᾶς, ἄτε παρατιθέμενον ὡς μνημεῖον ἐν τῷ Διδασκάλῳ
τοῦ Ρογήρου Ἄσχαμ, ἐκφράζει γνώμην ὅτι «οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς
θειότερον τέρμα ἢ ὅς ἂν μνήμων ἢ τῆς καλῆς ἀγωγῆς τῶν τε ἰδίων
αὐτοῦ καὶ τῶν ἀλλοτριῶν παιδῶν». «Ποῖαν μείζονα ἢ κρείττονα ὑπουρ-
γίαν, λέγει ὁ Κικέρων, δυνάμεθα νὰ ὑπουργήσωμεν εἰς τὴν πολιτείαν
ἢ διδάσκοντες καὶ παιδεύοντες τοὺς νέους;» Ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἐπι-
τιθεὶς τὴν σφραγίδα τοῦ χριστιανικοῦ κύρους ἐπὶ τῆς κρίσεως τοῦ πε-
πολιτισμένου ἐθνικοῦ κόσμου, ἀναφωνεῖ: «Οὐδεμία μείζων τέχνη τῆς
παιδείσεως· τί γὰρ ἴσον πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ πλάττειν τὸ ἦθος καὶ ἰθὺ-
νεῖν τὸν νοῦν τῶν νέων;» Δὲν γνωρίζω εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους σε-

μνοτέραν ἀπάντησιν τῆς τοῦ Λακορδαῖρ, τοῦ περιφήμου Δομινικανοῦ,
πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Πατρικίων τῆς Γαλλίας, ἐρωτήσασαν αὐτὸν τί
ἐπάγγελμα μετέρχεται, ὅταν ἀπλῶς ἀπῆντησε, «Διδάσκαλος», ἐκτὸς
ἂν εὐγενεστέρα ἀκόμη εἶνε ἡ ἀπάντησις τοῦ φίλου του, τοῦ κόμητος
Μονταλαμιέρ, εἰς τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν, «Διδάσκαλος καὶ πατρίκιος τῆς
Γαλλίας». Πρὸ ὀλίγου δὲ χρόνου, εὐπαίδευτος ἀλλ' ἀφανὴς ἀνὴρ τῆς
ἐπιστήμης, ὅστις θὰ ἐπιζήσῃ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ ὡς εἰπὼν ὅτι «δὲν
εἶχε καιρὸν ν' ἀποκτήσῃ χρήματα», ἤρχισε τὴν διαθήκην του μετὰ τὰς
μετριόφρονας λέξεις, τὰς τόσον μεγάλας ἐν τῇ μετριοφροσύνῃ των,
«Ἐγὼ, Λουδοβίκος Ἀγασίτζ, διδάσκαλος».

Τὸ παιδαγωγικὸν ἐπάγγελμα ἐξαίρεται ἐν τῇ ἐκτιμῇ τοῦ δημο-
σίου. Ὁ διδάσκαλος (δὲν δύναμαι νὰ προσθέσω καὶ ἡ διδασκάλισσα;)
εἶνε θυραῖοι πανταχόσε σήμερον. Εἶνε μᾶλλον ἐπίφοβα πρόσωπα παρ'
ὅ,τι ἦσαν. Φαίνονται ὅτι ἐμπνέουσι τρόμον εἰς τὴν κοινωνίαν. Κρατοῦ-
σιν ἀνὰ χεῖρας τὴν ράβδον τῶν ἐξετάσεων. Ἐὰν εἰς τὸ μέλλον τὸ ἐ-
πάγγελμά των εἶνε ἐκτεθειμένον εἰς ἰδιόζοντά τινα κίνδυνον, οὗτος ἔγ-
κεται πιθανώτερον εἰς τὸ ὅτι θεωροῦνται ὑπέρτεροι ἢ ὅτι θεωροῦνται
ὑποδεέστεροι παραπλῆ. Καὶ ὅσον σπουδαιότεροι καθίστανται, τόσον
πληθύνονται. Ὅταν ἀναπολῶ τὰ ὀνόματα τῶν συνηλικιωτῶν μου ἐν
Κανταβριγίᾳ καὶ ἀναλογίζομαι πόσοι αὐτῶν εἰσῆλθον ἤδη ἢ ζητοῦσι
νὰ εἰσελθῶσιν εἰς τὰς τάξεις τοῦ παιδαγωγικοῦ ἐπαγγέλματος, μοὶ ἐπέρ-
χεται νὰ λέγω περὶ παντός τοῦ ὁποῦ ἢ ὁδὸς ἐν τῇ ζωῇ δύναται, ὡς
συμβαίνει, νὰ εἶνε ἄγνωστος εἰς ἐμέ, ὅ,τι ἐλέγετο πρὸ ἑκατονταετηρί-
δων ἐν πασιγνώστῳ ἑλληνικῷ στίχῳ περὶ τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων
ἐν Συρακούσαις μετὰ τὴν ἥτταν τῆς μεγάλης στρατείας:

Ἦτο: τίθνηκεν ἢ διδάσκει γράμματα.

Καὶ ὁμιλῶν ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἐπαγγέλματος καθ' ὅλου, καίτοι πο-
λυμεροῦς καὶ διαφορόντων τῶν μερῶν ἀπ' ἀλλήλων, δὲν δύναμαι ἄρα
νὰ ἐκφράσω τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἐπιρροὴ ἀνδρῶν κατεχόντων τὰς εὐμα-
ρεστέρας καὶ παχυμισθοτέρας θέσεις ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει δύναται νὰ εἶνε
ὠφέλιμος πρὸς ὑποστήριξιν, ἐπιθάρρυνσιν καὶ ἐξψύσιν τῶν ἀσθενεστέ-
ρων ταύτης μελῶν; Ὁ σχολάρχης μεγάλου δημοσίου σχολείου ἔχει τὰς
δυσχερείας του, καὶ εἶμαι ἴσως ὁ τελευταῖος τῶν ἀναγνωριζόντων ταύ-
τας· διότι ἐνίοτε φαίνεται ὡσανεὶ ἡ σχέσις τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας πρὸς
τὰ δημόσια σχολεῖα τῆς ἡτο ὁμοία μετὰ τὴν τοῦ συζύγου πρὸς τὴν συμ-
τομος Γ'.—ΑΓΓΟΥΣΤΟΣ 1893.

θίαν, όταν οὗτος δὲν παύει νὰ εὐρίσκη ψεγάδια εἰς αὐτήν, καὶ τὰ εὐρίσκει εἰς τὰ μᾶλλον τετριμμένα καὶ ἀσήμαντα πράγματα, ἀλλ' ἐξανίσταται καὶ εἶνε ἔτοιμος πρὸς μάχην εὐθύς ὡς ἀκούσῃ ξένον τινὰ νὰ εἶπῃ λέξιν κατ' αὐτῆς. Ἄλλ' εἰς σχολάρχης εἶνε ἀπηλλαγμένος πολλῶν μεριμνῶν, αἵτινες περισπῶσι τὴν ζωὴν καὶ κατατρύχουσι τὴν ψυχὴν πολλῶν ταπεινῶν ἐργατῶν ἐν τῷ ἐκπαιδευτικῷ ἐδάφει. Λέγεται ὅτι εἶνε, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε, ἱκανός, εἶνε μᾶλλον ἀπολυταρχικός. Ἀπολαύει τοσούτου σεβασμοῦ, ὅστις τῷ ἀρκεῖ, ἴσως καὶ πλείονος. Προασπίζεται ἀπὸ τὴν σωτηριώδη λαϊκὴν ἐντύπωσιν (ὁ Θεὸς νὰ μὴ τὸ δώσῃ ὥστε ἐγὼ νὰ εἶμαι ὁ ἄνθρωπος ὅστις θὰ τὴν ἐξαλείψω!) ὅτι εἶνε σχεδὸν πάντοτε καταπεπονημένος Σπανίως συμβαίνει νὰ κληθῆ ὅπως κατανοήσῃ τὰ σφάλματά του περὶ τὴν θεωρίαν ἢ τὴν πράξιν. Ἄλλὰ πτωχὸς ἰδιωτικὸς διδάσκαλος, ὅστις ἔχει πολὺ σκληρότερον ὕλικόν νὰ μαλάξῃ, τρέχει κίνδυνον νὰ συρτῆ ἐνώπιον τοῦ Στρατοδικείου, ἐὰν ἐπιθέσῃ χεῖρα ἐπὶ ἀνυποτάκτου παιδίου. Παρατηρήσατε ὅτι, ὅταν ὁ Κάρλος Βούθ ἔκαμ εν εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ Λονδίνου τὴν ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ἐπίσκεψιν, ἣτις παρέσχε τὴν βᾶσιν τοῦ ἀξιοσπουδάστου καὶ διδακτικοῦ βιβλίου του, ἐν τῶν προσώπων τὰ ὅποια ἐπεσκέφθη, ἔμπορός τις ραβδίων, παρεπονέθη ὅτι ἡ ἐργασία του (ἐργασία θεμιτῆ, ὑποθέτω, εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ νόμου ὅσον καὶ ἡ τοῦ διυλιστοῦ ἢ τοῦ καπήλου, καὶ βεβαίως ὄχι ἐπιβλαβεστέρα τ' ἀποτελέσματα) κατεστράφη ἢ εὐρίσκετο εἰς ἄμεσον κίνδυνον νὰ καταστραφῆ διὰ τῆς καταργήσεως τῆς σωματικῆς τιμωρίας ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖς τοῦ Λονδίνου; Ὁ κακὸς ἄνεμος δὲν πνέει εἰς κανένα καλόν τι, καὶ ὁ πωλητὴς τῶν ραβδίων πίπτει θῦμα τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. Ἄλλ' ἴσως εἶνε ἡ παιδαγωγός, ἣτις ἐξ ὅλων τῶν διδασκάλων ὑπέφερε κατὰ τὸ παρελθὸν τὰ πλείιστα ἐκ πλήθους μικρῶν ὕβρεων, τόσῳ μεγαλειτέρων, τολμῶ νὰ νομίζω, ὅσον ἦσαν μικραί, εἰς τὰς χεῖρας τῶν οὕτω δὴ καλουμένων προστατῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Δὲν εἶνε πολὺς χρόνος, ὅπως ἐν παρόδῳ μνημονεύσω, ἀφ' ὅτου ὁ ἰδιωτικὸς ἢ κατ' οἶκον παιδαγωγὸς εἰς ἀγροτικὰς οἰκίας, ὡς ὁ πρῶην ἐφημέριος παρεκκλησίου ἐν τῷ «Ἐσμόνδφ», ἐτύγχανε τοιαύτης μεταχειρίσεως ὡς κατέχων θέσιν κἄπου μεταξὺ τοῦ οἰνοφύλακος καὶ τοῦ ἐπιστάτου, προσκαλούμενος, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, νὰ κλιθῆ ὁμοτραπέζος τοῦ ἐργοδότου, ἀλλ' ἀποπεμπόμενος εὐθύς μετὰ τὸ πρῶτον πινάκιον. Ἄλλὰ σήμερον καὶ αὐτὴ ἡ παιδαγωγός, τὴν ὁποίαν ἦτο ἐπὶ μακρὸν τοῦ συρμοῦ διὰ τοὺς ἀξιοπρεπεῖς διδασκάλους καὶ αὐτὰς τὰς

διδασκαλίσσας νὰ θεωρῶσιν ὡς εἶδος πτωχῆς συγγενοῦς, φθάνει δόξα τῷ Θεῷ, νὰ θεωρῆται ὡς ἐντιμὸν μέλος ἐντίμου ἐπαγγέλματος· καὶ ἂν οὕτως ἔχη, ἡ εὐτυχὴς αὕτη μεταβολὴ τῆς γνώμης ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος, ὡς ὑποπτεύω, εἰς τὰς διακεκριμένας κυρίας, οἵαι ἡ μακαρίτις μὲς Κλάου, ἡ διευθύντρια τοῦ διδασκαλείου τοῦ Νιούναμ, ἡ μεταξὺ τῶν ζωσῶν παιδαγωγῶν, ἡ μὲς Βῆλ καὶ ἡ μὲς Βός, αἵτινες ἐφείλκυσαν τὸ σέβας ἐπὶ τῇ ἐκπαιδεύσει τοῦ γυναικείου φύλου διὰ γυναικῶν ἀνά τὴν Ἀγγλίαν, καὶ, διὰ νὰ εἴπωμεν τὸ ἀληθές, ἐφείλκυσαν αὐτὸ τόσον τελεσφόρως ὥστε, πρὸ τινῶν ἐτῶν, ὅτε εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ὑπηρετῶ παρά τινι ἐπιτροπῇ τῆς ὁποίας καὶ αἱ κυραὶ ἐκεῖναι ἦσαν μέλη, ἦλλον ἐπωδύνως εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μία διευθύντρια εἶνε πολὺ σπουδαιότερον πρόσωπον ἀπὸ ἓνα διευθυντήν.

Καθ' ὅλου δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι, ὅσον τὸ ἐπάγγελμα εἰς ὃ ὑμεῖς τε καὶ ἐγὼ ἀφιεροῦμεν τὴν ζωὴν μας ἐπὶ μᾶλλον ἐκτιμᾶται, τόσον καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον χρέος μας τὸ νὰ προσαρμόσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς τοῦτο δι' αὐστηρᾶς καὶ σοβαρᾶς πειθαρχίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὃν εὐλαβῶς ἐπεθύμουν νὰ ἐξάρω, ἐξέλεξα ὡς θέμα μου τὸ «Πῶς ὁ διδάσκαλος παιδαγωγεῖ ἑαυτόν». Διότι παραπολὺ ἐπικρατεῖ ὁ συρμὸς νὰ θεωρῶμεν τὸν διδάσκαλον ὡς παιδαγωγοῦντα τοὺς ἄλλους. Τὸ ὑψηλότερον καθήκον του, θὰ ἔλεγα παρ' ὀλίγον, εἶνε τὸ νὰ παιδαγωγῆσῃ τὸν ἑαυτόν του. Ὁ ποιητὴς Τσῶσερ συνοψίζει τοὺς χαρακτῆρας τοῦ γραμματέως του ἐν τῷ γνωστῷ στίχῳ:

Τὶ εὖ οὐκ αὐτὸ μᾶθαι ν' ἐδάσκει τοὺς ἄλλους!

ἀλλὰ τὸ μανθάνειν προηγείται τοῦ διδάσκειν κατὰ τε χρόνον καὶ σπουδαιότητα. Ὁ νεώτερος κόσμος φαντάζεται τὸν διδάσκαλον μὲ σκουφὸν καὶ μὲ τριβώνιον· τὸν βλέπεις πάντοτε καθήμενον παρὰ τὴν τράπεζάν του· λησμονεῖ τὰς εὐτυχεῖς ὥρας ὅταν τῷ ἐπιτρέπεται νὰ κατέχη ἔστω καὶ ταπεινὴν θέσιν ἐπὶ τῆς διδασκαλικῆς ἑδρας. Αὕτη εἶνε ἡ ἀληθὴς αὐτοπαιδαγωγία του, ἡ αὐτοπειθαρχία του. Ἀναμφιβόλως, εἶνε γεγονός, καὶ ταπεινωτικὸν γεγονός, τὸ ὅτι ὁ διδάσκαλος ὄφειλεν ἐνίοτε τὴν φήμην του εἰς τοὺς μαθητὰς του· διότι οἱ μαθηταὶ ὑπῆρξαν μείζονες τοῦ διδασκάλου των. Ὁ σὶρ Φίλιππος Σίδνεϋ, νομίζω, ἀπολαύει τοῦ μοναδικοῦ προνομίου, ὅτι οὐχὶ μόνον ἐπεθύμησεν ὁ ἐπιστήθιος συμμαθητῆς του, ὁ λόρδος Βρούκ, νὰ γνωστῆ εἰς πάντας τοὺς ἀναγνώσοντας τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐπιγραφὴν ὡς διατελέσας φίλος τοῦ σὶρ Φι-

λίππου Σίδνεϋ», ἀλλ' ὁ παιδαγωγός του ἐν τῷ κολλεγίῳ, ὁ δόκτωρ Θόρντων, ὅστις κατέστη προϊστάμενος τοῦ ναοῦ τοῦ Χριστοῦ, παρήγγειλε νὰ ἐπιγράψωσιν ἐπὶ τοῦ τάφου του εἰς Λέδβερν ὅτι ὑπῆρξεν ὁ διδάσκαλος «τοῦ Φιλίππου Σίδνεϋ, τοῦ εὐγενεστάτου ἱππότης». Ἡ σχέσις τοῦ δόκτορος Ἀρνόλδου καὶ τοῦ ἀρχιπρεσβυτέρου Στάνλεϋ εἶνε ἴσως τὸ κάλλιστον παράδειγμα διδασκάλου πλάττοντος τὸν μαθητὴν του, καὶ εἶτα μαθητοῦ ἀμείβοντος τὸν διδάσκαλόν του. Ἄλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς περικληῶν ἀνδρῶν πρὸς διδασκάλους οἵτινες ὀλίγον ἢ μηδὲν ἔπραξαν δι' αὐτούς, καὶ κάποτε, ὑποπτέω, ἀπεθάρρυναν καὶ ἀπεκαρδίωσαν αὐτούς, εἶνε ἐν τῶν συγκινητικωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς ἱστορίας τῆς ἐκπαίδευσως. Ποῦ θὰ εὕρισκετο ὁ διδάσκαλος εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἄνευ τῶν μαθητῶν; Ὑπάρχει χωρίον τι ἐν τῇ «Ἀγία Πολιτεία» τοῦ γηραιοῦ προσφιλοῦς συγγραφέως μας, τοῦ Φοῦλλερ (νομίζω ὅτι ὀφείλω τὴν πρὸς αὐτὸ γνωριμίαν μου εἰς τὸ Κολλέγιον Ἄρτλεϋ), τὸ ὅποιον συχνὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν μνήμην μου, ὅταν εὕρισκωμαι εἰς τὴν διάθεσιν ταύτην τοῦ πνεύματος. «Τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις, λέγει, ἄς κάμῃ τοὺς διδασκάλους ἐπιμελεῖς εἰς τὴν θέσιν των, ὅτι ἡ ὑπεροχὴ τῶν μαθητῶν των ἐγνώριζε τοὺς διδασκάλους εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἐνῶ ἄλλως ἐν ἀφανείᾳ θὰ ἐλησμονοῦντο. Τίς θὰ ἤκουε ποτε περὶ τοῦ Ρ. Βόνδ τοῦ ἐν Λαγκασίρη ἄνευ τῆς παιδαγωγῆσεως τοῦ μαθητοῦ του, τοῦ Ρογήρου Ἄσχαμ;»

Ἄλλ' ἐὰν εἰς διδάσκαλος ὀφείλει νὰ παιδαγωγῇ τοὺς ἄλλους, ἔτι μᾶλλον ὀφείλει νὰ παιδαγωγῇ ἑαυτόν. Ἴσως μάλιστα ὅσον ὀλιγώτερον σκέπτεται πῶς νὰ παιδαγωγῇ τοὺς ἄλλους καὶ ὅσον περισσότερον πῶς νὰ παιδαγωγῇ ἑαυτόν, τόσοσιν τὸ καλλίτερον θὰ εἶνε δι' αὐτόν καὶ δι' ἐκείνους. Διότι ἡ παιδαγωγῆσις τῶν ἄλλων εἶνε τρόπος πρὸς μετάδοσιν γνώσεως, ἀλλ' ἡ παιδαγωγῆσις τοῦ ἑαυτοῦ του εἶνε τρόπος πρὸς ἀληθινὴν γνώσεως, καὶ συμφορώτερον εἶνε τὸ νὰ μεταλαμβάνῃ τις γνώσεως ἢ τὸ νὰ μεταδίδῃ. Ὁ λόγος εἶνε ὅτι ἡ ἐπιρροή παντός διδασκάλου ἐξαρτάται ὄχι ἀπὸ ὅσα λέγει, ὄχι ἀπὸ ὅσα πράττει, ἀλλὰ ἀπὸ ὅ,τι εἶνε. Δὲν δύναται νὰ εἶνε μείζων ἢ κρείττων ἑαυτοῦ. Δὲν δύναται νὰ διδάξῃ εὐγενῶς ἐὰν δὲν εἶνε εὐγενῆς ὁ ἴδιος. Θάττον δύνασαι νὰ συλλέξῃ; ἐκ βάτων σταφυλᾶς καὶ ἐξ ἀκανθῶν σῦκα ἢ τὸν ὄριμον καρπὸν τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς χρηστότητος ἐξ ἀσθενοῦς καὶ ἐσκοτισμένης διανοίας. Τὸ ὕδωρ δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ μακρότερον τῆς πηγῆς του, οὔτε δύναται τὸ γονιμοποιὸν ρεῦμα τῆς ἐπιρροῆς παιδαγωγοῦ νὰ

ὑπερβάλλῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀτομικὴν ἀξιοπρέπειαν. Οὗτος εἶνε ὁ λόγος δι' ὃν ὀφείλει πρῶτον νὰ ἐξαρθῇ εἰς ὑψηλὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν κατὰστασιν· διότι οὕτω μόνον δύναται νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ ἐξάρῃ τοὺς μαθητάς του.

Τὸ παιδαγωγικὸν ἐπάγγελμα, ἐὰν ὀρθῶς θεωρηθῇ, εἶνε βεβαρημένον διὰ σοβαρᾶς εὐθύνης. Εἶνε τὸ μόνον ἐπάγγελμα τὸ ὅποιον, κατὰ τινὰς τῶν ἀπόψεων του τοῦλάχιστον, θίγει ὅλον τὸ τρίμερὸς τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως— τὸ σῶμα, τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν. Ὁ ἰατρός μεταχειρίζεται τὸ σῶμα, ὁ καθηγητὴς τὸν νοῦν καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν καρδίαν. Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος ἢ ἡ διδασκάλισσα ἔχει κάποτε καὶ τῶν τριῶν τὴν φροντίδα. Καὶ καθὼς δύναται νὰ πράξῃσι καλὸν καὶ εἰς τὰ τρία, οὕτω δύναται νὰ πράξῃσι καὶ κακόν. Δὲν ὑπάρχει ἐπάγγελμα τὸ ὅποιον ἔχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ πράξῃ κακόν ὅσον τὸ ἐκπαιδευτικόν. Ἐναγώνιος καὶ ἐπίσημος σκέψις αὕτη. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐκθέσω αὐτὴν πρὸς ὑμᾶς κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον. Ἐνίοτε συμβαίνει ὥστε, ὅποταν ἐκεῖνοι οἵτινες ὑπῆρξαν μαθηταὶ μου εἶνε εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ προχειρισθῶσιν ἱερεῖς, μοὶ γράφουσιν ἐρωτῶντες ποῖα μελέτη ἢ προπαρασκευὴ θὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ γείνωσιν ὠφελιμώτατοι διὰ τῶν διδασκῶν των. Τότε λέγω πρὸς αὐτούς, ἢ μοῦ ἔρχεται εἰς τὸ πνεῦμα νὰ τοῖς εἶπῃ: «Ἀγαπητοὶ παῖδες, θὰ εἰσθε εἰς ἄκρον εὐτυχείας ἐὰν, ὅταν ἀρχίσητε νὰ κηρύττητε, δὲ πράξητε θετικὴν βλάβην». Πολλὰ διδάχαί τὰς ὁποίας ἤκουσα ἀπαγγελλομένας μοὶ ἐφάνησαν ὄχι ἀπλῶς μὴ ὠφελίμοι, ἀλλ' ἐπιζήμιοι. Πχρομοίως, ἐὰν μοὶ ἐπιτρέπηται ν' ἀπευθύνω συμβουλευτικὸν ρῆμα πρὸς ὑμᾶς ὡς διδασκάλους, τοῦτο θὰ εἶνε τὸ νὰ ἐρωτᾶτε ὑμᾶς αὐτοὺς πρῶτ' καὶ ἐσπέρας εἰς τὴν ζωὴν σας, «Μὴ τυχὸν πράττω κακόν; Μὴ γίνομαι πρόσκομμα εἰς ἕνα τῶν μαθητῶν μου; Μὴ κωλύω αὐτόν διὰ σφάλματος ἰδιοῦ μου περὶ τὸν τρόπον, τὴν κρίσιν ἢ τὴν συμπάθειαν τοῦ νὰ γείνη ὅ,τι ὁ Θεμιουργὸς προώρισεν αὐτόν;» Διότι εἶνε θλιβερῶς ἀληθές ὅτι διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι ὑπῆρξαν λίαν ὑπεύθυνοι διὰ τὰ σφάλματα τῶν ἰδίων μαθητῶν. Ἡ δύναμις των περὶ τὸ βλάπτειν συσχετίζεται μὲ τὴν δύναμιν των περὶ τὸ εὐεργετεῖν αὐτούς. Ὑπάρχει γνώμη καθ' ἣν τὰ σφάλματα τῶν νέων εἶνε σχεδὸν ὅλα σφάλματα τῶν γονέων ἢ τῶν διδασκάλων των. Ἐὰν ἀποβλέψω ὀπίσω εἰς τινὰ περίοδον ἐτῶν, πληροῦμαι αἰσχύνης ἀναλογιζόμενος πόσα τὰ δυσχερῆ ἐν τῷ χαρακτῆρι τῶν παιδῶν ὅσους ἐγνώρισα ἐφαίνοντο ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποδοθῶσιν, ἀμέσως ἢ ἐμμέ-

σως, εἰς τὰ σφάλματα τῶν συναδελφῶν μου, ἢ πιθανώτερον εἰς τὰ ἰδικά μου. Ἄλλ' εἴτε περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι τὴν ταπεινωτικὴν ταύτην σκέψιν εἴτε ὄχι, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ τῆς ἰσοθίου σπουδαιότητος τῶν προΐμων ἐκείνων ἐτῶν, τὰ ὅποια διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι μετὰ κόμπου ἀναγράφουσιν ὡς ἰδικά των.

Ὁ Λόκκε εἰς τὰς «Σκέψεις περὶ ἐκπαίδευσως», δὲν ἐκφράζεται ἄγαν σφοδρῶς ὅταν γράφῃ: «Εὐχομαι ἵνα ἐκεῖνοι οἵτινες μεμψιμοιροῦσιν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ παρακμῇ τῆς χριστιανικῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς πανταχοῦ καὶ τῆς μαθήσεως καὶ τῶν κεκτημένων βελτιώσεων παρὰ τῇ μεσαίᾳ τάξει τῆς γενεᾶς ταύτης, θεωρήσωσι πῶς ν' ἀνακτῆσωσι ταῦτα εἰς τὴν ἐπομένην. Περὶ τούτου εἶμαι βέβαιος ὅτι, ἐὰν τὰ θεμέλια αὐτῆς δὲν καταβληθῶσιν ἐν τῇ ἀγωγῇ καὶ ταῖς ἀρχαῖς τῆς νεολαίας, ὅλαι αἱ ἄλλαι προσπάθειαι θὰ εἶνε εἰς μάτην. Καὶ ἂν ἡ ἀθωότης, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἐπιμέλεια ἐκείνων οἵτινες ἀνέρχονται δὲν ἀξιωθῶσι μερίμνης καὶ προφυλάξεως, γελοῖον θὰ εἶνε νὰ προσδοκῶμεν ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ ἐπιτύχωσι προσεχῶς εἰς τὸ στάδιον θὰ μετέχωσιν ἀφθόνως τῆς ἀρετῆς ἐκείνης, τῆς ἰκανότητος καὶ τῆς εὐμαθείας, ἣτις ἀνέδειξεν ἄχρι τοῦδε τὴν Ἀγγλίαν μέγα σημαίνουσαν ἐν τῷ κόσμῳ». Τοιαύτη ἡ ἀξία τῶν προΐμων ἐκείνων ἐτῶν ἄλλ' ἂν κακῶς δαπανῶνται, τίς δύναται νὰ ἐξείπῃ τὴν ἐντεῦθεν προσγινομένην ζημίαν; Ἡ κυρία Ρεμουζά, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, διηγεῖται ἀνέκδοτον περὶ τοῦ Ταλλεϋράνδου, ὅπερ μοι ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν ὅτε τὸ ἀνέγνωσα, καὶ πολλάκις ἔκτοτε μοι ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μνήμην. «Δυσφορήσασά ποτε, γράφει, ἐπὶ τῇ ἀνακολούθῳ τοῦ ἀνδρός, ἐτόλμησα νὰ εἶπω:—ὦ Θεέ μου! τί ἀξιοθρήνητον εἶνε ὅτι κοπιᾶτε τόσον πολὺ νὰ διαστρέψητε τὸν ἑαυτὸν σας, διότι δὲν δύναμαι νὰ μὴ πιστεύω ὅτι ὁ ἀληθὴς σεῖς εἶνε καλλίτερος ἀφ' ὅ,τι εἴσθε. Ἐκεῖνος μειδιάσας ἀπήντησεν:—Ὁλη ἡ ζωὴ μας ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον περνοῦμεν τὰ πρῶτα ἔτη μας, καὶ ἂν σὰς ἔλεγα πῶς ἐπέρασα τὴν νεότητά μου, δὲν θὰ ἀπορούσατε πλέον διὰ πολλὰ τὰ ὅποια τώρα σὰς ἐκπλήττουν».

Ἄλγεινῶς ἀληθεύει ὅτι ἡμεῖς ὡς διδάσκαλοι ὑποπίπτομεν εἰς σφάλματα. Δυνάμεθα νὰ θραύσωμεν τὸν τεθλασμένον κάλαμον, δυνάμεθα ν' ἀποσθέσωμεν τὸν καπνίζοντα δαυλόν. Ἀναγκάζοντες τοὺς νέους νὰ μᾶς ἀποστρέφονται, δυνάμεθα νὰ βιάσωμεν αὐτοὺς ν' ἀποστρέφονται τὰ ὑποκείμενα τὰ ὅποια παριστῶμεν ἄσταν οἱ μαθηταὶ ἀγαπῶσι τὸν διδάσκαλον, λέγει ἰησοῦιτης παιδαγωγός, ταχέως θ' ἀγαπήσωσι τὴν δι-

δασκαλίαν του». Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἄλλη πλευρὰ τῆς εἰκόνας. Ἰσχυρῶς ἐπεθύμουν νὰ ἐντυπώσω ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔτι ἰσχυρότερον ἐπ' ἐμὲ αὐτὸν, τῇ ἐπίσημον, τρομερῶν εὐθύνην τὴν ἀνήκουσαν εἰς ἡμᾶς ἐπὶ τῷ ὅτι κάμνομεν ἓνα τῶν παιδίων τούτων τῶν ἐλαχίστων νὰ ὑποφέρῃ. Ἴσως ἐὰν ἠδυνάμην νὰ συνοψίσω ἐν μιᾷ ἀπλῇ φράσει τὴν ἀληθῆ διαθέσιν τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητάς, μάλιστα ὅταν εἶνε μειράκια ἐν μεγάλῃ σχολείῳ, θὰ ἔλεγα ὅτι εἶνε διαθέσεις φίλα φρονούσης αὐστηρότητος.

Ἀναμφιβόλως τὸ πρῶτον μέρος τῆς διδασκαλικῆς εἶνε ἡ τήρησις τῆς πειθαρχίας. Ἡ πειθαρχία εἶνε τὸ ἄλφα τοῦ σχολικοῦ ἀλφάβητου. Ἐὰν διδάσκαλός τις δὲν δύναται νὰ φυλάξῃ τοὺς παῖδας ἐν τάξει, ὀφείλει, νομίζω, ν' ἀποσυρθῇ εἰς ἀγροτικὴν ἐνορίαν. Ἐὰν διδασκάλισσα δὲν δύναται νὰ φυλάξῃ τὰ κοράσια ἐν τάξει, θὰ πράξῃ καλῶς νὰ ὑπανδρευθῇ. Ἀληθεύει μάλιστα διὰ τοὺς παῖδας (ἀγνοῶ τί νὰ εἶπω περὶ τῶν κορασίων) ὅτι ἀγαπῶσι νὰ τηρῶνται ἐν καλῇ τάξει. Δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρωσι τοὺς διδασκάλους οἵτινες ἀφίνουσιν αὐτοὺς νὰ παραλίωσι. Διότι τὸ σέβας συγγενεῦει μὲ τὴν στοργήν, καὶ ὄντινα περιφρονοῦσι μισοῦσι. Μία τῶν περιέργων παρατηρήσεων τῆς πείρας μου ὑπῆρξεν ὅτι, ὅποτε ἀνεφύη ζήτημα εἰς ποτέρων δύο τάξεων ἔπρεπε νὰ τεθῇ εἰς παῖς, παρεκάλεσεν ἕνιοτε καὶ εἶπεν εἰς τοὺς γονεῖς του κατὰ τὰς διακοπὰς πόσον ἐπεθύμει νὰ τεθῇ ἐν τῇ τάξει τοῦ αὐστηροτέρου τῶν δύο διδασκάλων, διότι ἐδυσπίσται εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἐὰν δὲν ἐχαλιναγωγεῖτο καλῶς, καὶ ἐπεθύμει κατὰ τὰς σοβαρὰς στιγμὰς του νὰ μᾶθη τὴν πειθαρχίαν, καὶ ἠσθάνετο ὅτι εὐτυχέστερος θὰ ἦτο ἐν τῷ σχολικῷ βίῳ του καὶ καλλίτερον θὰ ἔπραττεν, ἐὰν ἐσώζετο ἐκ τῆς ἰδίας του ἠθικῆς ἀδυναμίας. Ἄλλ' ἡ αὐστηρότης μόνη δὲν εἶνε πολλοῦ λόγου ἀξία. Δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἡ αὐστηρότης ἄνευ συμπαιθείας εἶνε ἀσφαλεστάτη ἐγγύησις ἀποτυχίας. Καὶ ἐνταῦθα θὰ μνημονεύσω, καίτοι ἐν παρόδῳ μόνον, μίαν τῶν μεγίστων, ἴσως τὴν διαρκεστάτην καὶ ἀνυπέβλητον, ὡς μοι φαίνεται, δυσχέρειαν τῆς ἐκπαίδευσως. Εἶνε αὕτη ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς χρόνου. Διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ἴσως ἔτι πλέον οἱ γονεῖς, δὲν κατανοοῦσι πάντοτε πόσον μεγάλη εἶνε ἡ δυσχέρεια αὕτη. Ἄλλ' ὅ,τι ὁ Ρουσσῶ ἀποκαλεῖ «τὴν τέχνην τοῦ παρατηρεῖν τὰ παιδιά» ἀπαιτεῖ σύντονον καὶ ἐνδελεχῆ προσοχήν. Οἱ μαθηταὶ μας, παιδία ἢ κοράσια, εἶνε διαφόρου κράσεως, διαθέσεως καὶ ἰκανότητος. Τούτων τινὲς δὲν δύνανται ἐπαρκῶς νὰ παιδαγωγηθῶσιν ἄνευ πολλῶ μείζονος δαπάνης χρόνου καὶ μερίμνης ἢ ἄλλοι. Ὑπάρχει ἀπεχθὴς τις ἰδέα, ἣτις

εὔρεν ὑποδοχὴν ἐν τισὶ σχολείοις καὶ παρὰ τισὶ διδασκάλους, περὶ ὧν θέλω εὐφρόμως νὰ ὁμιλήσω, ὅτι ἐὰν παῖς τις εἶνε ἡλίθιος ἢ βαρυνκέφαλος ἢ δυσάγωγος, καιρὸς εἶνε ν' ἀπαλλάξωσιν αὐτοῦ τὸ σχολεῖον διὰ συστήματος ἀπαρχαιώσεως ἢ ἄλλως, καίτοι οὗτος δὲν βλάπτει, ἀλλ' ἴσως ὠφελεῖ, ἢ τοῦλάχιστον ἐὰν δὲν ὠφελῇ, πάντως ὠφελεῖται. Ἡ ἰδέα αὕτη, ἐὰν δύναμαι νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτῆς ὡς φρονῶ, εἶνε ἡ ἀρνησις τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Ἐὰν μαθητῆς κακῶς φέρεται, ἐὰν εἶνε ἐπιβλαβής, ἐὰν δὲν δύναται νὰ διορθωθῇ ἄνευ τοιαύτης τιμωρίας ἥτις νὰ εἶνε ταπεινωτικὴ καὶ ἐξευτελιστικὴ πρὸ πάντων, ἐὰν εἶνε κέντρον ἡθικοῦ κακοῦ, δὲν εἶνε χρέος μου νὰ εἶπω λέξιν πρὸς ὑπεράσπισίν του, εἰμὴ ὅτι πρέπει νὰ καταλίπη τὸ σχολεῖον, διότι εἶνε ἀχρεῖος καὶ ὄχι διότι εἶνε βραδύς τὸν νοῦν. Ἀλλὰ πᾶς τις δύναται νὰ διδάξῃ τοὺς εὐφροεῖς, τοὺς προσεκτικούς καὶ τοὺς ἐπιμελεῖς. Ἡμεῖς ὑπάρχομεν, τολμῶ νὰ εἶπω, διὰ τοὺς ἡλίθιους, διὰ τοὺς ὀκνηροὺς καὶ διὰ τοὺς ἀπροσέκτους· ὑπάρχομεν διὰ τοὺς ξυλοσχίστας καὶ τοὺς νεροβγάλτας, διὰ νὰ μάθουν νὰ σχίζωσι τὰ ξύλα των ἐπιτηδειότερα καὶ νὰ ἐκβάλλωσι τὸ νερόν των εὐσυνειδητότερα. Αὐτοὶ εἶνε οἱ ἡμέτεροι *necessarii*, ἂν μοι ἐπιτρέπεται νὰ κάμω χρῆσιν τῆς ἐμφαντικῆς λατινικῆς λέξεως, ἥτις ὀρίζει τὴν ὑποχρέωσιν τῶν γονέων πρὸς τοὺς παιδας, τῶν οἰκείων πρὸς τοὺς οἰκείους, καὶ τούτου ἕνεκα κατὰ μίαν ἐκδοχὴν καὶ τῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς μαθητάς. Ὅφειλομεν πρὸς αὐτοὺς κἄτι ἐκ τῆς πεφροντισμένης ἐκείνης ἀφοσιώσεως, ἥτις ἐνέπνεε τὸν Λακορδαῖρ ἐν τῇ σχέσει του πρὸς τοὺς μαθητάς του ἐν Σορέζω, καὶ ἔκαμεν αὐτὸν ν' ἀρνηθῇ, μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσίν του ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ, νὰ διέλθῃ καὶ μίαν ἡμέραν ἐν Παρισίοις, μὴ τυχόν ἐν τῶν «παιδίων του», ὡς τοὺς ἀπεκάλει, χάσῃ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐξομολογήσεως καὶ μεταλήψεως. «Οὐδεὶς δύναται νὰ εἶπῃ, ἔλεγε, τί δύναται νὰ εἶνε ἡ στέρησις μιᾶς κοινωνίας ἐν τῇ ζωῇ χριστιανοῦ». Ὁ εὐγενέστατος θρίαμβος διδασκάλου ἢ διδασκαλίσσης ἐγκτεται οὐχὶ εἰς τὸ νὰ παιδαγωγῇ τοὺς εὐπειθεῖς καὶ εὐαγώγους μαθητάς, ὅπου ἡ ἀγωγή ἠδύνατο ν' ἀφῆθῃ μόνη ὅπως ἐπιμεληθῇ ἑαυτῆς, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ διορθοῖ, ἐμπνέῃ καὶ παιδεύῃ ἐκείνους τῶν μαθητῶν ὅσοι εἶνε πείσμονες, τολμῶ εἰπεῖν, καὶ ἀσυνειδήτοι, καὶ φαίνονται εἰς τοὺς κοινούς ὀφθαλμοὺς ἀνεπίδεκτοι διορθώσεως καὶ προκοπῆς. Οὐχὶ ἀποφεύγων τὰς δυσχερείας, ἀλλ' ἀντιμετωπίζων καὶ ὑπερnikῶν αὐτάς ἀνὴρ δύναται ν' ἀναδειχθῇ ἀγαθὸς διδάσκαλος.

Ἐὰν ὑπάρχη διαφέρουσα ἡδονή, ἢν αἰσθάνομαι ἀποβλέπων ὀπίσω

εἰς τὸ παρελθόν τοῦ διδασκαλικοῦ μου βίου, αὕτη ἐγκτεται ἐν τῇ ἀναμνήσει τῶν παιδίων, ὄχι τῶν ἐπιμελεστέρων ἢ εὐπειθεστέρων, ὧν ὁ ἠθικὸς δρόμος, οὕτως εἰπεῖν, καίτοι δύσβατος καὶ ἀκανθώδης, εἶνε τόσον ὁρατὸς καὶ εὐδιάκριτος ὅσον καὶ ἡ ἀνωφερὴς ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς τὴν κορυφὴν ὄρους. Καὶ ὅταν ἀνατρέχω ἀπώτερον ἀκόμη, εἰς τοὺς μαθητικούς μου χρόνους, ὡς ἀναπολῶ τὰ ὀνόματα οὐ μόνον τῶν εὐφρῶν παιδίων τοῦ λαοῦ ὅσα ἐπάλαισαν πρὸς δυσχερείας καὶ λύπας, ἀλλὰ καὶ ἄλλων παιδίων τὰ ὅποια ἔζων τότε πενιχρὸν ἀνάξιον βίον, καθόσον ἐφαίνοντο καὶ ἦσαν πράγματι κωφὰ εἰς τὰς ἐνθερμοτέρας νοουθεσίας καὶ συμβουλὰς, καὶ ὅμως διορθώθησαν ὕστερον ἐκ μιᾶς ἢ ἄλλης αἰτίας — δι' ὀριμότητος δυνάμεων ἢ γάμου ἢ εὐθύνης, ἢ, ὡς δύναμαι νὰ μαρτυρήσω, διὰ τῆς ἐπανορθωτικῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εἰς σπανίαν εὐγένειαν βίου—τότε μοι ἐπιβάλλεται ὡς ἀλήθεια ἦν ποτὲ δὲν δύναμαι νὰ λησμονήσω ὅτι καὶ ὁ ταπεινότετος παῖς εἶνε δεκτικὸς τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ. Τούτου ἕνεκα ὑπάρχει μία λέξις, μία καὶ μόνη, τὴν ὅποιαν ἀπλῶς παρεκάλεσα τοὺς συναδέλφους μου νὰ μὴ ἀναγράψωσι ποτέ εἰς τὰς περὶ τῶν μαθητῶν ἐκθέσεις των, ἡ λέξις «ἄπελπις». Οἱ διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι δύνανται ἴσως νὰ εἶνε ἀπέλπιδες, ἀμυχανῶ νὰ εἶπω· ἀλλ' οἱ παῖδες καὶ τὰ κοράσιχ ποτέ. Καὶ ὅμως πόσον μεγάλη εἶνε ἡ δυσκολία ὅπως εὖρη τις καιρὸν νὰ ἐπιληφθῇ περιπτώσεων ἀπαιτουσῶν κόπους καὶ δοκιμασίας! Πλείστοι ἄνθρωποι γνωρίζουσι τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Φανελῶνος ἐπὶ τοῦ δυστρόπου καὶ ἐμπαθοῦς μαθητοῦ του, τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, πόσον ἀβρὸς ὑπῆρξε καὶ ὑπομονητικὸς καὶ ἀνάματος ὁ διδάσκαλος, ἐωσότου ἐφάνη ὡς νὰ μετεβλήθη ἡ φύσις τοῦ μαθητοῦ, καὶ ἐκεῖνος ὅστις ὑπῆρξεν ὁ τρόμος τῆς αὐλῆς κατέστη εὐάγωγος καὶ θεοσεβής, καὶ ἡ ἡμέρα τῶ ἐφαίνετο βραχεῖα διὰ τὰς προσευχὰς του, καὶ κατεδαπάνα ἑαυτὸν εἰς εὐποιίαν τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ τότε ὁ Φανελῶν ἐξώδευεν ἀπεριόριστον σχεδὸν χρόνον ἐπ' αὐτοῦ· ἴσως ὑπάρχουσι τινὲς ἐξ ἡμῶν οἵτινες, εἰς τὸ ταπεινὸν στάδιόν μας, αἰσθάνονται ὅτι ἐὰν εἴχομεν πλείονα καιρὸν, ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ ἐργαζώμεθα ἀδιαλείπτως διὰ πᾶσαν ἐξωμότηδα ψυχῆν, δὲν θ' ἀπετυγχάνομεν ὅλων νὰ τὴν ἀνακαλέσωμεν. Ἀλλ' ὅταν εἰς μαθητῆς ἕνεκα τῆς ιδιοσυγκρασίας του ἀπαιτῆ μέγα ἢ μείζον μέρος τοῦ χρόνου, ὅστις εἶνε τὸ ὅλον τοῦ ὅ,τι δυνάμεθα ν' ἀφιερῶσωμεν εἰς πεντακοσίους ἢ ἑξακοσίους ἄλλους, δὲν εἶνε σχεδὸν ἀδύνατον ἔργον τὸ νὰ χαλιναγωγῆσωμεν αὐτόν; Δὲν εἶνε ἡ κατάλληλος θέσις του ἀλλαχοῦ που ἢ ἐν μεγάλῃ σχολείῳ;

Ἡ ἔλλειψις χρόνου, λέγω, εἶνε ἡ κυρία σχολικὴ δυσχέρεια, καὶ ἂν οὕτως ἔχη, εἶνε βεβαίως πλάνη τὸ νὰ καταδαπανῶσι τὸν καιρὸν τοῦ διδασκάλου μέχρι τοῦ τελευταίου λεπτοῦ, τὸ νὰ κα' απονῶσιν αὐτὸν ἀπὸ πρῶιας μέχρις ἑσπέρας, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπωσιν αὐτῷ ἄνεσιν ὅπως σκεφθῆ περὶ τῶν προβλημάτων τὰ ὅποια ἐγείρει τὸ μέγα γεγονός τοῦ ἀνθρωπίνου ἀτομισμού.

Οὐχ ἦττον, καίτοι εἶνε ἀληθές ὅτι ὁ καιρὸς εἶνε ἀναγκαῖον στοιχεῖον ἐν τῇ τελειότητι τῆς συμπαθείας μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ, ἡ συμπάθεια, ὅπως καὶ ἂν ἐπιδεικνύηται, εἶνε τόσον πολύτιμον καὶ ἰσχυρὸν χρῆμα, ὥστε θὰ μὲ συγχωρήσητε, φρονῶ, ἐὰν ἐνδιατρίψω ἐπ' αὐτῆς ἐν τῇ ἐλπίδι τοῦ νὰ προφυλάξω ὑμᾶς ἐναντίον σφαλμάτων τινῶν, τὰ ὅποια εἶνε μικρὰ ἴσως καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ δύνανται ν' ἀγάγωσι τοὺς μαθητάς σας εἰς θέσιν ν' ἀπιστώσιν ἢ νὰ δυσπιστώσιν πρὸς τὴν συμπάθειαν ἣν πρὸς αὐτοὺς τρέφετε.

Οὕτω, δύσκολον εἶνε νὰ ὑπερτιμῆσῃ τις τὴν σπουδαιότητα τοῦ τρόπου τοῦ φέρεσθαι πρὸς τοὺς νέους καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς τῶν νέων· τὰ περὶ τὸν τρόπον σφάλματα εἶνε σφάλματα τὰ ὅποια ὁ κόσμος συνείησε νὰ μεγαλοποιῇ· ὑπῆρξαν ἡ καταστροφή ἐξόχων ἱκανοτήτων καὶ μεγάλων σταδίων. Οἰκτρὸν μὲν εἶνε, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμῆσθε ὅτι ἐκ τῶν ἀνθρώπων ὅσοι σᾶς βλέπουσιν οἱ πλείστοι σᾶς βλέπουσιν ἴσως ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν εἰς τὴν ζῶν των, καὶ σᾶς κρίνουσιν ἀπὸ ὅ,τι βλέπουσι κατὰ τὴν ἡμίσειαν ἐκείνην ὥραν. Οὕτω συμβαίνει ὥστε ἡ φιλοφροσύνη εἶνε ὡς ὁ ἄρτος ὁ ἐπιπλέον τοῦ ὕδατος· θὰ τὴν εὕρητε μετὰ πολλὰς ἡμέρας. Ὁ Φίλιππος Νέρι ὄφειλεν οὐ μικρὸν τῆς ἐκτάκτου ἐπιρροῆς του εἰς τὸν κανόνα ὃν εἶχε, νὰ μὴ ἀποπέμψῃ ποτὲ κανένα ἀπὸ τὴν θύραν του· νομίζω νὰ ἀνέγνωσα ὅτι θὰ ἔστεργε νὰ διακόψῃ καὶ τὰς προσευχὰς του, ἐὰν ἤρχετο τις ἐπιθυμῶν νὰ τὸν ἴδῃ. Ἄργοι ἀπερίσκεπτοι λόγοι ἢ πράξεις προξενούσιν ἄμετρον κακόν. Ἐλλειψις κοσμιότητος ἐπιφέρει πολλάκις μεγαλειτέραν ζημίαν ἢ ἔλλειψις θάρρους. Διδάσκαλος διανέμων βραβεῖα περὶ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους πρὸς τοὺς μαθητάς, παρετήρησε πρὸς ἕνα τούτων, τοῦ ὁποίου ἡ μήτηρ ἔτυχε παρακαθημένη μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν, ὅτι χαίρει διότι τοῦ δίδει βραβεῖον, ἂν καὶ δὲν ἦτο ἐπιμελής, ὡς ἄλλοι βραβευθέντες, ἀλλὰ νωθρὸς καὶ βαρυκέφαλος, καὶ κάτω τῆς μέσης προόδου τῶν παιδῶν ἐν τῷ σχολείῳ· τὴν παρατήρησιν ἐνόει εὐμενῆ ὁ διδάσκαλος, δὲν ἀμφιβάλλω, ἀλλ' εἰς τὸ παιδίον δὲν ἤρесе, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης ἐν καταστάσει ὑστερικῇ. Γυνή τις σύζυγος

ιδιωτικοῦ διδασκάλου εἶπέ ποτε εἰς τὴν μητέρα παιδίου ἰσθενοῦς κειμένου ἐν τῷ οἰκοτροφείῳ, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξοδεύῃ εἰς τὸ παιδίον εἰμὴ τὸ τεσσαρακοστὸν τῆς προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας τῆς, καθόσον τεσσαράκοντα μαθηταὶ ὑπῆρχον εἰς τὸ οἰκοτροφεῖον· ἡ φράσις ἦτο ἀνόητος, ὅσῳ μᾶλλον ἐξηνέχθη κατὰ τὴν ἀληθῆ ἐκδοχὴν τῆς, καὶ τολμῶ εἶπεν ὅτι ἡ μὲν ἐκστομίσασα δὲν τὴν ἐσκέφθη πλέον, ἡ δὲ πρὸς ἣν ἐλέχθη μήτηρ ποτὲ δὲν θὰ τὴν λησμονήσῃ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ γονέων καὶ περὶ τῆς σχέσεως ἐν ἣ εὕρισκόμεθα πρὸς αὐτοὺς ἡμεῖς, διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ἄς μοὶ ἐπιτραπῆ νὰ ἐκφράσω τὴν ἐνθερμον ἐλπίδα ὅτι ὑμεῖς ποτὲ δὲν θὰ συναινέσητε νὰ μετέλθητε τὴν μωρὰν καὶ ὑβριστικὴν ἐκείνην γλῶσσαν, ἣτις ὑπῆρξε κατὰ καιροὺς κοινοτάτη, ὡς ὑποπτεύω, εἰς τὰ χεῖλη τῶν μελῶν τοῦ ἡμετέρου ἐπαγγέλματος, ὡς ἐὰν οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν των ἦσαν ἢ ἦτο δυνατόν νὰ εἶνε ἢ ἠδύνατο ὀρθῶς νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φυσικοὶ ἐχθροὶ των. Οὐδεὶς ἐγνώρισε πλέον ἐμοῦ τοὺς γονεῖς, διότι εἰς τὸ Νότιον Λονδίνον ἤρχοντο πρὸς ἐμὲ κατὰ σμήνη, καὶ σπανιώτατα ἔτυχε νὰ ταξιδεύσω ἀπὸ Δουλοῦιτς εἰς Βικτωριαν χωρὶς νὰ εὕρω γονέα ἐν τῇ αὐτῇ σιδηροδρομικῇ ἀμάξῃ· ἀλλὰ χρέος μου καὶ εὐχαρίστησις μου εἶνε νὰ σας διαβεβαιώσω ὅτι πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων—ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, καὶ ἂν οὕτω νομίζετε, κακίστων—εἶνε εἰς ἄκρον φρόνιμοι, κόσμιοι καὶ περιεσκεμμένοι, ὑπερευγνώμονες διὰ πενιχρὰς ἐκδουλεύσεις οἷας δύναται διδάσκαλος νὰ προσφέρῃ εἰς μαθητάς, καὶ βαθείως εὐαίσθητοι καὶ ἀνεκτικοὶ πρὸς τὰς δυσχερεῖας καθ' ὧν προσκόπτει τὸ βῆμα τοῦ διδασκάλου. Ἐὰν ἔχω παράπονον τι ν' ἀπευθύνω εἰς τοὺς γονεῖς, εἶνε ὅτι ἐνίοτε περιμένουσι παραπολλὰ ἀπὸ τὸ σχολεῖον, καὶ ἀποβλέπουσι πρὸς αὐτὸ ὡς πρὸς ἰατρεῖον ὄλων τῶν φυσικῶν κακῶν· διότι, ἐπὶ πᾶσιν, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶνε ἰσχυρὰ, καὶ παρὰ τοῖς νέοις ἀκόμη, καὶ δύναται ν' ἀποδειχθῆ δυσχείρωτος ἀνταγωνίστρια πρὸς τὴν πειθαρχίαν τοῦ σχολείου ὡς καὶ εἰς τὰς εὐμενεστέρας ροπὰς τῆς οἰκιακῆς ἐστίας. Ταιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πείρά μου· ἐλπίζω ὅτι θὰ εἶνε καὶ ὑμετέρα· ἀλλὰ, καὶ ἂν δὲν ἔχη οὕτω, τίνες εἴμεθα ἡμεῖς διὰ νὰ κατακρίνωμεν τοὺς γονεῖς τοὺς ἐμπιστευομένους τοὺς παῖδας καὶ τὰ θυγάτρια των εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ἡμῶν φροντίδα; Δὲν εἶνε ἡ υπερτάτη φιλοφρόνησις, ἡ μεγίστη ἐμπιστοσύνη; Καὶ ἐπὶ τέλους, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον γονεῖς, δὲν θὰ ὑπῆρχον παῖδες καὶ θυγάτρια, καὶ τότε, κυρία καὶ κύριοι, τί θὰ ἐγινόμεθα ἡμεῖς;

Ἄλλ' ἐὰν ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς φιλοφροσύνη εἶνε καθῆκον, δὲν εἶνε ὁ-

λιγώτερον καθήκον πρὸς τοὺς μαθητάς. Πᾶς τις γνωρίζει πῶς ὁ διδάσκαλος τοῦ Λουθήρου, ὁ περίφημος Τριβώνιος, συνείθιζε ν' ἀφαιρῆ τὸν πῖλόν του ὡς εἰσήρχετο εἰς τὸν θάλαμον τῆς διδασκαλίας. « Ἀποκαλύπτω τὴν κεφαλὴν μου, ἤθελε νὰ εἶπῃ, διὰ νὰ τιμῆσω τοὺς πατρικίους, τοὺς καγκελλαρίους, τοὺς ἰατροὺς, τοὺς διδασκάλους, οἵτινες θὰ ἐξέλθωσι τοῦ σχολείου τούτου ». Ὁ δόκτωρ Ἀρνόλδος κατέκτησε τὰς καρδίας τῶν παιδίων τοῦ Ροῦγβο διὰ τοῦ ἀπλοῦ σεβασμοῦ ὃν ἐδείκνυεν ἀποδεχόμενος τὸν λόγον των ὡς ἀληθῆ. Ἡ ἐπιτυχία διδασκάλου ἐνίοτε διεκυβέυθη ἐκ τοιαύτης μικρᾶς αἰτίας, οἷα ἡ ὀλιγωρία τοῦ ν' ἀποδίδῃ τὸν χαιρετισμὸν τῶν παιδίων καθ' ὁδόν. Διότι ἡ φιλοφροσύνη γεννᾷ φιλοφροσύνην· εἶνε διαβατήριον πρὸς τὴν δημοτικότητα. Ὁ τρόπος καθ' ὃν πράττονται τὰ πράγματα εἶνε πολλάκις σπουδαιότερος ἢ τὰ πράγματα αὐτά. Ἐν ἰδιαίτερον δεῖγμα φιλοφροσύνης θὰ μοι ἐπιτρέψητε νὰ μνημονεύσω· τοῦτο εἶνε ἡ ἀκρίβεια. Τὸ νὰ ἀμῆ τις τὴν τάξιν νὰ περιμένη εἶνε σκληρὸν καὶ ἄδικον. Διότι ἐγείρεται τάσις πρὸς ὑπολογισμόν, ὅταν διδάσκαλός τις βραδύνῃ· ἐὰν ἀργοπορήσῃ τέσσαρα λεπτά, τὰ παιδία θὰ λογαριάσωσιν ὅτι πιθανὸν νὰ μείνῃ ἐν λεπτόν βραδύτερον τῆς ὥρας, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶνε στενοχωρία, ἀνυπομονησία καὶ δυσφορία.

Ἄλλὰ φυσικὸν εἶνε, ὅταν σκεπτόμεθα περὶ φιλοφροσύνης, νὰ σκεπτόμεθα περὶ πραϋθυμίας ὡς ἀπαραιτήτου πρὸς ταύτην ἰδιότητος. Συγχωρήσατέ μοι νὰ εἶπω ὅτι, ἐὰν δὲν δύνασθε νὰ κρατήσητε τοῦ θυμοῦ σας, ἀμφιβάλλω ἂν συμφέρῃ διὰ σᾶς νὰ τηρήσητε τὸ διδασκαλικὸν σας ἐπάγγελμα. Ὁργίλος διδάσκαλος, ἢ μάλλον διδάσκαλος ὅστις δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ τῆς ὀργῆς του, εἶνε ὁ οἰνόφλυξ εἰλως τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐν στιγμῇ ὀργῆς ἐκφέρονται λέξεις καὶ πράττονται πράξεις αἵτινες εἶνε ἀνεπανόρθωτοι. Ἀπομακρύνετε ἀφ' ὑμῶν τὰ φαρμακερὰ βέλη τοῦ σαρκασμοῦ· εἶνε ἀπηγορευμένα εἰς τὰς φιλανθρώπους μεθόδους τοῦ σχολικοῦ βίου. Ἐξοχον πρόσωπον, οὐ ἡ μεγάλη φήμη ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει ἐπεσκιάσθη ἐν μέρει ὑπὸ τῆς ἐπιμελητέρας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ φήμης του, παρετήρησε ποτὲ πρὸς ἐμέ, ὅταν ἤμην εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ γείνω διδάσκαλος, ὅτι, ἐὰν ἠδύνατο ν' ἀρχίσῃ τὴν ζωὴν του ὡς διδάσκαλος καὶ πάλιν, νομίζει ὅτι θὰ ἦτο εὐμενέστερος ἢ ὅσον ὑπῆρξε. Πιστεύσατέ με, ἡ εὐμένεια εἶνε μεγαλειτέρα τῆς εὐσταθείας δύναμις. Ἐκεῖνος εἶνε εὐτυχῆς διδάσκαλος, ὅστις ἐγγράφει τὴν συμπάθειαν τῶν μαθητῶν του ἐν τῇ στήλῃ τῆς τάξεως καὶ ἀρε-

τῆς. Ἄλλ' ἐὰν πράττης ἢ ὁμιλῆς ὑπὸ τὸ κράτος αἰφνιδίας συγκινήσεως, εἶνε σχεδὸν βέβαιον ὅτι κακῶς θὰ πράξῃς. Ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ἀπόφυγε τὸ νὰ ἀπαγγέλλῃς ποινὰς ἐν σπουδῇ. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ διάλειμμά τι μεταξὺ τοῦ ἀμαρτήματος καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐφαρμοζομένης τιμωρίας. Ποινὴ περὶ ἀντιγραφῆς πολλῶν ἑκατοντάδων γραμμῶν ἀπαγγέλλεται εἰς δύο ἢ τρία δευτερόλεπτα· ἀλλὰ πόσον μακρὰ καὶ ἐπίπονος εἶνε ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς! καὶ πόσους νυγμοὺς καρδίας ἀφήνει πολλάκις ὑπισθῆν τῆς! Σκέφθητι ἄπαξ, δις καὶ τρίς πρὶν ἐκφέρειν τὴν ἀπόφασιν. Καὶ ἐν τῷ τιμωρεῖν μὴ κλείσῃς τὴν θύραν τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἐνόχου παιδὸς ἢ τῆς παιδίσκης. Συγκινητικὸν ἀνέκδοτον διηγείται ὁ Πλούταρχος, ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης, καίτοι ἠγάπα τοὺς σωκρατικούς λόγους εἰς τὰς καλλιτέρας ὥρας του, ἐνίοτε παρέλειπε τούτους καὶ παρεδίδοτο εἰς βαναύσους ἡδονὰς καὶ εἰς κακὸν δρόμον, καὶ τότε ὁ Σωκράτης μετὰ φιλοστόργου ἐπιμονῆς τὸν κατεδίωκεν ὡς ἐὰν ἦτο φυγὰς δούλος. Τοιαύτη εἶνε ἡ «ἐλπίς ἀντὶ ἐλπίδος» τοῦ ἀληθοῦς διδασκάλου, καὶ τοιαύτη ἡ φροντίς του διὰ τοὺς μαθητάς οὗς ἀγαπᾷ. Λέγεται ὅτι ὁ Κομφύκιος ὑπέφερε τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του, καίτοι ἀλγεινῶς δοκιμασθεὶς, ἀλλ' ἔπεσεν ἀσθενῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ εὐνοουμένου μαθητοῦ του. Ἡ ἡ ἐξίς καὶ ἐπιμέλεια τοῦ διδασκάλου κατεδείχθη ποτὲ ὠραιότερον ἢ παρὰ τῷ γηραιῷ ἐκείνῳ διδασκάλῳ, ὅστις ἐνῶ ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης, καὶ αἱ σκιαὶ τοῦ θανάτου τὸν περιεκύκλουν, ἠκούσθη νὰ ψιθυρίζῃ: «Νυχτώνει, παιδιά· μορεῖτε νὰ πηγαίνετε».

Ἄλλ' ἐὰν ἡ πραϋθυμία εἶνε οὐσιώδης διὰ τὴν φιλοφροσύνην, ἡ ἀκμαία υἰγεία, δύναται τις νὰ εἶπῃ, εἶνε οὐσιώδης διὰ τὴν πραϋθυμίαν. Πρὸς τὸ συμφέρον τῶν μαθητῶν σας μάλλον ἢ ὑμῶν αὐτῶν, σᾶς παρακαλῶ νὰ τηρῆτε τοὺς νόμους τῆς υἰγεινῆς. Τὸ νὰ ἔχῃ τις καλῶς εἶνε τὸ ἀληθὲς μυστικὸν τοῦ νὰ διδάσκῃ καλῶς. Ἡ κόπωσις ἄγει πρὸς τὴν ἐπιπολαιότητα. Ἡ δυσπεψία εἶνε ἡ μήτηρ τῆς ἀκριτομυθίας. Κουρασμένος διδάσκαλος ἢ διδασκάλισσα εἶνε ἀφόρητος.

Ἰδίως θὰ ἔλεγον πρὸς πάντας καὶ πρὸς ἕκαστον ἐξ ὑμῶν: Ἀναπαύεσθε καλῶς τὴν νύκτα, μὴ κόπτετε τὸν ὕπνον σας βραχύν. Ὁ χρόνος ὁ δαπανώμενος εἰς τὸν ὕπνον εἶνε καλὴ παρακαταθήκη, δι' ὅλους τοὺς ἐπιπόνως ἐργαζομένους. Πολλάκις κατορθοῦτε πλειότερα ὀλιγώτερον ἐργαζόμενοι. Κηρίον καίον κατ' ἀμφοτέρα τὰ ἄκρα δίδει φῶς τὸ ὅποιον εἶνε δυσάρεστον καὶ ταχέως φθίνει. Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ εἶνε πάντοτε εὐρωστος· ὠφέλιμον θὰ ἦτο ἂν ἐλάμβανε μικρὰν ἀναψυχὴν καὶ

ἐν τῷ σχολείῳ. Ἡ φύσις ἀπαιτεῖ ὕπνον, ἀλλ' ἀπαιτεῖ καὶ ἀσκησιν. Δυνατὸν νὰ ὀλιγορήσητε ἢ ν' ἀπορρίψητε τὴν ἀπαιτήσιν τῆς, ἀλλὰ τότε ἡ ἐκδίκησις βεβαία θὰ ἔλθῃ. Κατὰ τὴν ἐμὴν πείραν, ἐὰν δὲν πληρώσητε πρὸς αὐτὴν τὰ ὀφειλόμενα ἐν τῇ σωματικῇ ἀσκήσει, ἀπαιτεῖ τὴν πληρωμὴν μετὰ βαρέος τόκου περὶ τὴν ἡλικίαν τῶν πενήκοντα. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν μετέσχευ ἀσκήσεως, καταπονεῖται, καὶ καταπονούμενος δυσκόλως ἀναλαμβάνει· ξαναρχίζει τὸ ἔργον μετὰ τινα χρόνον, ἀλλὰ δὲν εἶνε πλέον ὁ αὐτός. Ὑπάρχουσι τόσα εἶδη ἀσκήσεως σήμερον, οὐ μόνον ὁ περίπατος, ἡ πεζοδρομία καὶ ἡ κωπηλασία, ἀλλὰ τὸ ποδήλατον, ἡ πυγμαχία, ἡ ἵππασία καὶ τόσα ἄλλα, εἰς ἃ λέγουσι ὅτι ὀφείλεται καὶ ἡ φοβερὰ αὐξήσις τοῦ ἀναστήματος τῶν νεανίδων, ὥστε εἶνε εὐκολον δι' ἓνα διδάσκαλον νὰ φυλαχθῇ ἐναντίον τῶν κακῶν τοῦ ὑπεράγαν καθιστικοῦ βίου.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀπλῶν τούτων καὶ πρακτικῶν κανόνων τῆς ὑγιεινῆς, ὅσους σὰς ἔδωκα, ὅπως πραγματευθῶ ἀξίως περὶ τοῦ πῶς παιδαγωγεῖ ὁ διδάσκαλος ἑαυτόν, εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἐξακριβώσω καὶ θεωρήσω τὸν ἰδιάζοντα κίνδυνον τοῦ παιδαγωγικοῦ ἐπαγγέλματος καθ' ὅλου. Διότι πᾶν ἐπάγγελμα ὡς τὸ κληρικόν, τὸ νομικόν καὶ τὸ ἰατρικόν, ἔχει τοὺς ἰδίους αὐτοῦ κινδύνους· πλάττει ἢ τείνει ὅπως πλάσῃ πρότυπὸν τι χαρακτῆρος, καὶ τοῦτο πιθανῶς ἀληθεύει καὶ περὶ τοῦ παιδαγωγικοῦ ἐπαγγέλματος.

Φαίνεται ὅτι ὁ ἰδιάζων κίνδυνος διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ τὰς διδασκαλίσας εἶνε ὅτι τὸ ἐπάγγελμά των ἐξασκεῖ καταθλιπτικὴν ἢ στενωτικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματος. Ἡ παιδαγωγία εἶνε, μοι φαίνεται κάποτε, σκληρὸς ἐργοδότης. Ἐπιβάλλει βαρείας ὑποχρεώσεις εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς. Ἐπιτρέπει αὐτοῖς πενήχρας καὶ ἀκροσφαλεῖς ἀνέσεις, καὶ πολλάκις, παρελθούσης τῆς ἀνέσεως, καταλείπει αὐτοὺς τόσον ἀποκαμωμένους, ὥστε εἶνε ἀνίκανοι νὰ τρέψωσιν αὐτὴν εἰς ἀγαθόν. Μόνον αἱ ἐορταὶ τοὺς σώζουσιν ἀπὸ τῆς παραλύσεως τῶν καθημερινῶν τετριμμένων ἀσχολιῶν των. Οὐδ' εἶνε μικρὸν πρᾶγμα ὅτι διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦ ἐπαγγέλματός των, εὐρίσκονται εἰς διηνεκὴ σχέσιν πρὸς τοὺς ὑποδεεστεροὺς των. Διότι ἡ νεότης εἶνε τι ὑποδεέστερον, οἱ νέοι ὀφείλουν νὰ λαμβάνωσι διαταγὰς καὶ νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτάς, καὶ, κατὰ κανόνα, νὰ μὴ ἐρωτῶσι τὸν λόγον τούτων. «Καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ φέρειν τὸν ζυγὸν τῆς αὐτοῦ νεότητος». Ἄλλ' ἡ ἔξις τοῦ ἐκδίδειν διαταγὰς καὶ μὴ ἀναγράφειν λόγους δι' αὐτάς, ἐὰν εἶνε σωτηριώδης

εἰς τὸν ὑπακούοντα, εἶνε ἐπικίνδυνος εἰς τὸν διατάσσοντα. Οὗτος ἀποβαίνει δεσποτικὸς καὶ αὐθαίρετος. Γίνεται ἀνυπόμονος πρὸς πᾶσαν ἀντίστασιν. Οὕτω δὲ ὁ διδάσκαλος καθίσταται ἰδίως παράξενος ὅσον γηράσκει. Ἡ ἀξιωματικὴ θέσις, ἣν ἐξ ἀνάγκης κατέχει, μεγεθύνει τὴν περὶ τῶν ἰδίων γνώσεων καὶ τῆς σπουδαιότητός του ἰδέαν πέρα τῶν προσηκόντων ὁρίων. Ἐὰν ἦτο ἀνάγκη νὰ μνημονεύσωμεν παράδειγμα τοῦ τρόπου καθ' ὃν διδάσκαλός τις δύναται κατὰ καιροὺς νὰ λησμονήσῃ τὴν ἔλλειψιν τῶν προσόντων, τῶν ἀναγκαίων πρὸς τινα διδασκαλίαν, τοιοῦτον θὰ ἦτο, πιστεύω, ἡ διάθεσις ἀγάμων τινῶν διδασκάλων, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, εἰς τὸ διδάσκειν τοὺς γονεῖς περὶ τῆς τέχνης τοῦ ἀνατρέφειν τὰ τέκνα. Ὁμολογητέον προσέτι ὅτι συγκέντρωσις τῆς ἐνεργητικότητος προσώπου τινός ἐντὸς περιορισμένης γραμμῆς, ὅσον σπουδαία καὶ εἶνε αὕτη, εἶνε σοβαρὸς διανοητικὸς κίνδυνος. Ἄλλὰ τὸ σχολεῖον εἶνε τοιαύτη περιορισμένη κονίστρα, καὶ μετέχει μὲν ἐντελείας τινός, ἀνοίγει στάδιον πρὸς πολλὰς ἐνεργείας καὶ δοκιμασίας, ἀλλὰ πλάνη θὰ ἦτο νὰ νομίζωμεν ὅτι τὸ σχολεῖον εἶνε ὁ κόσμος. Πᾶσα ἐκπαίδευσις εἶνε προοπτικὴ. Οὐδεὶς ἀληθῆς διδάσκαλος δύναται νὰ εἶνε εὐχαριστημένος ἐκ τῶν ἐνεστώτων ἀποτελεσμάτων· ὀφείλει ν' ἀποβλέπῃ προσωτέρω πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τὰ κατορθούμενα εἰς τὸν μετέπειτα βίον. Ὀφείλει νὰ διδάσκῃ τοὺς μαθητάς του νὰ κρίνωσι περὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων ὡς θὰ κρίνωσι περὶ αὐτῶν ἐν τῇ ὀριμότητι τῶν δυνάμεών των. Κακὴ ἀγωγή εἶνε ἡ ἄγουσα αὐτοὺς νὰ ἐκτιμῶσι τὸν καλὸν γραμματικὸν ἐν τῷ σχολείῳ ἢ τῷ λυκείῳ, ὑπὲρ τὸν πολιτικόν, τὸν φιλανθρωπιστὴν καὶ τὸν ἥρωα. Ὁ κόσμος κατενίκησε τὴν ἀρχαίαν ἀντιπάθειάν του πρὸς τὴν ψευδῆ ποσότητα· φοβοῦμαι ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος εἰς τὰς δημοκρατικὰς ταύτας ἡμέρας νὰ φθάσῃ νὰ θεωρῇ τὴν ψευδῆ ποσότητα ὡς ἀρετὴν. Ἄλλὰ τὸ τέρμα τῆς παιδαγωγίας εἶνε ὁ χαρακτήρ. Τὸ εὐγενῶς φρονεῖν καὶ εὐγενῶς πράττειν, τοῦτο τὸ κεφάλαιον πάσης ἀληθοῦς διδασκαλίας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θὰ ἐπεθύμουν νὰ παιδαγωγῆσω διδασκάλους, μάντις, πολεμιστάς, νομοθέτας καὶ φιλανθρωπιστάς, ἀλλὰ πρὸ πάντων χρηστὸς καὶ ἐντίμους πολίτας.

Ἄλλὰ πόσον συχνὰ αἱ κρίσεις τοῦ σχολικοῦ βίου ἀνεστράφησαν! Πόσον συχνὰ παρενόησαν οἱ παῖδες τοὺς συσχολαστάς των καὶ οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητάς των! Ὀλιβερόν νὰ σκέπτηται τις ὅτι πολλάκις καὶ κατ' ἐπανάληψιν οἱ ἠρώημοι τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὡς ἄνθη ἐμαράνθησαν πρὶν ἐξανθίσωσιν. Οὕτω συνέβη, καὶ ὅπου μάλιστα δυνατὸν νὰ ἐ-

φαίνεται, ἐν τῇ φυσικῇ τῶν πραγμάτων φορᾷ, ὅχι ἄμοιρος λογικότητος. Πεπειραμένος συναδέλφος, τεθνεώς νῦν πρὸ πολλοῦ, μοι ἔλεγέ ποτε ὅτι, ἐνῶ ἀνεσκόπει τὰ μακρὰ ἔτη καθ' ἃ διετέλεσε διδάσκαλος, δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἐκπλαγῆ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι, μεταξύ τῶν παιδῶν ὅσους ἐγνώρισεν, ἐκεῖνοι οἵτινες ἠξιώθησαν τῶν μεγίστων τιμῶν ἐν τῷ μετέπειτα βίῳ, ὡς καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ἐπραξαν τὰς μεγίστας ἀνδραγαθίας, δὲν ὑπῆρξαν ἐν γένει οἱ πρώιμοι ἢ ἐξέχοντες παῖδες, οὔτε παῖδες διαπρέποντες ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐπὶ ρώμῃ, γενναιότητι καὶ ὀξείᾳ ἀντιλήψει, ἀλλ' ἤσυχα παιδιὰ τὰ ὅποια ἐξετέλουν ἀπλῶς τὸ χρέος των, καὶ δὲν εἶχον ἐπισπάσει ἰδιαζόντως τὴν προσοχὴν ὅτε ἦσαν ἐν τῷ σχολεῖῳ.

Πῶς συμβαίνει τότε, ὥστε διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι ἀπέτυχον τοσάκις νὰ προβλέψωσι τὴν ἐπιδοσιν τῶν μαθητῶν των; ἔλλειψις μερίμνης δὲν ὑπῆρξε τὸ αἷτιον, οὐδ' ἔλλειψις εὐμενείας, διαφέροντος ἢ ἰκανότητος. Πρώτιστα, φρονῶ, ὑπῆρξε τὸ στενὸν τῆς ἐποπτείας τὸ κωλύσαν αὐτοὺς νὰ ἴδωσι τὴν ἀξίαν ἢ τὰς ἐπαγγελίας, ἐκτὸς ἐὰν τυχῶτα ἐφάνησαν ἐν τῷ περιωρισμένῳ ἐδάφει τοῦ σχολικοῦ βίου. Πιστεύων ἄρα ὅτι τὸ παιδαγωγικὸν ἐπάγγελμα, ἐνῶ τείνει νὰ τηρήσῃ ζώσας τὰς συμπαιθείας, τείνει συνάμα νὰ καταθλίψῃ καὶ περιστείλῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας, νομίζω ὅτι εἶνε πρῶτιστον καθήκον πάντων τῶν διδασκάλων νὰ ἐπωφελῶνται πᾶσαν εὐκαιρίαν ὅπως εὐρύνωσι καὶ καταστήσωσιν ἐλευθεριωτέρας τὰς βλέψεις των.

Ὁφελος πορίζεται, ἀναμφιβόλως, ὁ μελετῶν τὴν ἱστορίαν τῆς παιδαγωγίας. Εἶνε κλάδος τῆς φιλολογίας πρὸς ὃν δὲν πρέπει οἱ διδάσκαλοι νὰ μένωσιν ἀδιάφοροι. Οὐδὲν ὑπῆρξε ποραδοξότερον ἢ ἀλγεινότερον ἐν τῷ παρελθόντι ἢ ἡ στενότης τῆς ἐποπτείας των. Ἐκάστη γενεὰ διδασκάλων ἐφαίνεται ὅτι ἀποδύεται εἰς τὸ ἔργον ὡς νὰ μὴ ἦσαν διδάσκαλοι ἐν τῷ κόσμῳ πρὸ αὐτῶν. Ὁ διδάσκαλος τοῦ ἐνὸς σχολείου ἠγνόησε τὴν ὑπαρξίν των ἄλλων σχολείων. Πόσον ὀλίγα βιβλία ἀποφασίζει ν' ἀναγνώσῃ περὶ ἀγωγῆς! Τί γνωρίζει ἢ ἤκουσέ ποτε περὶ τῶν παιδαγωγικῶν συστημάτων τοῦ Κομηνίου, τοῦ Πεσταλότζη, τοῦ Φροίβελου ἢ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Πόρ Ροαγιαλ, τί περὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Στούρμ, τοῦ Ἄσχαμ, τοῦ Λόκκε, τοῦ Ρουσσῶ καὶ τοῦ Ἐρβέρτου Σπένσερ; Τὸ παιδαγωγικὸν ἐπάγγελμα ἴσταται τόσον μεμονωμένον, ὥστε ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἰσέρχονται εἰς αὐτό, ἢ, ἄς εἶπω φιλανθρωπότερον, συνειθίζον ποτὲ νὰ εἰσέρχωνται εἰς αὐτό ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προσκλήσεως εἰς τὰς θεωρίας, τὰ διδάγματα, τὰς ἐρεῦνας, τὰς ἐμπειρίας καὶ τὰς ἐφευρέσεις

τῶν πρὸ αὐτῶν. Ὑπῆρξε τὸ ἐμπειρικώτατον τῶν ἐπαγγελμάτων. Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ εἶνε τοιοῦτον πάντοτε. Ἐρχεται, πιστεύω, χρόνος καθ' ὃν πᾶς διδάσκαλος θ' ἀπαιτῆται νὰ ἔχῃ γνῶσιν τινα τῆς ἱστορίας τῆς παιδαγωγίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἂν ἔλθῃ, θὰ εἶνε ἐν μέτρῳ ὀφειλομένῳ εἰς τὰς προσπάθειας ἀνδρὸς διακριθέντος περὶ τὴν παιδαγωγικὴν, πάλαι διδασκάλου, οὐ ὁ θάνατος, ὅσον βαθέως καὶ ἂν θρηνεῖται, μοι ἐπιτρέπει νὰ μεγαλοφωνήσω περὶ αὐτοῦ τὸν ἔπαινον, τὸν ὁποῖον μετριοφρόνως θ' ἀπεποιεῖτο ἐὰν ἐπέζη—τοῦ Κοιῖκ.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ παιδαγωγία εἶν' ἐπιστήμη, ἐν ἣ ἢ τε πράξις καὶ ἡ θεωρία ἔχουσι τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀξίαν των, δὲν θὰ εἶνε ἄτοπον νὰ παρενέρωμεν τὸ δυνατόν τοῦ νὰ διδαχθῶμεν ὠφέλιμά τινα μαθήματα οὐ μόνον παρὰ τῶν διδασκάλων τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' ἐν μέρει ἴσως καὶ ἐκ τῶν διδασκάλων τῆς σήμερον. Ἐὰν εἶσαι νέος καὶ τώρα ἀκόμη ἀρχίζῃς τὸ ἔργον σου ὡς διδάσκαλος, ἐπίτρεψόν μοι νὰ σοι εἶπω ὅτι καλὸν τὸ νὰ διδάσκῃται τις. Δὲν ἤθελα νὰ κάμω τὴν παρατήρησιν ταύτην· ἀλλ' ἐξεπλάγην ἐνίοτε ἀπὸ τὴν ἀπέχθειαν ἣν δεικνύουσι νεαροὶ τινες διδάσκαλοι ὅπως ζητήσωσιν ἢ δεχθῶσι τὴν βοήθειαν ἣτις εἶνε προσιτὴ εἰς αὐτοὺς καὶ ἴσως προσφέρεται αὐτοῖς καὶ ἐπιρρίπτεται ἐπ' αὐτῶν, ἀποφεύγοντες νὰ συζητήσωσι τὰς πρακτικὰς των δυσχερείας πρὸς πεπειραμένους διδασκάλους, καὶ ἀπρόθυμοι νὰ μάθωσι παρ' αὐτῶν τὴν τέχνην τοῦ ν' ἀναλάβωσι κ' ἐξασκῶσι μεθοδικὸν τινα τρόπον, τοῦ νὰ ἀσκῶσι τὴν πειθαρχίαν καὶ νὰ συμμορφῶσι τὰς ἀτομικὰς προλήψεις των μὲ τὸν τόνον, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ σχολείου. Πιθανῶς ὁ λόγος εἶνε ὅτι, ὅταν διδάσκαλός τις ἀποτυγχάνῃ περὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς πειθαρχίας ἢ τὴν διδακτικὴν μέθοδον, δὲν εἶνε τόσον δότι ἐκπίπτει χθαμαλότερον τοῦ ἰδανικοῦ του, ὅσον διότι τὸ ἰδανικόν του εἶνε ταπεινόν, καὶ ἂν οὕτως ἔχῃ, τί δύναται νὰ εἶνε σπουδαιότερον πρὸς ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν εἰμὴ νὰ προβάλωμεν ἐνώπιόν μας ὅσον οἷόν τε ὑψηλότερον ἰδεῶδες;

Ἄλλὰ νοῶ πολλῶ πλείονα ὅταν ὀμιλῶ περὶ τοῦ καθήκοντος τοῦ διδασκάλου ὅπως τηρῇ εὐρείαν καὶ ἐλευθέραν κρίσιν περὶ ἐκπαιδεύσεως. Ὁ διδάσκαλος δὲν πρέπει νὰ εἶνε μόνον διδάσκαλος· πρέπει νὰ εἶναι τι πλεον διδασκάλου. Ὁφείλει νὰ εἶνε ἀνὴρ εὐρύς περὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ συμφέροντος καὶ πολυίδμων. Ὁφείλει νὰ κινῆται ἐλευθέρως ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ὑποθέσεων. Μία τῶν ἐπιπροσθουσῶν δυσχερειῶν ἐν τῇ μεταρρυθμίσει τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶνε ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων

ἀποδίδουσιν ἄμετρον ἀξίαν εἰς ἐκεῖνα τῶν ὑποκειμένων, τὰ ὅποια εἶνε ἱκανοὶ νὰ διδάξωσιν. Ὅστις οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ διδάξῃ εἰμὴ τὰς κλασικὰς γλώσσας τρέφει τὴν πεποίθησιν ὅτι αἱ κλασικαὶ γλώσσαι εἶνε τὸ μόνον πρᾶγμα τὸ ὅποσον εἶνε ἀξίον νὰ διδασκῆται. Αὕτη εἶνε πιθανῶς ἡ ἐξήγησις τῆς ἀντιστάσεως, ἣν ἀπήντησεν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἡ διδασκαλία τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις. Ἀλλὰ τὸ παραλογώτερον ἴσως εἶνε τὸ νὰ ἀναγκάζωσιν ἱκανὸν πλῆθος παιδῶν νὰ συνθέτωσι στίχους ἐν νεοῦ γλώσσῃ. Ὁ Ἀρθούρος Σίδζουικ γράφει περὶ τοῦ δόκτορος Ἀρνόλδου:

«Ὅταν ἡσχολεῖτο συνθέτων διδασκὰς, ἱστορίας, σημειώσεις εἰς τὸν Θουκυδίδην καὶ διδάσκων τὸ Ρουῦβο καλλίτερον ἢ εἰς ὅσον πᾶν ἄλλο σχολεῖον ἐδιδάχθη ποτέ, ἔγραφεν ἐπιστολάς, ὡς δεικνύει ὁ βίος του, περὶ παντὸς ἀξίου μελέτης ὑποκειμένου, περὶ τῶν Νιουμανιτῶν, τοῦ Νίβουρ, τῆς Ρώμης, τῶν Ἰουδαίων, τῶν ὀπαδῶν τοῦ συνταγματικοῦ χάρτου, περὶ τοῦ λονδινεῖου Πανεπιστημίου καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ εὐρύτης αὕτη τῶν μελετῶν κατέκτησε τὰ παιδιὰ, ὡς πάντοτε συμβαίνει. Καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἐγνώριζε καὶ τὸ ἠσθάνετο. «Ὅσον ἐνεργότερον εἶνε τὸ πνεῦμά μου, ἔλεγεν, ὅσον πλείοτερον ἐργάζεται περὶ τὰ μεγάλα ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα, τόσον καλλίτερον διὰ τὸ σχολεῖον».

Ὅσον πλείονα γνωρίζετε καὶ ὅσον πλείοτερον σκέπτεσθε, τόσον καλλίτεροι διδάσκαλοι θὰ εἴσθε. Ὅ,τι μαυθάνετε εἶνε ἀξίον μαθήσεως. Πᾶσα γνῶσις ἐξαιρεῖ ὅλας τὰς ἄλλας γνῶσεις. Ἐὰν συμβῇ ὑμῖν νὰ μελετᾶτε ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων δύο ὑποκείμενα τὰ ὅποια φαίνονται πόρρω ἀλλήλων κείμενα, οἷον ἱστορίαν καὶ βοτανικὴν, θὰ εὔρητε ὅτι ὑπάρχει ἀνταπόκρισις μεταξύ αὐτῶν. Μὴ ἀρκεῖσθε λοιπὸν νὰ γνωρίζητε κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον τελείως ὅσα ὑποκείμενα εἶνε καθημερινὸν χρέος σας νὰ διδάσκητε. Γεμίσατε τὰς ὑδρίας σας, ὅσον ταπειναὶ καὶ ἂν εἶνε αὐταί, εἰς τὸ εὐρὺ καὶ ἀείρροον ρεῦμα τῆς ἀνθρωπίνης μαθήσεως. Ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς στενότητος τῶν ἰδεῶν σᾶς συμβουλεύω νὰ ἐντροφᾶτε διαρκῶς καὶ ἀπλήστως εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Ὅσον πολλὰ καὶ ἂν ἀναγνώσθητε, ὀλίγα θὰ εἶνε. Δυνατὸν νὰ φανῶ παραδοξολόγος, ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν διαφέρει πολὺ τί ἀναγινώσκετε, ἀρκεῖ ν' ἀναγινώσκητε πολλά. Ἴσως θὰ σᾶς ἀπέτρεπα νὰ σπαταλᾶτε πολὺτιμον χρόνον εἰς τὰ θεατρικὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ διάφορα τῶν ἐφημερίδων, ἐὰν σᾶς ἔκαμνα τὴν ἀδικίαν νὰ ὑποθέτω ὅτι δύνασθε νὰ δελεασθῆτε ἀπὸ τὰ τοιαῦτα. Ἀλλὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἠθικῶν μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων ἐν

συνειδήσει συμβουλεύω. Σᾶς μεταθέτει κάπως εἰς τερπνότερον κόσμον, καὶ αὕτη εἶνε ἴσως ἡ καλλίτερα σχολὴ ἧς δύνασθε ν' ἀπολαύσητε κατὰ τὰς ἐορτάς. Ὁξύνει τὸ πνεῦμά σας καὶ τὸ καθιστᾷ ἐλαστικώτερον. Ὁ κίνδυνος τοῦ μὴ ἀναγινώσκειν διηγήματα εἶνε πολὺ σοβαρώτερος ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἀναγινώσκειν παραπολλά. Ἐὰν ποτε συμβῇ ν' ἀκούσω διδάσκαλον λέγοντα ὅτι δὲν ἔλαβε καιρὸν ν' ἀναγνώσῃ ἐν βιβλίον δι' ὄλου τοῦ σχολικοῦ ἔτους, λυποῦμαι δι' αὐτόν, ἀλλὰ περισσότερον λυποῦμαι διὰ τοὺς μαθητὰς του.

Ἐπάρχουσι «δώδεκα ὥραι ἐν τῇ ἡμέρᾳ» ὁ βίος εἶνε βραχύς, ἀλλὰ φαίνεται βραχύτερος διότι τόσα πράγματα ἐν αὐτῷ γίνονται μακρὰ. Τὸ μυστήριον τοῦ ἐπαρκεῖν εἰς τὸ ἔργον εἶνε ἡ μέθοδος. Ἡ τάξις, ἐλέγχθη, εἶνε ὁ πρῶτος νόμος τοῦ Θεοῦ· ἄς γείνη νόμος σας. Μὴ ἀφίνετε τὸ ἔργον σας νὰ ἐπισωρευθῇ εἰς τὰς χεῖράς σας. Οὐχὶ ἡ ἐργασία καταπονεῖ, ἀλλὰ τὸ ὑστέρημα τῆς ἐργασίας· ἔργον τελούμενον εἶνε κεφάλαιον τοποθετούμενον μετὰ βαρέος τόκου. «Ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς». Ἄλλ' ἀφόρητον ἀποβαίνει ἐὰν ἀνκβληθῇ εἰς τὴν αὐρίον. Ἐὰν μοι ἐπιτρέπεται νὰ σᾶς συστήσω τρεῖς κανόνας πρὸς φειδῶ χρόνου καὶ οἰκονομίαν δυνάμεως, θὰ εἶνε οὗτοι: Ἀπάντα εἰς τὰς ἐπιστολάς· τήρει τὰς συμφωνίας· λάμβανε ἀποφάσεις. Εἰς τὰ πράγματα τοῦ βίου τούτου τὸ ἀποφασίζειν εἶνε πολλάκις σπουδαιότερον τοῦ ὀρθῶς ἀποφασίζειν. Λαμβάνει τις τὴν ἀπόφασίν του καὶ πράττει, κακῶς, ἔστω, ἀλλ' ἐὰν οὕτως ἔχη, ἀνακαλύπτει τὸ λάθος του, μετατρέπει καὶ ἐπανορθοῖ αὐτό, πρὶν ἄλλος πράξῃ ἄλλως. Δυνατὸν νὰ σπαταλήσῃ τις παραπολὺν χρόνον εἰς τὸ σκέπτεσθαι, καὶ ἔτι πλείονα εἰς τὸ ὀμιλεῖν περὶ πράξεων. Αἱ πρῶται φροντίδες εἶνε πολλάκις σοφώτεραι τῶν δευτέρων, καὶ ἐν γένει σοφώτεραι τῶν τρίτων. Ἐν ὁ καιρὸς σας εἶνε καλῶς διατεταγμένος, δὲν θὰ στερηθῆτε τῆς εὐκαιρίας ν' ἀναπτύξητε διὰ τῆς μελέτης τὸ πνεῦμά σας. Καλῶς ἔχει ν' ἀναλαμβάνετε ὑποκείμενόν τι, καίτοι μὲ τὰ τῆς πρεπούσης διακρίσεως, ἔξω τοῦ συνήθους σχολικοῦ ἔργου σας. Ἐνυπάρχει ἀρετὴ εἰς τὸ πράττειν τι ὅπερ δὲν ἔχεις ἀνάγκην νὰ πράξῃς. Καὶ εἴτε τὸ ὑποκείμενόν σας εἶνε φιλολογικόν, καλλιτεχνικόν, ἐπιστημονικόν ἢ πολιτικόν, θὰ συντελέσῃ νὰ ἄρῃ τὰς ἀράχνας ἀπὸ τὸ πνεῦμά σας. Δὲν φαντάζεσθε ἐν τούτοις ὅτι ἐπιδοκιμαζῶ τὴν παραμέλσιν τοῦ κυρίου χρέους. Δὲν λησμονῶ ὅτι ἡ πρόφασις τῆς μελέτης ἐχρησίμευσε πολλάκις ὡς καλύπτρα ἀπλῆς ραστώνης. Μόνον τὸ καθήκον πληρέστατα ἐκτελούμενον δίδει τὸ δικαίωμα νὰ βαίη τις πέραν τοῦ

καθήκοντος. Οὐχ ἤττον, ἐπὶ πᾶσι, τρέφω στερεῶς τὴν πεποιθήσιν ὅτι τὸ πνεῦμα διδασκάλου, ἂν μέλλῃ νὰ εἶνε ἐντελῶς ὑγιές, ἔχει ἀνάγκην διαφέροντός τινος ἢ ἀσχολίας ἐκτός τοῦ τακτικοῦ ἔργου του.

Ἄλλ' εἴτε οὕτω συμβαίνει εἴτε ὄχι ἐν καιρῷ τοῦ σχολικοῦ ἔτους, μεταξὺ τῆς πίεσεως τοῦ ἔργου, δὲν θὰ λησμονήσητε ὅτι ὑπάρχουσι περίοδοι τῆς ζωῆς τοῦ διδασκάλου, ὅταν εἶνε κύριος ἑαυτοῦ, καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ τῶν δεσποτῶν του, τῶν παιδίων, καθ' ἃς δύναται ἀπερισπάστως νὰ ἐκτελέσῃ τὸ χρέος τῆς ἰδίας του μορφώσεως. Αἱ περίοδοι αὗται εἶνε αἱ ἑορταὶ καὶ αἱ διακοπαί. Μοναδική εἶνε ἡ ἀξία των. Ὁ Ἀπόλλων αὐτὸς δὲν τρεῖ τὸ τόξον του τεταμένον πάντοτε, καὶ πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἔχουσι ἀνάγκην ὑφέσεως ὅσον καὶ ὁ Ἀπόλλων. Ἡ βία ἀγαθοῦ διδασκάλου δὲν ἔγκειται τόσον, ὀφείλομεν νὰ τὸ εἴπωμεν, εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν δαπανᾷ τὸ σχολικὸν ἔτος, ὅσον εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν διέρχεται τὰς διακοπὰς. Καλῶς πράττει ἂν ἀφιέρωσῃ τὴν σχολὴν του εἰς ἀναψυχὴν, πικίζων τυχὸν μὲ ἡμέρον πέρδικα, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τὸ τόσον ἐπιδοκιμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου. Ἀλλὰ καλλίτερον πράττει ἂν, ἐπὶ μέρος τοῦλάχιστον τῶν ἑορτῶν, ἐπιδίδεται εἰς ἀναψυκτικὴν τινα ἔρευναν ἢ μελέτην ἣτις, δι' αὐτῆς τῆς ἀντιθέσεώς της πρὸς τὴν συνήθη ἐνασχόλησίν του, θὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἰσορροπίαν τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων. Συγχωρήσατέ μοι νὰ εἴπω ὅτι εἶνε πλάνη, καίτοι ἀξιολύπητος, τὸ νὰ κάμνῃ τις τὰς διακοπὰς παράτασιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους δαπανῶν αὐτάς, ἢ μὲγα μέρος αὐτῶν, εἰς συναθροίσεις παιδαγωγικὰς, διαλέξεις, συζητήσεις καὶ συσκέψεις. Ἴσως ὁ χεῖριστος τρόπος καθ' ὃν δύνασθε νὰ διέλθητε τὰς ἑορτάς σας θὰ ἦτο τὸ ν' ἀκροᾶσθε τοιαύτας προσφωνήσεις, οἷαν ἀπαγγέλλω νῦν. Αἱ ἑορταὶ σας θὰ σᾶς χρειασθῶσι πρὸς διανοητικὴν ψυχαγωγίαν. Μὴ ἀνέχεσθε ὥστε τὸ ἐπάγγελμά σας νὰ βαρύνῃ φορτικῶς ἐφ' ὑμᾶς. Προσπαθεῖτε ἐνίοτε νὰ λησμονήτε ὅτι εἰσθε διδάσκαλος ἢ διδασκάλισσα. Θὰ ἠδυνάμην σχεδὸν νὰ εἴπω, κάμνετε κάθε τι εἰς τὰς διακοπὰς τὸ ὅποιον δὲν θὰ διενοεῖσθε ποτὲ νὰ κάμνητε ἐν καιρῷ τῆς ἐργασίας. Οὕτω αἱ ἑορταὶ θὰ μεταδώσωσι χαρίεσσαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ σχολικοῦ βίου σας. Ὅταν διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ἀναχωροῦσι διὰ τὰς διακοπὰς, ἢ κόνις τοῦ κόσμου εἶνε ἐπὶ τῶν ψυχῶν των, ἀλλ' ὅταν παρέλθωσιν αἱ διακοπαὶ καὶ συνέλθωσι πάλιν, αἱ ψυχαὶ των στίλβουσιν ὡς διὰ τῆς δρόσου τῆς πρωίας.

Δι' ἐμὲ ὑπῆρξεν ἡδονὴ καὶ κέρδος μὲγα τὸ νὰ διέρχωμαι τὰς διακο-

πὰς μου εἰς περιηγήσεις ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Οὐδὲν μ' ἐβοήθησεν εἰς τὴν διδασκαλίαν μου πλεῖστον τούτου. Κατέστησε τὰς σκηνὰς τῆς κλασικῆς ἱστορίας ζωντανὰς δι' ἐμὲ, καὶ διὰ τοῦτο, ἐλπίζω, ζωντανὰς καὶ εἰς τοὺς μαθητάς μου. Ὅποια διαφορὰ ὅταν ὁμιλῇ τι: περὶ ἱστορικοῦ τόπου, ὡς τῆς Ρώμης, τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Δελφῶν, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, τὸ νὰ δύναται νὰ λέγῃ, «Ὅταν ἤμην ἐκεῖ!» Αἱ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν περιηγήσεις, τὸ γνωρίζω, δύναται νὰ μὴ εἶνε ἐφικτὰ εἰς πολλοὺς ὑμῶν. Ἀλλὰ δὲν θὰ εἶνε ἀνώτερον τῆς δυνάμεώς σας τὸ νὰ διέρχησθε τὰς διακοπὰς τοιοῦτω τρόπῳ, ὥστε νὰ δύνασθε ν' ἀνακτήσητε τὴν ἐνέργειαν, τὴν ἐλαστικότητα, ἣτις εἶνε τὸ μυστήριον καὶ ἡ πηγὴ τῆς τελεσφόρου διδασκαλίας.

Ἄλλ' ἡ ζωὴ δὲν εἶνε ὅλη ἑορτή· εἶνε σοβαρὰ καὶ ἐπίσημος. Ἡ σχολὴ, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς μέσον πρὸς ἐργασίαν, ὡς ὁ πόλεμος εἶνε μέσον πρὸς εἰρήνην.

Ὁ σκοπός μου ὑπῆρξε τὸ νὰ ὑποβάλω ὑμῖν σκέψεις τινὰς περὶ τῶν φυσικῶν, ἠθικῶν καὶ διανοητικῶν προσόντων τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ ὅποιον εἶνε ἰδικόν σας καὶ ἰδικόν μου κατὰ τὴν παρούσαν ἡμέραν. Θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ συμπεράνω ὅτι ἐν ὅλῃ τῇ ἐργασίᾳ ἡμῶν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ σχέσει ἡμῶν πρὸς τοὺς μαθητάς μας, ἀσύγνωστον εἶνε νὰ λησμονῶμεν τὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εὐθύνην μας. Ἀπαράμιλλος διδάσκαλος τῆς νεότητος συνειθίζει νὰ λέγῃ ὅτι οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ δεχθῇ παιδα ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ πατρός του ἄνευ συγκινήσεως. Βεβαίως οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν δύναται νὰ εἶνε ἄνευ συγκινήσεως, ὅποταν ἐκπέμπῃ ἕνα τῶν μαθητῶν του εἰς τὰς δυσκόλους ταύτας ἡμέρας πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς πειρασμοὺς τοῦ κόσμου. Χρῆζομεν πολλῆς ὑπομονῆς, θάρρους, σοφίας εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν. Χρῆζομεν τῆς πανσθενοῦς ὑποστηρίξεως δυνάμει ὑπερτέρας ἡμῶν. Ὁ Θεὸς εὐδοκῆσαι ἵνα τὰ νεαρὰ ἐκεῖνα ὄντα τὰ ὅποια πρέπει νὰ εἶνε «ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν γεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν», ὡς εἶνε πράγματι, καὶ «ἐγνωρισμένα καὶ ἀναγινωσκόμενα ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων», γένωνται μάρτυρες ἡμῶν ὅτι, μεθ' οἰωνοῦ ποτε σφαλμάτων διαθέσεως καὶ κρίσεως, ἐπεζητήσαμεν ἀφιλοκερδῶς οὐχ ἤττον νὰ πράξωμεν αὐτοῖς ἀγαθόν!

ΣΑΡΚΟΦΑΓΑ ΦΥΤΑ

Όταν αἱ ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες δὲν ἔχουν περίεργόν τι νὰ δημοσιεύσωσιν, ἀναγγέλλουσιν ὅτι δένδρον ἀνθρωποφάγον ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Κεντρῶν Ἀφρικῆν. Ὁ γίγας οὗτος τῶν τροπικῶν δασῶν οὐτινος οἱ γεγκλιμωτοὶ κλάδοι συλλαμβάνουσι, συντρίβουσι καὶ καταβροχθίζουσι τοὺς μαύρους πολεμιστὰς οὓς καρυκεύουσι διὰ τοῦ αἵματος τῶν συζύγων αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, παρέχει εἰς τὸν τύπον τοῦ νέου κόσμου τὰς ὑπερσείας ἅς ὁ «συνταγματικῆς μνήμης» θαλάσσιος ὄφις παρείχεν ἄλλοτε εἰς τὰ ἐπίσημα ὄργανα τῆς Ἰουλιανῆς ἐν Παρισίοις κυβερνήσεως.

Δὲν τολμῶμεν νὰ διαβεβαιώσωμεν ὅτι ἡ ἀνακάλυψις αὕτη δὲν θὰ πραγματοποιηθῆ ἡμέραν τινά, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἂν μὴ τι ἄλλο εἶνε ἐντελῶς πρόωρος. Ὁ πολιτισμὸς δὲν προώδευσεν ἐπαρκῶς εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον ὥστε τὰ μεγάλα δένδρα νὰ μεταβάλλωσι δίαιταν καὶ νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰ σαρκοφάγα ὄντα. Ἐν τούτοις μικρότερα τινὰ φυτὰ ἐξασκοῦνται εἰς τὴν τέχνην τοῦ συλλαμβάνειν μυίας, καὶ χωρὶς νὰ εἶμε τοσοῦτον προωδευμένοι, αἱ πορτοκαλέαι καὶ αἱ σφένδαμνοι παρέχουσι δείγματα νοημοσύνης ἄξια πάσης ἐνθαρρύνσεως.

ΔΥΟ ΝΟΗΜΟΜΑ ΔΕΝΔΡΑ

Ἡ *Illustracion Espanola y Americana* ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν πορτοκαλέας ἣτις ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀλμέριαν. Τὸ δένδρον τοῦτο ἀνεπτύσσεται ὑπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον τῆς νοτίου Ἰσπανίας καὶ παρῆγεν ἐτησίως ἀναρίθμητον ποσότητα καρπῶν, ὅποτε ἡμέραν τινὰ ἐνέσκηψε κατ' αὐτοῦ κεραυνός. Ἡ κορυφὴ δὲν συνεχίετο πλέον μετὰ τοῦ κορμοῦ ἢ διὰ λωρίδος τινὸς τοῦ φλοιοῦ, καὶ ὁμως, τὸ ἐπόμενον ἔαρ, τὰ

ἄνθη ἀνεφάνησαν καὶ αὖθις, καὶ ἡ συγκομιδὴ τῶν πορτοκαλίων ὑπῆρξεν ἀφθονωτέρα ἢ κατὰ τὸ παρελθόν. Ἡ γονιμότης αὕτη ἣτις ἦτον ὄντως θαῦμα, διετηρήθη καὶ κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη, καὶ ἡ πορτοκαλέα, ἥς ἡ ἑκτακτος ζωτικότης ἀντέσχεν ἐπὶ τοσοῦτον εἰς τὸν κεραυνὸν, ὅστις ἔκοψεν αὐτὴν εἰς δύο, κατέστη ἀντικείμενον γενικῆς περιεργείας.

Ὁ κ. Λούις Κάλβο Ρεβίλλα παρέχει τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου. Ὡς ὁ γίγας τῆς μυθολογίας, τὸ δένδρον ἀνέλαβε δυνάμεις ἐγγίσαν τὴν γῆν· τὸ ἄκρον ἐνὸς τῶν κλάδων τοῦ εἶχεν εἰσδύσει ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ἐφύησαν ρίζαι, καὶ οὕτως ἐκυκλοφόρει ὁ χυμὸς ὅστις δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διέλθῃ διὰ τῶν νεκρῶν ἰνῶν τοῦ κεραυνοπλήκτου κορμοῦ.

Ὁ σοφὸς συνεργάτης τῆς *Illustracion Espanola y Americana* ἀναφέρει ἐπίσης τὸ παράδειγμα σφενδάμνου ἣτις παρέσχε δείγματα ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημειώτου νοημοσύνης. Δὲν εἴμεθα πλέον ἐν Ἰσπανίᾳ, ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Ἰρλανδίᾳ ἐν τῇ κομητείᾳ Γκωλουαίη.

Σφένδαμνος ἐφύτρωσεν ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς Νέας Μονῆς. Τὰ ἐρείπια τοῦ τοίχου ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε προσκολληθῆ ἐξ ἰδιοτροπίας τῆς τύχης, δὲν παρείχον αὐτῇ ἐπαρκῆ τροφήν, ἐνῶ εἰς δύο μέτρων ἀπόστασιν ἦτο βέβαιον ὅτι θὰ εὑρίσκε γόνιμον ἔδαφος. Τὸ δένδρον ἀντελήφθη τὴν ἀνάγκην μετοικήσεως. Ἐξήπλωσε τοὺς κλάδους αὐτοῦ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς καλῆς γῆς, διήθθυνεν αὐτοὺς πρὸς τὸ ἔδαφος, καὶ ὅταν τέλος ὁ μακρότερος αὐτῶν ἤγγισεν αὐτό, ἐβύθισεν αὐτὸν ἀρκούντως βαθέως ὥστε νὰ ριζώσῃ. Ἐπειτα ὠρθώθη μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπὶ τοῦ συμπληρωτικοῦ τούτου κορμοῦ, καὶ ὅταν οὗτος κατέστη ἀρκούντως ἰσχυρὸς διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτὴν, ἀπεχωρίσθη τοῦ παλαιοῦ κορμοῦ. Τὸ δένδρον οὕτω μετετοπίσθη εἰς ἀπόστασιν δύο μέτρων, καὶ ἡ μετατόπισις αὕτη ἐγένετο ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ἀνθρωπίνης χειρός.

ΔΡΑΜΑ ΕΠΙ ΦΥΛΛΟΥ «DROSERΑ»

Δυνατὸν τὰ ἄθλα ταῦτα τῆς πορτοκαλέας καὶ τῆς σφενδάμνου νὰ ὀφείλωνται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν τύχην.

Ὁ κ. Λούις Κάλβο Ρεβίλλα τείνει μᾶλλον νὰ πιστεύῃ ὅτι θὰ ἦτο λίαν τολμηρὸν νὰ βεβαιώσῃ τις ὅτι τὰ δύο ταῦτα δένδρα ὑπήκουσαν εἰς προμελετημένον σχέδιον. Φθάνομεν ἤδη εἰς κατηγορίαν φυτῶν ὧν τὸ πνεῦμα τῆς πρωτοβουλίας φαίνεται δυσκολώτερον νὰ διαμφισθητηθῆ.

Μυῖα ὑπῆρξεν ἀρκούντως ἄφρων ὥστε νὰ ἐπικαθήσῃ εἰς φύλλον δρο-

σέρας. Ἐκ πρώτης ὄψεως, οὐδὲν τὸ ὑποδηλοῦν ἐν τῷ φυτῷ τούτῳ προθέσεις ἐντομοκτόνους. Ἐχει τὸ ὅλον φυτὸν τὴν ταπεινὴν ὄψιν τῶν παριῶν τοῦ φυτικού βασιλείου τῶν καταδεδικασμένων νὰ βιωσιν ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν γαιῶν. Τὰ ἄνθη αὐτοῦ εἶνε ἀσήμαντα, ἄοσμα, ταπεινά, καὶ δὲν ραίνονται κατ' οὐδένα λόγον ἄξια νὰ ἐφελκύσωσι τὴν προσοχήν. Ἐκαστὸν τῶν ἀνθῶν τούτων ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων πέντε φύλλων σχεδὸν στρογγύλων, ἐπιφανείας ἡμίσεως περίπου ὑφεικατομέτρου, ἐπικεκαλυμμένων διὰ μικρῶν ἐρυθρῶν πλοκάμων, οἵτινες ἀποστάζουσιν ὑγρὸν γλοιῶδες. Αἱ μικραὶ σταγόνες τοῦ ὑγροῦ τούτου φωτιζόμεναι ὑπὸ ἡλιακῆς ἀκτίνος προσλαμβάνουσι λάμψιν ρουβινίου, καὶ οἱ ψευδεῖς οὗτοι πολυτίμοι λίθοι, οἱ ἀποκρύπτοντες τὰς ἀκίδας τῶν μικροσκοπικῶν βελονοειδῶν πλοκάμων, ἀποτρέπουσι τὰς ὑποψίας τῶν ταλαιπώρων ἐντόμων τῶν πιπτόντων ἐν μέσῳ δάσους αἰχμῶν.

Ἄμα ὡς ἡ μυῖα ἐγγίση τὸ κέντρον τοῦ φύλλου, οἱ πλόκαμοι ἄρχονται κινούμενοι αὐτομάτως. Ὡσεὶ ὑπέικοντες εἰς σύνθημα ἀπλοῦνται πρὸς τὸ ἄφρον ἐντομον, οὐ ὁ βίος θὰ καταλήξῃ εἰς φρικώδη καὶ βραδυτάτην ἀγωνίαν. Προσκολλώμενον εἰς τὸ γλοιῶδες ὑγρὸν, τὸ θῦμα μάρτην προσπαθεῖ νὰ ἐλευθερωθῇ, διατρυπᾶται, κατασπαράσσεται ὑπὸ τῶν βασανιστηρίων ἐκείνων ὀργάνων, τῶν κοπτερωτέρων καὶ χάλυβος ἔτι. Πολυλαὶ ὥραι παρέρχονται προτοῦ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς καταστροφῆς συντελεσθῇ, καὶ ἀφοῦ οἱ πλόκαμοι ἐπιτελέσωσιν αὐτό, ἀναλαμβάνουσι τὴν κατακάθετον αὐτῷ θέσιν, ἔτοιμοι νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ αὐτὰ εἰς πρῶτην δοθεῖσαν εὐκαιρίαν.

Ὁ ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τοῦ ἀμερικανικοῦ περιοδικοῦ ἀναφέρει περιεργότατα πειράματα ἅτινα ὀφείλονται εἰς τὰ σαρκοφάγα ἐνστικτα τοῦ παραδόξου τούτου φυτοῦ. Ἐὰν τεθῇ μικρὸν τεμάχιον κρέατος ἐπὶ φύλλου δροσέρας, οἱ πλόκαμοι τίθενται εἰς κίνησιν ὡσεὶ ἐπρόκειτο περὶ συλλήψεως μυίας, καὶ τὰ ἐλατήρια τοῦ μηχανισμοῦ ἄρχονται ἐνεργοῦντα ὡσεὶ τὸ τεμάχιον τῆς ζωικῆς οὐσίας ἦτο ζῶν ἐντομον· ἀλλ' ἐὰν προσενεχθῇ μικρὸς χάλιξ εἰς τὴν ἀπληστίαν τοῦ ἐν μικρογραφίᾳ «δράκου» τούτου, αἱ βελόλαι μόνον κινουῦνται ἐπὶ τινὰς στιγμάς· ἀφοῦ ἐκτελέσωσιν εἰδὸς τι ψηλαφῆσεως, ἐπανέρχονται εἰς τὰς θέσεις των, διότι ἐννοοῦσι τὴν ἀπάτην αὐτῶν.

Η ΜΥΙΑΓΡΑ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

Ἡ *Dionaea muscipula* εἶνε συνοπτικωτέρα εἰς τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς. Ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ Βορείῳ Καρολίᾳ, καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ ἔδωσαν αὐτῇ τὴν ὀνομασίαν Μυιάγρα τῆς Ἀφροδίτης, ὅπως παραστήσωσι πόσον ἐπικίνδυνον εἶνε τὸ φυτὸν τοῦτο διὰ τ' ἀσύνητα ἔντομα τὰ ὁποῖα δὲν ἀνθίστανται εἰς τὴν γοητείαν τῶν ἀνθῶν ὑφ' ὧν κοσμεῖται. Ὅταν μυῖα τις ἔχη τὴν δυστυχίαν νὰ ἐγγίση κατὰ τὴν πτῆσιν αὐτῆς τὴν τραχεῖαν ἐπιφάνειαν ἐνός τῶν φύλλων τῶν περιστοιχιζόντων τὸ ἀνόφορον στέλεχος, ἐλατήριόν τι τανύεται καὶ τὸ δράμα συνετελέσθη. Τὰ φύλλα τῆς *Dionaea* ὁμοιάζουσι πρὸς ἀνοικτὸν δεμένον βιβλίον, τὸ ὁποῖον κλείεται αἰφνιδίως καὶ ἀποτόμως ὡς δι' ἐλατηρίου.

Τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀφροδίτης ἔχει τοῦλάχιστον τὸ καλὸν ὅτι δὲν παρατείνει τὰς βασάνους τῶν θυμαίων του. Τὰ ἔντομα συντρίβονται ἀκαριαίως μεταξὺ τῶν σιαγόνων τοῦ ἀμειλίχτου ἐκείνου ἐλκτῆρος.

ΖΩΟΝ Ἡ ΦΥΤΟΝ ;

Ἡ *Utricularia* εἶνε ἐκ πάντων τῶν σαρκοφάγων φυτῶν τὸ μᾶλλον προσομοιάζον πρὸς ζῶον. Ἐχει τὸ σπανιώτατον ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ προνόμιον νὰ μετατοπίζεται κατὰ βούλησιν. Αἱ ρίζαι αὐτῆς κινουῦνται ἐλευθέρως ἐντός τοῦ ὕδατος χωρὶς ποτὲ νὰ προσκολληθῶσι ἐν τῷ βυθῷ τῶν λιμνῶν ὅπου ἀσμενίζει διατρίβουσα. Ἐχον ἀνοιγμά τι προσομοιάζον πρὸς στόμα, μετὰ καταπακτῆς ἀνοιγοκλειομένης δίκην φάρυγγος καὶ μετὰ θυλάκου βάθους ἐνός ὑφεικατομέτρου, ἐν ᾧ διαλύονται ὡς ἐν στομάχῳ τὰ εἰσαγόμενα ἔντομα καὶ οἱ μικροὶ ἰχθύς, τὸ παράδοξον τοῦτο φυτὸν φαίνεται πεπρικοισμένον διὰ πεπτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ φθονήσουν ζῶα τινὰ τῶν κατωτάτων τάξεων.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΥΓΡΟΔΟΧΩΝ ΦΥΤΑ

Υπάρχουσιν ἐν Καλλιφορνίᾳ, ἐν τῇ νήσῳ Βόρνεο καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ φυτὰ τινὰ, ὧν τὰ φύλλα ἀναπτύσσονται ὑπερμέτρως, καὶ προσλαμβάνουσι τὸ σχῆμα ἀληθοῦς ὑγροδόχης πεπληρωμένης πάντοτε κατὰ τὸ ἥμισυ ἐξ ὑγροῦ τινος.

Ὁ λόγος τῆς ιδιοτροπίας ταύτης τῆς φύσεως παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς συζητήσεις. Κατὰ τὸν Λινναῖον, ἡ προμήθεια τοῦ ὕδατος ἦν ἡ Σαρρατσένια φέρει κατὰ πᾶσαν ὥραν τοῦ ἔτους εἶνε προωρισμένη νὰ σώζη τὰ πτηνὰ ἀπὸ τοῦ ἐκ δίψης θανάτου κατὰ τὰς περιόδους τῆς μεγάλης ξηρασίας. Ὁ Κατέσμπη ὑπεστήριζεν, ἐξ ἐναντίας, ὅτι αἱ ὑγροδόχαι αὐταὶ ἦσαν λιμένες σωτηρίας παρεχόμενοι εἰς τὰ ἔντομα τὰ καταδικωμένα ὑπὸ ἀμειλίκτων ἐχθρῶν.

Τὸ ζήτημα δὲν διευκρινίσθη εἰσέτι ὀριστικῶς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην δέον νὰ παραδεχθῶμεν ἐξήγησιν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ἐκείνης ἣν παρέχει ὁ σοφὸς ἄγγλος φυσιολόγος, ὅστις πρῶτος κατέστησε γνωστὴν ἐν Εὐρώπῃ τὴν χλωρίδα τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Τὸ ἀπαραβίαστον ἄσυλον τὸ ὁποῖον τὰ φυτὰ ταῦτα παρέχουσι δῆθεν εἰς τὰ ἔντομα, θὰ ὁμοιάζε πολὺ πρὸς τὸ καταφύγιον τὸ ὁποῖον τὸ κῆτος παρέσχεν εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν. Θὰ ἦτο φιλοξενία ἐν στομάχῳ. Οἱ χαρίεντες ἀμοφοεῖς οἱ ἀνηρτημένοι ἀπὸ τῶν στελεχῶν τῆς *Sarracenia* δὲν εἶνε ἡ πεπτικά ὄργανα.

Ἀξιοθαύμαστα ὄντως καὶ ἀνεξάντλητα μέσα, ἅτινα διαθέτει ἡ φύσις πρὸς ἐφεύρεσιν ἐξολοθρευτικῶν συνδυασμῶν. Αἱ ὑγροδόχαι δι' ὧν φυτὰ τινὰ εἶνε πεπρικοισμένα ποικίλουσι κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα· τινὲς μὲν ὁμοιάζουσι πρὸς κομπᾶ ἀνθοδοχεῖα, ἄλλαι πρὸς λαιμὸν κύκνου· ἄλλαι ἔχουσιν ἐπιπωματίδα ἀνοιγοκλειομένην κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀπαιτήσεις τῆς θήρας τῶν ἐντόμων· ἄλλαι πάντοτε χαίνουσαι φαίνονται ἰδίως προωρισμέναι νὰ συλλαμβάνωσι μνίας κατὰ τὴν πτῆσιν αὐτῶν. Κατ' οὐσίαν εἶνε ὁ αὐτὸς φονικὸς συνδυασμὸς πραγματοποιήμενος διὰ ποικίλων καὶ διαφόρων μέσων· πρόκειται νὰ προσελκυσθῇ ἐν θῦμα εἰς ὑγροδόχην, ἔπου θὰ πνιγῇ, θὰ διαλυθῇ καὶ θὰ χωνευθῇ.

Ἡμέραν τινὰ ὁ περιηγητὴς Ἀλφρέδος Βαλλὰς ἠναγκάσθη, διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃ τῆς δίψης, νὰ πείῃ τὴν προμήθειαν τοῦ ὕδατος ἣν προσέφερον αὐτῷ ἡ ὑγροδόχη φυτοῦ τινος. Τὸ ὑγρὸν περιείχεν ἐν διαλύσει ἀριθμὸν ἀνυπολόγιστον ἐντόμων κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἀποσυντεθειμένων· ἀλλ' ὁ σοφὸς φυσιολόγος πῶν τὸ ποτὸν τοῦτο ἠσθάνθη πολὺ ὀλιγωτέραν ἐνόχλησιν ἢ ἐὰν ἔπινεν ἴσην ποσότητα ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ Σηκουάνα τοῦ τοσοῦτον ἐλευθερίως παρεχομένου εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Παρισίων.

ΔΥΟ ΦΥΤΑ ΘΑΝΟΝΤΑ ΕΚ ΔΥΣΠΕΨΙΑΣ

Πιθανώτατα εἰς τοὺς χυμοὺς τοὺς ἀποσταζομένους ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν ἀδένων τῶν *Sarracenia*, τῶν *Nepenthes*, τῶν *Lephalotus*, καὶ ἐτέρων φυτῶν τῆς αὐτῆς φυτικῆς οἰκογενείας ὀφείλει τὸ ὕδωρ τὸ περιεχόμενον ἐν ταῖς ὑγροδόχαις οὐ μόνον τὸν ἀβλαβῆ αὐτοῦ χαρακτήρα ἀλλὰ καὶ τὴν εὐάρεστον καὶ δροισιστικὴν αὐτοῦ γεῦσιν.

Κατὰ τὴν *Californian Magazine*, τὸ γλοιῶδες ὑγρὸν τὸ πρραγόμενον ὑπὸ τῶν ἀδένων τούτων εἶνε φυτικὴ πεψίνη προωρισμένη νὰ διαλύῃ τὰς τροφάς.

Ὁ κ. Λίνδσαιῦ ἐξετέλεσε περιεργότατα πειράματα ἐπὶ τῶν πεπτικῶν ιδιοτήτων τῶν σαρκοφάγων φυτῶν. Παρατήρησεν ὅτι τὰ μεγαλείτερα καὶ ζωτικώτερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἀπορροφήσωσιν εἰς χρονικὸν διάστημα δύο ἡμερῶν δύο δέκατα γραμμαρίου ἰνώδους οὐσίας. Ἐπειτα προσεπάθησε νὰ παράσχῃ αὐτοῖς εὐκαιρίας δυσπεψίας, καὶ ἡ ἐπιτυχία αὐτοῦ ὑπερέβη πᾶσαν εὐχὴν. Φυτόν τι ἔθανεν ὡς ἀπορροφήσαν μεγάλην ποσότητα κρέατος, ἕτερον ἐπίσης ὑπέκυψεν εἰς τὸ μοιραῖον τέλος πάντων τῶν ὄντων διότι ἔφαγεν ἀκορέστως τυρόν.

Ὁ κ. Λίνδσαιῦ ἠθέλησε ν' ἀνεύρῃ εἰς τὰ φυτὰ ἔχῃ τινὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν. Προσεπάθησε νὰ μεθύσῃ αὐτά, καὶ ἡ παράδοξος αὕτη ἀπόπειρα ἐστέφη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Βεβαίως ἡδύνατο νὰ παράσχῃ πρὸς πόσιν μίαν ἢ δύο λίτρας ἀλκόλ εἰς ἓν *Nepenthes Rajah*, οὗ ἡ ὑγροδόχη συνήθως ἔχει χωρητικότητα δύο λιτρῶν, ἀλλ' ὀπισθοχώρησε πρὸ παρατόλμου δοκιμασίας, ἥτις ἀνευ σπουδαίας τινὸς ὠφελείας ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης, θὰ ἐφόνευεν ἴσως ὠραιότατον ἀληθῶς φυτόν.

Ὁ φυσιολόγος οὗτος ἐπροτίμησε τὴν δι' εἰσπνοῆς μέθοδον. Ὑπέβαλεν εἰς ἀτμοὺς ἀλκόλ φυτὰ τινὰ ἐκ τῶν ἐχόντων ὑγροδόχας καὶ παρατήρησεν ὅτι ἐφαίνοντο ταῦτα μεταπίπτοντα εἰς κατάστασιν ἀδρανείας βαθυτάτης ὡσεὶ ἐξήσκει ἐπ' αὐτῶν τὴν ἐαυτοῦ ἐπίδρασιν ναρκωτικὸν ἰσχυρότατον.

Ἡ ἀμεροληψία ὑποχρεοῖ ἡμᾶς νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὰ πορίσματα ἐπιστημονικωτάτου ἄρθρου τοῦ ἐν *Λειψία* κ. Γκρόξ, δὲν συμφωνοῦσιν ἐξ ὀλοκλήρου πρὸς τὰ δόγματα τὰ ἐκτιθέμενα ἐν τῷ ἀμερικανικῷ περιοδικῷ, ἀλλ' ἐὰν οἱ φυσιολόγοι ἐσυμφώνουν πάντοτε, ἡ ἐπιστήμη δὲν θὰ πρῶδενε πλέον.

ΣΤΡΑΤΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΚΡΑΤΙΑ

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ)

Στρατοκρατία καὶ Στρατοκρατία! Ὁ κόμης Καπρίβη θεωρεῖ τὴν Στρατοκρατίαν, ἐὰν δὲν παρανοοῦμεν τοὺς λόγους του, ὡς φαντασιώδης τι, ὡς φάσμα, ἐνῶ τὸναντίον πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ κέντρου καὶ τῆς δεξιᾶς πολιτικούς αὐτοῦ ἀντιπάλους φαίνεται αὕτη πραγματικωτάτη ὑπόστασις, καταδιβρώσκουσα, ὡς ὁ καρκίνος, οἰκονομικῶς τὸ Κράτος καὶ ἐκμυζῶσα αὐτὸ διὰ τῶν δασμῶν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ μὴ ἐναπομένῃ πλέον ἐν αὐτῷ ζωὴ καὶ αἷμα. Ποία ἐκ τῶν δύο τούτων γνωμῶν εἶνε ἡ ὀρθή;

Φρονῶ ὅτι καὶ αἱ δύο αὗται γνωμαὶ ἔχουσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ δίκαιον, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὰς καταλήγουσιν εἰς ἀντίθετα συμπεράσματα, ἐνέχουσιν ἐνταυτῷ καὶ τὸ ἄδικον. Ἡ Στρατοκρατία δύναται νὰ ὑφίσταται ὑπὸ διττὴν μορφήν, ὡς καταπίσεις τοῦ λαϊκοῦ βαλλαντίου καὶ ὡς καταπίσεις τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ὡς σταθμιστὴ, μετρομένη δι' ἀριθμῶν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ καὶ διὰ στρατιωτῶν ἐν τῷ στρατῷ, καὶ ὡς μὴ σταθμιστὴ ἢ ἀόριστος. Οὐδόλως συνεπῶς εἶνε αὕτη ἀναξία προσοχῆς καὶ συζητήσεως. Ὡς ἐκ τούτου ἐνδιαφέρει ἀληθῶς πολὺ τὸ διακρίνειν Στρατοκρατίαν καὶ Στρατοκρατίαν.

Στρατοκρατία ἀφόρητος ὑπὸ ἐποψιν οἰκονομικὴν βεβαίως δὲν ὑφίσταται παρ' ἡμῖν. Τοιοῦτου εἶδους στρατοκρατία εἶνε ἀληθῶς φάσμα, ὅπερ συντελεῖ νὰ ἐγείρεται θόρυβος χάριν τῆς πολιτικῆς, τῶν πολιτικῶν μερῶν. Τὸ κράτος δὲν ἐπεβαρύνθη εἰσέτι χάριν τῶν δαπανῶν τοῦ στρατοῦ διὰ τοσούτων φόρων, ὥστε νὰ φθάσῃ τὸ ὄριον, καθ' ὃ δὲν δύναται

νὰ βαστάσῃ τοιοῦτους καὶ νὰ κάμπτεται κατὰ τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν, ὡς κάμπτεται ἢ παραφορτωμένη κάμηλος, ὅταν προστεθῇ ἐπὶ τῆς ράχεώς της, ἔστω καὶ βάρος πτεροῦ.

Καὶ ἐὰν δὲν ἐπιβάλωμεν νέους δασμοὺς, δυνάμεθα ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τοιοῦτων νὰ εἰσπράξωμεν 60 ἑκατομμύρια μαρκῶν, χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνωμεν τὰ ἀντικείμενα τῆς πρώτης ἀνάγκης καὶ χωρὶς οἱ ἐπ' αὐτῶν φόροι καὶ δασμοὶ νὰ φθάσῃ κατὰ τὸ μέγεθος τοὺς ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Γαλλίᾳ τοιοῦτους.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ εἴπωμεν περὶ τούτου ὀλίγας μόνον λέξεις. Καὶ ἐγὼ εἶμαι τῆς γνώμης νὰ μὴ ἐπιβαρυνθῶσιν ἐπὶ πλέον διὰ φόρων καὶ δασμῶν τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀπαραιτήτου ἀνάγκης, εὐχομαι δὲ, ἵνα καὶ αἱ τροφαὶ ἐκείναι, αἵτινες εἶνε μὲν οὐχὶ ἀπαραίτητοι, ἀλλ' ὑγιειναὶ, νὰ ἀφεθῶσιν ἐλεύθεραι παντὸς δασμοῦ, ὡς γίνεται ἐν Ἀγγλίᾳ. Δὲν εἶνε ὁμως ὀρθὴ ἡ ἰδέα, ὅτι κράτος, ὡς ἡ Γερμανία, τὸ ὅποιον καταπίνει: ἐτησίως 2,200,000 ἑκατόλιτρα οἰνοπνεύματος, 52,400,000, ἑκατόλιτρα ζύθου καὶ οὐχὶ μικρὸν ποσὸν οἴνου, τὸ ὅποιον μεταβάλλει: ἐτησίως εἰς ἀτμὸν 80,000 τόνους καπνοῦ, καὶ καταναλίσκει κατ' ἔτος 270,000 τόνους ζακχάρεως, 125,000 τόνους καφῆ καὶ 2,200 τόνους τείου ὅτι, λέγω, τοιοῦτον κράτος δὲν δύναται νὰ ἐπιβαρυνθῇ χάριν τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν του διὰ 60 ἑκατομμυρίων μαρκῶν. Ἐν καὶ μόνον λεπτόν ἐπὶ ἐκάστου ποτηρίου ζύθου ἐὰν ἐπιβληθῇ ὡς φόρος, θὰ ἀπο ἐρη πλειότερα τῶν δαπανῶν, ἄς ἀπαιτοῦσι τὰ περὶ στρατοῦ μεταρρυθμιστικὰ τοῦ Καπρίβη νομοσχέδια.

Τὸ μονόλεπτον τοῦτο θὰ ἦτο ὑποφερτὸν διὰ τὰς περὶ ὑπάρξεως ἀνάγκης, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο ἀναγκασίον, ἐπιβαλλόμενον ὡς πρόσθετος φόρος ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ ζύθου.

Ἐν τῇ φορολογίᾳ τῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς συγκοινωνίας, τῶν ἐμπορικῶν πράξεων, τῶν χρηματιστηρίων, τῶν πιστωτικῶν ἰδρυμάτων καὶ τῶν ἐμπορικῶν ἐν γένει ὑφίστανται ἐν Αὐστρίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ ἄλλοι φόροι, ὧν τὸ προσοδοφόρον δὲν εἶνε εὐκαταφρόνητον, καὶ ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡμεῖς μέχρι τοῦδε εἴμεθα ἀπηλλαγμένοι. Οὗτοι θὰ ἦσαν ἐπιβεβλημένοι, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἰκανοποιήσεως ὑπερτάτης ἀνάγκης, τῆς ἀνάγκης τῆς ἐθνικῆς ἐν συνόλῳ καὶ τῆς γενικῆς κατ' ἄτομον.

Καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πεδίῳ τῆς ἀ μ ε σ ο υ φορολογίας ὑπάρχουσι μεγάλα φορολογικὰ πηγαί, ἄς δὲν ἐθίξαμεν σχεδὸν εἰσέτι. Οἱ φόροι τοῦ

είσοδήματος, τῆς γῆς καὶ τοῦ ἐδάφους, τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμαμάτων, δὲν δύναται νὰ αὐξήσωσιν ἐπὶ πλέον, κάλλιον δὲ θὰ ἦτο, νὰ ἀφεθῶσιν οὗτοι εἰς τὰς κινιότητας καὶ τοὺς δήμους. Ἀφ' ἑτέρου ὁ συμπληρωματικὸς τῶν περιουσιῶν φόρος παρὰ τῷ γενικῷ περὶ εἰσοδήματος φόρῳ δὲν ὑφίσταται ἔτι παρ' ἡμῖν, τῶρα δὲ μόλις εἰσάγεται εἰς Πρωσίαν. Μικρὰ προσθήκη φόρου, ἐκ κλασμάτων τινῶν ἐνὸς ἑκατοστοῦ, ἐπιβαλλομένη ἐπὶ τοῦ γενικοῦ τῶν προσωπικῶν εἰσοδημάτων καὶ τοῦ γενικοῦ τῶν περιουσιῶν φόρου, θὰ ἐξήρκει, χωρὶς νὰ ἐπιβαρυνθῶσιν αἱ κατώτεροι κλάσεις, ὅπως ἐπυγκρίσει πληρέστατα εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους.

Πρὸς τούτοις δυνάμεθα νὰ ἐπιβάλωμεν γενικὸν ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρον, ὅστις κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν παριστᾷ τέλος πληρωμῆς, ἀλλὰ ἴδιον φόρον ἐπὶ τῶν μεγάλων περιουσιῶν, κανονιζόμενον διὰ μακρὸν χρόνον καὶ ληξιπρόθεσμον κατὰ τὸν θάνατον. Αἱ περιουσίαι, αἵτινες μεταβιβάζονται εἰς τοὺς ἐπιγόνους, ἀποτελοῦσι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ κολοσσιαίου συνόλου τῶν περιουσιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐτησίως κληρονομοῦνται. Αὗται μέχρι τοῦδε δὲν ἐτίχθησαν σχεδόν, εἰ καὶ, ὡς ἰδιαιτέρως θὰ ἀποδείξω, ἔπρεπε νὰ θιγῶνται, ἵνα συμπεριλάβωσιν ἐπιβοηθητικῶς ἰδίως τὴν τόσον εὐκόλως διαφεύγουσαν τὸ φορολογικὸν δύκτιον κινητῆν περιουσίαν τοῦ ἰδιοκτῆτου, ἐφ' ὅσον οὗτος ζῆ, καίτοι πρὸς τούτοις ἡδύνατο νὰ θιγῶσι χωρὶς νὰ βλάψωσιν ὅπουδήποτε τὸ σύνολον τῶν ἐν τῷ κράτει περιουσιῶν. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἀνάγκαι μεγαλειότεραι τοῦ δέοντος, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ καταργηθῶσι φόροι τινὲς καταναλώσεως, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, ἵνα μεταβιβασθῶσι γενικῶς οἱ εἰσοδηματικοὶ φόροι εἰς τοὺς δήμους, θὰ ἔπρεπε μολαταῦτα νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ γενικὸς ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρος καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἐν Γερμανίᾳ φορολογικῷ συστήματι (ὡς ὑφίσταται ἐν Αὐστρίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ) ἐν μέρει μὲν πρὸς κάλυψιν τῶν διὰ τὸ γερμανικὸν κράτος καὶ τὰς χώρας αὐτοῦ εἰσφορῶν, ἐν μέρει δὲ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν ἀκινήτων περιουσιῶν, πρὸς κάλυψιν τῶν οικονομικῶν ἀναγκῶν τῶν δήμων. Πρὸς συντήρησιν τοῦ ἀναγκαίου στρατοῦ μας δύναται ὅθεν νὰ διατεθῶσιν ἀνεκδοιάστως καὶ ἐπαρκῶς αἱ ἐκ τοῦ ἀνωτέρου φόρου εἰσπράξεις.

Τέλος δύναται νὰ δοθῇ ὄθρησις εἰς τὴν φορολογίαν τῆς πολυτελείας, ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ὑστέρησαν τὰ μάλιστα ἢ τε ἐπιστήμη καὶ τέχνη, καὶ ἡ ὁποία, ὅσον ἀφορᾷ τὸ προσοδοφόρον αὐτῆς, δύναται νὰ ὑπερβῇ καὶ αὐτὸ τὸ μονοπώλιον τοῦ καπνοῦ, ὑπεραρκεῖ δὲ καὶ διὰ πᾶσαν ἐν

καιρῷ εἰρήνης στρατιωτικὴν δαπάνην. Ἐπειδὴ ἐπισήμως ἐγένετο πρόκλησις πρὸς τοῦτο, δὲν θὰ λείψῃ ἡ συζήτησις περὶ εὐρείας φορολογίας ἐπὶ τῶν εἰδῶν τῆς πολυτελείας. Περὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ πραγματευθῶ ἐν τῷ προσεχεῖ φυλλαδίῳ.

Αἱ φορολογικαὶ μας πηγαὶ παλαιαὶ καὶ νέαι, ἅς δὲν ἐθίζαμεν εἰσέτι, δύναται κατὰ ταῦτα, χωρὶς νὰ καταπιεσθῶσι τὰ μὴ πρώτης ἀνάγκης ἀντικείμενα, χωρὶς νὰ καταπιεσθῶσιν αἱ μικραὶ περιουσίαι καὶ τὰ μικρὰ εἰσοδήματα, νὰ χορηγήσωσιν ἀναμφιβόλως πᾶσαν ἀναγκαίαν δαπάνην τοῦ στρατοῦ, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ τίμημα τῆς ἀπαραιτήτου ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἀπέναντι τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν.

Πρὸς τούτοις ἡ συγκριτικὴ οἰκονομολογικὴ στατιστικὴ δὲν μᾶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἡμεῖς, παραβαλλόμενοι πρὸς ἐκεῖνα τὰ κράτη, ἅπερ ἐπιδιώκουσι τυχόν τὴν ἐθνικὴν μας ἐξόντωσιν, δαπανῶμεν πλείοτερα διὰ τὸν στρατὸν μας καὶ ὀλιγώτερα χάριν ἐκπαιδευτικῶν σκοπῶν. Τὸ ἀντίθετον μᾶλλον εἶνε τὸ ἀληθές.

Τὸ νομοσχέδιον ἐκτὸς τούτου δὲν αὐξάνει τὰς προσωπικὰς ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἀξιώσεις. Ἡ φαγέδαινα τῆς στρατοκρατίας, ἡ ὁποία παρουσιάζεται δῆθεν εἰς τὸ νομοσχέδιον, ἀποδίδει τὸ χρήσιμον ἀνθρώπινον ὑλικὸν (τὸ ὅποιον ἀποροφᾷ αὕτη ὀλόκληρον) ἐνωρίτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἢ μέχρι τοῦδε. Ἡ διετῆς θητεία καθιεροῖ ἐλάττωσιν τοῦ χρόνου τῆς μέγρι τοῦδε ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσίας, παραβαλλομένη δὲ πρὸς τὴν νῦν κατάστασιν, κλίνει ὑπὲρ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Διὰ τοῦ νομοσχεδίου ἐφθίκεν ἡ στρατοκρατία εἰς τὸ τέρμα τῆς κατὰ ποσὸν δυνατῆς αὐξήσεως αὐτῆς. Ἡ στρατοκρατία, ὅσον ἀκόρεστος καὶ ἂν εἶνε, δὲν δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον πλείοτέρους τῶν δυναμένων νὰ στρατευθῶσι.

Εἶνε δυνατὸν ὑπὸ ἔποψιν ποσότητος τοῦ στρατοῦ νὰ ζητηθῶσι σὺν τῇ παράδῳ τῶν ἐτῶν πρόσθετοι εἰσφοραὶ. Ἄς δεχθῶμεν ἐν παραδείγματι δαπάνην 100 ἑκατομμυρίων μαρκῶν ἐτησίως, ἀντὶ τῶν 52 ἑκατομμυρίων τῶν ὀρισθέντων διὰ τοῦ νόμου.

Ὁ στρατὸς μας δὲν θὰ καθίστατο οὐδὲ διὰ τούτων ἢ τὰ πάντα καταπίνουσα φαγέδαινα. Δὲν θὰ ἀπῆται ἐν ὅλῳ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν στρατιωτικῶν συντάξεων, πλείοτερα τῶν ὅσων ἀπεφάσισαν οἱ Βορειοαμερικανοὶ νὰ δαπανῶσι διὰ τὰς στρατιωτικὰς συντάξεις. Τὸ ποσὸν τῶν 53 καὶ τῶν 100 ἔτι ἑκατομμυρίων ἐπὶ πλέον μικρὸ μέρος ἐκεῖνου, ὅπερ ἡ Πολιτεία, ἡ ἐπαρχία καὶ ὁ δῆμος δαπανῶσιν εἰς

εκπαιδευτικούς σκοπούς, χάριν τῶν δῆμων καὶ δι' ἀνάγκης οὐχὶ ὅλως ἀπαραιτήτους.

Τὸ περιπλέον τῆς δαπάνης, συγκρινόμενον πρὸς τὰς ὠφελείας τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, τῆς ἀσφαλοῦς ἐμπορίας καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, παραβαλλόμενον πρὸς τοὺς τόκους τῶν ἐξόδων καὶ τὰς βλάβας ἀπολεσθέντος πολέμου, εἶνε σχετικῶς ἀσήμαντος ἀμοιβῆ ἀσφαλείας ἐπὶ τῇ ἀσφαλεῖ ἐθνικῇ ὑπάρξει.

Ὁ τελευταῖος πόλεμος ἐστοίχισεν εἰς τοὺς Γάλλους 12 δυσεκατομύρια μάρκων, ὃ δὲ προσεχῆς θὰ στοιχίσῃ εἰς τὸν ἡττηθέντα τοῦλάχιστον τὸ διπλάσιον. Τὸ ποσὸν τοῦτο, ὑπολογιζόμενον πρὸς 5 ο), θὰ προκαλέῃ 100 ἕως 1200 μάρκων κατ' ἄτομον αὐξήσιν φόρου. Τὰ 50 ἕως 100 ὄθεν ἑκατομύρια, ἐὰν κατορθώσωσι νὰ ἀποτρέψωσι τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ ἐχθροῦ, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φαγεδαινικὰ, ἀλλὰ μᾶλλον μικρὸν ἀσφάλιστρον.

Δύναται τις νὰ εἶνε προκατειλημμένος κατὰ τῶν δαπανῶν τῶν παρατάξεων καὶ τῆς πολυτελείας τῶν στρατιωτικῶν λεσχῶν καὶ νὰ λέγῃ μολαταῦτα: Οἰκονομολογικῶς δὲν ὑπάρχει φαγεδαινικὴ στρατοκρατία. Ἰπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἶνε ἡ στρατοκρατία, ὡς λέγει καὶ ὁ Κικερρόνη, πράγματι φάσμα.

Τούτων τεθέντων ἐπαναλαμβάνω στρατοκρατία καὶ στρατοκρατία.

Ἰπάρχει στρατοκρατία πιέζουσα τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ. Ταύτην ἔχομεν ἐν Γερμανίᾳ οὐχὶ ὡς φάσμα, κατ' αὐτῆς δὲ ἀφηνιάζει τὸ μέγιστον μέρος τοῦ λαοῦ. Αὕτη εἶνε, κατ' ἐμέ, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ στρατιωτικοῦ νομοσχεδίου.

Ποῦ βασίζεται λοιπόν, θὰ ἐρωτήσῃ τις, ἡ μὴ ὠρισμένη κατ' ἀριθμὸν στρατοκρατία, ἡ ὁποία ἐπήνεγκε διὰ τοῦ φόβου τὴν ἀπόρριψιν τοῦ νομοσχεδίου; Τὸ ζήτημα τοῦτο μένει πραγματικὸν καὶ φλέγον, οἷα δήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐκβασίς τῶν ἐκλογῶν, διότι καὶ ἂν δὲν ἐξαφανισθῇ ἡ μὴ ὠρισμένη μὲν κατ' ἀριθμὸν, πραγματικὴ δὲ αὕτη στρατοκρατία, καὶ δὲν ὑποχωρήσῃ, δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ συνταγματικῶς ἡ στρατιωτικὴ ἀναμόρφωσις οὔτε κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Βίσμαρκ, οὔτε κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Hune. Δὲν πρόκειται περὶ τεχνητοῦ, ἀλλὰ περὶ πραγματικοῦ ἐχθροῦ.

Τώρα ἐρχεται τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἄλλης ταύτης στρατοκρατίας, εἰς ὃ εὐκολώτατα δυνάμεθα νὰ ἀποκριθῶμεν δι' ἄλλου ἐρωτήματος. «Τί θὰ συνέβαινεν, ἂν ἡ ψηφοφορία ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ νο-

μοσχεδίου εἶχε προηγηθῇ τῆς πληρώσεως τῆς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ πρὸς μεταρρυθμίσειν τοῦ στρατιωτικοῦ Ποινικοῦ Νόμου; Ἄν ἡ ὑποβολὴ τοῦ στρατιωτικοῦ νομοσχεδίου δὲν εἰσήγετο μετὰ τῆς ἀπειλῆς τῆς ἐπανόδου τῆς τριστοῦς θητείας; Ἄν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τοῦ κέντρου καὶ τῶν ἐλευθεροφρόνων, τὰ ὁποῖα ἀπεσπάρθησαν ἐν τέλει τῶν πολιτικῶν μερίδων των βραδέως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, εἶχον ἀποχωρισθῇ ἐγκαίρως; Ἄν τοὺς ἐξηνάγκαζον νὰ πορευθῶσιν εἰς τὰς ἐκλογικὰς περιφέρειάς καὶ ἐρωτήσωσι τοὺς ἐκλογεῖς των; Ἄν καὶ περὶ τῶν δαπανῶν, ἅς ἀπῆται τὸ στρατιωτικὸν νομοσχέδιον, εἶχε βολιδοσκοπηθῇ ὁ λαὸς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ; — Θὰ ἦτο τότε ἀναγκαῖα ἡ διάλυσις τοῦ Κοινοβουλίου; Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἡδυνάμην νὰ ἀποκριθῶ μαλλον ἀρνητικῶς ἢ καταφατικῶς, βασιζόμενος εἰς τὰς παρατηρήσεις μου, καθ' ἅς καὶ οἱ ἐκ τοῦ κέντρου, καὶ οἱ ἐλευθερόφρονες εἶχον ἀπόλυτον ἐλευθερίαν ἐκ μέρους τῶν ἐκλογέων του νὰ ψηφίσωσιν ἢ μὴ τὸ στρατιωτικὸν νομοσχέδιον.

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε μνημονευθέντα, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ σχηματίσωμεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ διαγωγὴ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν ἀντιπροσωπεῖαν τοῦ λαοῦ, ἡ μὴ υποχώρησις εἰς τὰς δικαίας ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐν γένει διαγωγὴ τοῦ μονίμου στρατοῦ πρὸς τοὺς πολίτας, ὅλα ταῦτα, ὅτι δὲν καθιστῶσι φάσμα τὴν στρατοκρατίαν, ἐνταυτῷ δὲ ὅτι ἡ τοιαύτη διαγωγὴ τῆς Κυβερνήσεως, προκειμένου περὶ στρατιωτικῶν νομοσχεδίων, δὲν εἶνε κατὰλληλος Ἐν τῇ νοτίᾳ Γερμανίᾳ αὕτη εἶνε ἡ πεποίθησις ὅλων σχεδὸν τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Γενικῶς εὐρίσκω διαδεδομένην τὴν γνώμην, ὅτι ἡ διάλυσις τοῦ Κοινοβουλίου ἡ δύνατο νὰ καταστῇ περιττὴ δι' ἄλλης τακτικῆς τῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τοῦ Κοινοβουλίου, δι' ἐπιτηδειοτέρας διεξαγωγῆς τοῦ ζητήματος τῶν χάριν τοῦ στρατοῦ δαπανῶν.

Ἄν τοῦτο θὰ ἦτο προτιμώτερον, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν τὴν στιγμὴν ταύτην, ἐνῶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀποφυγῇ ἡ Κυβέρνησις τὴν διάστασιν, καὶ ὅτι ἡ ἐκ μέρους τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ἐχόντων σπουδαιότητα, περιφρόνησις πρὸς τὴν ἐθνικὴν κίνησιν καὶ ἡ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Κοινοβουλίου ἔλλειψις πάσης προσοχῆς εἰς τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας ἦτο ἡ αἰτία, ἥτις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπόρριψιν τοῦ νομοσχεδίου.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

ΟΙ ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΚΗΠΟΙ *

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐσυνείθισαν νὰ μεγαλυχωσῶσι διὰ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῶν παιδικῶν σχολείων. Ὑπερηφανεύονται ἐπιδεικνύοντες εἰς τοὺς ξένους πόσον καλὰ δύνανται οἱ μικροὶ νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι καὶ πόσα ἄλλα προτερήματα ἔχουσιν, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε ν' ἀναπτύσσεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι θεωρούμεθα ὡς παραπολὺ διδάσκοντες τὰ παιδικὰ ἐκεῖνα πνεύματα καὶ ὀλίγον ἀναπτύσσοντες αὐτά. Ἐντεῦθεν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος βλέπομεν βαθμιαίαν μεταβολὴν μεθόδων εἰς τὰ ἄριστα τῶν σχολείων μας, βασιζομένην ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τούτων. Μὲ ἄλλας λέξεις, ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Φρέβελ αὐξάνει ὡσημέραι ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ὁ Φρέβελ ἐγεννήθη τῷ 1782 ἐν τινι χωρίῳ τοῦ Θουριγγιανοῦ δάσους. Παραγνωρίζομενος καὶ ὀλιγορούμενος εἰς τὴν πατρίδα του, δὲν ἔδειξε πρῶτα σημεῖα ὅτι ἔμελλε νὰ γείνη ὁ ἀνεκμορρωτὴς τῆς παιδαγωγίας καὶ ἐφαίνετο ὄνειροπόλος καὶ ἀμαθὴς νεανίσκος. Χάρης εἰς τὴν συνδρομὴν ἑνὸς θεοῦ, κατῴρθωσε ν' ἀναπληρώσῃ μέρος τῶν ἐλλείψεων του ἐν τῇ μαθήσει καὶ μετὰ πολλὰς προσπαθείας, ὅπως εὕρῃ τὸν προορισμὸν του, ἔλαβε πρόσκλησιν τινα, ὅπως γείνη βοηθὸς εἰς ἓν σχολεῖον. Ἐκεῖ τάχιστα ἀνεκάλυψε τὴν ἀληθῆ ἀποστολὴν του καὶ ἀφοῦ ἡ ψυχὴ του ἀνεφλέχθη διὰ τῆς μελέτης τοῦ συστήματος τοῦ Πεσταλότζη, ἤνοιξε τὸ ἴδιον καθίδρυμά του τῷ 1816. Τὸ καθίδρυμα τοῦτο ἀρχίσαν ἐν τῷ οἰκίσκῳ χωρικοῦ τινος, βαθμηδὸν ἀνεπτύχθη καὶ ἀπέκτησε φήμην, ἕως οὗ τῷ 1824 ἐφείλκυσε τὴν δυσμένειαν τῆς Πρωσικῆς Κυβερνήσεως ὡς ἐνδεχόμενον κέντρον ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν. Πίσεις ἐκ Βερολίνου ἐπέφερε τὴν ἀποστολὴν ἐπιτηρητοῦ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ νέου ἰδρύ-

* Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Φιλολογικὸς Κόσμος».

ματος, ἀλλ' εἶτε ἤλθε πρὸς καταπίεσιν καὶ ἀπαγόρευσιν, εἶτε ὄχι, ὁ δημόσιος λειτοργὸς ἀπῆλθε καταγοητευμένος.

«Εὐρον ἐκεῖ, ἔγραφεν ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐκθέσει του, ὅ,τι ποτὲ δὲν ἀπαντᾷ τις ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ, μίαν ἀληθῶς καὶ στενωῶς ἠνωμένην οἰκογένειαν ἀπὸ ἐξήκοντα μέλη, ζῶντα ἐν ἡσυχῳ ἀρμονίᾳ, καὶ ὅλα δεικνύοντα ὅτι εὐφροσύνως ἐπιτελοῦσι τὰ καθήκοντα τῶν διαφόρων θέσεων τῶν οἰκογένειαν παρὰ τῇ ὁποίᾳ, διότι συγκρατεῖται διὰ τοῦ ἰσχυροῦ δεσμοῦ τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ διότι πᾶν μέλος αὐτῆς ζητεῖ τὸ καλὸν ὅλων, τὰ πάντα, οἶονεὶ αὐθορμήτως τείνουσι πρὸς εὐτυχίαν καὶ ἀγάπην. Μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ καὶ στοργῆς ὅλα στρέφονται πρὸς τὸν διδάσκαλόν των· τὰ μικρὰ πενταετῆ παιδία κρέμονται εἰς τὰ γόνατά του, ἐνῶ οἱ φίλοι καὶ οἱ συναδέλφοί του ἀκούουσι καὶ τιμῶσι τὰς συμβουλὰς του μετὰ τῆς ἐμπιστοσύνης ἧτις προσήκει εἰς τὴν ὀξυδέρειαν καὶ τὴν πειρὰν του».

Τοιαύτη ἐκθεσις ἔδωκε πέρασ εἰς τὰς πολιτικὰς καταδιώξεις, ἀλλ' αἱ χρηματικαὶ δυσκολίαι κατέθλιψαν σχεδὸν διὰ βίου τὸν Φρέβελ. Τὸ πρῶτον σχολεῖον ἦτο κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Πεσταλότζη, ἀλλὰ βαθμηδὸν ἡ προσοχὴ του ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐστράφη πρὸς τὰς μεθόδους τῆς παιδαγωγίσεως τῶν μικρῶν πρὶν ἢ καταστῶσιν ἱκανὰ πρὸς σχολικὴν ἐργασίαν, καὶ τῷ 1839 ἡ λέξις Kindergarten (παιδικοὶ κήποι) ἐνεσάρκωσε τὰς ιδέας του, ὑπεμφαίνουσα ὅτι τὰ παιδία πρέπει ν' αὐξάνωνται φυσικῶς, καὶ ὅμως νὰ περιθάλπωνται ὡς τὰ ἄνθη ἐν τῷ κήπῳ. Ἀπέθανε τῷ 1852, μετὰ τὴν εὐτυχῆ συνείδησιν ὅτι αἱ ιδέαι του προέβαινον εἰς τὸν δρόμον του καὶ ὅτι ἡ ἀξία τῶν μακρῶν κόπων του ἀνεγνωρίσθη ἐπὶ τέλους.

Ὁ Φρέβελ ἔγραψε πολλὰ βιβλία, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἴσως εἶνε «Ἡ ἀνατροφή τοῦ ἀνθρώπου». Αἱ ἀρχαὶ παρὰ τὴν ρίζαν τοῦ συστήματός του εἶνε· Ἡ αὐτοεὐέργεια πρὸς παραγωγὴν ἀπυξέως· πολλαπλῆ συνάφεια καὶ ἀδιάσπαστος συνέχεια, ὅπως βοηθῆ τὴν ὀρθὴν πρόσκτησιν γνώσεων· δημιουργικότης, ὅπως παράγῃ ἀφομοίωσιν γνώσεως· εὐτακτος σωματικὴ δραστηκότης, πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος καὶ τῶν δυνάμεών του· καὶ εὐτυχῆ καὶ ἁρμονικὰ περιβάλλοντα πρὸς θάλψιν καὶ ἀρωγὴν ὅλων τούτων. Οἱ παιδικοὶ κήποι εἶνε τοῦ συρμοῦ σήμερον εἰς πλείστα εὐρωπαϊκὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καίτοι εἶνε εὐεργετικὴ μεταβολὴ ὡς πρὸς τὰ συνήθη τετριμμένα σχολεῖα, δυστυχῶς ὅμως ἀμοιροῦσι τῶν ἀρχῶν τούτων, ἐρ'

ὧν ἔπρεπε νὰ βασίζωνται. Θὰ προετρέπομεν ὅλους τοὺς δημοδιδασκάλους ν' ἀναγνώσωσι τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Μπῶεν περὶ τῶν θεληγῆτρων τῶν παιδικῶν κήπων. Τὸ ὑποκείμενον εἶνε τόσης σπουδαιότητος ὥστε παρθέτομεν μακρὸν ἀπόσπασμα, περιγράφον ἐπίσκεψιν πρὸς ἀληθῆ παιδικὸν κήπον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Παράδεισος τῶν παιδίων».

«Ὁ ἡδὺς ἤχος τῶν παιδικῶν φωνῶν προσπίπτει εἰς τὸ οὖς τοῦ ἐπισκέπτου, καθὼς εἰσέρχεται· καὶ ἐντὸς ὑπαιθρίου χώρου, σκιαζομένου ὑπὸ δένδρων (ἢ τὸν χειμῶνα ἐν μεγάλῳ θερμῷ θαλάμῳ) βλέπει κύκλον μικρῶν παιδίων ἀπὸ τριῶν ἕως 5 ἢ 6 ἐτῶν ἡλικίας, ὀδηγούμενα ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν των, νὰ κινῶνται εὐρύθμωσ περίξ ἐνός τῶν μικρῶν συντροφῶν των, ὅστις χειρονομεῖ καὶ κινεῖται ζωηρότατα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὸν μιμοῦνται ψάλλοντες ἄμα. Αἱ κινήσεις δυνατὸν νὰ μιμῶνται τὰ ἔργα τῆς γεωργίας καὶ τοῦ θηρισμοῦ, ἢ τὸν τρόπον καθ' ὃν τὰ πτηνὰ κτιζοῦσι τὰς φωλεὰς των, ἢ σκηναὺς τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν μαγαζείων. Αἱ σωματικαὶ καὶ διανοητικαὶ ἀσκήσεις συμβαδίζουσιν. Αἱ κινήσεις ἐξασκοῦσι τὰ μέλη καὶ τοὺς μυῶνας· ἡ μουσικὴ συντείνει καλοῦσα εἰς ἐνέργειαν τὰς αἰσθήσεις καὶ τὴν φαντασίαν, αἱ λέξεις καὶ αἱ πράξεις ἐγείρουσι τὸ πνεῦμα πρὸς παρατήρησιν, καὶ ἡ θέλησις καλεῖται εἰς ἐνέργειαν διὰ τῆς πρὸς μίμησιν ἐπιθυμίας καὶ προσπάθειας. Ὀλίγον ἀπωτέρω ἐν τῷ κήπῳ, ὑπὸ τινα σκιαδα βλέπει τις τραπέζας, παρ' ἐκάστην τῶν ὁποίων κάθηνται ἀνὰ δέκα παιδία συντόνωσ ἀσχολούμενα. Ἐπὶ μιᾶς τῶν τραπέζων ταινία· ἐκ χρωματιστοῦ χάρτου, ἐκ καλάμης καὶ δέρματος εἶνε διπλωμένη εἰς διάφορα κομψὰ ἰχνάρια καὶ σχέδια, πρὸς κατασκευὴν θηκῶν, κυτίων κτλ. Τὰ σχέδια τῶν μεγαλειτέρων παιδίων εἶνε τῆς ἰδίας των ἐφευρέσεως καὶ τὰ μικρὰ προϊόντα των εἶνε προωρισμένα νὰ προσφερθῶσιν ὡς δῶρα πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφὰς καὶ τοὺς φίλους. Ἐπὶ τῆς παρακειμένης τραπέζης διεξάγεται ἡ οικοδομητικὴ τέγνη διὰ κυβίσκων ἢ πλίνθων. Ἐνώπιον ἐκάστου τῶν παιδίων ἴσταται κτίριον τοῦ ἰδίου σχεδίου του, καὶ ὅλα ἀκροῶνται μετὰ προσοχῆς ἰστορήματι τοῦ ὁποῖον διηγεῖται ὁ διδάσκαλος καὶ ἐν ᾧ ἕκαστον τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν εἰσάγεται ὅτι διαδραματίζει μέρος. Ἡ τὰ παιδία δυνατὸν νὰ λογαριάζωσι καὶ νὰ συγκρίνωσι τὰ μέγηθ καὶ τὰ σχήματα τῶν πλίνθων. Ἐπὶ τρίτης τραπέζης χάρτης διπλώνεται εἰς παντοῖα σχήματα παριστῶντα ὄργανα διαφόρων εἰδῶν, κυτία, ὑποδήματα ὡς καὶ ἄνθη. Πλεῖστα τῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα

παράγουσι τὰ παιδία, ἐκτελοῦνται διὰ βαθμιαίων μεταβάσεων ἀπὸ θεμελιώδους τινὸς μαθηματικοῦ σχήματος, καὶ οὕτως ἀποκτῶνται αἱ πρῶται γνώσεις τῆς Γεωμετρίας, οὐχὶ δι' ἀφρημένης διδασκαλίας, ἀλλὰ διὰ παρατηρήσεως τῆς ἀρχικῆς κατασκευῆς. Ἄλλ' ἡ ἡμίσεια ὥρα παρέρχεται καὶ δὲν θὰ γείνη πλέον παῦσις καὶ διάλειμμα. Λίγοι, δίκρανα καὶ ποτίστρα φέρονται νῦν πρὸς ἐργασίαν εἰς τοὺς ἀνθῶνας (ἢ ἐν ὑποστέγῳ εἰς τὰς γάστρας) ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον παιδίον ἔχει ἓνα ἰδικόν του. Λάχανα καὶ ἐνίοτε ὀπῶραι ὡς καὶ ἄνθη καλλιεργοῦνται ὑπὸ τῶν μικρῶν πλασμάτων εἰς τὰ μικρὰ ταῦτα τεμάχια γῆς. Ἐν τῷ κήπῳ φυλάττοται ἐπίσης καὶ πολλὰ εἶδη ζώων, κόνικλοι, αἴγες, σκύλοι, ὀρνίθια καὶ περιστεραι, περὶ ὧν ὅλων ἡ ἀγῆκη νὰ λαμβάνηται ἐπιμέλεια καὶ φροντίς. Τὰ μικρὰ τὰ ὁποῖα εἶδομεν κατὰ πρῶτον ἀσχολούμενα εἰς τὰ παιδικὰ γυμνάσια των ἔρχονται τώρα τρέχοντα ἕως τὴν τράπεζαν τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν ἀπὸ τὰ μεγαλειτέρα παιδία, καὶ καθίζουσι καὶ αὐτὰ ἐκεῖ καὶ ἀρχίζουσι νὰ συνάπτωσι καὶ νὰ συναρμολόζωσι ὁμοῦ μικρὰ πέταυρα ἢ ραβδία ἐν συμμετρικῷ σχήματι, εἶδος ἰχνογραφίας μὲ συγκριμένας γραμμάς».

Εἰς ὀλίγιστα σχολεῖα δύναται τις νὰ ἴδῃ ἀναπαρισταμένην τὴν σκηνὴν ταύτην, ἀλλ' ἡ διέπουσα ἀρχὴ τῆς ἀναπτύξεως ἐνεργείας ἡδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς πολλὰ, ἐὰν ἐντελῶσ κατενοεῖτο. Ὁ Φρέβελ ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ἐπίδρασιν τῶν ἄσμάτων. Κατὰ συνέπειαν εἰς τὸ σύστημά του ὅλα ταῦτα σχετίζονται μὲ τὴν ζωὴν τοῦ παιδίου καὶ πρέπει νὰ συνοδεύωνται ὑπὸ μιμητικῆς δράσεως. Πρέπει ὅμως ν' ἀποκλειῶνται τὰ ἄσματα τὰ μὴ ἔχοντά τι τὸ διδακτικόν καὶ ἐν οἷς ἡ κεντρικὴ ἰδέα δὲν ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν παιδίων. Ὁ διάσμος παιδαγωγὸς συμφωνεῖ μὲ ἐκείνους τοὺς φιλοσόφους οἵτινες πρεσβεύουσιν ὅτι ἡ προσοχὴ τῶν παιδίων δὲν πρέπει νὰ ἐπισπᾶται εἰς τὸ κακόν, οὔτε πρὸς νουθεσίαν καὶ προφύλαξιν, ἀλλ' ὅτι τὸ πνεῦμά των πρέπει νὰ κατέχηται ἀπὸ ἐννοίας πρακτικῆς ἀγαθότητος. Οὔτε πιστεύει εἰς τὴν προκήρυξιν δωρεῶν πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς ἀρετῆς, εἴτε ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Λίαν οὐσιώδης δυσκολία ἦν εὔρον οἱ διδάσκαλοι τῶν παιδικῶν κήπων εἶνε τὸ μέγα χάσμα μεταξὺ τῶν εὐτυχῶν κήπων των καὶ τῶν συνήθων σχολείων εἰς τὰ ὁποῖα μεταβαίνουνσι τὰ παιδία. Εἶνε ἀληθές ὅτι αἱ ἀρχαὶ τοῦ Φρέβελ ἐφαρμόζονται εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα, ἀλλ' ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν μεθόδων τῶν προσαρμοζομένων εἰς παιδίον

ἐξαετὲς καὶ τῶν ἀρμοζουσῶν διὰ δωδεκαετὲς παιδίον. Πρὸς θεραπείαν τῆς δυσκολίας ταύτης καὶ πρὸς γεφύρωσιν τοῦ χάσματος τούτου ὁ Φρέβελ ἐν τῷ τελευταίῳ συγγράμματί του ἀνέπτυξε τὴν ἰδέαν τῶν Μεταβατικῶν τάξεων, περὶ ὧν γράφει «Ἐν τῷ παιδικῷ κήπῳ τὸ οὐσιῶδες πρᾶγμα εἶνε τὸ παιδίον—ἡ φύσις του, ἡ αὔξησις καὶ ἡ ἀνάπτυξις του, ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἀγωγή του. Ἐν τῷ κυρίως σχολείῳ τοῦτο ἀντιστρέφεται. Τὸ οὐσιῶδες πρᾶγμα ἐνταῦθα εἶνε τὸ ἀντικείμενον, ἡ φύσις αὐτοῦ, ἡ μελέτη καὶ ἀντίληψις τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν σχέσεών του, ἐνῶ ἡ μορφωτικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ παιδίου εἶνε δευτερεύουσα καὶ οὕτως εἰπεῖν βοήθητικὴ καὶ ἐπεισοδιακὴ... Τὸ μεσολαβοῦν σχολεῖον ἀποτελεῖ οὕτω τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ὑλικῆς καὶ ἀμέσου διδασκαλίας εἰς τὴν ἀφηρημένην διὰ τῆς σκέψεως κατάληψιν. Ποῖον δρόμον ἀκολουθεῖ τώρα τὸ προπαρασκευαστικὸν σχολεῖον; Προσκολλᾶται λίαν στενῶς εἰς τὰς ἐνεργείας, εἰς τὰ φαινόμενα καὶ εἰς τὰς ἐντυπώσεις τοῦ παιδικοῦ κήπου· ἀλλὰ δίδει εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ κατὰ μέρος ἀτόμου γενικότητα σημασίας καὶ ἐσωτερικὴν κατάληψιν καὶ ἐσκεμμένην μορφήν».

Δὲν ἔχομεν χώρον ὅπως παραθέσωμεν πλείονα ἀποσπάσματα, ἀλλὰ συνιστῶμεν εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν ἐπιστήμονας παιδαγωγικούς νὰ μελετήσωσι τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Μπῶεν φαινήν ἐξήγησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ Φρεβελιανοῦ συστήματος, καὶ νὰ θεωρήσωσι διὰ ποίας μεθόδου δύνανται ὡς ἄριστα νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτὰς εἰς τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔργον.

Εἰς τὸν Βόρειον Πόλον

(Συνέχεια ἐκ τοῦ φυλλ. Αὐγούστου καὶ τέλους).

Ἐχομεν τώρα νὰ θεωρήσωμεν μόνον τὰς ἀποπεύρας, ὅσαι ἔγειναν κατὰ καιροὺς πρὸς προσπέλασιν εἰς τὸν Βόρειον Πόλον διὰ τῆς Ἀμερικανικῆς ὁδοῦ. Διότι, καίτοι ὁ Κόλλινσον τῷ 1850 ἔφθασεν εἰς ἀνώτερα πλάτη εἰς τὰ βόρεια τοῦ Βεργιγίου Πορθμοῦ, ἐνῶ ὁ Ράγγελ καὶ ἄλλοι ρῶσοι περιηγηταὶ ἀπεπειράθησαν νὰ ταξειδεύσωσιν ἀρκτικῶς διασχίζοντες τὸν πάγον τὸν συνδέοντα τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Σιθηρίας, σχεδὸν δὲν δύναται νὰ εἴπη τις, ὅτι ἕκαστος τούτων ἠκολούθησε τὸν ἴδιον δρόμον τοῦ με ὠρισμένον σκοπὸν νὰ φθάσῃ εἰς τὸν Βόρειον Πόλον. Θὰ λάβω ἐν τούτοις ἀφορμὴν ἐν τοῖς ἐπομένοις νὰ θεωρήσω τὴν πιθανὴν ἀξίαν τῆς διὰ τοῦ Βεργιγίου πορθμοῦ ὁδοῦ, ὑπὲρ ἧς πρὸ δωδεκαετίας περίπου συνηγόρησεν ὁ ἄλλος Λαμπέρ.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ δόκτωρος Κέιν τῷ 1853—55 ἦτο μία τῶν ἐκπεμφθεισῶν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Ἰωάννου Φραγκλίνου. Αὕτη ἐξωπλίσθη δαπάναις τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, καὶ ἡ ὁδὸς ἢ ἐκλεχθεῖσα ἦτο κατὰ μῆκος τοῦ Σμιθείου πορθμοῦ, βορειοτέρας προβολῆς τοῦ Βαφφινείου κόλπου. Ὁ Κέιν παρεχίμασε τῷ 1853 καὶ 1854 παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Γρηνλανδίας, εἰς τὰς 78 μοίρας καὶ 43' βορείου πλάτους. Εἶτα διέπλευσε τὸν Κεννέδειον πορθμὸν, τὴν βορειοτέραν προεκβολὴν τοῦ Σμιθείου κόλπου, φθάσας εἰς 8' 22' βορείου πλάτους, ἀφοῦ πρῶτον καταλιπὼν τὸ πλοῖόν του, ἢ Πρόοδος, ἐξετέλεσε δι' ἀκατίου ἐκδρομὴν εἰς Οὐπερναβίκ. Ὠνόμασεν ὁρατὰ ὕψη, βορειότερον ἀκόμη κείμενα, τὰ Πάρρεια ὄρη· καὶ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, ἦτο

πρὸ εἴκοσι δύο ἐτῶν, ὁ οὕτω κληθεὶς τόπος ἦτο ὁ βορειότατος ὄραθεις. Ὁ Χαίης, ὅστις εἶχε συνωδεύσει τὸν Κέιν εἰς τὸ ταξείδιον τοῦτο, κατάρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς βορειότερον ἀκόμη πλάτος, δι' ἐλκλήθρων συρομένων ἀπὸ κύνας ἐσκιμωϊκοῦς. Ὁ τε Κέιν καὶ ὁ Χαίης ἐκ συμφώνου ἀναγγέλλουσι ὅτι, ἐκεῖ ὅπου αἱ ἀκταὶ τῆς Γρηνλανδίας κλίνουσι ἀνατολικώτερον ἀπὸ τοῦ Κεννεδείου πορθμοῦ ὑπάρχει ἀνοικτὴ θάλασσα, κυλιομένη, ὡς λέγει μεγαληγόρως ὁ πλοίαρχος Μῶρυ, μὲ τὸν ὄγκον ἀχαλινώτου ὠκεανοῦ. Ἐσημειώθη ἰδίως ὅτι πλημμύραι καὶ ἀμπώτιδες ἐγίνοντο εἰς τὴν θάλασσαν ταύτην. Ἐπὶ τῆς περιστάσεως ταύτης ὁ πλοίαρχος Μῶρυ βασιζει τὴν εἰκασίαν του ὅτι ὑπάρχει ἀνοικτὴ θάλασσα πρὸς βορρᾶν τῆς Γρηνλανδίας. Ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι πλημμυροῦν κύμα δὲν θὰ ἰδύνατο καλῶς νὰ ρεῦσῃ κατὰ μῆκος τοῦ στενοῦ καὶ παγοβριθοῦς πορθμοῦ μεταξὺ τοῦ Βαφρινείου κόλπου καὶ τῆς χώρας εἰς ἣν ἔφθασαν ὁ Κέιν καὶ ὁ Χαίης, ὁ Μῶρυ λέγει : «Αἱ πλημμύραι ἐκεῖναί πρέπει νὰ ἐγεννήθησαν ἐν τῇ ψυχρᾷ ἐκείνῃ θαλάσσῃ, ἔχουσαι τὴν κοιτίδα των περὶ τὸν Βόρειον Πόλον». Ἡ ἀκολουθία ὁμως τοῦ λόγου δεικνύει ὅτι πράγματι ἤθελε νὰ σημάνῃ ὅτι τὰ κύματα σχηματίζονται εἰς θαλάσσας περὶ τὸν Βόρειον Πόλον, ἀκείθεν φθάνουσι εἰς ἣν θέσιν ὀρῶνται· οὕτως ὥστε, ἐπειδὴ ἡ γέννησις προηγείται τοῦ λικνίσματος, ὁ Μῶρυ ὀρθότερον θὰ ἔλεγεν ὅτι αἱ πλημμύραι αὗται ἔχουσι κοιτίδα τὴν ψυχρὰν ἐκείνην θάλασσαν, λαμβάνουσαι τὴν γέννησιν περὶ τὸν Βόρειον Πόλον.

Αἱ παρατηρήσεις ὁμως τοῦ Κέιν καὶ τοῦ Χαίης δὲν δίδουσι ἀφορμὴν νὰ υποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει ἀνοικτὸν ὕδωρ πέριξ τοῦ Πόλου. Ἐγένοντο δὲ ὀλίγον ἀμφίβολοι, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, διὰ τῶν πορισμάτων τῆς ἐκδρομῆς τοῦ Νείρς· καὶ ἀπεδείχθη πέρα πάσης ἀντιρρήσεως ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀνοικτὴ θάλασσα ἀπ' εὐθείας συγκοινωνοῦσα μὲ τὸ μέρος ὅπου ὁ Κέιν καὶ ὁ Χαίης παρετήρησαν σημεῖα παλιρροίας. Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν ἀμέσων ἀποδείξεων τοῦ εἶδους τούτου, δύο σοβαραὶ πλάναι ζημοῦσι τὸν συλλογισμὸν τοῦ Μῶρυ, ὡς παρετηρήθη ἤδη πρὸ ἐνδεκαετίας. Ἐν πρώτοις, ἡ πλημμύρα θὰ διεδίκετο ἐλευθέρως ἀνὰ τὴν παγοσκεπῆ θάλασσαν, ὅσον πολὺς καὶ ἂν ἦτο ὁ πάγος, ἤρκει μόνον ἡ θάλασσα νὰ μὴν ἦτο ἀπολύτως παγώδης. Καὶ ἂν ἡ τελευταία κατάστασις ἰδύνατο νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον, τὸ πλημμυροῦν κύμα θὰ διερρήγνυε τὰ δεσμὰ τοῦ πάγου, τὰ δεσμεύοντα τὴν θάλασσαν, ἐκτὸς ἂν ἡ θάλασσα ἦτο παγωμένη μέχρι πυθμένος· τὸ ὅποιον, ὡς εἶκος, δὲν

δύναται ποτὲ νὰ συμβῆ εἰς οὐδεμίαν θάλασσαν κυρίως οὕτω καλουμένην. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὸν ψυχρότατον χειμῶνα τῶν ψυχροτέρων πολικῶν χωρῶν, μετρίου μόνον πάχους κρύσταλλος δύναται νὰ σχηματισθῆ ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ εἰς μίαν ἡμέραν· ἀλλὰ τὸ πλημμυροῦν κύμα δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν πάγον νὰ σχηματισθῆ ἐπὶ μίαν ὥραν τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ δέσῃ τὰ μεγάλα πεδία τοῦ πάγου καὶ τὸν πάγον τῆς ὄχθης εἰς μίαν ἰσχυρὰν μάζαν. Ἐν μετρίᾳ πλημμύρᾳ εἰς βραχὺν χρόνον, δύναται νὰ σχηματισθῆ πάγος εἰς τὰ κενὰ τὰ μεταξὺ τοῦ πλωτοῦ πάγου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ὄχθων πάγου, καὶ πάλιν μεταξὺ τῶν διαφόρων ὄγκων τοῦ πλωτοῦ πάγου, μεγάλων ἢ μικρῶν (μέχρι πολλῶν τετραγωνικῶν μιλίων ἐκτάσεως)· ἀλλὰ καθ' ὅσον ἐπιστρέφει τὸ πλημμυροῦν κύμα διαρρηγνύει τὰ δεσμὰ ταῦτα τόσον εὐκόλως, ὅσον ὁ Ἑβραῖος Ἡρακλῆς διέρρηξε τὰ δεσμὰ μὲ τὰ ὅποια εἶχον δεσμεύσει τὸ ρωμαλέον σῶμά του οἱ Φιλισταῖοι. Εἶνε πιθανόν ὅτι, ἐὰν στερεὸς πάγος τόσον παχὺς, ὅσον ὁ παχύτατος τὸν ὅποιον ἡ συνοδεία τοῦ Νείρς εὗρεν ἐπιπλέοντα ἐν τῇ Παλαιοκρυστικῇ θαλάσσῃ (200 ποδῶν τὸ πάχος), ἐξεγύγνυεν ἀπὸ ὄχθης εἰς ὄχθην τὸν Βόρειον Ἀτλαντικὸν πορθμὸν, ἡ πλήμμυρα θὰ διερρήγνυε τὸν φραγμὸν τοῦτον τόσον εὐκόλως, ὅσον ποτάμιον ὀλίγους δακτύλους ὀγκοῦμενον διαρρηγνύει τὸ λεπτὸν ἐπικάλυμμα, τὸ ὅποιον ἐσχηματίσθη ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τοῦ φθινοπώρου. Ἄλλὰ τοιοῦτοι ὀγκῶδεις φραγμοὶ δὲν ὑπάρχουσι πρὸς διάρρηξιν, διότι ἡ πλημμύρα ποτὲ δὲν δίδει εἰς τὸν πάγον μιᾶς ὥρας ἡσυχίαν. Ὁ Μῶρυ συλλογίζεται ὅτι τὸ πλημμυροῦν κύμα ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ δὲν δύναται περισσότερον νὰ διέλθῃ ὑπὸ τὸν φραγμὸν τοῦ πάγου ὅπως διαδοθῆ εἰς τὰς πέραν θαλάσσας περισσότερον, παρ' ὅσον αἱ δονήσεις μουσικῆς χορδῆς δύνανται νὰ διέλθωσι μὲ τοὺς φθόγγους των ἐν ραβδίῳ ἐφ' οὗ ὁ μουσικὸς ἔθεσε τὸν δάκτυλόν του. Ἄλλ' αἱ περιστάσεις διαφέρουσι ὀλοσχερῶς. Ὁ πάγος συμμετέχει τῆς κινήσεως τοῦ ἐν πλημμύρᾳ κύματος, τὸ ὅποιον δὲν ἔχει νὰ περάσῃ ὑπὸ τὸν πάγον, ἀλλὰ νὰ τὸν ὑψώσῃ. Τοῦτο, ὡς εἶκος, τὸ κάμνει τόσον εὐκόλως, ὡς νὰ μὴν ὑπῆρχε πάγος, ἀλλὰ μόνον τὸ αὐτὸ βᾶρος τοῦ ὕδατος. Ἀπλοῦν τὸ βᾶρος τοῦ πάγου οὐδὲν σημαίνει· τὸ πλημμυροῦν κύμα θὰ ὑψοῦτο τόσον εὐκόλως ἐν τῷ Βρετανικῷ πορθμῷ, ἐὰν ἐν ἑκατομμύριον τεραστίων πλοίων ἔπλεον ἐκεῖ, ὡς νὰ μὴν ὑπῆρχεν οὐδὲ ἐν ἀκάτιον· καὶ τὸ βᾶρος τοῦ πάγου, ὅσον παχὺς καὶ μακρὸς καὶ ἂν ἦτο οὗτος, θὰ ἦτο ὁμοίως ἀνίκανον νὰ περιστείλῃ τὸ μέγα κύμα, τὸ ὅποιον

ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη πέμπουσι δις τῆς ἡμέρας νὰ τρέχη κατὰ μῆκος τῶν ὠκεανῶν μας. Ἡ ἄλλη πλάνη τοῦ Μῶρου ἦτο σοβαρώτερα ἀκόμη ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τοῦτο περὶ ἀνοικτῆς θαλάσσης.

«Οὐδεὶς, ὡς ἔγραφον πρὸ ἐτῶν, οἰκείως ἔχων μὲ τὴν ἀστρονομικὴν διδασκαλίαν περὶ παλιρροϊῶν δύναται νὰ πιστεύσῃ πρὸς στιγμὴν ὅτι δύνανται νὰ γεννηθῶσι πλημμύραι ἐν ὠκεανῷ περικλειομένῳ ἀπὸ στερεᾶς, τόσον περιορισμένῳ τὴν ἔκτασιν ὅσον πρέπει νὰ εἶνε ἀναγκαιῶς ἡ Βόρειος Πολικὴ θάλασσα, ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει. Ὅπως ὑψώσωσι πλημμύραν, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη χρειάζονται ὄχι ἀπλῶς ὠκεανὸν εὐρείας ἐκτάσεως ὅπως ἐπενεργῶσιν ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὠκεανὸν οὕτω κείμενον ὥστε νὰ ὑπάρχῃ μεγάλη ποικιλία εἰς τὰς ἑλξεις των ἐπὶ διαφόρων μερῶν αὐτοῦ· διότι εἶνε ἡ διαφορὰ τῆς ἑλξεως τῆς γινομένης εἰς διάφορα μέρη καὶ ὄχι ἡ ἑλξις αὐτῆ, ἣτις πλάττει τὴν πλημμύραν. Ἡ πολικὴ ὁμως θάλασσα δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην ἔκτασιν καὶ δὲν εἶνε εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν ὅπως ὑπάρχῃ ἡ ποικιλία αὕτη τῆς ἑλξεως εἰς ἰκανὸν βαθμὸν διὰ νὰ παραγάγῃ ρεῦμα πλημμύρας εὐδιάκριτον. Εἶνε βέβαιον πράγματι ὅτι, εἴτε ὑπάρχει ἀνοικτὸν ὕδωρ εἴτε ὄχι ἐγγὺς τοῦ Πόλου, αἱ πλημμύραι αἱ παρατηρηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Κέιν καὶ τοῦ Χαίη πρέπει νὰ ἦλθον ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, καὶ πιθανώτατα διὰ τοῦ Βορείου Ἀτλαντικοῦ πορθμοῦ.

Ἡ ἐκδρομὴ τοῦ πλοίαρχου Χώλλ διὰ τοῦ Πολικοῦ (πράγματι πλοίαρχοῦντος τοῦ Βούδδιγγτων) τῷ 1871—72, εἶνε ἀξία μνήμης. Ὁρμηθεῖσα ἐκ Νιουφαιουνδλάνδης, τῇ 29 Ἰουνίου 1871, διηυθύνθη εἰς τὸν Σμιθειὸν κόλπον, καὶ περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἔφθασε τὸν 8ον παράλληλον κύκλον. Ἐκεῖθεν προέβη ἀνὰ τὸν Κεννέδειον πορθμὸν, καὶ εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ροψώνειον πορθμὸν, τὴν βορεινὴν προεκβολὴν τοῦ Κεννεδείου, ἔχουσαν μόνον εὖρος 13 μιλίων. Ὁ πλοίαρχος Χώλλ ἠκολούθησε τὴν δίοδον ταύτην μέχρι τῆς 82' καὶ 16' βορείου πλάτους, φθάσας εἰς τὸ βορειότατον τέρμα του τῇ 3 Σεπτεμβρίου. Ἐκεῖθεν εἶδεν εὐρείαν ἔκτασιν ἀνοικτῆς θαλάσσης, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε θάλασσαν τοῦ Λίγκολν, καὶ πέραν ταύτης ἕτερον ὠκεανὸν ἢ κόλπον· ἐνῶ πρὸς δυσμὰς ἐφαίνοντο, ἐφ' ὅσον ἔφθανε τὸ ὄμμα, τὰ ἀμυδρὰ σχήματα τῆς ἀκτῆς. Τὴν χώραν ταύτην ὠνόμασε Μεγάλην Γῆν. Καθ' ὅσον φαίνεται, δὲν ὑπῆρχε λόγος κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον διατὶ ἡ ἐκδρομὴ νὰ μὴ προχωρήσῃ ἀπωτέρω βορειότερον, καθότι ὁ καιρὸς ἦτο ἐκτάκτως εὐνοϊκός. Ἀλλ' ὁ ναυτικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐκδρομῆς, ὁ πλοίαρχος Βούδδιγγτων, φαίνεται

ὅτι δὲν εἶχε μέγαν ζῆλον εἰς τὸ ἔργον, καὶ πρὸς λύπην τοῦ Χώλλ, ὁ Πολικὸς ἐπέστρεψε νὰ παραχειμᾶσῃ εἰς τὸν Ροψώνειον πορθμὸν, μικρὸν πέραν τῆς 81ης μοίρας. Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 1871, ὁ πλοίαρχος Χώλλ ἀπέθανεν ὑπὸ περιστάσεις αἰτινες ἐπέπνευσαν εἰς πολλοὺς ἐκ τοῦ πληρώματος καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τὴν ὑποψίαν ὅτι εἶχε δηλητηριασθῆ. Ὁ δόκτωρ Αἰμίλιος Βέσσελς ἐδικάσθη ἐν Νέϋ ὎ρκη τῷ 1872, κατηγορούμενος ἐπὶ δηλητηριάσει τοῦ πλοίαρχου Χώλλ, ἀλλ' ἠθωώθη. Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1872 ὁ Πολικὸς ἀνέλαβε τὸν πλοῦν τοῦ οἴκαδε, ἀλλὰ παρημποδίσθη μεγάλως ἀπὸ τοὺς πάγους. Συνοδία τις ἦτις ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ δὲν ἠδυνήθη ἀτυχῶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ παγωμένου πεδίου ἐπὶ 240 ἡμέρας, δεινῶς πάσχουσα. Ὁ ὄγκος τοῦ πάγου, καθὼς ἐκεῖνος ἐφ' οὗ ἠναγκάσθη νὰ διατρίψῃ τὸ πλήρωμα τῆς Ἄνσης, ἐκινεῖτο μεσημβρινῶς, καὶ δὲν ἔπαυσε βαθμηδὸν νὰ σμικρύνεται, ὅταν εὐτυχῶς παραπλέον ἀτμόπλοιον παρετήρησε τοὺς φυλακισμένους (30 Ἀπριλίου 1872) καὶ ἔσπευσε νὰ τοὺς σώσῃ. Αὐτὸς ὁ Πολικὸς τόσον ἐβλάβη ὑπὸ τοῦ πάγου, ὥστε τὸ πλήρωμά του ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ πλοῖον, καὶ νὰ παραχειμᾶσῃ ἐπὶ τῆς νήσου Λυττελτωνος. Ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο ἀνεχώρησαν ἀρχομένου τοῦ θέρους τοῦ 1872, ἐπὶ δύο πλοιαρίων, καὶ εἶχον τὴν καλὴν τύχην νὰ σωθῶσιν ὑπὸ Σκωτικῆς φαλαίνοθηρίδος.

Ἡ ἐκδρομὴ τοῦ πλοίαρχου Νείρς ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν τοῦ Χώλλ. Δὲν πριτίθεμαι ἐνταῦθα νὰ εἰσέλθω εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ ταξειδίου γνωστὰς ἄλλως εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας μετὰ προσοχῆς τὰ κατὰ τὰς Πολικὰς ἐκδρομὰς. Ἡ γενικὴ ὁμως σύνοψις τῆς ἐκδρομῆς πρέπει ν' ἀναγραφῆ ἐνταῦθα, ὅπως λάβῃ τὴν οἰκείαν θέσιν της. Ὁ Ἄγρυπνος καὶ ἡ Ἄνακάλυψις ἀνήχθησαν ὑπὸ τοὺς πλοίαρχους Νείρς καὶ Στηβενσῶνα κατὰ Μάιον τοῦ 1875. Ἡ κατὰ τοῦ πάγου πάλη των ἤρχισε κυρίως ὅταν ἐπλησίασαν εἰς τὸν 79ον παράλληλον, ὅπου ὁ Βαφφίνειος κόλπος προκύπτει ἐντὸς τοῦ Σμιθειοῦ πορθμοῦ. Ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Κεννεδείου, τοῦ Σμιθειοῦ καὶ τοῦ Ροψωνείου δὲν ἔπαυσαν νὰ ἔχωσιν ἀένναον καὶ ἐνίοτε σχ. δὸν ἀπέλπιδα πάλιν πρὸς τοὺς πάγους, ἐωστούτου ἔφθασαν τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ Ροψωνείου πορθμοῦ. Ἐνταῦθα ἡ Ἄνακάλυψις ἐξέλεξε χειμᾶδιον, εἰς βόρειον πλάτος 81° 41', ὀλίγα μίλια βορειότερον τοῦ Χειμαδίου τοῦ πλοίαρχου Χώλλ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀντίθετον ἢ δυσμικὴν πλευρὰν τοῦ Ροψωνείου πορθμοῦ. Ὁ Ἄ-

γρυπνος ἠγωνίσθη ἀκόμη βορειότερον, περικάμφας τὴν βορειανατολικὴν ἄκρην τῆς Μεγάλης Γῆς καὶ μὴ εὐρῶν ἐκεῖ, ὡς ἠλπίζετο, συνεχῆ ἀκτὴν πρὸς δυσμὰς, ἀλλ' εὐρείαν παγόδειτον θάλασσαν. Λιμὴν δὲν εὐρέθη, καὶ τὸ πλοῖον ἠσφαλίθη ἐντὸς τοῦ φραγμαῦ ἐμπέδου πάγου, εἰς πλάτος 82° 31', εἰς τὸ βορειότατον χειμάδιον τὸ ὁποῖον κατέσχε ποτὲ ἄνθρωπος. Ὁ πάγος τὸν ὁποῖον συνήντησαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐκείνην περιγράφεται ὡς ἐκτάκτως μακροχρόνιος καὶ παχὺς, κατὰ πολὺ ὁμοιάζων, τὴν τε ὄψιν καὶ τὴν κατασκευὴν, μᾶλλον μὲ χθαμαλὰ πλωτὰ βουνὰ πάγου παρὰ μὲ συνήθη πάγον ἀλμυροῦ ὕδατος. Ἐνῶ ὁ συνήθης πάγος εἶνε ἀπὸ δύο μέχρι δέκα ποδῶν τὸ πάχος, ὁ ἐν τῇ Πολικῇ ταύτῃ θαλάσῃ μεγάλως νυξήθη τό τε πάχος καὶ τὸ μέγεθος, ἐωσοῦ μετρεῖ ἀπὸ 80 μέχρι 120 ποδῶν, ἐπιπλέων μὲ τὴν ἐπιφάνειάν του εἰς τὸ χθαμαλότερον μέρος δεκαπέντε πόδας ὑπεράνω τῆς γραμμῆς τοῦ ὕδατος, εἰς τινὰ μέρη ὁ πάγος φθάνει εἰς πάχος ἀπὸ 150 μέχρι 200 ποδῶν, καὶ ἡ γενικὴ ἐντύπωσις μεταξὺ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων τῆς ἀποστολῆς φαίνεται: νὰ ὑπῆρξεν ὅτι ὁ πάγος τῆς Παλαιοκρουστικῆς ταύτης θαλάσσης εἶνε ἐπισώρευσις πολλῶν ἐτῶν ἂν ὄχι ἑκατονταετηρίδων· ὅτι ἡ θάλασσα οὐδέποτε ἀπαλλάσσεται αὐτοῦ οὐδὲ μένει ἀνοικτὴ καὶ ἐλευθέρᾳ· καὶ ὅτι ἡ πρόοδος πρὸς τὸν Πόλον δι' αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἶνε ἀδύνατος μὲ τοὺς σημερινοὺς πόρους μας.

Ὁ ἀκολουθήσας κατόπιν χειμὼν ἦτο ὁ δριμύτατος ὃν ἐγνώρισέ ποτε ἄνθρωπος. Ἐπὶ 142 ἡμέρας ὁ ἥλιος δὲν ἐφάνη· ὁ ὑδράργυρος ἦτο παγωμένος ἐπὶ ἐννέα σχεδὸν ἐβδομάδας. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν τὸ θερμομέτρον εἰδείκνυεν 104 βαθμοὺς κάτω τοῦ σημείου τῆς ψύξεως, καὶ ἐπὶ ἐν τρομερὸν δεκαπενθήμερον ἡ μέση θερμοκρασία ἦτο 91 βαθμοὺς κάτω τῆς ψύξεως!

Εὐθύς ὡς ἀνεφάνη ὁ ἥλιος, ἡ δι' ἐλκλήθρων ἐξερεύνησις ἤρχισεν, ἐκατέρου τῶν πλοίων ἀφεθέντος μὲ μόνον ἡμίσειαν δωδεκάδα ναυτῶν καὶ ἀξιωματικῶν. Συνοδίαι ἀπεστάλησαν ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς, ἡ μία διὰ νὰ κατοπτρεύσῃ τὴν βορειὸν ἀκτὴν τῆς Γρηναλδίας, ἡ ἄλλη διὰ νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν ἀκτὴν τῆς Μεγάλης Γῆς. Ὁ πλοίαρχος Στήβενσον παρέπλευσεν ἀπὸ τὸ χειμάδιον τῆς Ἀνακαλύψεως εἰς τὸν κόλπον ὅπου εἶχε παραχειμάσει ὁ Πολικός, καὶ ἐκεῖ ἀνέθηκεν ἐπὶ τοῦ τάξου τοῦ Χώλλ πινακίδα κατεσκευασμένην ἐξ Ἀγγλίας, φέρουσαν τὴν ἐπομένην ἐπιγραφὴν: «Ἱερὸν εἰς τὴν μνήμην τοῦ πλοίαρχου Κ. Φ. Χώλλ, τοῦ ἐκ τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν πλοίου Πολικόου, ὅστις ἐθυσίασε τὴν

ζωὴν του εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, τῇ 8 Νοεμβρίου 1871. Ἡ πινακὶς αὕτη ἀνηγέρθη ὑπὸ τῆς Βρετανικῆς πολιτικῆς ἀποστολῆς τοῦ 1875, ἣτις ἀκολουθοῦσα τὰ διαβήματά του, ὠφελήθη ἐκ τῆς πείρας του». Ἡ συνοδία ἣτις ἐταξείδευσε πρὸς τὰ δυτικὰ διέτρεξε τὰς ἀκτὰς τῆς Μεγάλης Γῆς μέχρι τῶν 86° 30' δυτικοῦ μήκους, τὸ δὲ βορειότατον ἀκρωτήριο ὑπῆρξεν εἰς πλάτος 83° 7' καὶ εἰς μῆκος δυτικὸν 70° 30'. Τὸ ἀκρωτήριο τοῦτο ὠνόμασαν Κολομβίαν.

Ἡ ἀκτὴ τῆς Γρηναλδίας ἐξερευνήθη πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῶν 50° 40' δυτικοῦ μήκους ὁρωμένης γῆς μέχρι τῆς 82ας μοίρας καὶ 54' βορείου πλάτους, καὶ μήκους δυτικοῦ 48° 33'. Τέλος συνοδία ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Μάρχαμ καὶ τὸν ἀντιπλοίαρχον Πάρ ὤδευσε πρὸς βορρᾶν. Ἀπουσίασαν δέκα ἐβδομάδας, ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρησαν πρὸς βορρᾶν ὅσον ἐπεριμένετο, συναντήσαντες πολλὰς καὶ μεγάλας δυσκολίας. Εἰς τὰς 12 Μαΐου 1876 ἔφθασαν εἰς τὸ βορειότατον ἄκρον τῶν, πῆξαντες τὴν Βρετανικὴν σημαίαν εἰς 83° 20' 26'' βορείου πλάτους. Ἐνεκα τῆς ἐκτάκτου φύσεως τοῦ συμπεπιεσμένου πάγου, ὁ δρόμος ἐδέησε νὰ σκάπται δι' ἀξινῶν εἰς τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς ἀποστάσεως ἢν διήνυσαν, ὅπως δύνανται ἀσφαλῶς νὰ προχωρῶσι, καὶ μ' ἐλαφρὰ φορτία. Τοῦτο κατέστησεν ἀναγκαῖον νὰ μεταφέρωσι κατὰ στάδια τὰ φορτία τῶν ἐλκλήθρων, καὶ διὰ τοῦτο νὰ διέρχωνται τὴν αὐτὴν ὁδὸν πολλάκις. Ἡ ὁδὸς ὑπῆρξεν ἐπομένως πολὺ βραδεία, καὶ ποτὲ δὲν ὑπερέβη τὸ ἐν μίλιον καὶ τέταρτον καθ' ἡμέραν, σχεδὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καθ' ἡν ὤδευσεν ὁ Ἐδουάρδος Πάρου κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1827. Ἡ μεγίστη πορεία ἡ γενομένη ποτὲ κατὰ μίαν τῶν ἡμερῶν ἀνῆλθε μόνον εἰς δύο μίλια καὶ τρία τέταρτα. Καίτοι ἡ ἀληθὴς ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ πλοίου ἦτο μόνον 73 μίλια, ὠδοιπόρησαν 276 μίλια ὅπως τὴν διανύσωσι. Παρὰ τρεῖς εὐλόγως ἐν τῇ ἀφηγήσει ἐξ ἧς ἔλαβον τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, ὅτι οὐδεμία συνοδία ἀνδρῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ κατὰ τὴν ἀξίειπαινον καρτερίαν τὴν ἀνδρείαν ταύτην ὁμάδα, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίμοχθος πάλῃ πρὸς τὴν δυσκολωτάτην καὶ μονοτονωτάτην τῶν ὁδῶν ὅσας δύναται νὰ φαντασθῇ τις δύναται ὀρθῶς νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερβάλλουσα ὅλα τὰ πρότερα κατορθώματα τοῦ εἶδους τούτου. (Ὁ ἀφηγητὴς λέγει ὅτι ἠμαύρωσεν ὅλους τοὺς προτέρους ἀγῶνας τοῦ εἶδους τούτου). Ἡ ἀποστολὴ ἔφθασε τὸ ἀνώτατον πλάτος τὸ ἐπιτευχθέν ποτε ὑπὸ οἰασθήποτε συνθήκας, ἔφερεν ἐν πλοῖον εἰς ἀνώτερα πλάτη ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐπιτευχθέν πρότερον ὑπὸ ἄλλου πλοίου, καὶ παρεχέμασεν εἰς ὑψηλό-

τερα πλάτη ἢ ἐκεῖνα ἐν οἷς κατώκησέ ποτε ἄνθρωπος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σκότους τοῦ Πολικοῦ χειμῶνος. Ἐξηρεύνησε τὴν βορειοτάτην ἀκτὴν ἢ ἐπάτησέ ποτε ἄνθρωπος, καὶ τοῦτο πρὸς τὰ ἀνατολικά καὶ τὰ δυτικά μέρη τοῦ βορεινοῦ δρόμου τῆς. Διηκρίβωσαν τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης διατριβῆς ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, καὶ προσέβησαν μάλιστα πέραν τῶν χωρῶν ἐν αἷς διαιτῶνται τὰ ζῶα, καίτοι ἐγγὺς τοῦ βορειοτάτου πέρατος τῆς ὀδοπορίας εὔρον σημεῖα σπανίων ἐπισκέψεων θερμοαίμων ζῶων. Τέλος, καὶ τοῦτο δὲν εἶνε τὸ ἐλάχιστον, ἀπέδειξαν, ὡς μοι φαίνεται (καίτοι ἴσως οἱ Ἀμερικανοὶ θ' ἀσπασθῶσι διάφορον γνώμην), ὅτι δι' οἰασδήποτε ὁδοῦ καὶ ἂν μέλλῃ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὸν Πόλον, δὲν θὰ φθάσῃ διὰ τῆς ὁδοῦ ἢν ὠνόμασα ἐνταῦθα Ἀμερικανικὴν ὁδόν, τούλαχιστον διὰ τῶν σημερινῶν μέσων τῆς κινήσεως ἐπὶ τῶν παγοδεμένων θαλασσῶν. Ὁ κόσμος δύναται ὁπωσοῦν νὰ εὐχαριστηθῇ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων (ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων, αἵτινες εἶνε ὁ ἀάλλιστος καρπὸς πάσης ἐκδρομῆς), καίτοι ὁ Πόλος δὲν ἔγεινε βατὸς ἀκόμη.

*
**

Πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Βόρειος Πόλος εἶνε πράγματι ἀνέρι-
κτος; Μοι φαίνεται ὅτι τὰ χρονικά τῶν ἀρκτικῶν ἐρευνῶν δὲν δικαιολογοῦσι τοιοῦτον συμπέρασμα. Ἡ ἀπόπειρα ἥτις ἔγεινε ἀρτίως, καίτοι ὑπετέθη κατ' ἀρχὰς ὅτι κατηθύνθη διὰ τῆς εὐσιωνοτέρας τῶν ὁδῶν, ὅσαι ἐδοκιμάσθησαν ἄχρι τοῦδε, ἀπεδείχθη ὅτι εἶνε μία τῶν δυσκολωτάτων καὶ κινδυνωδεστάτων. Ἐὰν ὑπῆρχε χώρα ἐκτεινομένη βορειότερον (ὡς ἐγνωμάτευεν ὁ Σέραρντ Ὁσβορν καὶ ἄλλοι), πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς θαλάσσης, εἰς ἣν ἀνοίγεται ὁ Ροψῶνσιος πορθμὸς, ἐπιτυχῆς πρόοδος θὰ ἦδύνατο νὰ ἔχῃ κατορθωθῇ κατὰ μῆκος τῆς ὁχθῆς του διὰ τοῦ ἐλκῆθρου. Ὁ Μακλίντοκ τῷ 1853 διήνυσε 1220 μίλια εἰς 105 ἡμέρας· ὁ Μέχχαμ 1203 μίλια· ὁ Ρίχαρνδος καὶ Ὁσβορν 1093 μίλια· ὁ Ἀμιλτων 1150 μίλια μεθ' ἐνὸς ἐλκῆθρου συρομένου ὑπὸ κυνὸς καὶ ἐνὸς ἀνθρώπου. Τῷ 1854 ὁ Μέχχαμ διήνυσε 1158 μίλια εἰς 70 μόνον ἡμέρας· ὁ Γιώγγ ἐταξείδευσε 1150 μίλια καὶ ὁ Μακλίντοκ 1330. Ἀλλ' αἱ ὀδοπορίαι αὗται ἐγένοντο ἢ ἐπὶ στερεᾶς γῆς ἢ ἐπὶ ἀκινήτου πάγου ἐγγύτατα τῆς ἀκτῆς. Ἐπὶ παγοδεμένης θαλάσσης ὀδοπορίαὶ τοῦ εἴδους τούτου εἶνε ἀκατόρθωτοι. Ἀλλ' οἱ ὄροι, ἐνῶ δὲν ἦσαν πολὺ εὐνοϊ-

κοὶ ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξίν τῆς γῆς, ἦσαν ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις ὀλιγώτερον εὐνοϊκοὶ ἀκόμη διὰ τῆς Ἀμερικανικῆς ὁδοῦ ἢ διὰ τινος τῶν ἄλλων τὰς ὁποίας ἐθεωρήσαμεν ἐν τῇ βραχεῖα ταύτῃ σκιαγραφίᾳ τῶν γενομένων μέχρι τοῦδε ἀποπειρῶν πρὸς ἀφίξιν εἰς τὸν Πόλον.

Ἡ πρόσφατος ἀποστολὴ παρεχέμασεν ὡς ἐγγύτατα πρὸς τὴν χώραν τοῦ μεγίστου χειμερινοῦ ψύχους ἐν τῷ δυτικῷ ἡμισφαιρίῳ, καὶ προσέβη βορειότερον ἀνὰ τὴν χώραν τοῦ μεγίστου θερινοῦ ψύχους. Κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἦν ἠκολούθησεν ἡ πορεία τοῦ Πάρρου τὸ ψῦχος εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον δριμύ, εἰς τὰ ἀντίστοιχα πλάτη, ἢ κατὰ μῆκος τῆς ἀμερικανικῆς ὁδοῦ· καὶ τὸ ψῦχος εἶνε ὁ ἀληθὴς ἐχθρὸς ὅστις φράττει τὴν πρὸς τὸν Πόλον ἄγουσαν. Ὅλαι αἱ δυσχέρειαι καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς πορείας ἢ ἔχουσι τὴν ἀρχὴν των (κατ' εὐθείαν ὅσον καὶ ὁ πάγος αὐτός) εἰς τὸ δριμὺ ἀρκτικὸν ψῦχος, ἢ καθίστανται ἐνεργοὶ καὶ ἐντείνονται ὑπὸ τοῦ ψύχους. Ὅθεν ἡ πορεία ἦν πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ τις εἶνε ἢ ὑποδεικνυομένη ὑπὸ τῆς θερμοκρασίας. Ὅπου τοῦ Ἰουλίου αἱ ἰσόθερμοι, ἢ γραμμαὶ τοῦ ἴσου θερινοῦ θάλπους, χωροῦσι βορεινῶς, ἀσθενῆς θέσις ἐμφαίνεται ἐν τῷ Ἀρκτικῷ φραγμαῖ· ὅπου κλίνουσι μεσημβρινῶς, ὁ φραγμὸς οὗτος εἶνε ἰσχυρότατος. Ἀλλ' ὑπάρχουσι δύο μῆκη ἐν οἷς αἱ ἀρκτικαὶ ἰσόθερμοι τοῦ Ἰουλίου χωροῦσι πολὺ βορειότερον τοῦ μέσου πλάτους των. Ἡ μία διέρχεται διὰ τῶν Παρρείων νήσων καὶ ὑποδεικνύει τὴν θάλασσαν βορειανατολικῶς τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ ὡς κατὰ ἄλλῃθρον θέσιν πρὸς προσβολὴν ἢ ἄλλῃ διέρχεται διὰ τῆς Σπιτζβέργης, καὶ ὑποδεικνύει τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἐγένετο ἡ προσβολὴ τοῦ Σίρ Ἐδουάρδου Πάρρου. Ἡ δευτέρα εἶνε κατὰ τι πλεόν εὐελπίς ἀπὸ τὴν πρώτην, ὅσον ἀφορᾷ τὴν θερμοκρασίαν, καθόσον τὸ ἰσόθερμον τῆς 36" φανεργχάτι, κατὰ Ἰούλιον, κλίνει ἐκεῖ βορεινῶς μέχρι τοῦ 77^{ου} παραλλήλου, ἐνῶ ἡ ἀνωτάτη βορεινὴ κλίσις του εἰς τὸ μῆκος τῶν Παρρείων νήσων εἶνε μόνον περὶ τοὺς 76'. Ἡ διαφορὰ ὅμως δὲν εἶνε οὔτε μεγάλη οὔτε ὅλως βεβαία· καὶ τὸ ὅτι ὁ Πάρρου εὔρε τὸν πάγον ὠθοῦμενον πρὸς μεσημβρίαν παρέχει τὴν πιθανότητα ὅτι οὗτος δύναται νὰ εἶνε ὁ συνήθης ροῦς τῶν ὠκεανείων ρευμάτων εἰς τὴν χώραν ἐκεῖνην. Βορειόθεν τῶν Παρρείων νήσων ἡ κίνησις δυνατὸν νὰ εἶνε βορεινὴ, ὡς ἐκεῖνη τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασαν ὁ Πάυερ καὶ ὁ Βάυπρεχτ πρὸς βοροῶν τῆς Νέας Ζέμβλας.

Ἐπάρχει μέγας ἐλκυσμὸς διὰ τοὺς ἐπιστήμονας ἀνδρας εἰς τὴν διὰ τῶν Παρρείων νήσων ὁδόν. Ὁ μαγνητικὸς πόλος σχεδὸν βεβαίως ἐκί-

νήθη πρὸς τὴν χώραν ταύτην. Ὁ Ρὸς τὸν εὖρεν ὄντα ἐγγὺς τοῦ Βου-
θείου κύλπου, πολὺ ἀνατολικώτερον τῶν Παρρείων νήσων τῷ 1837.
Ἄλλ' αἱ παραλλαγαὶ τῆς βελόνης καθ' ὅλον τὸν κόσμον ἔκτοτε ὑπο-
δεικνύουσιν ἀσφαλῶς ὅτι οἱ μαγνητικοὶ πόλοι διετέλεσαν κινούμενοι κυ-
κλοτερεῶς πρὸς δυσμὰς, καὶ εἰς τοιαύτην ἀναλογίαν ὥστε ὁ βόρειος μα-
γνητικός πόλος σχεδὸν ἔφθασεν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τὸ μῆκος τοῦ Βε-
ριγγείου πορθμοῦ.

Ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς ἐνεστώσης θέσεως τοῦ πόλου θὰ ἦτο
πολὺ σπουδαιότερον κατόρθωμα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιστήμην, παρὰ τα-
ξειδιον πρὸς τὸν Πόλον τῆς περιστροφῆς. Ὑπάρχει σημεῖόν τι τὸ ὁποῖον
ἐφελκύνει μεγάλως τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν περιγραφὴν
τῆς δι' ἐλκλήθρων ἐκδρομῆς πρὸς βορρᾶν ἐκ τοῦ πλοίου Ἀγρύπνου.
Ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐκθέσει του ὁ πλοίαρχος Νέις λέγει ὅτι τὸ ἡμισυ ἐκά-
στης ἡμέρας ἔδαπανᾶτο εἰς ρυμούλκῃσιν τῶν ἐλκλήθρων κατὰ τὸν ἐπίμο-
χθον ἐκεῖνον τρόπον, καθ' ὃν οἱ ναῦται ἀνελεύουσι πλοῖον ἀπὸ τῆς θα-
λάσσης εἰς τὴν ἄμμον· καὶ πάλιν ὁμιλεῖ περὶ τῆς κοπιώδους ἀνελεύ-
σεως τῶν ἐλκλήθρων ἐπὶ γεφυρῶν ἐκ πάγου. αἵτινες ὠμοιάζον μὲ τρι-
κυμιώδη θάλασσαν αἰφνιδίως παγώσασαν. Ὅπως κατορθωθῆ τοῦτο
ὠδοιπόρησαν 276 μίλια διὰ νὰ προχωρήσωσι μόνον 73. Εἶνε ἐνταῦθα
προφανὲς ὅτι τὰ ἔλκληθρα ἤξιζον τὸν κόπον; Συνήθως θεωρεῖ τις τὸ
ἔλκληθρον ὡς σκοπὸν ἔχον νὰ μεταφέρῃ ταξειδιώτας καὶ τὰ τρόφιμά των,
κτλ., ἐπὶ πάγων καὶ χιόνων, καὶ ὡς ὠφέλιμον ὅταν χρησιμοποιεῖται
οὕτω· ἀλλ' ὅταν οἱ ταξειδιῶται εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ μεταφέρωσιν αὐ-
τοὶ τὸ ἔλκληθρον, ὠδοιποροῦντες τὸ τετραπλοῦν καὶ ἐργαζόμενοι δεκάκις
κοπιωδέστερον ἢ ἂν ἦσαν ἄνευ τοῦ ἐλκλήθρου, ἐγείρεται ζήτημα ἂν πᾶν
ἀναγκαῖον στέγασμα, τροφή καὶ ἐργαλεῖα δὲν θὰ μετεφέροντο πολὺ εὐ-
κολώτερον χρησιμοποιουμένου πολὺ μικροτέρου καὶ ἐλαφροτέρου ἐλκλή-
θρου καὶ διανεμομένου μεγάλου μέρους τῆς ἀποσκευῆς μεταξὺ τῶν με-
λῶν τῆς συνοδίας. Τὰ μέρη μικρᾶς καλύβης θὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε οὕτω
κατεσκευασμένα, ὥστε νὰ ἐπιδέχωνται ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς μοχλοί,
ὡς ἀναφορεῖς, κτλ. καὶ μέγα μέρος τῆς ἀποσκευῆς τῆς ἀπολύτως ἀ-
ναγκαίας θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφέρηται τῇ βοήθειᾳ αὐτῶν· ἐνῶ μικρόν,
ἐλαφρὸν ἔλκληθρον διὰ τὰ λοιπὰ ἠδύνατο νὰ προελαύνηται καὶ κάποτε
νὰ ὑψοῦται ὑπεράνω τῶν προσκομμάτων διὰ μοχλῶν καὶ ἀκτίνων ἀπο-
τελουσῶν μέρος τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ ἀποτελοῦντος συνήθως τὸ φορτίον. Δὲν
ἰσχυρίζομαι, ἄς σημειωθῆ καλῶς, ὅτι διὰ μηχανημάτων τοῦ εἶδους τού-

του θὰ καθίστατο εὐκολὸς ἢ διὰ τῶν πάγων τῶν Ἀρκτικῶν χωρῶν
πορεία. Ἄλλὰ μοὶ φαίνεται ὅτι ἐὰν συνοδία τις ἠδυνήθη νὰ προβαίη
καὶ νὰ παλινδρομῆ ὑπὲρ τὰ 276 μίλια σκάπτουσα ὁδὸν δι' ἔλκληθρον,
καὶ ἄλλοτε ρυμούλκουσα αὐτὸ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς σκαφείσης καὶ ἐκτε-
λοῦσα πραγματικὴν πρόοδον $1\frac{1}{4}$ μιλίου καθ' ἡμέραν, ἦτοι 73 μίλια
τὸ ὅλον, οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι θὰ ἠδύνατο μὲ ὀλιγωτέραν ἐργασίαν (καί-
τοι οὐδὲν ἦττον μὲ μέγαν κόπον καὶ ἐνόχλησιν) νὰ διανύσωσιν ἐξ ἡ-
ἐπτὰ μίλια τὴν ἡμέραν ἔλατ. οὔντες τὸ φορτίον των εἰς ὃ, τι δύνανται
νὰ φέρωσιν ἀπ' εὐθείας μεθ' ἑαυτῶν. Ἄν δύναται νὰ γείνη χρῆσις καὶ
τῆς ἀνυψωτηρίου δυνάμεως τοῦ ἀερίου, εἶνε ζήτημα εἰς τὸ ὁποῖον μόνον
πεπειραμένοι ἀεροναῦται καὶ ταξειδιῶται τῶν Ἀρκτικῶν χωρῶν δύναν-
ται ν' ἀπαντήσωσι. Πιστεύω ὅτι ἡ χρῆσις ἀποταμειευμένης ἀεροστατι-
κῆς δυνάμεως διὰ πολλοὺς σκοποὺς, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ πολέμου,
ἠξιώθη ἄχρι τοῦδε ὀλιγωτέρα; τῆς πρεπούσης προσοχῆς. Βεβαίως σύν-
οιδα ὅτι εἰς τὰς Ἀρκτικὰς χώρας πολλὰ δυσχέρεια θὰ παρουσιασθῶσι·
καὶ ἡ ἰδέα τῆς συνήθους δι' ἀεροστάτου ἐκδρομῆς ὑπὲρ τὰς χώρας τῶν
Ἀρκτικῶν πάγων δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀλλόκοτος εἰς τὴν παροῦσαν κα-
τάστασιν τῆς ἀεροναυτικῆς. Ἄλλ' ἡ χρῆσις τῆς ἀεροστατικῆς δυνά-
μεως ὡς βοηθητικῆς, ὅσον ἀνεφάρμοστος καὶ ἂν εἶνε πρὸς τὸ παρὸν,
δὲν εἶνε ὅλως ἀνέλπυστος διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς προόδους τοῦ μέλ-
λοντος.

Ἐπὶ πᾶσιν ὅμως, ἢ εἰς αὐτὸν τὸν Πόλον προέλευσις, καίτοι ἐνδια-
φέρουσα εἰς τὸ ἐν γένει κοινόν, εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον σπουδαία διὰ τὴν
ἐπιστήμην ἀπὸ ἄλλα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ
περιηγηταὶ τῶν Ἀρκτικῶν χωρῶν. Ἡ ἔρευνα τῶν φαινομένων τοῦ γηί-
νου μαγνητισμοῦ εἰς τὰς Ἀρκτικὰς χώρας· ἡ ἐξέτασις τῶν ὠκεανείων
κινήσεων ἐκεῖ· τῶν νόμων καθ' οὓς αἱ χθαμαλαὶ θερμοκρασίαι σχετίζον-
ται πρὸς τὸ πλάτος καὶ τοὺς γεωγραφικοὺς ὄρους· ἡ μελέτη τῶν ἐνε-
ρίων φαινομένων· τῶν ὀρίων τῆς φυτικῆς ζωῆς καὶ τῆς ζωικῆς ζωῆς· ἡ
ἐξέτασις τῶν μυστηριωδῶν φαινομένων τοῦ Βορείου σέλαος, ταῦτα καὶ
πολλὰ ἄλλα περισπούδαστα ὑποκείμενα ἐρεύνης ἀτελῶς μέχρι τοῦδε ἔ-
χουσι ἐξετασθῆ. Εἰς τὰς Πολικὰς χώρας, ὡς παρετήρησε καλῶς ὁ
Μῶρυ, ἀσχηματίζονται τὰ βουνὰ τοῦ πάγου καὶ ἔλκονται οἱ παγετοί·
ἐκεῖ αἱ πλημμύραι ἔχουσι τὴν κοιτίδα των, αἱ φάλαιναί τὴν τροφήν
των· ἐκεῖ οἱ ἄνεμοι συμπληροῦσι τοὺς κύκλους των καὶ τὰ ρεύματα τῆς
θαλάσσης τοὺς γύρους των, ἐν τῷ θχυμασίῳ συστήματι τῆς ὠκεανείου

κυκλοφορίας· ἐκεῖ ἀνατέλλει τὸ Σέλας καὶ ἡ τρομώδης βελόνη ἀναπαύεται· καὶ ἐκεῖ προσέτι, εἰς τὰς μάζας καὶ τοὺς ὄγκους τοῦ μυστικοῦ ἐκείνου κύκλου, αἱ ἐπίγειοι δυνάμεις τῆς κρυφίας ἰσχύος καὶ τῆς εὐρείας ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς εὐεξίας τῶν ἀνθρώπων ἐργάζονται ἀενάως. Εἶνε κύκλος μυστηρίων· καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς αὐτόν, νὰ ἐξερευνήσῃ τὰς ἀβάτους ἐρήμους του καὶ τοὺς ἀποκρύφους θαλάμους, καὶ νὰ μελετήσῃ τὰς φυσικὰς ὕψεις του, ἀπέβη δίψα. Εὐγενῆς τόλμη κατέστησε τὸν Ἀρκτικὸν πάγον καὶ τὰς παγοφράκτους θαλάσσας κλασικὸν ἔδαφος.»

ΤΑ ΘΑΥΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΛΑΣΕΩΣ

Ο ΓΟΡΙΛΛΑΣ, Ο ΟΥΡΑΓΓΟΓΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΠΙΘΗΚΟΙ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ φυλλ. τοῦ Αὐγούστου καὶ τέλος).

Τὸ τελευταῖον ὅμως τοῦτο κεφάλαιον δὲ σχετίζεται ἰδιαιτέρως μὲ τὰς κοινὰς πλάνας ὡς πρὸς τὴν Δαρβίνειον θεωρίαν, τὰς ὁποίας ὑπέδειξα ἀνωτέρω, εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ λεπτομέρειαν τῆς ἀληθοῦς Δαρβίνειου θεωρίας. Δύναται νὰ σημειωθῇ ἐν παρόδῳ ὅτι, καθὼς ἡ μνημονευθεῖσα λεπτομέρεια ἐν σχέσει πρὸς τὴν συγγένειαν τῶν διαφόρων φυλῶν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αὕτη δὲν δύναται λογικῶς νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως. Πράγματι ἐνόμισα πολλάκις ὅτι αἱ κύρια δυσχερεῖαι τῆς θεωρίας ταύτης ἐγείρονται ἐκ τῆς μὴ ἀναγκαίας ταύτης καὶ ὄχι λογικῶς ὀρθῆς διδασκαλίας. Πρὸ τριετίας παρετήρησα ἐν ἄρθρῳ «Περὶ τινῶν ἐξ αἵματος συγγενῶν μας», ἐν ἐβδομαδιαίᾳ ἐπιστημονικῇ ἐφημερίδι, ὅτι ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῆς καταγωγῆς τῶν φυλῶν καὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἀτομικῶν μελῶν πάσης φυλῆς ἀπαιτεῖ μᾶλλον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι, ὁ ἀπώτερος πρόγονος τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς καὶ τῶν σιμιαδῶν, συμμετέσχε, καίτοι ἐν μικροτέρῳ μέρει, εἰς τὴν γενεαλογίαν ἄλλων φυλῶν συγγενῶν αὐταῖς κατ' ἐγγυτέρους ἢ ἀπωτέρους βαθμούς. Δύναμαι ἴσως καταλληλότατα νὰ καταδείξω τὰς σκέψεις ἐφ' ὧν ἐστήριξα τὸ συμπέρασμα τοῦτο, διὰ τινος προχείρου παραδείγματος.

Ἄς λάβωμεν δύο πρόσωπα, ἀδελφὸν καὶ ἀδελφὴν (τοὺς ὁποίους ἄς ὀνομάσωμεν τὸ ζεύγος Α), ὡς ἀνάλογα τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς. Οἱ δύο οὗτοι ἔχουσι τέσσαρας προπάππους πατρόςθεν καὶ ἄλλους τέσσαρας μητρόςθεν. Ὅλοι οὗτοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξ Ἰσου συγγενεῦντες πρὸς τὸ ζεύγος Α. Τώρα ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ ἀπόγονοι τῶν τεσσάρων οἰκογενειῶν τῶν προπάππων ἐπιγαμβρεύονται πρὸς ἄλλλους, χωρὶς ποτὲ νὰ γίνεταί γάμος ἐξω τῶν οἰκογενειῶν τούτων, καὶ ὅτι οἱ ἀπόγονοι ἐν τῇ αὐτῇ γενεᾷ μὲ τὸ ζεύγος Α θεωροῦνται ὡς ἀντιστοιχοῦντες εἰς τὴν ὅλην τάξιν τῶν σιμιαδῶν, τοῦ ζεύγους Α παριστῶντος, ὡς συνεφωνήθη ἤδη, τὴν γενεάν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅλων τῶν οἰκογενειῶν ἐξω τῶν ἀπογόνων τῶν τεσσάρων οἰκογενειῶν τῶν προπάππων ἀντιστοιχοῦσάν εἰς τάξεις ζῶων ἀπώτερον συγγενεούτων παρὰ τοὺς σιμιάδας μὲ τὸν ἄνθρωπον. Ἐνταῦθα ἔχομεν ὅ,τι ἀντιστοιχεῖ, κατὰ τὸ ἡμέτερον παράδειγμα, εἰς τὰς σκέψεις τοῦ Δάρβιν περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν σιμιαδῶν, καὶ περὶ ζῶων ταπεινοτέρων ἐν τῇ ζωικῇ κλίμακι. Οἱ πρῶτοι ἐξ ἀδελφοὶ τοῦ ζεύγους Α δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς παριστῶντες τοὺς ἀνθρωποειδεῖς πιθήκους· οἱ δεῦτεροι ἐξ ἀδελφοὶ ὡς παριστῶντες τοὺς ἀτελεστέρους ἡμιπιθήκους· οἱ τρίτοι ἐξ ἀδελφοὶ ὡς παριστῶντες τοὺς πλατύρρινας ἢ ἀμερικανικοὺς πιθήκους. Ὅλη ἡ οἰκογένεια, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ζεύγους Α, τοῦ παριστῶντος τὸν ἄνθρωπον, κατὰγεται ἐπίσης, σύμφωνα μὲ τὰς σκέψεις τοῦ Δάρβιν, ἐξ ἀπλῆς οἰκογενείας προγόνων, οὐδεμιᾶς ἐξωθεν οἰκογενείας συμμετεχούσης τῆς καταγωγῆς, καίτοι ὅλοι συμμετέχουσι τοῦ αἵματος, μὲ τὴν οἰκογένειαν ἐκείνην.

Ἄλλὰ πασιφανέστατα αὕτη εἶνε ὅλως τεχνητὴ καὶ ἀπίθανος διάταξις ὅσον ἀφορᾷ τὰς οἰκογενείας. Οἱ ὀκτὼ πρόπαπποι θὰ ἠδύναντο νὰ εἶνε τόσον ἀπομακρυσμένοι κατὰ τὰς περιστάσεις ἀπὸ τὰς πέριξ οἰκογενείας—τόσον ὑπέρτεροι αὐτῶν, ἄς εἴπωμεν—ὥστε οὔτε αὐτοὶ οὔτε τις ἐκ τῶν ἀπογόνων τῶν νὰ ἐπιγαμβρεύωνται πρὸς τὰς ὑποδεεστρας ταύτας οἰκογενείας· καὶ οὕτω, οὐδεὶς τῶν δισεγγόνων τῶν θὰ συμμετεῖχε τῆς καταγωγῆς ἐκ τινος ἄλλου κορμοῦ συγχρόνου πρὸς τοὺς προπάππους· ἢ, ὅπερ εἶνε τὸ αὐτὸ ἀλλ' ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν, οὐδεὶς ἐκ τῶν συγχρόνων τῶν δισεγγόνων θὰ συμμετεῖχε καταγωγῆς ἐκ τῶν ὀκτὼ προπάππων. Ἄλλὰ τόσον πλήρης χωρισμὸς τῆς οἰκογενείας ἀπὸ τῶν περὶ οἰκογενειῶν θὰ ἦτο ὅλως ἐξαιρετικὸς καὶ ἀπίθανος. Διότι καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ ὀκτὼ οἰκογένειαι εἶνε ἀρχῆθεν λίαν ζωηρῶς διακεκριμέναι ἀπὸ ὅλης τῆς πέριξ οἰκογενείας, οὐχ ἦττον οἰκογένειαι ἐγείρονται

καὶ πίπτουσι, νυμφεύονται ἀνίσως, καὶ ἐντὸς τῆς σειρᾶς ὀλίγων γενεῶν εὐρεία ἀνισότης αἵματος καὶ καταστάσεως ἀναφαίνεται μεταξὺ τῶν ἀπογόνων παντὸς συμπλέγματος οἰκογενειῶν. Οὕτω δὲ, πράγματι, αἱ σχέσεις αἱ ὑποτιθέμεναι ὅτι ὑπάρχουσι μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου, τῶν σιμιαδῶν καὶ ταπεινοτέρων εἰδῶν ζῶων, ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ἀσύνητες καὶ ἀπίθανον σύστημα σχέσεων μεταξὺ οἰκογενειῶν διαφόρων προσώπων. Ἡ λοιπὸν αἱ σχέσεις τῶν οἰκογενειῶν πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς οὐχὶ ἀληθῶς ἀνάλογοι πρὸς τὰς σχέσεις τῶν φυλῶν, τὸ ὅποιον κανεὶς ὀπαδὸς τῆς ἐξελιξέως δὲν θὰ ἰσχυρίζετο, ἢ ἄλλως ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν κάπως διάφορον ἄποψιν τῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου, τῶν σιμιαδῶν καὶ τῶν ταπεινοτέρων ζῶων.

Ἐν ἄλλο παράδειγμα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὄχι μόνον ὅπως καταστήσῃ τὸν συλλογισμόν μου σαφέστερον, ἀλλὰ καὶ ὅπως παρουσιάσῃ περιπτώσιν πραγματικὴν, πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ συμπεράσματος εἰς ὃ ἄγει.

Γνωρίζομεν ὅτι αἱ διάφοροι φυλαὶ τοῦ ἀνθρώπου σχετίζονται πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον στενωῶς, ὅτι τινὲς εἶνε καθαρώτεραι ἀπὸ ἄλλας, καὶ ὅτι μία ἢ δύο ἀξιοῦσι σχεδὸν ἀπόλυτον καθαρότητα. Ἐὰν δὲ λάβωμεν μίαν τῶν τελευταίων τούτων, ὡς παραδείγματος χάριν τὴν Ἰουδαϊκὴν φυλὴν, καὶ ἀνατρέξωμεν πόρρω εἰς τὴν καταγωγὴν τῆς, εὐρίσκομεν αὐτήν, κατὰ τὴν παράδοσιν, περιοριζομένην εἰς δώδεκα οἰκογενείας, τοὺς δώδεκα υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ καὶ τὰς γυναῖκάς των. (Δὲν δυνάμεθα ν' ἀνατρέξωμεν ἀπώτερον, διότι αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν τοῦ Ἰακώβ πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὡς παράγοντες, καὶ δὲν κατήγοντο ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἢ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τῶν συζύγων των μόνον,—οὔτε θὰ ἠδύναντο νὰ κατὰγονται). Ἐὰν οἱ ἀπόγονοι τῶν δώδεκα ἐκείνων οἰκογενειῶν δὲν ἐπεμίγησάν ποτὲ πρὸς ἐξω οἰκογενείας, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἀπόγονοι τῶν τοιούτων μικτῶν οἰκογενειῶν νὰ φθάσωσι νὰ θεωροῦνται ὡς γνήσιοι Ἑβραῖοι, θὰ εἶχομεν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις φυλὴν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τοὺς σιμιάδας ὡς θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ Δάρβιν, τουτέστι φυλὴν ἐξ ὀλοκληροῦ καταγομένην ἐξ ἐνὸς συστήματος οἰκογενειῶν καὶ ἀποτελοῦσαν οὕτω πράγματι μίαν οἰκογένειαν. Ἄλλὰ γνωρίζομεν ὅτι μεθ' ὅλην τὴν ἀντιπάθειαν ἣν ἔτρεφον οἱ Ἑβραῖοι ἐναντίον τῆς ἐπιμιξίας τῆς φυλῆς των πρὸς ἄλλας φυλάς, τοῦτο πράγματι δὲν κατωρθώθη. Οὐ μόνον πολλοὶ τῶν ὡς γνησίων Ἑβραίων θεωρουμένων συμμετεῖχον καταγωγῆς ἐξ ἔθνων ἐξω τοῦ ἰδικοῦ των, ἀλλὰ πολλοὶ τῶν θεωρουμένων ὡς

γνησίως ἀνηκόντων εἰς ἔθνη ἐξω τῆς Ἰουδαϊκῆς φυλῆς συμμετείχον καταγωγῆς ἐκ τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰακώβ.

Ἡ περίπτωσις ἄρα ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀμιγροστάτης ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, καὶ ἡ περίπτωσις ἐπομένως ἡ εὐνοϊκωτάτη εἰς τὴν ἀποψιν ἣν παρουσιάζει ὁ Δάρβιν (καίτοι πολὺ ἀπέχουσα τοῦ ἀ εἶνε οὐσιώδης διὰ τὴν Δαρβίνειον θεωρίαν), εἶνε ἀπλῶς αὕτη, ὅτι, κατὰ πρῶτον λόγον, πολλὰ ζῶα θεωρούμενα ὡς γνήσιοι σιμιάδαι συμμετέχουσι καταγωγῆς ἐκ ζῶων ἐξω τῆς οἰκογενείας ἐκείνης ἣν ὁ Δάρβιν θεωρεῖ ὡς τὸν πιθηκοειδῆ πρόγονον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ κατὰ δεύτερον λόγον, πολλὰ ζῶα θεωρούμενα ὡς ἐξω τῶν σιμιαδῶν συμμετέχουσι καταγωγῆς ἀπὸ τοῦ πιθηκοειδοῦς ἐκείνου προγόνου. Τοῦτο συνεπάγεται τὸ σπουδαῖον συμπέρασμα ὅτι ὁ πιθηκοειδῆς πρόγονος τοῦ ἀνθρώπου δὲν διέφερε τόσον περιφανῶς ἀπὸ ἄλλας οἰκογενείας ζῶων τότε ὑπαρχόντων, καὶ ὅτι καρπογόνος ἐπικοινωνία ἦτο ἀδύνατος. Μικρὰ σκέψεις θὰ δείξῃ ὅτι τὸ συμπέρασμα τοῦτο συνάδει κάλλιστα, ἂν καὶ δὲν ἐξάγεται πάντοτε κατ' εὐθείαν, μὲ τὴν Δαρβίνειον διδασκαλίαν ὅτι ὅλαι αἱ τάξεις τῶν μαστοφόρων κατάγονται καὶ αὐταὶ ἐξ ἔτι ἀπωτέρας προγονικῆς φυλῆς. Αἱ αὐταὶ σκέψεις δύνανται προδήλως νὰ ἐφαρμοσθῶσιν εἰς τὴν ἀπωτέραν ἐκείνην φυλὴν, εἰς τὴν ἔτι ἀπωτέραν φυλὴν ἐξ ἧς κατάγονται ὅλα τὰ σπονδυλωτά, καὶ οὕτω καθεξῆς εἰς αὐτὴν τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ὅλα τὰ εἶδη τῶν ζῶωντων πλασμάτων ὑποτίθεται ὅτι προήλθον. Μίαν δυσκολίαν συναντῶμεν εἰς τὸ ἀπώτατον ἐκεῖνο πέρασ τῆς γενεαλογικῆς ἀλύσου, ἀνάλογον πρὸς τὴν δυσκολίαν τοῦ νὰ νοήσωμεν πῶς ἤρχισεν ὅπως ἡ ζωὴ· ἀλλὰ μικρὸν θὰ ὠφεληθῶμεν ἐπεκτείνοντες τὴν ἐξέτασιν εἰς τὰς δυσκολίας ταύτας, αἵτινες μένουσι καὶ θὰ μένωσιν ἐπὶ μακρὸν ἀνυπερβλήτοι.

Τόσον ἀπέχουσι ὅμως αἱ προεκτεθεῖσαι σκέψεις τοῦ νὰ εἰσαγάγωσι νέαν ἢ ἀκαταμάχητον ἀντίρρησιν εἰς τὴν Δαρβίνειον θεωρίαν, ὥστε, ὀρθῶς νοούμεναι, ὑπεμφαίνουσι τὴν ἀληθῆ ἀπάντησιν εἰς μίαν ἀντίρρησιν προβληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μιτάρ καὶ ἄλλων κατὰ τῆς πίστεως ὅτι ὁ ἀνθρώπος παρήχθη ἐκ τινος πιθηκοειδοῦς προγόνου.

Ὁ Μιτάρ δεικνύει ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχων πιθηκος πλησιάζει τὸν ἀνθρώπον ἐγγύτερον καθ' ὅλα ἢ ἄλλα γένη, ἀλλ' ὅτι ὁ μὲν ὁμοιάζει τῷ ἀνθρώπῳ στενώτερον κατὰ τινὰς ἐπόψεις, ὁ δὲ κατ' ἄλλας, τρίτος κατ' ἄλλας πάλιν, καὶ οὕτω καθεξῆς. «Ὁ λοβὸς τοῦ ὠτός τοῦ γορίλλα τὸν κάμνει ἐξάδελφόν μας, λέγει, ἀλλ' ἡ γλῶσσά του κατηγορεῖ αὐτοῦ

πολλὰ μειονεκτήματα. Ἐὰν αἱ βραχεῖαι ἕλικες τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ οὐραγοτάνου ὑποστηρίζουσι τὴν ἀξιώσιν του περὶ ὑπεροχῆς, παραπλησίαν ἀξιώσιν ὑποστηρίζουσι καὶ ἐκ μέρους τοῦ μακροῦρου ἀραχνοπιθήκου. Ἐὰν οἱ ἐγκαρσίως τεταγμένοι ὀδόντες τοῦ σιμίου καὶ τοῦ τρωγλοδύτου ἢ κιμπαντζῆ τείνουσιν εἰς τὸ κοινόν τῆς καταγωγῆς, πῶς δύναμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν παραπλησίαν κοινότητα καταγωγῆς καὶ εἰς τοὺς ὑλακτοῦντας καὶ βαύζοντας πιθήκους; Τὸ ἦπαρ τῶν γιββῶνων τοὺς μαρτυρεῖ σχεδὸν ἀνθρωπίνους, τὸ τοῦ γορίλλα τὸν παριστᾷ σχετικῶς κτηνώδη. Οἱ ταπεινότεροι ἀμερικανικοὶ πιθήκοι μᾶς δεικνύουσι μέτωπον Διὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς γιγαντοφρεῖς ἀλλὰ χαμηλόφρους κατοίκους τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τὸν Τροπικόν.»

Συμπεραίνει ὅτι ἡ ὑπαρξίς τῶν δαψιλῶν τούτων σημείων συγγενείας καὶ τῶν συναφῶν σημείων ἀνομοιότητος ἀποκρούει τὴν θεωρίαν ὅτι οἱ ὀργανικοὶ χαρακτῆρες οἱ ὑπάρχοντες ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φυῇ ἔσχον τὴν ἀρχὴν των ἐν τῇ ἐπιρροῇ τῆς κληρονομίας καὶ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. «Κατὰ τοὺς κλεινοὺς, λέγει, Ὀλλανδοὺς φυσιοδίφας, τὸν Σρέδερ, τὸν Βανδερκόλκ καὶ τὸν Βρόλικ, αἱ γραμμαὶ τῆς συγγενείας αἱ ὑπάρχουσαι μεταξὺ τῶν διαφόρων πρωτογενῶν, ἀποτελοῦσι μᾶλλον δίκτυον ἢ κλίμακα. Εἶνε πράγματι περίπλοκος ὁθόνη, τοὺς βρόχους τῆς ὁποίας οὐδεὶς φυσιοδίφης μέχρι τοῦδε κατώρθωσε νὰ ξεμπλέξῃ τῇ βοήθειᾳ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. Αἱ πολύπλοκοι μάλιστα αὐταὶ σχέσεις καὶ συγγενεῖαι ἀποτελοῦσι τοιοῦτον δίκτυον πρὸς χρῆσιν τῶν τελεολογικῶν ἀραχνοῦφασμάτων, ὥστε δυσκόλως δύναται νὰ μὴ ἐμπλακῇ εἰς αὐτὰς πᾶς ἐρευνητῆς, μὲ ὅλας τὰς ἀναριθμήτους στροφὰς καὶ τοὺς ἐλιγμούς τῶν Δαρβινικῶν ἐξελιξέων».

Μοὶ φαίνεται ὅτι, ὅταν παρατηρήσωμεν τὴν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν συγγενειῶν τῶν ἀτόμων, τῶν οἰκογενειῶν καὶ φυλῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν συγγενειῶν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ζῶων, ἐκλείπει ἡ δυσκολία τὴν ὁποίαν μᾶς ὑποδεικνύει ὁ Μιτάρ. Λάβετε, παραδείγματος χάριν, τὴν περίπτωσιν τῶν ὀκτῶ συγγενῶν οἰκογενειῶν ἣν ἐθεωρήσαμεν ἀνωτέρω. Ὑποθέσατε, ἀντὶ τῶν συνεχῶν ἐπιγαμιῶν τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἐφαντάσθημεν—ὅπερ εἶνε ἐξαιρετικὴ τάξις πραγμάτων, ὡς εἰκὸς—ὅτι ἐπικρατεῖ ἡ συνθησετέρα τάξις τῶν πραγμάτων, τουτέστιν ὅτι γίνονται ἀγχιστεῖται μὲ ἄλλας οἰκογενείας. Διὰ τὸ ἀπλούστερον ὅμως, φαντασθῆτε ὅτι ἕκαστον νυμφευμένον ζεῦγος ἔχει δύο τέκνα, ἄρρεν καὶ θῆλυ, καὶ ὅτι ἕκαστον πρόσωπον νυμφεύεται ἀπαξ καὶ μόνον ἀπαξ· τότε θὰ

συμβῆ ὥστε τὸ ζεύγος Α ἔχει δέκα οικογενείας ἐξαδέλφων, δύο πρωτεξαδέλφων καὶ ὀκτῶ δευτέρων ἐξαδέλφων· αὗται εἶνε ὅλαι αἱ οικογένειαι αἱ συμμετέχουσαι καταγωγῆς ἀπὸ τῶν ὀκτῶ προπάππων τοῦ γένους· (ὅπως ἔχωμεν οικογενείας τριτεξαδέλφων, ἀνάγκη ν' ἀνατρέξωμεν μέχρι τετάρτης γενεᾶς). Οὕτω εἶνε ἔνδεκα οικογένειαι τὸ ὄλον. Καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ἦν πρῶην ἐφρατάσθημεν τῶν συνεχῶν πρὸς ἀλλήλους ἐπιγαμιῶν θὰ ὑπῆρχον ἔνδεκα οικογένειαι, ἀλλὰ κατήγοντο ὅλαι ἐξ ὀκτῶ προπάππων, καὶ θὰ ἐπεριμένομεν τότε νὰ ἴδωμεν μεταξὺ τῶν ἔνδεκα οικογενειῶν διαφόρους συνδυασμούς, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τῶν ὀκτῶ οικογενειῶν, ἐξ ὧν εἴλοντο τὸ γένος. Ἀφ' ἑτέρου, ἔνδεκα οικογένειαι οὐδαμῶς συγγενεύουσαι πρὸς ἀλλήλας αἰτινες παρήχθησαν ἐξ ὀγδοηκτακτῶ προσώπων, θὰ παρουσίαζον ἀντίστοιχον ποικιλίαν χαρακτηριστικῶν. Ἄλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ἦν ὑποθέτομεν τώρα, ἐν ἣ αἱ ἔνδεκα οικογένειαι τόσον συγγενεύουσιν ὥστε ἐκάστη τούτων (διότι ὅ,τι ἐφαρμόζεται εἰς τὸ ζεύγος Α, ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰς ἄλλας) ἔχει δύο οικογενείας πρωτεξαδέλφων καὶ ὀκτῶ δισεξαδέλφων, θὰ εὐρεθῆ ὅτι ἀντὶ 88 ἔχουσι μόνον 56 προπάππους ἢ προγόνους ἐν τῇ τρίτῃ γενεᾷ ὑπεράνω αὐτῶν. Αἱ δύο οικογένειαι αἱ συγγενεύουσαι ὡς πρωτεξαδέλφοι πρὸς τὸ ζεύγος Α, ἔχουσι, ὡς τοῦτο, ὀκτῶ προπάππους, ἐξ ὧν οἱ τέσσαρες εἶνε πρόγονοι τοῦ πατρὸς τοῦ ζεύγους Α, καὶ οἱ τέσσαρες ἄλλοι εἶνε ἐξωθεν· ἐνῶ τέσσαρες ἐκ τῶν ὀκτῶ προπάππων τῆς ἄλλης οικογενείας πρωτεξαδέλφων εἶνε οἱ τέσσαρες πρόγονοι τῆς μητρὸς τοῦ ζεύγους Α, καὶ οἱ τέσσαρες ἄλλοι εἶνε ἐξωθεν. Αἱ ὀκτῶ ἄλλαι οικογένειαι ἔχουσι ἐκάστη ὀκτῶ προπάππους· αἱ δύο τῶν οικογενειῶν ἔχουσι μεταξὺ τῶν προπάππων των τοὺς γονεῖς ἑνὸς τῶν πάππων τοῦ ζεύγους Α, ἀλλ' ὄχι ἄλλον πρόγονον ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ζεύγους Α· ἄλλαι δὲ δύο ἐκ τῶν ὀκτῶ οικογενειῶν ἔχουσι μεταξὺ τῶν προπάππων των τοὺς γονεῖς τοῦ ἄλλου πάππου τοῦ ζεύγους Α· ἄλλαι δύο ἔχουσι μεταξὺ τῶν προπάππων των τοὺς γονεῖς μιᾶς τῶν προμητόρων τοῦ ζεύγους Α· αἱ λοιπαὶ δύο οικογένειαι ἔχουσι μεταξὺ τῶν προπάππων των τοὺς γονεῖς τῆς ἄλλης προμητόρος τοῦ ζεύγους Α· ἐνῶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις οἱ ὑπολείπομενοι ἐξ προπάπποι καὶ προμάμμαι ἐκάστης οικογενείας εἶνε ἐξωθεν, οὐδόπως συγγενεύοντες, κατὰ τὴν ἡμετέραν προϋπόθεσιν, ἢ με τοὺς ὀκτῶ προπάππους τοῦ ζεύγους Α ἢ πρὸς ἀλλήλους, ἐκτὸς καθόσον διὰ γάμου συνάπτονται.

Ἐνταῦθα προδήλως, κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἦτις, ἐκτὸς τῆς

συμμετρίας τῆς εἰσαχθείσης πρὸς ἀπλοποίησιν τῶν λεπτομερειῶν, παριστᾷ ὀρθῶς τὴν συνήθη συγγένειαν μεταξὺ πάσης οικογενείας, τῶν πρωτεξαδέλφων καὶ δισεξαδέλφων τῆς, δὲν πρέπει νὰ προσδοκῶμεν ὅτι θὰ εὐρωμεν τινὰ τῶν ἄλλων δέκα οικογενειῶν ὁμοιάζουσαν μετὰ τὸ ζεύγος Α στενωτέρον καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἀπὸ ὅσον θὰ ὁμοιάζε πάσα ἄλλη ἐκ τῶν δέκα. Αἱ δύο οικογένειαι τῶν πρωτεξαδέλφων θὰ ὁμοιάζον κατὰ τὸ ὄλον μετὰ τὸ ζεύγος Α ἐγγύτερον ἀπὸ ὅσον θὰ ὁμοιάζε πάσα ἄλλη ἐκ τῶν ὀκτῶ, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ προσδοκῶμεν ὅτι θὰ εὐρωμεν χαρακτῆρας τινὰς ἢ περιστάσεις καθ' ἃς ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη ἐξ ὧν τῶν οικογενειῶν τῶν δισεξαδέλφων θὰ ἐπεδείκνυε στενωτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὸν ἑνα ἢ τὸν ἕτερον ἢ ἀμφοτέρους τοῦ ζεύγους Α. Τοῦτο εὐρίσκεται συμβαῖνον συχνά, ἴσως γενικῶς, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰ συνήθη χαρακτηριστικὰ ἐν οἷς θεωρεῖται ἡ ὁμοιότης, οἷον τὴν φυὴν, τὸ μέγεθος, τοὺς χαρακτῆρας, τὸν τρόπον, τὴν διάθεσιν καὶ καθεξῆς. Πολὺ περισσώτερον θ' ἀνεγνωρίζετο ἐὰν τιαυτὴ ἐγγυτέρα ἐξέτασις ἠδύνατο νὰ γείνη μεταξὺ τῶν διαφορῶν οικογενειῶν, οἷαν ἐνεργεῖ ὁ φυσιοδίφης εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων. Ἡ δὲ περίστασις ὅτι οἱ χαρακτῆρες τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸν ἀνθρώπον εὐρίσκονται, ὄχι ὅλοι εἰς μίαν τάξιν τῶν σιμιαδῶν, ἀλλὰ διεσπαρμένοι μεταξὺ τῶν διαφορῶν τάξεων, εἶνε ἐντελῶς ἀνάλογος μετὰ τοὺς νόμους τῆς ὁμοιότητος τοὺς ἀναγνωριζομένους μεταξὺ τῶν διαφορῶν μελῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον στενῶς συγγενευσῶν οικογενειῶν.

Τὸ αὐτὸ πόρισμα ἔπεται ἐὰν θεωρήσωμεν τὴν ἀναλογίαν μεταξὺ πολλῶν καὶ ποικίλων εἰδῶν ζώων ἀφ' ἑνὸς καὶ μεταξὺ διαφορῶν φυλῶν τῆς ἀνθρωπίνης οικογενείας ἀφ' ἑτέρου. Οὐδεὶς διανοεῖται νὰ προβάλη κατὰ τῆς συνήθους θεωρίας ὅτι οἱ ἀνθρώποι ἀποτελοῦσι μόνον ἓν γένος τὴν ἀντίρρησιν ὅτι οὐδεμία τῶν ἄλλων οικογενειῶν τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ πρόγονος τῆς Καυκασίου οικογενείας, καθόσον, καίτοι ὁ Μογγολικὸς τύπος εἶνε ἐγγύτερος κατὰ τινὰς ἐπόψεις, ὁ Λιβιοπικὸς εἶνε ἐγγύτερος κατ' ἄλλας, ὁ Ἀμερικανικὸς κατ' ἄλλας καὶ ὁ Μαλαϊκὸς πάλιν κατ' ἄλλας. Εὐρίσκουμεν ἐν τούτῳ τὸ ἐντελὲς ἀνάλογον ἐκείνου τὸ ὅποιον ἀναγνωρίζεται εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ οικογενειῶν ὧν ἀνηκουσῶν εἰς ἓν ἔθνος, ἢ καὶ εἰς μικρὸν κλάδον ἔθνους. Δὲν εἶνε ἄρα λογικὸν νὰ εὐρίσκωμεν εἰς τὰ ἀντίστοιχα χαρακτηριστικὰ σποραδικῆς ὁμοιότητος τὰ παρατηρηθέντα μεταξὺ τῶν διαφορῶν κλάδων τῆς μεγάλης σιμιακῆς οικογενείας, ὄχι τὴν ἀντίρρησιν τὴν ὅποια

εύρισκε: ὁ Μίβαρ ἐναντίον τῆς θεωρίας τῆς συγγενείας, ἀλλὰ μᾶλλον ὅ,τι πρέπει νὰ προσδοκᾶται ἂν ἡ θεωρία αὕτη εἴνε ὑγιής, καὶ διὰ τοῦτο, μερικὴν τῆς θεωρίας ἐπιθεβαίωσιν.

Ἄλλὰ συμπεραίνοντες τώρα ἄς θεωρήσωμεν διὰ βραχείων τὴν μεγάλην δυσχέρειαν τῆς θεωρίας ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατάγεται ἐκ τινος πιθηκοειδοῦς, δένδροδιαίτου καὶ ἀλόγου ζώου, τὴν δυσχέρειαν τοῦ νὰ γεφυρώσωμεν τὸ εὐρὺ χάσμα τὸ ὁποῖον ὠμολογημένως χωρίζει τὴν ταπεινοτάτην φυλὴν τῶν ἀγρίων ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης ὑπαρχούσης φυλῆς πιθήκων. Μεθ' ὅλα ὅσα ἐγένοντο πρὸς ἐλάττωσιν τῆς δυσκολίας, αὕτη μένει μεγίστη. Εἶνε μάλιστα ἀληθὲς ὅτι τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ δεικνύουσι πῶς τὸ χάσμα ἠϋρύνθη, καὶ διὰ τοῦτο ὑπεμφαίνουσι πῶς δυνατὸν νὰ ὑπῆρξεν ἄλλοτε σχετικῶς μικρόν. Αἱ ἀγριώτεροι φυλαὶ τοῦ ἀνθρώπου βαθμηδὸν ἐκλείπουσιν ἀφ' ἐνός, οἱ ἀνθρωποειδέστεροι πίθηκοι καταστρέφονται ἀφ' ἐτέρου — καὶ οὕτω ἐκ τῶν δύο πλευρῶν δὲν παύει νὰ εὐρύνεται τὸ χάσμα. Μετὰ δέκα χιλιάδας ἔτη ἀπὸ σήμερον ἡ ἥκιστα πολιτισμένη ἀνθρωπίνη φυλὴ θὰ εἴνε πιθανῶς ὀλίγον ὑποδεστέρα τῶν μεσαίων Καυκασίων φυλῶν τῆς σήμερον, ἡ δὲ μάλιστα πολιτισμένη θὰ ὑπερτερῇ μεγάλως τὰς μᾶλλον προηγμένας εὐρωπαϊκὰς φυλάς τοῦ καιροῦ μας. Ἀφ' ἐτέρου, ὁ γορίλλας, ὁ κιμπαντζῆς, ὁ οὐραγοτάνος καὶ ὁ γίββων πιθανῶς θὰ ἐκλίπωσιν ἢ σχεδὸν θὰ ἔχωσιν ἐκλείπει. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῶν ἡμερῶν ἐκείνων θὰ ἔχωσι πιθανῶς πολὺ ἀκριβεῖς ἰδέας περὶ τῶν χαρακτηριστικῶν οὐ μόνον τῶν σημερινῶν ἀγρίων φυλῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν σημερινῶν πιθήκων. Ἴσως μάλιστα θὰ γνωρίζωσι καὶ περὶ μεσαζουσῶν φυλῶν, ἀπὸ πολλοῦ ἐκλιπουσῶν καὶ τώρα, τῶν ὁποίων τὰ ἀπολιθωμένα λείψανα οἱ γεωλόγοι ἐλπίζουν ν' ἀνακαλύψωσι ἐντὸς ὀλίγου, ὡς ἀνεκάλυψαν ἤδη τὰ λείψανα πιθήκου ἀνθρωπομεγέθους, τοῦ Δρουπιθήκου, ὅστις ὑπῆρχεν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὴν Μειόκαινον περίοδον*, καὶ μεταγενέστερον ἀκόμη τὰ λείψανα φυλῆς πιθήκων συγγενοῦς πρὸς τοὺς καλουμένους μυχάκους, ἧτις κατέκει τὸ πάλαι τὴν Ἀττικὴν. Ἄλλὰ καίτοι οἱ

* Ἡ μέση Τριτογενὴς περίοδος, ἡ Τριτογενὴς ἧτις περιλαμβάνει τὴν Ἡώκαινον, τὴν Μειόκαινον καὶ τὴν Πλειόκαινον περίοδον, εἶνε ἡ τελευταία ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων περιόδων τῶν ἀνεγνωρισμένων ἀπὸ τοὺς γεωλόγους, ὡς προηγηθεῖσῶν τῆς παρούσης περιόδου, ἧτις περιλαμβάνει ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς γινώσκειται τανῦν γεωλογικῶς.

ἀπώτεροι ἀπόγονοί μας θὰ κατέχωσιν οὕτω μέσα τὰ ὁποῖα δὲν κατέχομεν ἡμεῖς πρὸς ζεῦξιν τοῦ χάσματος μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων φυλῶν τῶν πιθήκων καὶ τῶν ταπεινοτέρων φυλῶν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ χάσμα οὐχ ἤττον θὰ εἴνε εὐρύτερον εἰς τὸν καιρὸν τῶν. Ἀνατρέχοντες δὲ εἰς τὰ ὀπίσω καὶ διερευνῶντες τὰ ὑπάρχοντα ἔχνη, ἀνευρίσκομεν ὅτι τὸ χάσμα πρέπει νὰ ὑπῆρξε στενώτερον παρ' ὅσον εἶνε. Ταπεινότεραι φυλαὶ ἀνθρώπου παρὰ πᾶσαν γνωστὴν σήμερον ὑπῆρχόν ποτε ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίσης δὲ καὶ φυλαὶ πιθήκων συγγενέστεραι πρὸς τὸν ἄνθρωπον παρὰ πᾶσαν ὑπάρχουσαν τώρα, καὶ ἂν ἀκόμη αἱ σημεριναὶ φυλαὶ τῶν πιθήκων δὲν εἴνε ἐκπεσοῦσαι ἀπόγονοι φυλῶν αἰτινες, ζῶσαι ὑπὸ εὐνοικωτέρας περιστάσεις, ἦσαν καλλίτερον ἀνεπτυγμένα εἰς τὸ εἶδος τῶν ἢ ὁ γορίλλας, ὁ κιμπαντζῆς, ὁ οὐράγγος καὶ ὁ γίββων τοῦ παρόντος χρόνου.

Δυνατὸν ἐν τούτοις νὰ συμβῆ ὥστε, εἰς τὴν τελευταίαν ἀναπτυχθεῖσαν σκέψιν νὰ εὐρωμεν βοήθημά τι περὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ δυσκόλου προβλήματός μας. Ὑποτίθεται κοινῶς ὅτι οἱ ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι εἶνε τὰ μάλιστα προηγμένα μέλη τῆς Σιμιακῆς οικογενείας, ἐξαιρουμένου μόνου τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς παρουσίας καταστάσεώς τῶν, τοῦτο πρέπει ν' ἀληθεύῃ. Ἄλλὰ δὲν ἐπιτεταί ἀναγκαίως ὅτι οἱ ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι προήχθησαν εἰς τὴν ἐνεστῶσαν κατάστασίν τῶν. Κρίνοντες ἐκ τῆς προσόψεως τῶν νεογνῶν τῶν φυλῶν τούτων, δυνάμεθα μετὰ τινος πιθανότητος νὰ εἰκάσωμεν ὅτι οἱ πίθηκοι οὗτοι εἶνε οἱ ἐκπεσόντες ἀντιπρόσωποι νοημονεστέρων καὶ ὀλιγώτερον ἀγρίων πλασμαμάτων. Ἐνῶ τὸ νεογνὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἐξ ἄπαντος ἀγριώτερον τὸν χαρακτῆρα ἀπὸ τὸν καλῶς ἀνατραφέντα καὶ παιδαγωγηθέντα ἔφηθον, τὰ νεογνά τῶν πιθήκων εἶνε πάντως ὀλιγώτερον ἀγρία ἀπὸ τὸν ἔφηθον. Ὁ αὐτὸς συλλογισμὸς ὅστις ἄγει ἡμᾶς νὰ θεωρῶμεν τὴν ἀγριότητα, τὴν φυσικὴν σκληρότητα, τὴν καταστρεπτικότητα, τὸ φιλοτάραχον καὶ πολλοὺς ἄλλους μικροὺς τρόπους τῶν παιδιῶν, ὡς ἀναμνήσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον ἀπωτέρας ἐξ ἀγρίων καταγωγῆς, πρέπει νὰ μᾶς κάμνη νὰ θεωρῶμεν τὴν σχετικὴν ἡμερότητα καὶ ἡσυχίαν τοῦ νεογνοῦ τοῦ γορίλλα, ἐπὶ παραδείγματι, ὡς ἀπόδειξιν ὅτι, εἰς τοὺς ἀπώτερους χρόνους, οἱ πρόγονοι τῆς φυλῆς δὲν ἦσαν τόσο ἀγριοὶ καὶ σκληροὶ ὡς ἡ σημερινὴ φυλὴ τοῦ γορίλλα.

Ἄλλὰ καὶ ὅταν ὅλαι αἱ τοιαῦται σκέψεις, ἢ ἐπὶ τοῦ ἐγνωσμένου ἢ ἐπὶ τοῦ δυνατοῦ βασιζόμεναι, ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, τὸ χάσμα δὲν πληροῦται εὐκόλως μεταξὺ τοῦ χθαμαλωτέρου ἀγρίου καὶ τοῦ ὑψηλοτέρου

πιθήκου. Εἶνε εὐκολώτερον νὰ ἐννοήσῃ τις πῶς ὁ ἄνθρωπος δυνατὸν ν' ἀνεπτύχῃ ἐκ δενδροδιαίτου, ἀλόγου ζώου εἰς τὴν παρούσαν του κατάστασιν, παρὰ νὰ ἐξακριβώσῃ πῶς πᾶν μέρος τῆς ἀναπτύξεως ἐναργῶς ἐξετελέσθη· με' ἄλλας λέξεις, εἶνε εὐκολώτερον νὰ ὑποβάλῃ τις γενικὴν ὑπόθεσιν παρὰ ν' ἀποδείξῃ καὶ μερικὴν θεωρίαν.

Ὅτι ὁ πρόγονος τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε δενδροδιαίτος τὰς ἕξεις φαίνεται πιθανώτατον. Ὁ Δάρβιν ἀναγνωρίζει ἐν τῇ διατάξει τῶν τριῶν τοῦ πῆχεως τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἰσχυροτάτην τούτου ἀπόδειξιν, ὅσον ἀφορᾷ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου· ἡ ἄλλη καὶ ἴσως ἰσχυροτέρα ἀπόδειξις ἐκπηγάζει ἐκ φαινομένων τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονται παρὰ τῷ ἀγεννήτῳ ἐμβρύῳ. Ἐκεῖνος, ὅστις συνήθως ἐφαίνετο ὅτι δὲν θὰ παρέβλεπε τίποτε, μοὶ φαίνεται ὅτι παρέβλεψεν ἰδιάζον τι χαρακτηριστικὸν ἐνδεικτικώτερον ἀκόμη τῶν ἀρχικῶν δενδροδιαίτων ἕξεων. Ὑπάρχει σύστημα μυῶν, καὶ καθ' ὅσον γνωρίζω ἐν καὶ μόνον, τοὺς ὁποίους τὸ βρέφος μεταχειρίζεται ἐλευθέρως, ἐνῶ ὁ ἔφηθος σχεδὸν οὐδόλως τοὺς μεταχειρίζεται. Λέγω τοὺς μῦς οἵτινες χωρίζουσι τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν, καὶ μάλιστα ἐκείνους οἵτινες κινουσι τὸν μέγαν δάκτυλον. Τὰ νεογνὰ παιδιὰ οὐ μόνον κινουσι τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν χωριστὰ, ὥστε ὁ μέγας καὶ ὁ μικρὸς δάκτυλος νὰ κλίνωσι πρὸς ἀλλήλους (ἐν τῷ ἐπιπέδῳ τοῦ ταρσοῦ ἢ ποδοκοίλω) σχεδὸν ἐνενηκοντα βαθμοῦς, ἀλλὰ λίαν εὐκρινῶς δρᾶντουσι με' τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν. Ἡ ἕξις δὲν ἔχει σχέσιν με' τὰ σημερινὰ μέσα τοῦ παιδίου πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν του. Πολλὰκις ἐσκέφθην ὅτι ὁ τρόπος τοῦ παιδίου τοῦ δρᾶνται διὰ τῶν δακτύλων τῶν χειρῶν εἶνε ἐνδεικτικὸς τῶν ἀρχαιοτέρων δενδροδιαίτων ἕξεων τῆς φυλῆς, ἀλλὰ δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἄλλως ἢ ἐνέργεια. Ἡ δρακτική ὁμως κίνησις τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ οὕτω. Τὸ παιδίον δὲν δύναται οὔτε τροφήν νὰ φέρῃ εἰς τὸ στόμα του καθ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὔτε νὰ φυλαχθῇ μὴ πέση, καὶ, ἐπειδὴ ὁ ἔφηθος δὲν μεταχειρίζεται τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν κατὰ τὸν τρόπον τούτον ἢ ἕξις, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη ἀτελής προσπάθεια πρὸς κινήσεις χρησίμους εἰς τὸ μέλλον. Πράγματι, αὐτὴ ἡ περίστασις ὅτι ἡ κίνησις πίπτει βαθμηδὸν εἰς ἀχρηστίαν δεικνύει ὅτι εἶνε ἄχρηστος εἰς τὸν ἀνθρώπινον παιδα ἐν τῇ παρουσίᾳ καταστάσει τῆς φυλῆς. Παρὰ τῷ νεαρωτάτῳ γορίλλῳ ἢ δρακτικῇ κίνησις τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν μόλις εἶνε ἐναργεστέρη ἢ παρὰ τῷ νεογνῷ παιδίῳ· μόνον παρὰ τῷ γορίλλῳ ἢ κίνησις, χρήσιμος οὕσα, ἐξακολου-

θεῖ παρὰ τῷ νέῳ καὶ ἀναπτύσσεται εἰς τὴν τελεσφόρον ἐκείνην διὰ τοῦ ποδὸς δράξιν, ἣτις περιεγράφη ἤδη. Ἐνταῦθα ἔχομεν καὶ ἄλλο παράδειγμα τῆς διαφορᾶς ἐκείνης ἣτις, ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλὴν ἀνιούσαν καὶ κατιούσαν γενεαλογίαν, χαρακτηρίζει τὴν συγγένειαν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωποειδοῦς πιθήκου. Παρὰ τῷ ἡλικιουμένῳ γορίλλῳ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποβαίνει χρήσιμος ἕξις τις, ἣτις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐντελῶς ἐγκαταλείπεται ὑπὸ τοῦ παιδίου καθ' ὅσον προβαίνει τῇ ἡλικίᾳ.

Πιθανῶς ὁ δενδρόβιος πρόγονος τοῦ ἀνθρώπου ἐβιάσθη ἀρχῆθεν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰς ἕξεις του διὰ τινος βραδείας μεταβολῆς εἰς τὴν χλωρίδα τῶν διατριβῶν του, προελθούσης ἐκ τῆς ἐλαττώσεως ἢ καὶ ἐκλείψεως δένδρων καταλλήλων διὰ τὰς κινήσεις του. Τότε θὰ ἐβιάσθη νὰ παραδεχθῇ κατ' ἀρχὰς τρόπον τινὰ βίον οἶον ὁ κιμπανζῆς, κατασκευάζων καλύβας ἐκ κλάδων καὶ φυλλωμάτων εὐχρηστων διὰ τὸν σκοπὸν του. Ἡ ἕξις τοῦ ζῆν ἐν μεγάλῳ ἀγελασμῷ θὰ κατέστη, ὡς παρὰ τῷ κιμπαντζῆ, ἀναγκία μετ' οὐ πολὺ, ἰδίως ἂν ἡ φυλὴ ἢ αἱ φυλαί, αἱ ἐξωστθεῖσαι οὕτω ἐκ τῆς πρώτης διατριβῆς των ἐντὸς τῶν δένδρων, ἦσαν ὡς οἱ γίββωνες ἀνίκανοι κατὰ μόναν τὴν τε ἐπιθεσίαν καὶ τὴν ἄμυναν. Δύναται τις νὰ φαντασθῇ πῶς ἢ χρῆσις φωνητικῶν σημείων διαφόρων εἰδῶν θὰ ἦτο ὠφέλιμος εἰς τὰ μέλη τῶν ἀγελῶν τούτων, οὐ μόνον κατὰ τὰς ἐκδρομάς των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς κατασκευῆς καλυβῶν ἢ ἀμυντηρίων μέσων κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἐὰν μετὰ δύο γενεὰς ὁ ἄφωνος ἄγριος κύων προσκτᾶται, ὅταν ἔλθῃ εἰς τὴν συντροφίαν οἰκοθίων κυνῶν, ὄχι ὀλιγώτερα τῶν πέντε διακεκριμένα σημεῖα ὑλακῆς, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ πιστεύσωμεν ὅτι μία φυλὴ πολὺ ὑπερτέρα τὴν νοημοσύνην, καὶ βιασθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀνάγκης νὰ συναγελασθῇ εἰς μεγάλα σώματα, θὰ προσεκτᾶτο, εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας γενεῶν ἴσως, μέγα πλῆθος φωνητικῶν συμβόλων. Ταῦτα κατ' ἀρχὰς θὰ ἐξέφραζον διαφορὰς συγκινήσεις, οἶον στοργήν, φόβον, ἀγωνίαν, συμπάθειαν καὶ καθεξῆς. Ἄλλα σημεῖα θὰ ἦσαν χρήσιμα διὰ νὰ ὑποδεικνύωσι τὴν προσέγγισιν τῶν ἐχθρῶν, ἢ ὡς κραυγαὶ μάχης. Δὲν βλέπω τὸν λόγον διατιβαμηδὸν ἢ χρῆσις ἰδιαιτέρων φωνητικῶν σημείων, πρὸς ὑπόδειξιν διαφόρων ἀντικειμένων, ἐμφύχων ἢ ἀψύχων, καὶ διαφόρων πράξεων, δὲν θὰ ἐπῆρχετο μετὰ τινος χρόνον. Καίτοι δὲ ἡ κατοχὴ καὶ χρῆσις πολλῶν, ἔστω καὶ πολλῶν ἑκατοντάδων, τοιούτων σημείων πόρρω θ' ἀπείχε καὶ τῆς ἀτελεστάτης τῶν γλωσσῶν, τῶν νῦν ἐν χρήσει παρὰ ταῖς

ἀγρίαις φυλαῖς, δύναται τις νὰ νοήσῃ τὸ δυνατὸν (τὸ ὁποῖον εἶνε πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ γνωρίσωμεν τώρα) τοῦ ὅτι ἐκ τοιούτων συστημάτων φωνητικῆς σημάσεως πρέπει νὰ ἐγενήθῃ εἶδός τι γλώσσης ἥτις, ὑποστᾶσα βραδεῖαν καὶ βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν, ἔφθασε μετὰ πολλὰς γενεὰς νὰ προσεγγίσῃ τὴν γλώσσαν τῶν ταπεινοτάτων φυλῶν τῶν ἀγρίων. Ὅτι ἐκ τοιαύτης ἀρχῆς ἡ γλώσσα θὰ ἔφθανε τὴν ὑπερτέραν καὶ ὑπερτάτην ἀνάπτυξιν τῆς, δὲν εἶνε θαυμασιώτερον τὴν ποιότητα, καίτοι πολὺ θαυμασιώτερον ἴσως τὸν βαθμὸν, παρὰ ὅτι ἐκ τῶν πρώτων ἀτελῶν μεθόδων τῆς τυπώσεως θὰ ἐγενῶντο αἱ ὑπέρταται γνωσταὶ ἀναπτύξεις τῆς τυπογραφικῆς τέχνης. Ἡ ἀληθὴς δυσκολία ἐγκεῖται εἰς τὸ νὰ νοήσῃ τις πῶς ἀπλῆ φωνητικὴ σήμανσις ἀνεπτύχθη εἰς ὅ,τι δύναται πρεπόντως νὰ θεωρηθῇ ὡς λαλουμένη γλώσσα.

Περὶ τῶν δυσκολιῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ μᾶλλον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁ χώρος δὲν μοι ἐπιτρέπει νὰ ὀμιλήσω, καίτοι θὰ ὑπῆρχον πολλὰ διὰ νὰ λεχθῶσι πέραν τῆς ὁμολογίας ὅτι αἱ δυσκολίαι αὗται δὲν ὑπερενικήθησαν ἀκόμη. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅμως ὅτι ὑπάρχουσιν ἀκόμη φυλαὶ ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ ἠθικὴ συνείδησις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐντελῶς ἀνεπτυγμένη. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τινος εἰς τὰ ἄγρια ἦθη ἐπιστροφῆς, αἱ ὑπέρτεροι καὶ μᾶλλον μορφωμένοι φυλαὶ τοῦ ἀνθρώπου παράγουσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν (ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἀστονομικὰ δελτία καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν ἀνακρίσεων) ὄντα εἰς ἄκρον ἄγρια, κτηνώδη καὶ, ὅπερ διαφέρει, θηριώδη. Εὐτυχῆς μάλιστα ὁ ἀνθρώπος ὅστις οὐδέποτε ἀνεῦρεν ἐν τῇ συνειδήσει του ἐμφύτους ροπὰς εἰς τὸ κακόν, αἰτινες εἶνε τοῦλάχιστον λίαν ἐνδεικτικαὶ τῆς καταγωγῆς τῆς ἡμετέρας φυλῆς. Εἰς πολλὰ πνεύματα θὰ εἶνε ἡδύτερον, ὡς φαίνεται βεβαίως καὶ λογικώτερον, νὰ πιστεύωσιν ὅτι αἱ κακαὶ κλίσεις τῆς φυλῆς μας εἶνε ἐκδηλώσεις ἰδιοτήτων ὑφισταμένων βαθμιαίαν ἀπόσθεσιν, παρὰ νὰ θεωρῶσιν αὐτὰς ὡς ἐπακόλουθα παρελθούσης βλάβης, καὶ οὕτω νὰ μὴ ἔχωσι λόγους νὰ πιστεύωσιν εἰς τὴν βαθμιαίαν κατόπιν ἐκρίζωσιν των. Ἄλλ', ὡς λέγει ὁ Δάρβιν, ἐν τῇ γνησίῳ ἐπιστημονικῷ πνεύματι, «δὲν μέλει ἡμῖν ἐνταῦθα περὶ ἐλπίδων καὶ φόβων, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς ἀληθείας, ἐφ' ὅσον τὸ λογικὸν μᾶς ἐπιτρέπει ν' ἀνακαλύψωμεν ταύτην. Ὁφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὁ ἀνθρώπος, μὲ ὅλας τὰς εὐγενεῖς ἀρετὰς του, μὲ τὴν συμπάθειαν ἣν αἰσθάνεται πρὸς ὅλους τοὺς πάσχοντάς, μὲ τὴν εὐμένειαν τὴν ὁποίαν ἐπεκτείνει οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἄλλους

ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ταπεινότατον τῶν ζώωντων πλασμάτων, μὲ τὸν θεοειδῆ νοῦν του ὅστις εἰσέδυσεν εἰς τὰς κινήσεις καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, μὲ ὅλας ταύτας τὰς ἐξηρμένους δυνάμεις, ὁ ἀνθρώπος φέρει ἀκόμη ἐν τῇ σωματικῇ κατασκευῇ του τὴν ἀνεξάλειπτον σφραγίδα τῆς ταπεινῆς καταγωγῆς του». Ὡς φαίνεται δὲ εἰς ἐμέ, ἡ ἠθικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου διδάσκει τὸ αὐτὸ μάθημα, μετ' ἴσης ἂν ὄχι μείζονος σημασίας.

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΣΙΑΜ ΚΑΙ ΤΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

ΥΠΟ

ΕΡΡΙΚΟΥ ΝΟΡΜΑΝ

(Ἐκ τῆς ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ τοῦ Λονδίνου).

Τὸ μέλλον τοῦ Σιάμ εἶνε πολὺ σπουδαιότερον ζήτημα εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ὅσον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Τὸ Σιάμ εἶνε τὸ μεγαλειότερον καὶ πλουσιώτερον τμήμα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον μένει εἰς τὴν κατοχὴν φυλῆς ὅχι ἀρκετὰ ἰσχυρᾶς ὥστε νὰ τὸ ὑπερασπίσῃ, οὔτε ἀρκετὰ πολιτισμένης ὅπως τὸ ἀναπτύξῃ. Ἐνθυμοῦμαι πῶς ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς τοῦ Σιάμ ἔσκωπτεν ὁμιλῶν περὶ τοῦ ὀνόματος τὸ ὁποῖον δίδουσιν οἱ Γάλλοι εἰς τὰς ἀνατολικὰς κτήσεις των. «Ἰνδοκίνα, εἶπε, πῶς ἔχασαν ὅλην τὴν Ἰνδοκίναν των εἰς τὸ Σιάμ. Μοὶ φαίνεται, ἂν τὸ ὄνομα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν καθένα, ἀνήκει καὶ εἰς ἡμᾶς». Τώρα ἡ Βερμανία οἴχεται, ὡς καὶ τὸ Τογαῖνον καὶ τὸ Ἄν ἄμ· ἡ Σουμάτρα ἐρρίφθη εἰς τοὺς Ὀλλανδούς, χάρις εἰς τὴν ἀφροσύνην ἐνὸς Ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν· οὐδεμία ἄλλη χώρα παρὰ τὴν Ἀγγλίαν θ' ἀπορροφήσῃ τὴν Μαλαϊκὴν χερσόνησον· ἡ Κορέα δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὴν κρατῇ τις εἰμὴ διὰ στρατηγικοὺς λόγους, καὶ τελευταῖον θὰ διανεμηθῇ μεταξὺ Ρωσσίας, Ἰαπωνίας καὶ Κίνας· ἡ Ἀφρικὴ σχεδὸν κατεκερματίσθη ὡς χώρα κληροδοσίας. Ἐκ τῶν χωρῶν ὅσαι εἶνε σχεδὸν ἀναποδράστως προωρισμέναι νὰ πέσωσιν ὑπὸ τὴν κυριότητα ἄλ-

λων χωρῶν, τὸ Σιάμ εἶνε ἐνταυτῷ ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἡ τελευταία. Εἶνε μεγαλειτέρα ἀπὸ τὴν Γαλλίαν· θὰ εἶνε βεβαίως μία τῶν χρυσοφόρων καὶ μαργαριτοφόρων χωρῶν τῆς γῆς· θρέμματα τρέφει καὶ ὀρύζια παράγει εἰς ἀμετρήτους ποσότητας· τὸ ἥμισυ τοῦ Ἰνδοξύλου εἰς ὅλον τὸν κόσμον παράγεται ἐκεῖ· εἶνε ἡ ἀληθὴς καὶ ἡ μόνη κλεῖς εἰς τὰς πύλας τὰς κλειούσας τὴν Νότιον Κίναν.

Ὁ ἀποικισμὸς καὶ ἡ ἐπέκτασις τοῦ Κράτους εἶνε, ὡς εἶπεν ὁ Βίσαρκ, τίποτε ἄλλο παρὰ ζήτησις ἀγορῶν, καὶ τὸ Σιάμ θ' ἀπετέλει καὶ θὰ ἤνοιγε νέαν ἀγορὰν πλουσιωτέραν ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην, ἐκτὸς ἂν κατέκτα τις τὴν Κίναν. Διὰ τοῦτο λέγω ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ μέλλοντος τοῦ Σιάμ εἶνε πολὺ μεγαλύτερον διὰ τὴν Εὐρώπην ἀπὸ ὅσον πολλοὶ εὐρωπαῖοι φαντάζονται· καὶ ἀφοῦ ἡ ἀποικιακὴ δραστηριότης τῆς Γαλλίας, ὡς ἀνακαλύπτει τάχιστα πᾶς ὁ μελετῶν τὰς ἀποικίας τῆς, ἴσταται καὶ εἶνε πιθανὸν νὰ σταθῇ εἰς καταστρεπτικὰ δασμολογία σχεδιαζόμενα εἰς Παρισίους, εἰς τυπογραφικὴν μελάνην καὶ εἰς τρίχρουν ταινίαν, ἡ δὲ Γερμανία δὲν ἔχει θέσει τὸν πόδα εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κόσμου, ἐνῶ τὸ Σιάμ γειτνιάζει μὲ τὰς βρετανικὰς κτήσεις, περικυκλοῦται ἀπὸ βρετανικοὺς λιμένας, καὶ 80 τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἐμπορίου εἶνε εἰς βρετανικὰς χεῖρας, τὸ ζήτημα ἐνδιαφέρει τοὺς Ἀγγλοὺς ὑπὲρ πάντα ἄλλον λαόν. Τούτου ἕνεκα ἡ συζήτησις τούτου εἶνε κατὰ περισσώτερον ἀπὸ κοινωνικοπολιτικὴν μελέτην μεμακρυσμένης χώρας καὶ ἀγνώστου φυλῆς.

Τὸ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Σιάμ ζήτημα δὲν θὰ ἠδύνατο ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ μακρότερον πολὺ. Ἐὰν ἡ πράξις τῶν γειτόνων τοῦ Σιάμ δὲν τὸ ἐπέσπευδε, τότε ἡ πρόοδος τῆς ἰδίας ἀναπτύξεώς του θὰ τὸ ἐξετύλισσε. Διὰ τινος μυστηριώδους νόμου, ἡ ἐπαφὴ πολιτισμένου ἔθνους, καὶ ἀπλῆ μεθορακὴ ἐπαφῆ, ἔχει διαλυτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ ἔθλους ἀπολιτίστου. Ἡ Κίνα δυνατὸν νὰ φαίνεται ἐξαίρεσις πρὸς τὸ παρὸν, ἀλλ' εἶνε ἡ μόνη. Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἡ ἐλευθέρη κίνησις τοῦ ἐμπορίου, ἡ ἀσφάλεια τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῶν οικονομῶν, ἡ κατάργησις τῶν βασιανιστηρίων, ἡ μὴ φυλάκισις ἄνευ δίκης καὶ ἀνακρίσεως, τὸ κράτος τοῦ λευκοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν δυνάμεω τῆς φύσεως—ὅλα ταῦτα ἀποτελοῦσιν εἶδος μεταδοτικότητος, ἣτις εἰσχωρεῖ μετὰ παντός κατὰ μέρος ταξειδιώτου καὶ ἐμποροῦ διασχίζοντος τὰ σύνορα, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰσδύει εἰς τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Καὶ εἶνε ἀδύνατον διὰ τὴν μίαν χώραν νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐκπόρευσιν τῆς μεταδοτικότητος ταῦ-

της, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἄλλην ν' ἀντισταθῆ εἰς τὴν ἐπίδρασίν της. Ἡ ἀνηλεὴς ἀπαίτησις τοῦ γοήτρου, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Κίνλεϊκ, εἶνε τόσον φυσικὸν γεγονός ὅσον καὶ ἠθικὴ ὑποχρέωσις. Τὸ βακτηρίδιον τοῦ πολιτισμοῦ εἰσεχώρησεν οὕτω εἰς τὸν βίον τοῦ Σιάμ, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐκεῖ, πρόσωπον ἢ θεσμός, ἀρκετὰ ἰσχυρὸν ὅπως ἀντισταθῆ εἰς τὴν εἰσβολὴν του. Ἄλλ' ἡ πράξις τῆς Γαλλίας ἔκαμεν εἰς μίαν ἡμέραν ὅ,τι διὰ φυσικῶν μεθόδων θὰ ἐχρειάζετο νὰ παρέλθωσιν ἔτη διὰ νὰ κατορθωθῆ. Ὁ Φραγκίσκος Γαρνιέ ἔκαμε πολλοὺς μαθητάς, καὶ οὗτοι ἐξηρεύνησαν μεμακρυσμένα μέρη, ἐρραδιούργησαν ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἔλαβον μέρος εἰς ἐμπορικὰ ταξείδια, διένειμαν τρίχρους, ἔτυχον τῆς ἀνεκτιμῆτου συνδρομῆς τῶν ρωμανοκαθολικῶν ἱεραποστόλων (διότι πᾶς Γάλλος ἱερεὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἶνε πολιτικὸς πράκτωρ, κάποτε χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ), ἐπρόβαλον εὐρείαν καὶ εὐέλπιν ἀξίωσιν, μετ' ἀπτοῦτου περιφρονήσεως τῆς ἱστορικῆς καὶ γεωγραφικῆς ἀληθείας· ἡ ἀψιμαχία εἰς τὰ σύνορα εὐκόλως προεκλήθη—κανεὶς δὲν γνωρίζει καλλίτερα ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Ἄγγλους πόσον ἀπλοῦν πρᾶγμα εἶνε μία τοιαύτη σκηνοθεσία. Γάλλος τις ἀξιωματικὸς ἢ ἐφρονεῦθη ἢ ἐπλάσθη εἰδήσις περὶ τοιούτου φόνου· ὁ «Σιαμιαῖος μανδαρίνος», πρόσωπον ἐντελῶς φαντασιῶδες, ἐδημιουργήθη διὰ νὰ λάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς πράξεως· ἱκανοποίησις ἐζητήθη ἀπὸ τὸν βασιλέα τοῦ Σιάμ, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ μία νῆσος ἀπένα τι τῆς ἀκτῆς τοῦ Σιάμ κατελήφθη, καὶ ἡ Γαλλικὴ ναυτικὴ μοῖρα ἐν τῇ Ἀπωτάτῃ Ἀνατολῇ δὲν ἀπέχει μακρὰν τοῦ στομίου τοῦ Μενάμ. Δύο βετανικὰ πλοῖα εἶνε ἐπίσης ἐπὶ τόπου. Ἡ κατάστασις εἶνε εἰς ὄξυ σημεῖον.

Ὁ σκοπὸς τῶν Γάλλων, τουτέστιν ὅ,τι πιστεύουσιν ὅτι θὰ κερδίωσιν, εἶνε φανερός. Ὅλη ἡ πράξις των δύναται καταλλήλως νὰ συνοψισθῆ (βεβαίως, ὡς πᾶσα ἐδαφικὴ ἐπέκτασις, εἶνε κατὰ τὸ ἡμισυ αὐθόρμητος) ὡς ἀπόπειρα πρὸς πραγματοποιήσιν τοῦ ὄνειρου τοῦ ἀνδρείου καὶ ἀτυχοῦς Γαρνιέ. Τὸ Γαλλικὸν κράτος ἐν Ἰνδία, τὸ ὁποῖον ὁ Δουπλὲ παρ' ὀλίγον ἵδρυσεν δι' αὐτούς, ἀπέβη μηδαμινόν, καὶ ἀγνώμων χώρα τὸν ἀνεκάλεσεν ἐν δυσμενεῖα, καὶ τὸν ἀφῆκε ν' ἀποθάνῃ οἴκοι ἐν πενίᾳ, ἂν ὄχι ἐν ἀληθεῖ ἐνδείᾳ, ἐπιφωνῶν: «Ἐθυσίασα τὴν νεότητά μου, τὴν παρουσίαν μου, τὴν ζωὴν μου, διὰ νὰ πλουτίσω τὴν πατρίδα μου ἐν Ἀσίᾳ». Τὸ γαλλικὸν κράτος ἐν τῇ Δύσει, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου ὁ Μογκάλμ τόσον ἀνδρείως ἐπολέμησε θυσιάσας τὴν ζωὴν του, περιωρίσθη εἰς δύο βραχῶδεις νήσους ἀνεχούσας ἐκ τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν Νιουφαιονδλάνδην, καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν ἀνα-

γνωρίσιν τοῦ ρωμανοκαθολικοῦ γάμου ὑπὸ τὴν Βρετανικὴν σημαίαν. Ἄλλὰ τὸ ὄνειρον γενναίου λαοῦ, ἐμπεπλησμένου ἀπὸ παραδόσεις νικῶν, οὐδέποτε ἐξέλιπε τέλειον, καὶ ἡ λαμπρὰ Ἀνατολή, ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀσίᾳ, ἀδιαίρετος οὕσα καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀνεξερεύνητος, ἐπηγγέλλετο εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροῦ ἀλλ' ἐνθουσιώδους σώματος ἀνδρῶν ἀποζημίωσιν διὰ τὰς δύο προλαβούσας ἀπογοητεύσεις. Καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσω κατὰ πλάτος τοῦ νεοφαντάστου κράτους ὑπετίθετο ὅτι κεῖται ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς τὸν πλοῦτον τῆς Νοτίου Κίνας. Ὅλα ταῦτα εἶνε εὐνόητα, κατακτητικὸς δὲ καὶ ἀποικιστικὸς λαὸς ὡς ἡμεῖς ὀφείλει πάντως νὰ συμπαθῆ πρὸς τὸ κίνημα. Ἄλλ' ὅ,τι βλέπομεν χωρὶς νὰ τὸ ἐνοῶμεν, εἶνε ἡ ἔλλειψις τῶν Γάλλων τοῦ νὰ διδαχθῶσιν ἀπὸ τὰ μαθήματα τῆς ἰδίας ἱστορίας των. Πᾶν ἔθνος ἔχει τὰ ἴδια χαρίσματα καὶ τὰ προσόντα του· ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχει πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μετὰ πεπιθήσεως νὰ δύναται τις νὰ προείπῃ περὶ τῶν Γάλλων, εἶνε ὅτι, καθὼς ποτὲ δὲν ἐπέτυχον νὰ ἰδρῦσωσι καλῶς ἀποικίαν, οὕτω ποτὲ δὲν θὰ ἐπιτύχωσιν. Ἡ Ἀλγερία εἶνε σχετικὴ ἐπιτυχία, ἀλλ' αἱ περιστάσεις μιᾶς κτήσεως εἰς αὐτὰ τὰ πρόθυρα τῆς Εὐρώπης καθιστῶσι τὸ πείραμα διάφορον καὶ κάπως εὐκολώτερον. Ἡ Καμβοδία εἶνε μηδὲν κατὰ γράμμα· ἡ Σαῦγὼν, ἡ πρωτεύουσα τῆς Κοχιγκίνας καὶ θέσις μὲ πλεῖστα πλεονεκτήματα, καταστρέφεται καὶ αὐτοὶ οἱ πανδοχεῖς καὶ οἱ κουρεῖς, αἱ δύο ἀκμαιότεραι τάξεις τῆς μικρᾶς κοινωνίας της, τὴν ἐγκαταλείπουσι, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς «παλάτιον τῆς διοικήσεως», τὸ ὠραιότερον κτίριον ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἀνατολῇ, θὰ καταντήσῃ ἐτοιμόρροπον κτίριον. Τὸ Τογκίνον, ἄλλη χώρα μὲ μεγάλα πλεονεκτήματα, ὅσον παρέρχονται τὰ ἔτη, τόσον φθίνει καὶ παρακμάζει. Ὅλα ταῦτα τὰ ἐννοοῦσιν ὁπωσοῦν καλῶς ἐν Γαλλίᾳ, καὶ εἶνε βεβαιότατον ὅτι μία χώρα, ἥτις παρ' ὀλίγας ψήφους θὰ ἐγκατέλειπε τὸ Τογκίνον, δὲν θὰ ὑποστηρίξῃ ποτὲ διὰ στρατοῦ καὶ χρημάτων ἀρκετῶν τὴν εὐρυτέραν ἐπιχείρησιν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Σιάμ. Ἄλλ' ἡ Γαλλία εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς τὰ πρῶτα βήματα, τὰ ὁποῖα, ἐκτὸς ἂν ἐπεμβῶμεν ἡμεῖς, δὲν δύναται νὰ ἔχωσιν ἄλλο θεωρητικὸν πόρισμα. Πιθανὸν νὰ προβῆ εἰς ὀριστικὸν πρακτικὸν διάβημα, καὶ τότε κάποιος Γάλλος πολιτικὸς θὰ συμμετάσχῃ ἐν τῷ Ἄδῃ τῆς ποιῆς τοῦ Ἰουλίου Φερρῦ «τοῦ Τογκιναιῖου», μὲ τὸν τίτλον αὐτοῦ Σιαμιαῖος. Ἄλλὰ τότε θὰ εἶνε πολὺ ἀργὰ διὰ τὴν Ἀγγλίαν νὰ πράξῃ τίποτε, ἐκτὸς μὲ κίνδυνον εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, παραπολὺ ἀκρι-

θὴν τιμὴν διὰ τὴν πληρώσῃ τις δι' ὅλον τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς μαργαρίτας, τοὺς κειμένους μεταξύ Σιγγαπόρης καὶ Σεούλ.

Ὀλίγιστα πράγματα εἶνε γνωστὰ ἐν Εὐρώπῃ περὶ τοῦ Σιάμ. Ὅσα βιβλία ἐγράφησαν περὶ τῆς χώρας, τὴν παρέστησαν κακῶς, καὶ διὰ πάντα ὅστις γνωρίζει τὴν χώραν τοῦ Λευκοῦ Ἐλεφάντος, ἢ ὑποδοχὴ Σιαμαίων τινῶν μεγιστάνων καὶ τῆς ἀκολουθίας των (τῶν τίτλων τῶν τελευταίων πλαττομένων διὰ τὴν περίστασιν) ὑπὸ εὐρωπαϊῶν ἡγεμόνων, καὶ ἡ παράταξις ἐπιτίμων Ἰνδῶν σωματοφυλάκων εἰς προϋπάντησιν αὐτῶν, ὑπῆρξε λίαν διασκεδαστική. Πρὶν ὁμιλήσωμεν ἄρα περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Σιάμ, ἀναγκαῖον νὰ ριψώμεν βλέμμα εἰς τινὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ παρόντος. Τόμος ἡδύνατο νὰ γραφῆ καὶ ἔπρεπε νὰ γραφῆ ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου, ἀλλὰ βραχεῖα ἐπισκόπησις θ' ἀρκέσῃ ἴσως πρὸς τὸ παρόν.

Ὅπως ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς κορυφῆς, τὰ πάντα εἰς τὸ Σιάμ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν βασιλέα, καὶ στρέφονται περὶ αὐτὸν καθὼς τὸ ἡλιακὸν σύστημα περὶ τὸν ἥλιον. Διὰ τοὺς εὐγενεῖς εἶνε ἡ μόνη καὶ ἀυθαίρετος πηγὴ τῆς ἐνόμιαις, ἣτις σημαίνει μόνον ἀξίωμα, καὶ τὸ ἀξίωμα σημαίνει μόνον εἰσόδημα. Διὰ τὸν λαὸν εἶνε σχεδὸν ὡς θεός. Δὲν ὑπάρχουσι λέξεις αἱ ὁποῖαι νὰ ἐκφράζωσι τόσον καλῶς τὴν σχέσιν μεταξύ βασιλέως καὶ λαοῦ εἰς τὸ Σιάμ, ὅσον ἡ ἱερὰ φράσις «ἐν αὐτῷ ζῶσι καὶ κινουῦνται καὶ εἰσὶ». Καὶ τί εἶνε αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Πραβάτ Σομδέτς Πρά Παραμίνδρ, Μαχά Χουλαλογκόρν Πρά Χουλά Χόμ Κλάο, καὶ κατὰ ποῖον τρόπον μεταχειρίζεται τὴν σχεδὸν θεῖαν ἐπιρροήν του ὅπως μορφώσῃ τὸ μέλλον τῆς χώρας; Προσωπικῶς, ἡ Μεγαλειότης του εἶνε χαριτωμένος ἄνθρωπος (καὶ τῷ ἀποδίδω τὸν φόρον τοῦτον τόσῃ προθυμότερον, ὅσῃ ἔτυχον πολλάκις ἀφορμῆς ὅπως μάθω τὴν δικαιοσύνην του), καλῶς πληροφορημένος, καλόκαρδος, ἰσχυρὸς τὸν χαρακτῆρα δι' ἓνα Ἀσιανὸν καὶ πλήρης ἀξιοπρεπειᾶς, καὶ θὰ ἐλογίζετο πανταχοῦ ὡς ὠραῖος ἀνὴρ καὶ ὡς τζέντελμαν. Ἄλλ' ἐδῶ ὁ ἔπαινος πρέπει νὰ παύσῃ. Ἡ ζωὴ του εἶνε ἀδιάκοπος ἔκχυσις φιληδονίας. Ἐγένετο πατὴρ δύο θυγατέρων πρὶν γείνη δεκαπενταετής· ἡ πρώτη γυνὴ του εἶνε ἑτεροθαλὴς ἀδελφὴ του («διὰ τὴν μὴ μολύνεται τὸ βασιλικὸν αἷμα ἀπὸ ξένην βαφὴν», κατὰ τὴν ἐξήγησιν τὴν διδομένην εἰς τὸ Σιάμ)· ὁ ἀριθμὸς τῶν συζύγων καὶ παλλακίδων εἰς τὰ ἀνάκτορά του εἶνε ἄγνωστος· πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὰς καλεῖται εὐφήμως εἰς τὸ Σιάμ Κὰγγ Νάι (τὰ ἐν οἴκῳ), καὶ ὡς θέμα ὁμιλίας ἀυστηρῶς ἀπα-

γορεύεται. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νὰ ἔχῃ ἐπιρροήν εἰς τὸ παλάτιον εἶνε ἡ πρώτη ἐπιθυμία παντὸς Σιαμαίου, πᾶσα ἐκλυσιγένη κόρη παραπέμπεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς πρὸς τὴν Α. Μεγαλειότητα, ἀπὸ εἰκοσαετίας μέχρι τοῦ νῦν. Τὰ τέκνα του πρέπει ν' ἀριθμοῦνται εἰς πλεόν τῶν ἑκατόν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ παλατίου δὲν εἶνε ἀπλὴ σειρὰ οἰκημάτων, ἀλλὰ σωστὴ πόλις. Ἡ ἰδιαιτέρα συνοδία τοῦ αὐτοκράτορος δὲν εἶνε αὐλὴ, εἶνε ὀλόκληρος κοινωνία. Ἐκάστη τῶν συζύγων δύναται νὰ φορτώνεται αὐτὴ καὶ νὰ φορτῶνῃ καὶ τὰ τέκνα τῆς μέχρι τῶν ποδῶν μὲ κειμήλια. Ἐκάστη τούτων ἔχει χωριστὸν θησαυρόν. Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς χώρας, ὡς καὶ περὶ αὐτῆς τῆς πρωτεύουσας, ὁ βασιλεὺς δὲν γνωρίζει σχεδὸν τίποτε. Ὅταν ἐξέρχεται, αἱ ὁδοὶ σκουπίζονται καὶ καθαρίζονται, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ χωροφύλακες φοροῦσι καθαρῶς χιτῶνας καὶ φέρουσιν ὅπλα φυλαττόμενα ἐπίτηδες διὰ τὴν τοιαύτην περίστασιν. Τὰ ἀστυνομικὰ ἀκάτια χρωματίζονται, αἱ διώρυγες καθαρίζονται καὶ ἡ Βαχκόκ, ἡ πρωτεύουσα, ἀναλαμβάνει διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Μεγαλειότητός του σχεδὸν εὐρωπαϊκὴν ὄψιν. Ὅταν ἀντιπαρέλθῃ, οἱ καθάριοι χιτῶνες καὶ τὰ στιλπνὰ ὅπλα κλειδώνονται, καὶ ὅλα ἐπανέρχονται εἰς τὴν συνήθη ὀλιγωρίαν καὶ ρυπαρότητά των. Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐπισκέπτεται τὸ ἐξοχικὸν παλάτιόν του εἰς Βάγκ Παῖν, πεντήκοντα μίλια ἀπωτέρω καθὼς ἀναπλέει τις τὸν ποταμὸν, ὅλοι αἱ σύζυγοι καὶ τὰ τέκνα του, μὲ ὅλους τοὺς θεράποντας, καὶ ὅλοι οἱ πρίγκιπες, συναπέρχονται μετ' αὐτοῦ καὶ χιλιάς ἀνθρώπων ἀποτελεῖ τὴν οὐραγίαν του. Ἡ δαπάνη ὅλων τούτων εἶνε ἀμύθητος. Ὅταν ἀποθάνῃ τις τῶν συγγενῶν τοῦ βασιλέως καὶ κηδευθῆ δι' ἀποτερρώσεως, ὡς εἴθισται παρ' αὐτοῖς, ἡ τελετὴ ὑπερβαίνει πᾶσαν περιγραφὴν. Ἡ τελευταία βασιλικὴ κηδεῖα ἐκόστισεν 80 χιλιάδας ἀγγλικὰς λίρας. Ἄλλὰ τὰ χρήματα εἰς τὸ Σιάμ ἀφθονοῦσιν ὅσον ἴσως εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου. Τὸ ἐπτάμηνον ταξείδιον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ ὁποῖον ἀπέβη μόνον εἰς τὴν ἐκτρωματικὴν ἀπόπειραν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν συνόρων μὲ τὸ Περὰκ, ἐκόστισεν 20 χιλ. λίρας. Διὰ μίαν παρέλασιν ἡ βασιλικὴν θήραν οὐδεμία δαπάνη κρίνεται ὑπερβολικὴ, οὐδεὶς κόπος θεωρεῖται ὑπέρμετρος, οὐδεμία προσπάθεια ἡδύνατο νὰ εἶνε ρωμαλεωτέρα ἢ ἐνθουσιωδεστέρα. Εἶδον δύο ἢ τρεῖς τοιαύτας παρελάσεις ἐνώπιον τοῦ ἀνακτος, καὶ ἡ λέξις παιδαριώδεις εἶνε τὸ μόνον ἐπίθετον τὸ ὁποῖον τὰς χαρακτηρίζει. Ἄλλὰ διὰ τὸν στρατὸν ἢ τὸν στόλον, διὰ τὸν κλάδον τῆς ἐκπαιδεύσεως, δι' ἐν πολιτικὸν ζή-

τημα πρὸς ξένην χώραν, μῆνες καὶ μῆνες δύνανται νὰ παρέλθωσι πρὶν εὖρη ὁ βασιλεὺς διαθέσιμον χρόνον. Τὰ συγκριτικὰ θέλητρα καὶ οἱ ποικίλλοντες τρόποι τῆς Φυλλίδος, τῆς Χαρυλλίδος καὶ τῆς Ἀμαρυλλίδος ἀποτελοῦσι, παρεκτός τῶν ματαίων καὶ ἀδιαλείπτων τελετῶν, τὴν ἔργον καὶ τὸ τέλος πάσης βασιλικῆς πράξεως κατὰ Σιαμαίους. Ἡ προσεχῆς γενεὰ θὰ ἴδῃ ὅχι ὀλιγωτέρους τῶν ἑκατὸν βασιλοπαίδων εἰς τὸ Σιάμ, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲ εἰς δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργον τι εἰς τὴν ζωὴν του, οὔτε εἶνε ἱκανὸς νὰ προνοήσῃ διὰ τὴν συντήρησίν του, καὶ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν συζύγων του, τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν τέκνων του, τῶν ἵππων του καὶ τῶν ἀτμοπλοίων, ἀλλαχόθεν ἢ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ποῖα δὲ οἰκονομικὰ δύνανται νὰ βασιτάσῃ τοῦτο; Βεβαίως ὄχι τὰ τοῦ Σιάμ. Ἐφ' ὅσον τὸ μέλλον τοῦ Σιάμ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βασιλικῆς ἀρχηγείας εἶνε τόσον ἀπηλπισμένον ὅσον τὸ μέλλον τυφλοῦ δεσμώτου, βαίνοντος ἐπὶ σανίδος ἐν μέσῳ ὠκεανῶ.

Πάλιν, ὅπως κατέλθωμεν ἐν βῆμα, τί εἶνε οἱ πρίγκιπες εἰς ὧν τὰς χεῖρας κεῖται ἡ σημερινὴ κυβέρνησις; Τὸ γεγονός ὅτι οἱ μισθοὶ οὐς λαμβάνουσι δὲν ἐπαρκοῦσιν εἰμὴ πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐνδυμάτων τὰ ὁποῖα φοροῦσι, φέρει τὸ ἴδιον ἀλάνθαστον συμπέρασμα του. Ὁλόκληρος ὁδὸς εἰς τὴν Βαγκόκ ἀνήκει εἰς ἓνα τούτων, διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ὁποίου διέρχονται τὰ χρήματα διὰ τινὰς δαπάνας τοῦ κράτους, ἢ μάλλον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὁποίου εἰσέρχονται. Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ τις, οἱ ἐκάστοτε συμβαλλόμενοι δὲν ἀπαιτοῦσι τὰ χρήματά των; Μάλιστα, εἰς εὐρωπαϊκὸς οἶκος ἀπῆτει ποτὲ μέγα κυβερνητικὸν χρέος καθυστεροῦν ἀπὸ 13 ἐτῶν. Τὸ μόνον δὲ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι εἰς τὸ μέλλον οὐδὲν κυβερνητικὸν συμβόλαιον θὰ συνάπτηται πρὸς αὐτόν, καὶ τοῦτο ἐσήμαινε καταστροφὴν. Μόνον ὁ φόβος τῆς διαρρήξεως τῆς ἔχρημθίας μ' ἐμποδίζει νὰ διηγηθῶ εἰκοσι τοιαύτας ἱστορίας. Ὑπάρχουσι σιαμικὰ χρέη χιλιάδων λιρῶν ἀπλήρωτα ἐν Λονδίῳ ἄχρις ὥρας, ὡς δύνανται νὰ μαρτυρήσωσι πολλοὶ τῶν ἐμπόρων τοῦ Μπόνδ Στρήτ, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς Σιγγαπόρης μόνον συναλλαγὰς τοῖς μετρητοῖς συναينوῦσι νὰ κάμνωσι μὲ τὸ Σιάμ. Κατὰ γράμμα καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ὑπερβολῆς δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι πολλοὶ τῶν εὐγενῶν τοῦ Σιάμ εὐκολώτερον δύνανται ν' ἀντιληφθῶσι τὰς ἀρχὰς τοῦ διαφορικοῦ ὑπολογισμοῦ παρὰ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶνε ὄνειδος ν' ἀποφεύγῃ τις τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν του καὶ νὰ οἰκισιοποιῆται ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς ἄλλον. Οἱ Σιαμαῖοι πρίγκιπες ἀποτελοῦσι τόσον οὐσιῶδες μέρος τοῦ Σιαμικοῦ συστήματος

ὥστε δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσι κοινωνικὸν μέλλον διάφορον τοῦ παρελθόντος. Εὐρωπαϊκὴ ἀγωγὴ οὐδεμίαν ἐπιφέρει διαφορὰν ὡς πρὸς τοῦτο. Εἰς τῶν ἑτεροθαλῶν ἀδελφῶν τοῦ βασιλέως, μεγιστάν τοῦ Κράτους, ὅστις ἐζήσῃ δέκα ἔτη ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τῶν φωστήρων ἀγγλικῶν τινος πανεπιστημίου καὶ ἰδιαίτερος εὐνοούμενος τοῦ πρυτάνεως ἑνὸς τῶν περιφημοτέρων κολλεγίων μας, εἶνε ὁ σκληρότερος ἐχθρὸς τῶν εὐρωπαϊῶν εἰς τὸ Σιάμ, καὶ ἠναγκάσθη προσφάτως νὰ ζητήσῃ συγγνώμην διότι ὕβρισε τὴν σύζυγον ὑπουργοῦ τινος τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν λαόν, βεβαίως ὑπὸ διαφοροὺς περιστάσεις θὰ ἦτο διάφορος. Τώρα ὁ λαὸς οὗτος δὲν ἔχει δικαιώματα, ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία ἐκάστου ἀνθρώπου εἶνε εἰς τὴν διάκρισιν παντός εὐγενοῦς, πᾶν προϊόν τὸ ὁποῖον μεταχειρίζονται, παράγουσιν ἢ πωλοῦσιν, ἀπὸ τοῦ ἀλιευτικοῦ ἀγκίστρου μέχρι τοῦ καρύου τοῦ κακάου, φορολογεῖται βαρέως, καὶ τὸ τέταρτον ὅλου τοῦ καιροῦ των τὸ δαπανῶσιν εἰς ἀγγαρείας ἐπιβαλλομένας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἐπομένως ὡς ὅλον εἶνε νωθροὶ, ἀσυνειδήτοι καὶ ἄπιστοι, καὶ σχεδὸν πᾶσα ἐργασία εἶνε εἰς τὰς χεῖρας τῶν Κινέζων. Ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶνε ἀπλῶς ἀγνωστος ἀρετὴ εἰς τὸ Σιάμ· δὲν ὑπάρχει. Εἶνε ὡς νὰ ζητῆς σακχαρώδη οὐσίαν εἰς τὸ ἄλας ἢ ἄργυρον εἰς κασσιτέρινον ἀγγεῖον.

Πολλοὶ ἴσως τῶν ἀναγνωστῶν θὰ ἐρωτήσωσι, ποῦ τότε ἡ ἐπιρροὴ τῶν Εὐρωπαϊῶν; Ἀχαρὶ πρᾶγμα δι' εὐρωπαϊὸν εἶνε ἡ ἀπάντησις. Ὑπάρχουσιν, εἶνε ἀληθεῖς, Εὐρωπαϊοὶ τινές, οἵτινες προσέφεραν καλὰς καὶ πιστὰς ὑπηρεσίας· ἄνδρες οἱοὶ ὁ ὑποναύαρχος Ρισελιὸς τοῦ στόλου, ὁ λοχαγὸς Σάου τοῦ στρατοῦ, καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Μόραντ, ὁ παιδαγωγὸς τοῦ πρίγκηπος διαδόχου, οἵτινες παρέσχον ἔντιμον καὶ ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν των. Καὶ οἱ ἱεραπόστολοι καλῶς ἐργάστησαν διδάσκοντες τὴν ἀγγλικὴν καὶ θεραπεύοντες τοὺς ἀσθενεῖς· καίτοι μέγα μέρος τῶν μαθητῶν των δὲν φιλοδοξοῦσι περισσότερόν τι ἀπὸ θέσιν ὑπαλλήλου εἰς εὐρωπαϊκὸν μαγαζεῖον καὶ αἱ μαθήτριά των οὐχὶ σπανίως γίνονται παλλακίδες τῶν ξένων. Ἄλλ' εἶνε γεγονός ἐπίσης ὅτι οἱ Σιαμαῖοι ὅσοι ἐξεπαιδεύθησαν ἐν Εὐρώπῃ ἔδωκαν πᾶν ἄλλο ἢ ἐποικοδομητικὸν παράδειγμα εἰς τοὺς συμπολίτας των· καὶ ἄλλο, ὅτι πέντε πρόσωπα, ὅλα, αἰσχύνονται νὰ τὸ εἴπω, Ἀγγλοὶ, ἀκαταλλήλως ἐκλεχθέντες ἐν Ἀγγλίᾳ, ἢ χειροτονηθέντες ὑπὸ τῆς Ἰνδικῆς Κυβερνήσεως, ἐξέπεσαν ἀπὸ σπουδαίας θέσεως ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Σιάμ λόγῳ μέθης. Σήμερον ὑπάρχου-

σιν εἰς ἡ δύο ἔρποντες ἐνώπιον τοῦ βασιλέως διὰ νὰ διορισθῶσιν εἰς πλουτοφόρους θέσεις.

Ἡ διοίκησις τῶν Σιαμικῶν ἐπαρχιῶν εἶνε κακίστη ὅπως τὴν χαρακτηρίσῃ τις. Ἡ ἔκφρασις ἦν συνειθίζε διοικητῆς τις, Κί ν Μ ο υ ἄ γ κ, «τρώγειν ἐπαρχίαν», ἀκριβῶς περιγράφει τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, οὐδ' εἶνε ἀνάγκη ἄλλης περιγραφῆς. Φυσικῶς καὶ συνεπῶς, οἱ Καρένσιοι τῶν βορειοδυτικῶν συνόρων πράττουσιν ὅ,τι δύνανται ὅπως μεταβῶσιν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Βιρμανίας, καὶ τὸ ἀπλοῦν σιαμικὸν μέσον τοῦ νὰ στιγματίζωσι τοὺς ὑπηκόους ἐπὶ τοῦ βραχίονος διὰ τοῦ σημείου τοῦ ἐλέφαντος οὐδόλως σχεδὸν τοὺς κωλύει· ἐνῶ οἱ Μαλαῖοι ἀθρόοι μεταναστεύουσιν ἀπὸ τὸ Κεδάχ, καὶ τὸ Πατανὶ καὶ τὸ Κελαντὰν εἰς τὰς ὑπὸ εὐρωπαϊκὴν προστασίαν χώρας τοῦ Περὰκ, τοῦ Σελαγγὸρ ὡς καὶ τοῦ Παχάγκ.

Ἀπὸ δύο ἐτῶν εἶχον καταβληθῆ προσπάθειαι πρὸς ἐξάλειψιν τινῶν ἐκ τῶν ἀδρότερον κηλίδων τοῦ δημοσίου βίου εἰς τὸ Σιάμ. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς κλάδος ἐν μέρει μετερρυθμίσθη, χάρις εἰς τὴν ἀκάματον ἀφοσίωσιν τοῦ Μόραντ, ἱκανοὶ δὲ διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι Ἀγγλίδες ἀπῆλθον εἰς Βαγκόκ δυνάμει κυβερνητικῶν συμβολαίων ὅπως διευθύνωσι τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν. Εἶνε πολὺ πρῶϊμα ἀκόμη νὰ εἴπωμεν ἂν θὰ ἐπιτύχωσιν, ἀλλὰ τὸ Σιάμ εἶνε τόσον ἄκρως ἀνατολικόν, ὁ βίος τοῦ δεσπόζεται τόσον ἀπὸ τὸ χαρέμιον, οἱ πρωτεύοντες τῶν ἀνδρῶν τοῦ εἶνε τόσον ἀνίκανοι ν' ἀντιπαλαίσωσι κατὰ τοῦ ἀφορήτου βάρους τῆς δημοσίας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς διαφθορᾶς, ὥστε πᾶς ὅστις εἶδεν ἐκ τῶν ἔσω τὸ Σιάμ δὲν τολμᾷ νὰ ἐλπίσῃ διαρκῆ τινα βελτίωσιν. Νέα εἰρκτὴ κατεσκευάσθη, ἀλλὰ τὸ ὅλον σύστημα τῆς αὐθαιρέτου καθεύξεως καὶ τῶν βασανιστηρίων πιθανὸν νὰ μεταφερθῆ ἐντὸς αὐτῆς. Ἡ δουλεία κατηργήθη κατ' ὄνομα, ἀλλὰ δὲν δύναται ποτὲ νὰ καταργηθῆ ἐν τῇ πράξει, διότι οἱ δοῦλοι δὲν ἔχουσι τὰ μέσα νὰ διατηρηθῶσιν ἔξω τῶν οἰκιῶν τῶν κυρίων των. Πᾶς Σιαμαῖος τῆς ἀνωτέρας τάξεως δύναται νὰ βάλῃ δεσμὰ εἰς τοὺς ὑπηρέτας τοῦ ἢ νὰ τοὺς ρίψῃ εἰς τὴν φυλακὴν χωρὶς νὰ χρειάζεται δίκη τις ἢ ἀδεία. Μίαν πρωίαν ἐπῆγα νὰ ἐπισκεφθῶ ἓνα τῶν ἱκανωτέρων καὶ πλέον μορφωμένων ὑπουργῶν, ἄνδρα ὅστις διέτριψεν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ὅστις ποτὲ ὑπέφερε μεγάλας ἐνοχλήσεις ἀποπειραθεὶς νὰ ἐγκαινίσῃ εἶδος κινήματος ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναικὸς εἰς τὸ Σιάμ. Κατὰ λάθος εἰσῆλθον εἰς χώρισμά τι ὅπου δὲν ἐπεριμένοντο ἐπισκέπται, καὶ εὖρον δοῦλόν τινα δεμένον κάτω εἰς

τὸ ἔδαφος εἰς εἶδος κύφωτος, ὅπου δὲν ἠδύνατο νὰ κινήσῃ χεῖρας ἢ πόδας, ἐνῶ ἄλλος δοῦλος τὸν ἐβασάνιζε τύπτων αὐτὸν διὰ ράβδου ἐξ ἰνδοκαλάμου, εἰς τὸ κέλευσμα μέλους τινὸς τῆς οἰκογενείας, ὅπως τὸν βιάσῃ νὰ ὁμολογήσῃ κακὴν τινα πράξιν. Πᾶς εὐπόλητος εὐρωπαϊὸς ἐμφανιζόμενος εἰς τὸ Σιάμ εἶνε ὡς θεόπεμπτος διὰ τοὺς καταδίκους, διότι οὐδεμία θανατικὴ ἐκτέλεσις ἐπιτρέπεται νὰ γείνη, ὅταν Εὐρωπαϊὸς ἐπισκέπτης δύναται νὰ παραστῆ θεατῆς. Διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ὁ πρῶτος κάτοχος τοῦ ἀξιώματος εἶνε ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐξεπαιδεύθη ἐν Ὁξφόρδῃ, περὶ οὐ ὠμίλησα πρότερον, ὥστε ἡ ἀξία τοῦ νέου θεσμοῦ διὰ πάντα δεινοπαθοῦντα Σιαμαῖον θὰ εἶνε λίαν ἀμφίβολος. Ἐπῆλθεν ἐπίσης πλήμμυρα οἰκονομιῶν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τοῦ παλατίου, ἀλλ' ἐν τῶν πρώτων ἀποτελεσμάτων τούτου ἦτο διαταγὴ ἵνα οἱ ἵπποι τοῦ ἵππικοῦ (ὡς μία ἑκατοστὺς ἴσως) βαδίζωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ἀπετάλωτοι! Δύο Εὐρωπαῖοι εἰσήχθησαν ὅπως λάβωσι τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ γραφείου τῶν Μεταλλείων, μεταρρυθμίσις πρὸ πολλοῦ ἀναγκαία· ἀλλ' ὁ εἰς τούτων εἶνε νεαρώτατος καὶ ἄπειρος ἄνθρωπος, καὶ ἀδύνατον νὰ ἐλπίζῃ τις ὅτι ξένοι αὐτοὶ πρὸς τὰς Σιαμικὰς μεθόδους θὰ δυναθῶσι ν' ἀντισταθῶσι κατὰ τῆς καθολικῆς διαφθορᾶς καὶ δωροδοκίας, τῆς σοβούσης περὶ αὐτούς. Ἐδόθησαν παραχωρήσεις εἰς βασιλικούς εὐνοουμένους, οἵτινες ταχέως τὰς ἐπώλησαν εἰς τινα Ἑβραῖον τῆς Καλκούτας ἢ Κινέζον κερδοσκοπὸν, δι' ὅ,τι ἠδύνατο ἀκόπως νὰ κερδίσωσι· καὶ ὅταν ἀκόμη ἐδόθησαν εἰς ἐντίμους ἀνθρώπους οἵτινες τὰς ἐνεπιστεύθησαν εἰς χεῖρας ὑπευθύνων οἰκων ἐντὸς τοῦ Κράτους, καὶ ὅταν τὰ πάντα ἐγένοντο ὡς πρὸς αὐτὰς τοιοῦτῃ τρόπῳ, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ ἀπαθέστατον ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Σιάμ νὰ συγκινηθῆ καὶ νὰ γράψῃ εἰς τὸν ἀνάδοχον εὐχαριστοῦν αὐτῷ διὰ τὸν τίμιον καὶ φιλεργὸν τρόπον καθ' ὃν διεξήγαγε τὴν ὑπόθεσιν, καὶ λέγον ὅτι ἔδωκε παράδειγμα εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους ὅσοι δυνατὸν νὰ ἔχωσι δόσοληψίας μετὰ τὴν κυβέρνησιν τοῦ βασιλέως, ἢ διαφθορὰ, ἢ ραδιουργία καὶ τὸ μῖσος τῶν ξένων ἐκ μέρους παντὸς ὑπαλλήλου δὲν ἐπέτρεψε νὰ γείνη καλὸν τι, καὶ ἡ ὅλη ὑπόθεσις κατεδικάσθη νὰ ναυαγήσῃ. Ὁ βασιλεὺς ἴσως δὲν γνωρίζει τὰ τοιαῦτα γεγονότα· ἂν τὰ ἐγνώριζε, πέποιθα ὅτι θὰ ἐπενέβαιεν αὐστηρὸς κολαστῆς. Ἀλλ' εἶνε ἀδύνατον νὰ συνδιαλεχθῆ τις μετ' αὐτοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη τις ἠδύνατο, ἐξ ὅσων ἀκούω, εἶνε πολὺ ἀργὰ τώρα. Αἱ σκέψεις του καὶ αἱ ἐνέργειαι του μετέβησαν ἐπὶ τέλους πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν.

Αἱ πρόοδοι ὅσας κατώρθωσε τὸ Σιάμ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ συγκοινωνίᾳ εἶνε ἐπίσης ἀξιωμαθῆναι. Ὅχι πρὸ πολλοῦ χρόνου σχεδὸν δὲν ὑπῆρχε τι τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁδὸς εἰς τὸ Βαγκόκ· τῶρα ὑπάρχουσιν ἄρκετοὶ καλοὶ δρόμοι, καὶ τροχιόδρομος ἐν ἀκμῇ διασχίζει τὴν κυριωτέραν ὁδόν. Τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς εἰσήχθη ἐπίσης μετὰ τινος ἐπιτυχίας, καὶ ὁ τηλεγράφος ὑποτίθεται ὅτι συνδέει τὴν πρωτεύουσαν μὲ τὰς ἀπωτάτας τῶν ἐπαρχιῶν. Λέγω ὑποτίθεται, διότι ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ὀφείλονται εἰς τὴν πίεσιν τῶν Εὐρωπαίων, τῶν παροικούντων ἢ ζητούντων παραχωρήσεις, καὶ εὐθὺς ὡς ἀποσυρθῆ ἢ εὐρωπαϊκῇ ἐπιρροῇ, ἄρχονται νὰ παρακαμάζωσιν. Ὁ ἀξιότιμος Γ. Κούρζων, ἐν ἐνδιαφέροντι ἀλλὰ λίαν αἰσιοδόξῳ ἄρθρῳ, προφανῶς βασιζομένῳ ἐπὶ λίαν βραχείας διατριβῆς ἐν Σιάμ (ἐν τῇ «Δεκαπενθημέρῳ Ἐπιθεωρήσει» τοῦ Ἀπριλίου 1893), λέγει: «Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἐπὶ μᾶλλον ἐπαγιάθη κατὰ τὴν παροῦσαν βασιλείαν διὰ τῆς εὐρείας ἐπεκτάσεως τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου... δι' οὗ μέσου αἱ ἀπώτεραι ἐπαρχίαι καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν τίθενται εἰς ἄμεσον καὶ ἔμμεσον συγκοινωνίαν μὲ τὴν πρωτεύουσαν». Τοῦτο εἶνε ἀναμφιβόλως ὡς φαίνεται κατ' ἐπίφασιν καὶ ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου. Ἀκούσατε ὁμῶς τί λέγει ὁ Ἄγγλος γενικὸς πρόξενος ἐν τῇ νεωτάτῃ ἐκθέσει του (τῇ δημοσιευθείσῃ, ὡς πολλὰ τοιαῦτα ἔγγραφα, ἐν ἔτος ὕστερον) :

«Αἱ τηλεγραφικαὶ γραμμαὶ δὲν διετηρήθησαν εἰς ἐνεργὸν κατάστασιν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, πολλὴ δὲ σύγχυσις καὶ ζημία ἐπῆλθε διὰ τῆς συχνῆς διακοπῆς τῶν διεθνῶν γραμμῶν διὰ Ταβούου καὶ Σαϊγῶνος. Ἡ γραμμὴ ἢ εἰς Τσιεγγαί ὑπέστη καὶ αὕτη τόσας διακοπὰς, ὥστε σχεδὸν καλλίτερον θὰ ἦτο νὰ ἔλειπεν ὅλως διόλου... Δύναται νὰ εἴπῃ τις πρὸς χάριν τοῦ τηλεγραφικοῦ κλάδου ὅτι τὸ Σιάμ εἶνε ἐκτάκτως δύσκολος χώρα ὅπως τηρῆται ἀνοικτὴ ἢ τηλεγραφικὴ συγκοινωνία... Αἱ δυσχερεῖαι ὁμῶς αὗται ἔμειναν ἀείποτε αἱ αὐταί, ἐνῶ ἡ λειτουργία τῆς γραμμῆς ὅλοῦν ἐχειροτέρευε, καὶ ἡ χειροτέρευσις αὕτη ἐγένετο ἐσχάτως ραγδαϊοτέρα».

Καὶ ἡ Σιαμικὴ κυβέρνησις ἐπεζήτησε τελευταῖον νὰ κατασκευάσῃ σιδηροδρόμους. Εἰς τούτων, ὁ ἀπὸ Βαγκόκ εἰς Πανκάνμ, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μενάμ.—τὸν Πειραιᾶ τοῦ Σιάμ.—ἐχρειάζετο ἀπὸ πολλοῦ, καὶ εἶνε βίβαιον ὅτι θὰ εὐδοκῆθῇ, διότι εἶνε ἐφικτὸς εἰς τὴν διαρκῆ εὐρωπαϊκὴν ἐπιτήρησιν καὶ κατασκευάζεται διὰ μικρᾶς δαπάνης. Ὁ ἕτερος, ὅστις κατασκευάζεται (καὶ εἶνε ἐκπληκτικὸν τεκμήριον τοῦ πλοῦτου τοῦ

Σιάμ τὸ ὅτι ἐπροκίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐκ τοῦ ἰδίου ταμείου του μᾶλλον, ἢ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους κεφαλαιούχους νὰ δράξωσι λαβὴν ἐπὶ τῆς χώρας οἷαν ἢ διεύθυνσις μεγάλου σιδηροδρόμου ἀναγκαίως παρέχει), θὰ βαίνη πρῶτον ἐκ Βαγκόκ εἰς Χοράτ, ὅπουθεν δύο μελετώμενοι κλάδοι θὰ διασχίζωσι τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ βασιλείου τοῦ Τσαμπασάκ (Βασσάκ) καὶ τὸ βόρειον τοῦ Νόγκ Χαί. Ἡ ἰδέα εἶνε ἐξαιρετος, ἀλλ' εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ κυκλοφορία ὑπὸ Σιαμικὴν διεύθυνσιν δὲν θὰ ἀκμάσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ ἡ διατήρησις τῆς γραμμῆς θ' ἀποδειχθῇ ἔργον παραπολὺ κοπιῶδες διὰ πάντα ἀνατολίτην, καὶ παραπολὺ δαπανηρὸν δι' ἰδιωτικὸν βαλάντιον. Ἐνταῦθα πάλιν ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι οἱ σιδηροδρόμοι ἐπεβλήθησαν εἰς τὸ Σιάμ ἀπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἐξωθεν, καὶ ἐπειδὴ οἱ Σιαμαῖοι οὐδέποτε εἶχον τὴν ἐλαχίστην πρόθεσιν ὅπως κατασκευάσωσι τὴν τεραστίαν γραμμὴν τοῦ Τσιεγγαί, τῆς ἀπωτάτης βορεινῆς μεγαλοπόλεως, διὰ τὴν ὁποῖαν ὁμῶς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐναντιωθῶσιν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σιρ Ἀνδρέου Κλάρκ ὅπως ἐνεργηθῇ προκαταρκτικὴ καταμέτρησις (διότι ὁ βασιλεὺς εἶχε λόγους νὰ εὐγνωμονῇ πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν ἀρωγὴν τὴν δοθείσαν ὅτε ἦτο διοικητὴς τῶν κατὰ τοὺς πορθμοὺς πολισμάτων), ἀπεφάσισαν νὰ κατασκευάσωσι γραμμὴν ἰδικήν των, καὶ ἐξέλεξαν τὴν ὁδὸν τοῦ Χοράτ.

Τέλος, ἡ στάσις τῶν Σιαμαίων πρὸς τὰς μεταρρυθμίσεις ἐν γένει ἐμφαίνεται ἀπὸ τὴν στάσιν των πρὸς πάντας τοὺς εὐρωπαίους, ἄρχοντας καὶ ἰδιώτας. Δυσπιστοῦσιν ἐντελῶς πρὸς ἅπαντας, καὶ ἐνίοτε οὐχὶ ἄνευ λόγου. Ἡ Κυβέρνησις εἶνε ἀποφασισμένη νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς νὰ ἐπιτύχωσι χρηματικὰ συμφέροντα ἐν τῇ χώρᾳ. Οὔτε ἀγροὺς θέλει νὰ πωλήσῃ πρὸς αὐτοὺς, οὔτε χρήματα νὰ δανεισθῇ παρ' αὐτῶν, οὔτε νὰ τοὺς διευκολύνῃ ἐν μέρει εἰς τινὰ ἐμπορικὴν ἢ διπλωματικὴν ὑπόθεσιν. Ἐκάστη τῶν ὠρῶν ἀποθηκῶν καὶ ἀτμομύλων, οἱ ὁποῖοι ἐφείλκυσαν τὸν θαυμασμόν τοῦ Κούρζωνος ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν ποταμὸν προσόψεως τοῦ Βαγκόκ ἢ εἶνε ἰδιοκτησίαι τῆς Κυβερνήσεως ἢ εἶνε βαρέως ὑποθηκευμένη εἰς αὐτήν· νομίζω ὅτι μία μόνη ἐξαιρέσις ὑπάρχει. Πᾶς Βρετανὸς ἀντιπρόσωπος ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Σιάμ, καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν μου, ὁ Βρετανὸς ἐπιτετραμμένος δὲν εἶχε δυνήθῃ ἐπὶ μῆνας νὰ ἴδῃ τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργόν. Παρεκαλεῖτο ἐν συντόμῳ ν' ἀποστέλλῃ γραπτὰς ὅλας τὰς ἀνακοινώσεις του. Ἐλαβα τὴν εὐχαρίστησιν νὰ συντελέσω εἰς τὴν

ἄρσιν τῆς παρανοήσεως ταύτης *. Τὸ γεγονός ὅμως ὅτι ἀπὸ τίνος χρόνου αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις μεταξὺ τοῦ Σιάμ καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων πόρρω ἀπέχον τοῦ νὰ εἶνε ἐγκάρδιοι, δὲν πρέπει νὰ τεθῆ παραπολὺ εἰς βάρος τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ. Ὁ πρίγκηψ Δεβαβόγγε εἶνε ὁ ἰκανώτατος καὶ ἐργατικώτατος ἀνὴρ εἰς τὸ Σιάμ, καὶ ὁ ἀγὼν του ὅπως περιφρουρῆ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του ἐναντίον δύο ἢ τριῶν κραταιῶν ἐθνῶν καὶ πιθανῶν ἐχθρῶν, ἄνευ ὑλικῆς τινος δυνάμεως ἐφ' ἧς νὰ ἐρείδεται, εἶνε ἀγὼν πολιτικῆς Πηελόπης. Ἐὰν τὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶνε εὐάρεστα, δύναται ν' ἀπολογηθῆ ὅτι τὰ μέσα του εἶνε ἀνὺπαρκτα. Ὅταν τὰ θεμέλια τοῦ οἴκου δὲν εἶνε στερεὰ ἀδύνατον οἱ κάτοικοι νὰ εἶνε εὐχαριστημένοι.

Τοσαῦτα περὶ τῶν ἐσωτερικῶν περιστάσεων διὰ τὸ μέλλον τοῦ Σιάμ. Ἄς ἀποβλέψωμεν τώρα εἰς τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις. Ἡ θέσις τῆς Γαλλίας καὶ αἱ ἀξιώσεις της δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ ἐξηγηθῶσιν ἄνευ καλοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου, ἀλλὰ ὡς ἔγγιστα δύναται εὐκόλως νὰ συνοψισθῶσιν. Ὁ Μεκόγκ εἶνε μέγας ποταμὸς, συχνὰ διακοπτόμενος ἀπὸ ρεύματα σχεδὸν ἀδιάβητα, πηγάζων βορειόθεν, καὶ ρέων κατ' ἀρχὰς πρὸς νότον, εἶτα πρὸς ἀνατολὰς, καὶ εἶτα πάλιν πρὸς νότον.

Οἱ Γάλλοι ἀπὸ πολλοῦ δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν στενὴν λωρίδα τοῦ Ἀννάμ, τὴν σχηματιζομένην διὰ τοῦ φυσικοῦ καὶ ἱστορικοῦ συνόρου τῶν ὀρέων, τῶν κειμένων βορείως καὶ μεσημβρινῶς, παραλλήλων πρὸς τὴν τελευταίαν προέκτασιν τοῦ ποταμοῦ. Ἀπήτησαν λοιπὸν τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Μεκόγκ ὡς σύνορόν των. Ἐκτὸς τούτου, ἐξησφάλισαν ἤδη κατ' οὐσίαν τὸ ἔδαφος τὸ κείμενον μεταξὺ τῶν ὀρέων καὶ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοῦτο δύναται ἐπομένως νὰ θεωρηθῆ ὡς τετελεσμένον γεγονός. Τὸ Σιάμ δὲν δύναται βεβαίως νὰ τὸ λάβῃ ὀπίσω, καὶ προθύμως θὰ τὸ ἐθυσίαζε χάριν τῆς εἰρήνης· καὶ οὐδεμία ἄλλη χώρα εἶνε πιθανὸν νὰ βοηθήσῃ τὸ Σιάμ, ἐὰν ἐπεθύμει ν' ἀναλάβῃ ἀπλῶς ὀνομαστικὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτοῦ. Ἰδιαζούσης ἀξίας δὲν εἶνε ὁ ποταμὸς δὲν εἶνε βεβαίως πλώμιος· καὶ ἡμεῖς τοῦλάχιστον δυνάμεθα νὰ εἴμεθα εὐχαριστημένοι νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς Γαλλίας «Καλῶς νὰ τὸ χαρῆ». Ἡ ἀληθὴς δυσχέρεια ἀρχίζει ὅταν ἡ Γαλλία ἀπαιτεῖ τὴν ἀριστερὰν

* Ὁ συγγραφεὺς, Σὶρ Ἐρρίκος Νόρμαν, εἶνε ἐπιφανὴς διπλωμάτης, καὶ ἐσχάτως ἐπρόκειτο νὰ διορισθῆ ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν, ἀλλὰ, νομίζομεν, δὲν ἐδέχθη τὴν θέσιν.

ὄχθην τοῦ Μεκόγκ, ἀπὸ τῆς πρώτης καμπῆς του ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν πρὸς δυσμὰς. Ἐνταῦθα διαφιλονικεῖται μέγα καὶ πολύτιμον τεμάχιον τοῦ Σιάμ, ἐν τῷ τριγώνῳ τῷ σχηματιζομένῳ διὰ τοῦ Τσιέγκ Κουάγκ, τοῦ Νόγκ Χάϊ καὶ τοῦ Λουάγκ Πραβάγκ. Καὶ ἀκόμη χειρότερα εἶνε διὰ τε τὸ Σιάμ καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ὅταν ἡ Γαλλία ἐξακολουθεῖ τὴν ἀπαίτησιν της ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης μετὰ τὴν δευτέραν καμπὴν τοῦ ποταμοῦ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τοῦ Λουάγκ Πραβάγκ. Τοῦτο ἀφαιρεῖ οὐ μόνον ἄλλο μέγα τεμάχιον, καὶ κόπτει τὴν γραμμὴν τῆς συγκοινωνίας πρὸς τὴν Κίναν, ἀλλὰ φέρει τοὺς Γάλλους εἰς τὰ ἴδια σύνορά μας εἰς τὸ Τσιέγκ Σὲν ἢ τὸ Τσιέγκ Κόγκ. Ἐὰν ἐξετελεῖτο ἡ ἀπαίτησις αὕτη, τὸ Σιάμ θὰ περιεκυκλοῦτο, ἐκτὸς πρὸς μεσημβρίαν, ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, περιπτύξις ἣτις ἀφεύκτως θὰ ἐγίνετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον στενὴ, μέχρι τῆς ἀποπνίξεως τοῦ ἐθνικοῦ βίου εἰς τὴν ἀτυχῆ «Χώραν τῶν Ἐλευθέρων», ὡς καλοῦσιν ἑαυτοὺς οἱ Σιαμίται. Καὶ ἰδοὺ ὑπὸ ποίας περιστάσεις τὰ βρετανικὰ συμφέροντα περιπλέκονται εἰς τὴν ἐδαφικὴν ἔριδα. Ἡ στάσις τῆς Ἀγγλίας, μοι φαίνεται, ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν· οὐδεμία ἀντίρρησης ἔπρεπε νὰ γείνη εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν γαλλοσιαμικῶν συνόρων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μεκόγκ, ὑπὸ τὸν ὄρον τὸ γαλλικὸν ἔδαφος νὰ μὴ ἐπεκταθῆ δυσμικώτερον τοῦ Τσιέγκ Κουάγκ. Αὕτη εἶνε κατ' οὐσίαν ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις, διότι ἡ Γαλλία ἔσχεν ἤδη ἔνοπλον σταθμὸν ἐκεῖ ἐπὶ δύο ἔτη. Ἐχει ἐπίσης σταθμοὺς κατ' εὐθείαν γραμμὴν βορειότερον τοῦ Μουὰν Τσὲν καὶ τοῦ Μουὰν Λάϊ, καὶ οὗτοι ἀντικρύζονται ἀπὸ τοὺς Σιαμιτικούς σταθμοὺς τοῦ Μουὰν Σάϊ, τοῦ Σοβάτ, τοῦ Σὸπ Νάο, τοῦ Μουὰν Χούν, τοῦ Μουὰν Γουᾶ καὶ τοῦ Μουὰν Ἀχίν. Ὅλοι οὗτοι, κατὰ τὴν διαρρύθμισιν ἣν εἶπον, θὰ ἔμενον ἀκριβῶς ὅπου κείνται. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐννοηθῆ σαφῶς ὅτι, ἐκτὸς τῆς ἀγγλικῆς ἐπιρροῆς, ὑπάρχουσι μόνον δύο λόγοι ἰκανοὶ ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν Γαλλίαν. Ὁ πρῶτος τούτων εἶνε ὁ ἀφεύκτος ἄτακτος πόλεμος τὸν ὅποιον θὰ διεξῆγον αἱ ἄγρια φυλαὶ πέραν τοῦ Μεκόγκ. Τοῦτο δυνατόν νὰ φανῆ ὡς μικρᾶς σπουδαιότητος, ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς παρεκώλυσε τὴν εἰρήνευσιν τοῦ Τογκίνου καὶ ἐστοίχισεν εἰς τοὺς Γάλλους τόσον ἀκριβὰ εἰς σώματα καὶ χρήματα. Ὁ δεύτερος λόγος εἶνε ἡ ἐνδεχομένη ἐπέμβασις τῆς Γερμανίας. Ὁ γερμανὸς διπλωματικὸς πράκτωρ κατέβαλε μεγίστας ἐνεργείας εἰς τὸ Βαγκόκ, καὶ οἱ Γερμανοὶ ἐπροσπάθησαν ἐπανειλημμένως νὰ θέσωσι τὸν πόδα εἰς τὸ Σιαμιτικὸν μέρος τῆς Μαλακτικῆς χερσονήσου. Ἐκ τῶν δύο

τούτων προσκομμάτων τὸ ἐν εἶνε βέβαιον καὶ τὸ ἄλλο ἴσως ἀπώτερον, ἀλλ' ἡ Γαλλία ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ δύο. Μένει τὸ Σιάμ αὐτό. Κατ' αὐτὴν τὴν τελευταίαν συνέντευξιν ἦν ἔλαβον μετὰ τοῦ πρίγκιπος Δεθαβόγγε, τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ, τὸν ἠρώτησα τί θὰ ἔπραττε τὸ Σιάμ ἐὰν οἱ Γάλλοι ἐχώρουν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὰ πρόσω, ὡς ἦτο βέβαιον ὅτι θὰ ἔπραττον· ἐὰν τὸ Σιάμ θ' ἀπεφάσιζε τότε, ἀφοῦ θὰ ἐναυάγει ἡ πολιτικὴ τοῦ ἐκμεταλλεύεσθαι τὴν μίαν Εὐρωπαϊκὴν Δύναμιν κατὰ τῆς ἄλλης, ν' ἀποβάλῃ πᾶσαν δυσπιστίαν πρὸς ἡμᾶς καὶ νὰ μᾶς καλέσῃ εἰς βοήθειαν. Ἀπήντησε δὲ, «Θὰ πολεμήσωμεν». Ὡς εἰκός, ἐγνώριζον ὅτι ἡ ιδέα τοῦ νὰ πολεμήσῃ τὸ Σιάμ κατὰ τῆς Γαλλίας ἢ παντός ἄλλου ἦτο παράλογος, καὶ ὁ πρίγκιψ ἤξευρεν ὅτι τὸ ἐγνώριζον. Ὅθεν προσέθηκε: Τοῦτο δυνατόν νὰ σᾶς φανῇ ἀπίστευτον, ἀλλὰ βεβαίως θὰ πολεμήσωμεν. Δὲν θὰ εἶχαμεν περισσότερον νὰ χάσωμεν πολεμοῦντες ἢ μὴ πολεμοῦντες, καὶ μία ἀνδρεία ἀντίστασις θὰ ἐφείλκε τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ δικάμας, καὶ τότε ἴσως δὲν θὰ μᾶς ἄφηναν νὰ φαγωθῶμεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Πιστεύσατέ με, βεβαίως θὰ πολεμήσωμεν». Πιστεύω μὲν ὅτι ὁ πρίγκιψ Δεθαβόγγε ἦτο εἰλικρινής, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ πείσω τὸν ἑαυτὸν μου καὶ νὰ πιστεύσω ὅτι τὸ Σιάμ θὰ πολεμήσῃ. Δὲν ἔχει ἀπολύτως μὲ τί νὰ πολεμήσῃ.

Τί εἶνε ὁ στρατός καὶ ὁ στόλος του; Ὁ πρῶτος βεβαιοῦται ἀπὸ τὰς ἀρχάς, ὅτι συνίσταται ἐκ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, ὄλων σταθμευόντων εἰς Βαγκόκ ἢ εἰς τὰ πλησιόχωρα. Ὀλίγοι τούτων, ὀπλισμένοι μὲ τὸ ἐπαναληπτικὸν ὄπλον Μαίνλιχερ, καὶ θαυμασίως ἐκγυμνασμένοι ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Σάου, ἐπιδεικνύονται ἐν παρατάξει. Εἶνε βέβαιον ὅμως ὅτι μόνον χίλιοι ἐξ αὐτῶν θὰ ἠδύναντο νὰ διακριθῶσι μᾶλλον ἢ πεντακισχίλιοι, καίτοι δὲ ἐφέρθησαν πολὺ καλὰ κατὰ τὰς κινεζικὰς στάσεις, εἶνε σχεδὸν ἐξ ἴσου βέβαιον, ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀντιμεωπίσωσιν εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα. Ἄλλο πρᾶγμα εἶνε ν' ἀκοντίζῃ τις ἄοπλον Κινέζον ἐν οἰκίᾳ ἐξ ἰνδοκαλάμου, ἢ νὰ τὸν τουφεκίῃ καθὼς κολυμβᾷ καταβαίνων τὸν ποταμὸν, καὶ ἄλλο νὰ βαίῃ εἰς συμπλοκὴν πρὸς πᾶνον ἑὺρωπαῖον, ὅστις σὲ περιφρονεῖ καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ φοβεροῦ γοήτρου. Ὁ στόλος ἀφέθη ἀπλῶς νὰ σαπίσῃ. Ἡ πληροφορία τοῦ Κούρζωνος ὅτι «ὁ στόλος, καίτοι εἶνε μικρός, εἶνε ἀξιόμαχος δύναμις, συνιστάμενος ἐκ μικροῦ, ἀλλὰ καλῶς διατηρουμένου στολισκοῦ κανονιοφόρων καὶ καταδρομικῶν», ἀποδεικνύει ὅτι δὲν διέτριψεν ἀρκετὸν χρό-

νον, ὥστε νὰ εἰσχωρήσῃ κατωτέρω τῆς ἀπατηλῆς Σιαμιτικῆς ἐπιφανείας. Ἐκ τῶν δώδεκα πλοίων τῶν ναυολογούντων ἐν τῷ ποταμῷ, ἴσως δύο θὰ ἠδύναντο μετὰ δυσκολίας καὶ πολλοῦ κινδύνου ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ εἶνε εἰς ἄκρον ἀνεπαρκῆ. Περὶ τοῦ νέου ἀτμοδρόμωνος «Ἄρμστρογκ» δὲν γνωρίζω τίποτε, εἰμὴ ὅτι ὑπάρχει. Εἰς τὰ ὄχρωματα ὑποτίθεται ὅτι ὑπάρχουσι δέκα κανόνια Ἄρμστρογκ τῶν ἐξ δακτύλων, ὡς τὰ δύο τοῦ Χόν Κόγκ· ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶνε ἄχρηστα ἐκ τῆς σαρίας, ἀσφαλῶς θὰ ἠδύνατο νὰ βεβαιώσῃ τις ὅτι, ἐκτὸς τῶν προμνημονευθέντων δύο Εὐρωπαϊῶν ἀξιωματικῶν, δὲν ὑπάρχει ἄτομον εἰς τὸ Σιάμ γνωρίζον πῶς νὰ θέτῃ πῦρ εἰς αὐτά. Οὐδεμία ἀντίστασις ἀξία τοῦ ὀνόματος θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῆ εἰς Εὐρωπαϊκὸν στρατόν. Μὲ ἐν ζευγος ἐχθρικῶν κανονιοφόρων, ἀγγλικῶν ἢ γαλλικῶν, εἰς τὸν Μενάμ, καὶ μὲ χιλίους στρατιώτας ἀποβιβαζομένους, ὄλον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Σιάμ θὰ κατέρρεεν ὡς χαρτίνη οἰκία, καὶ ἡ μόνη δυσκολία θὰ ἦτο ἡ καταστολὴ τῆς ἀναρχίας τῶν Κινέζων. Εὐθὺς ὡς καταργηθῆ ἡ ἀγχαρεία, ἐλαφρυνθῆ τὸ καταθλιπτικὸν βᾶρος τῆς φορολογίας, περικοπῶσι δὲ οἱ κολοσσαῖαι βασιλικαὶ σπατάλαι, καὶ ἡ δουλεία καταργηθῆ, οὐ μόνον ὀνόματι ἀλλὰ πράγματι, ἀποτίνεται δὲ ἐντίμως καὶ ταχέως πᾶσα πληρωμὴ διὰ πᾶν πρᾶγμα, δίκαιοι δὲ νόμοι ἰσχύουσι δι' ὅλους, δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος καὶ ὁ λαὸς τοῦ Σιάμ θὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ἀναπτυσσομένην δι' ὁδῶν καὶ σιδηροδρόμων, καὶ τὴν παραγωγὴν τῶν προϊόντων του δεκαπλασιαζομένην, ὥστε ν' ἀναγνωρίσῃ τὰ πλεονεκτήματα τῆς νέας ἐποχῆς. Ἐὰν τις εἶχε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν ἀπλοῦν λαὸν τοῦ Σιάμ, δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ εἴπῃ περὶ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν θὰ ἐπέλθωσι τὰ τοιαῦτα: «Ἄς ἀνατείλῃ τὰ χίιστα!»

Ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Σιάμ δὲν κεῖται πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὰς ἰδίας χεῖράς του. Δυνατὸν νὰ δυνηθῆ νὰ βαδίσῃ τὸν δρόμον του ὀλίγον τι ἐπὶ μακρότερον, καίτοι ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων φαίνεται καθιστώσα τοῦτο ἀμφίβολον. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ Γάλλος πρεσβευτὴς ἐπρότεινε εἰς τὸν λόρδον Σῶλσβαρν νὰ χαραχθῆ φαντασιώδης γραμμὴ κατὰ τὸ μέσον τοῦ Σιάμ ἀπὸ βορρᾶ εἰς νότον, καὶ ὅλα τὰ πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς νὰ εἶνε ἡ Γαλλικὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς, τὰ δὲ πρὸς δυσμὰς νὰ εἶνε ἡ Ἀγγλική. Οὕτω ἡ γαλλικὴ γνώμη περὶ τοῦ ποῖον πρέπει νὰ εἶνε τὸ μέλλον τοῦ Σιάμ δὲν εἶνε πολὺ ἀσαφές. Ἡ ἐπίσημος ἀγγλικὴ γνώμη εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον σαφές. Ἐπὶ τινα χρόνον, τὸ βρετανικόν

σύνθημα ἦτο «Μηδεμία προσβολή κατὰ τοῦ Σιάμ», ἀλλὰ τοῦτο ὠφείλετο πιθανῶς εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἰνδιῶν (πολὺ ἰσχυροτέραν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἢ ὅλων τῶν ἄλλων ὑπουργείων συλλήβδην) ὅπως ἴδῃ τάχιστα διευθετούμενον τὸ μεθοριακὸν ζήτημα τοῦ Σαλγουήν. Τοῦτο κατωρθώθη τώρα, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον περισσοτέρα δραστηριότης εἰς τὸ Βαγκόκ, καὶ ὀλίγον περισσοτέρα ἐπιμέλεια τῶν βρετανικῶν συμφερόντων ἐκεῖ ἐκ μέρους τῶν Βρετανῶν ἀντιπροσώπων δύναται ἴσως νὰ ἐπιδιωχθῇ ἄνευ μεγάλης ἀναπτύξεως αἰσιοδοξίας. Ἐὰν ἡ Γαλλία δὲν ὠθήσῃ τὰ πράγματα εἰς τὰ ἄκρα, οἱ ὀλίγοι ἄνδρες εἰς τὸ Σιάμ οἵτινες μόνοι θὰ ἠδύναντο, ἐν πάσῃ περιπτώσει, νὰ ἰθύνωσι τὸ μέλλον του εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν, καὶ νὰ τὸ διατηρήσωσιν ἐπ' αὐτῆς, δυνατόν νὰ τύχωσι τῆς εὐκαιρίας νὰ δείξωσιν ἂν τοῦτο εἶνε εἰς τὴν δυνάμιν των· οὗτοι εἶνε ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ὁ πρίγκιψ Βανσοράγγε Σθαγκβόγγε, ὁ κοινῶς καλούμενος Ὁγκ Νόι· ὁ πρίγκιψ Δεθαβόγγε Βαροπρακάρ· ὁ πρίγκιψ Ναρές Βαραρίδδι, ὁ καὶ διοικητὴς τοῦ Βαγκόκ, καὶ ὁ πρίγκιψ Δαμρόγκ. Ἄλλ' ἐὰν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας ἀνεχθῇ νὰ τοῦ βιάσῃ τὴν χεῖρα οἱ ὑπάλληλοί του ἐν Καμβοδίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ Μεκόγκ, τότε «ἡμεῖς οἱ δύο». Εἴμεθα ἡ μεγάλη δύναμις ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἀνατολῇ, καὶ πρέπει νὰ μείνωμεν οὕτω. Πρὸς τὸ συμφέρον τῆς εἰρήνης καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν σημερινῶν μας κτήσεων, καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς μελλούσης ἀγορᾶς μας, δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς τὴν Γαλλίαν ν' ἀπορροφήσῃ τὸ Σιάμ. Ἐὰν ὅπως προλάβωμεν τοῦτο εἶνε ἀναγκαῖον νὰ προστατεύσωμεν τὸ Σιάμ, ὀφείλομεν νὰ παρασκευασθῶμεν ὅπως τὸ πράζωμεν. Ὁμιλῶν διὰ τὸν ἑαυτόν μου, καίτοι τοιαύτη στάσις δυνατόν νὰ μὴν εἶνε δημοφιλής, ὑποστηρίζω, ὡς πρεσβέυων τὰ τῆς ἀγγλικῆς αὐτοκρατορίας καὶ πιστεύων εἰς τοὺς Ἀγγλους ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὴν Βρετανικὴν ἀρχὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀρχὴν, ὅτι θὰ ἐδικαιολογήσωμεθα ἀναλαμβάνοντες τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Σιάμ δι' οὐδένα ἄλλον λόγον εἰμὴ ὅπως κωλύσωμεν τὴν Ἀγγλίαν νὰ τὸ πράξῃ. Ἄλλ' ὡς εἰκὸς πρέπει πρῶτον νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς. Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι δις τὴν ἐκώλυσαν τοῦ νὰ ἰδρῦσῃ ἀντίζηλον αὐτοκρατορίαν· ὀλιγώτερον ἀποφασιστικοὶ δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα ἡμεῖς. Ἄς ὑπονομευθῇ ἅπαξ ἡ βρετανικὴ ἐπιρροή, καὶ ὁ διαμελισμὸς τῆς αὐτοκρατορίας εἶνε μόνον ζήτημα χρόνου. Ἀναγκαῖον ὅμως θὰ εἶνε νὰ ἐνεργήσωμεν ἐν παντὶ χρόνῳ. Ἀρνοῦνται ὅτι ὁ γαλλικὸς στόλος ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἀνατολῇ

διετάχθη νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Μενάμ, ἀλλ' ἡ ἀλλία βεβαίως ἤρπασε μίαν νῆσον ἀντικρὺ τῆς Σιαμικῆς ἀκτῆς ὡς βάσιν μελλούσης ἐνεργείας. Ἡ ἡμετέρα ναυτικὴ μοῖρα τῆς Κίνας, πολὺ ἰσχυροτέρα πάσης δυνάμεως ἣν ἔχει ἐκεῖ ἡ Γαλλία, δὲν ἔπρεπε νὰ εἶνε μακρὰν, ἐν περιπτώσει περιπλοκῆς· διότι τὸ Βαγκόκ δὲν πρέπει ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ καταληφθῇ ἐξαπίνης ὑπὸ τῶν Γάλλων. Καὶ ἂν τοῦτο φθάσῃ νὰ συμβῇ, ὑπάρχει σύμπλεγμα νήσων (τὸ ὅποιον δὲν θὰ μνημονεύσω) τὰς ὁποίας πρέπει νὰ προσαρτήσωμεν ἐν ἀκαρεῖ. Δὲν ἀνήκουσι κατ' οὐσίαν εἰς κανένα, καὶ κανεὶς δὲν θὰ ζημιωθῇ ἀπὸ τὴν κατάληψιν αὐτῶν, ἐνῶ εἰς τοιαύτην στιγμὴν θὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε τῆς μεγίστης στρατηγικῆς σπουδαιότητος· τὸ κυριώτερον ἐν τούτοις τὸ ὅποιον πρέπει ν' ἀναλογιζώμεθα εἶνε ὅτι, ἐὰν ὁ πρίγκιψ Δεθαβόγγε ἐπιμεῖνῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν ἐξέφρασε πρὸς με, δυνατόν σήμερον ἢ αὔριον νὰ ἔλθωμεν ἀντιμέτωποι μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ μέλλοντος τοῦ Σιάμ. Εὐτύχημα δὲ εἶνε διὰ τὴν ἡσυχίαν τοῦ πνεύματός μας ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας εἶνε εἰς τὰς χεῖρας ἀγρύπνου καὶ πεφωτισμένου ὑπουργοῦ οἷος ὁ λόρδος Ρόουσβου.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΠΩΣ ΝΑ ΕΞΑΛΕΙΦΘΗ Η ΧΟΛΕΡΑ

Διάσημός τις Εὐρωπαϊὸς ἰατρός, μελετήσας εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὸ ζήτημα τῆς χολέρας, ἐπιμένει πιστεύων ὅτι ἡ χολέρα δὲν γεννᾶται, ὡς ἐπιστεύθη κακῶς ἐπ' ἐσχάτων, εἰς τὴν Μέκκαν διὰ τῆς συρροῆς τῶν μουσουλμάνων προσκυνητῶν ἐνιαυσίως καὶ τῆς θυσίας μυριάδων θρεμμάτων τῆς γινομένης ἐκεῖ ἐπὶ τῇ μωαμεθανικῇ ἑορτῇ τοῦ Βαίραμιού, ἀλλ' εἰς τὰς Ἰνδίας, ὡς ἐνομίζετο ἀρχῆθεν. Ἡ χολέρα, γράφει, δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ, κοπτομένου τοῦ κακοῦ εἰς τὴν ρίζαν του. Ἡ νόσος αὕτη εἶνε ἐνδημικὴ εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Γάγγου ποταμοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐν χθαμαλῇ ἐκτάσει 7,500 τετραγωνικῶν μιλίων, λαμβάνουσα ἀρχὴν ἀπὸ τὰ σεσηπότα λείψανα ζωϊκῆς καὶ φυτικῆς ζωῆς, τὰ ριπτόμενα εἰς τὸν ποταμὸν ὑπὸ τῶν κατοίκων, καὶ ἀεννάως ἐπιπλέοντα ἐπ' αὐτοῦ. Τὸ πάλαι οἱ Φελλάχοι τῆς Αἰγύπτου ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου ποταμοῦ, καὶ τὰ σώματα παρεσύροντο τότε εἰς τὸ ρεῦμα ὑπὸ τῆς ἐτησίας πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ, καὶ παρασυρόμενα διέσπειρον τὸν λοιμὸν καθ' ὅλον τὸ Δέλτα. Ἀφότου ἔπαυσε τὸ ἔθιμον τοῦτο, ἔπαυσε καὶ ἡ πανώλης νὰ μαστίζη τὴν χώραν. Θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως δύσκολον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, νὰ ἐμποδίσῃ τις τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς Ἰνδίας, τοὺς κατοικοῦντας τὴν χώραν τοῦ Γάγγου, τοῦ νὰ ρίπτωσι νεκρὰ σώματα εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ἱεροῦ παρ' αὐτοῖς ποταμοῦ· ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς νομίζει ὅτι ἡ δυσκολία δύναται νὰ ὑπερβληθῇ βιαζομένων τῶν ἀνθρώπων νὰ καίωσι τοὺς νεκροὺς των καὶ εἶτα νὰ ρίπτωσι τὴν κόνιν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΟΥ ΤΥΦΟΥ

Μηνύματα ἦλθον ἐκ Μεξικῆ περὶ τινος θαυμασίου φαρμάκου, τὸ ὁποῖον κατῴρθωσε περισσότερα ἀπὸ τινῶν μηνῶν πρὸς θεραπείαν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἢ τοῦ τύφου, ἐπιδημίας μαστιζούσης πρὸ καιροῦ τὴν χώραν ἐκείνην, παρὰ ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἰατροὶ τῆς χώρας. Ἐὰν τὰ θρυλήματα ταῦτα ἐπιβεβαιωθῶσι, πανάκεια θαυμασίας δυνάμεως ἀνεκαλύφθη, καὶ οἱ ἐπιστήμονες ὀφείλουσι ν' ἀσχοληθῶσι μετὰ προσοχῆς εἰς τὴν ἐξέτασίν της. Στρατηγὸς τις τοῦ Μεξικανικοῦ στρατοῦ παρεκλήθη ὑπὸ τινος γυναικὸς τῆς πόλεως τῆς ἐγγύς τοῦ τόπου ἔνθα ἐστρατοπέδευε, νὰ τῆς δώσῃ τὴν ἄδειαν νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴ τοὺς πάσχοντας ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ στρατιώτας ἐν τῇ νοσοκομείῳ. Ἡ ἄδεια ἐδόθη, καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες ἀνέλαβον. Ὁ στρατηγὸς ἠρώτησε τὴν γυναῖκα ἂν τὸ φάρμακον ἦτο ἀπόρρητον. Αὕτη ἀπήντησεν ὅτι ἦτο ἀπλὴ σκευασία ἀπὸ ἰ ι κ ἄ μ α, ἀλευρώδη ρίζαν, τασσομένην ὑπὸ τῶν βοτανικῶν ὡς β ο ὄ μ ε λ λ α. Ὁ Μεξικανὸς στρατηγὸς ἤρχισε τότε καὶ ὁ ἴδιος νὰ δίδῃ πρὸς ἴασιν τὴν ρίζαν, καὶ τόσον ἐπιτυχῶς, ὥστε ἐθεράπευσε χιλιάδας πασχόντων ἐκ τύφου καὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Ἱατρεῖον ἠνοίχθη ἐν τῇ πόλει τοῦ Μεξικῆ, ὅπου δίδονται δόσεις ἰκκάμας δωρεὰν εἰς τοὺς πτωχοὺς, τοὺς αἰτοῦντας. Λέγεται ὅτι τετρακισχίλιοι ἀσθενεῖς ἔτυχον τοιαύτης μεταχειρίσεως καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἀπέθανε. Τὸ φάρμακον φημίζεται ὡς ἐξ ἴσου ἀποτελεσματικὸν καὶ κατὰ τῆς πνευμονίας.

ΤΙ ΕΣΤΙ ΚΟΠΩΣΙΣ

Οἱ ἄνθρωποι παραπονοῦνται συχνὰ διὰ σωματικὴν κόπωσιν, καὶ ἐνοοῦσι τὴν αἰσθησιν, χωρὶς νὰ ἐκτιμῶσι τὴν ἀφορμὴν. Ἐὰν τὸ ἔπραττον, θὰ ὑπῆρχεν ὀλιγωτέρα κόπωσις. Ὁ καθηγητὴς Μιχαὴλ Φόστερ ὠμίλησε περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου ἐν Κανταβριγίᾳ. Ἐξῆρε δὲ τοὺς δύο κυρίους παράγοντας εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς σωματικῆς ἐξαντλήσεως, οἵτινες εἶνε ἡ ταχίστη δαπάνη κεφαλαίου ἢ δυνάμεως καὶ ἡ συσσώρευσις τῶν προϊόντων τῆς δραστηριότητος ἐν τῇ λειτουργοῦντι ὀρ-

γάνω. Ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι τὸ νευρικὸν σύστημα «εἶνε κηρίον τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ καίη καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα συγχρόνως», ὁ Φόστερ ἤσχυ-
λήθη ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀντοχὴ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς κα-
θαρότητος τοῦ αἵματος, καὶ ὅτι ἡ ἐτοιμότης μεθ' ἧς «οἱ ἐσωτερικοὶ
καθαρισταὶ ἀπαλλάττουσι τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ δηλητήριον, τὸ ὁποῖον οἱ
μυῶνες καὶ ἄλλα ὄργανα ἐγγέουσιν εἰς αὐτὸ» εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν
ζωτικὴν δύναμιν τοῦ λειτουργοῦντος ὄργανου. Τὰ ταπεινότερα βοήθη-
τικὰ τοῦ ἐνεργοῦ ὄργανισμοῦ, τουτέστιν ἡ θρεπτικὴ, ἡ ἐκκριτικὴ καὶ ἡ μετα-
βολικὴ λειτουργία τοῦ σώματος, εἶνε τῆς ὑψίστης σπουδαιότητος εἰς
τὴν ἀνθεκτικὴν δραστηριότητα τοῦ ὑπερτέρου ἐκτελεστικοῦ ὄργανισμοῦ.
Τὸ περιοδικὸν «Lancet», σχολιάζον τὰς παρατηρήσεις ταύτας, προ-
τρέπει τὸν Φόστερ νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν μελλούσῃ διαλέξει περὶ νωθρότη-
τος ἢ ἀδρανείας.

ΝΕΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ὙΠΝΩΤΙΣΜΟΥ

Οἱ βιενναῖοι ἐξήφθησαν ἐσχάτως καὶ παρηκολούθησαν μὲ ζωηρὸν ἐν-
διαφέρον ἀξιοσημειώτᾳ τινι ὑπνωτιστικᾷ πειράματι, ἐκτελεσθέντα ὑπὸ
τοῦ καθηγητοῦ βαρώνου Κράφτ Ἐβιγγ, ἐξόχως ἐιδικοῦ φρενολόγου,
καὶ διεξαχθέντα ἐνώπιον ὁμηγύρεως ἐμπειρογνομόνων περὶ τὴν ψυχολο-
γίαν, μὲ σκοπὸν ν' ἀποδειχθῇ ὅτι εἶνε δυνατόν δι' ὑπνωτικῆς ὑποβολῆς
να μεταφερθῶσι πρόσωπα εἰς προγενεστέραν περιόδον τῆς ζωῆς των,
ἐνῶ ἡ διανοητικὴ κατάστασις των ὑφίσταται συγχρόνως ἀντίστοιχον
μεταβολὴν, καὶ τοῦτο, ἐνῶ ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ οὐδὲν ἀποβά-
λουσιν ἐκ τῆς μνήμης τίποτε τὸ ὁποῖον νὰ μὴ δύναται διὰ καταλλήλου
ἐπιδράσεως ν' ἀνακληθῇ. Ὁ βαρώνος Κράφτ Ἐβιγγ ἐξετέλεσε πειράμα-
τα ἐπὶ γυναικὸς 33 ἐτῶν ἡλικίας. Ἐν τῇ ὑπνωτικῇ καταστάσει τὴν
μετέφερον ἀλλεπαλλήλως ὀπίσω εἰς τὰς ἡλικίας τῶν ἐπτὰ, δεκαπέντε
καὶ δεκαεννέα ἐτῶν, ἐπανορθῶν αὐτὴν μετὰ πᾶν πείραμα εἰς τὴν κα-
νονικὴν κατάστασίν της. Ἐν ἐκάστη δὲ τῶν περιπτώσεων ἐφέρθη, ὡμί-
λησε καὶ ἔγραψε κατὰ τρόπον ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν ἡλικίαν ἐν ἣ
ἐφάνταζετο ὅτι εὐρίσκεται. Οἱ συνάδελφοι ὁμως τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ
οὐδαμῶς ἐπίεσθησαν ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων.

Ο ΔΑΚΤΥΛΙΟΣ ΔΙ' ΟΥ ΘΕΡΑΠΕΥΟΝΤΑΙ ΟΙ ΡΕΥΜΑΤΙΣΜΟΙ

Εἶδομεν ἐσχάτως—γράφει τὸ περιοδικὸν «Science Siftings» —πο-
λυαριθμούς δακτυλίους, ὅλους προϊόντα ἐνὸς κατασκευαστοῦ, οἵτινες ὑ-
ποτίθεται ὅτι θεραπεύουσι τοὺς ρευματισμούς. Αἱ ἀξιώσεις αἱ προβαλ-
λόμεναι ὑπὲρ τῶν δακτυλίων τούτων εἶνε τόσον ψευδεῖς, ὥστε δὲν
ἔπρεπε νὰ τοὺς μνημονεύσωμεν ἐὰν δὲν εἴχομεν νὰ εἴπωμεν εἰς τοὺς
κράκτας οἵτινες τοὺς πωλοῦσι κάτι τι πολὺ ἐνδιαφέρον. Ἐννοοῦμεν τὸ
γεγονὸς ὅτι ἡ ἱστορία περὶ δακτυλίου θεραπεύοντος τὸν ρευματισμὸν
εἶνε παλαιὰ δύο χιλιάδας ἔτη ἢ περισσώτερον καὶ ἐπενοήθη ὑπὸ τῶν
ἐλλήνων ἢ ἄλλου ἀκόμη ἀρχαιότερου λαοῦ.

Εὐρίσκομεν δὲ παραδείγματα τῆς χρήσεως τοῦ μνημονεύομενα. Ὁ
Γαληνὸς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 131 μ. Χ., καὶ περιώνυμος γενόμενος διὰ
τὰς ἀκαμάτους ἐρεῦνας του περὶ τὴν ἰατρικὴν, ἔτεινε τὸ οὖς εἰς τὰς
λαϊκὰς φαντασίας τῶν κατ' αὐτὸν χρόνων, συστήσας διὰ τινος δυσκολίας
δακτύλιον μὲ σφενδόνην ἰάσπιδος λίθου, φέροντος ἐγκεχαραγμένην τὴν
εἰκόνα ἀνθρώπου βαστάζοντος περὶ τὸν λαιμὸν δεσμίδα χόρτων· καὶ ὁ
Μάρκελλος, ἐξακουστὸς ἰατρός ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου, συνεβούλευσε πά-
σχιοντᾶ τινι ἐκ πόνου κατὰ τὴν πλευρὰν νὰ φορέσῃ δακτύλιον ἀπέφθου
χρυσοῦ ἐφ' οὗ νὰ ἐγγαρχθῶσιν ἐλληνικὰ τινὰ γράμματα. Ἐὰν ὁ πό-
νος ἦτο πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν, ὁ δακτύλιος ἔπρεπε νὰ φέρηται ἐπὶ
τῆς ἀριστερᾶς χειρός, καὶ ἡ συνταγὴ ἔπρεπε νὰ ἐκτελῆται πάντοτε ἡ-
μέραν Πέμπτην, φθινούσης τῆς σελήνης. Οἱ δακτύλιοι ἐκεῖνοι εἶχον τό-
σην ἰατρικὴν δύναμιν ὅσον καὶ αὐτοὶ, οἵτινες συνιστῶνται τῶρα κατὰ
τῶν ρευματισμῶν.

ΕΝ ΠΕΡΙΕΡΓΟΝ ΕΥΡΗΜΑ

Διὰ πάντα ὅστις ἐσπούδασε περὶ τὴν βοτανικὴν καὶ τὰς συγγενεῖς
ἐπιστήμας δὲν ὑπάρχει τίποτε θαυμάσιον ἢ ἔκτακτον εἰς τὴν εὔρεσιν
ἀδαμαντίνου δακτυλιδίου ἐντὸς ὑδροπέπονος, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησε τό-
σην αἴσθησιν εἰς τοὺς γεωργικοὺς κύκλους τῆς Νέας Ὑόρκης πρὸ δύο
μηνῶν. Περὶ τοῦ πῶς τὸ ἀδαμάντινον δακτυλίδιον εὐρέθη ἐντὸς τοῦ σι-

κυώνας ὁ βοτανικὸς ἀγνοεῖ καὶ ἀδιαφορεῖ· ἀλλ' ἀφοῦ ὑποθέσωμεν ὅτι κάποιος τὸ ἔχασεν ἢ τὸ ἔκρυψεν ἐκεῖ, τὸ δακτυλίδιον ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τοῦ καρπούζιου πολὺ εὐκόλα, ἢ μάλλον, τὸ καρπούζιον ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ πολὺ εὐκόλα ὀλόγυρα εἰς τὸ δακτυλίδιον. Καὶ λίθος πολλάκις εὐρίσκεται ἐντὸς ὀπώρας, καὶ ὡς τεκμήριον τῆς δυνάμεως τῆς φυτικῆς αὐξήσεως ὡς πρὸς τοῦτο δύναται νὰ μνημονευθῇ ἡ ἐνέργεια ἐνὸς δένδρου, τὸ ὁποῖον νεόφυτον ἀκόμη διατρύχῃ φράκτην δι' ἀπλῆς ὀπῆς καρφίου, καὶ εὐρῦνον κατὰ μικρὸν τὴν ὀπῆν, περὶ ἐκείθεν τοῦ φράκτου καὶ ἀναπτύσσει μέγαν κλώνον. Ἐὰν τὸ δακτυλίδιον ἔπρῃσεν ἐπὶ τοῦ ἀρτιφυοῦς καρπούζιου καὶ περιέβαλε τὸ ὄξυ ἄκρον του, ὁ καρπὸς ἀναπτυσσόμενος θὰ τὸ ἐκάλυψεν ἐντελῶς καὶ θὰ τὸ ἀπέκρυψε τῆς ὕψεως. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐντομὴ διὰ τοῦ φλοιοῦ θὰ ἦτο εὐδιάκριτος, καίτοι δὲ ταχύτερον θὰ ἐκαλύπτετο ἡ ἐντομὴ αὕτη, πάντοτε θὰ ἔμενε σημεῖόν τι. Ἐὰν τὸ πολύτιμον τοῦτο καρπούζιον διατρεῖτο πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν λίαν ἐνδιαφέροντα πορίσματα ἠδύνατο νὰ προκύψωσιν.

ΑΝ ΤΑ ΖΩΑ ΣΥΛΛΟΓΙΖΟΝΤΑΙ

Ἐὰν τὰ ζῶα δὲν συλλογίζονται, βεβαίως κατέχουσι δυνάμιν τινα ἀνάλογον πρὸς τὴν δυνάμιν πρὸς τὸ συλλογίζεσθαι τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ ἐπόμενα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα παρατήρησεν ὁ κ. Ὑθάν Ουέλλς, ἐπιστέλλει ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Κάθε Πέμπτην, γράφει, μίχ φορταγωγὸς ἄμαξα ἔρχεται εἰς τὰ μέρη μας τὰ ἐξοχικά. Εἰς σκύλος ἀνήκων εἰς γείτονα συνήθως λαμβάνει τεμάχιον κρέατος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἔχοντα τὴν ἐπιστάσιαν. Τακτικά, καθὼς ἐπανέλθῃ ἡ Πέμπτη, ὁ σκύλος, πρὶν φανῇ ἡ ἄμαξα, ἐξέρχεται εἰς προὔπαντησιν καὶ συναντᾷ τὴν ἄμαξαν δύο μίλια μακρὰν τοῦ χωρίου. Ποτὲ δὲν σφάλει εἰς τὴν ἡμέραν. Ὁ ἴδιος σκύλος εἶνε φιλοφρονέστατος πρὸς τὸν ταχυδρόμον. Καθ' ἐκάστην βαδίζει εἰς ἀπόστασιν τινα ὅπως προὔπαντήσῃ τὸν γραμματοκομιστήν. Τὴν Κυριακὴν, ὅταν ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία ἀργεῖ, ὁ σκύλος μένει ἐξηπλωμένος εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας καὶ φαίνεται νὰ γνωρίζῃ ὅτι ὁ ταχυδρόμος δὲν θὰ ἔλθῃ. Δὲν εἶνε τοῦτο ἐκπληκτικώτατον;

Ἄλλο: Μία γάτα ἤρπασε δύο κοτόπουλα ἀπὸ ὄρνιθῶνα, μὲ ὄλας τὰς κραυγὰς τῆς κλώσσης μητρός. Νὰ διετῆρησε τάχα ἡ ὄρνις τὴν ἀνάμνησιν τῆς στερήσεως; Μάλιστα, τὴν διετῆρησε, καὶ ἔτρεφεν (;) ἔνοχα σχέδια ἐκδικήσεως. Μετὰ δώδεκα μῆνας, ἡ ἴδια γάτα ἤρπασε πτηνόν. Ἐτρεχε κατὰ μῆκος τοῦ κήπου μὲ τὸ πτηνόν εἰς τὸ στόμα της, ὅταν ἡ ὄρνις ἡ ἀποστερηθεῖσα τῶν δύο νεοσσῶν της συνήντησε κατὰ πρόσωπον τὸν ἐχθρόν. Ἄνευ δισταγμοῦ, ἡ ὄρνις ἐπληξε μὲ τὸ ράμφος της τὴν γάτταν εἰς τὸ πρόσωπον. Ἡ γάτα ἐπόνεσε σκληρῶς, ἐξεπλάγη, καὶ ἀφῆκε τὸ πτηνόν ἐλεύθερον. Τὸ πτηνόν ἔφυγε, χωρὶς νὰ εἶπῃ εὐχαριστῶ εἰς τὴν ὄρνιθα, καὶ ἡ ὄρνις ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον της, ἐκπέμπουσα κλωγμούς θριάμβου. Πῶς ἠδύνατο ἡ ὄρνις νὰ τηρήσῃ τὴν ἀπώλειαν ἐν τῇ μνήμῃ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον; Τοῦτο καὶ ἄλλα ἐρωτήματα δύναται νὰ προβληθῶσι, συμπεραίνει ὁ γράφων, ἀλλὰ παραιτοῦμαι τὴν περαιτέρω ἐξέτασιν, μετὰ τῆς παρατηρήσεως μόνον, ὅτι μοι φαίνεται ὅτι τὰ ζῶα ἔχουσι δυνάμιν τινα τοῦ συλλογίζεσθαι.

ΤΟ ΒΑΘΟΣ ΤΟΥ ΩΚΕΑΝΟΥ

Πρό τινος χρόνου ἐγράφη ὅτι τὸ μέγιστον βάθος τοῦ ὠκεανοῦ, ἐφ' ὅσον ἐβολιδосκοπήθη, εἶνε 25,720 ποδῶν. Περὶ τούτου ὁ κ. Σ. Οὐέστιλλ γράφει: «Νομίζω ὅτι τὸ πλοῖον Τουσκαραόρα, τοῦ πλοίαρχου Βέλκναπ, τῷ 1874, εὔρε βάθος 27,927 ποδῶν ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ, εἰς 44, 52' μοίρας βορείου πλάτους, καὶ 155, 26' ἀνατολικῷ μήκους. Ὁ πλοίαρχος Δένμαν λέγεται ὅτι εὔρε μετὰ τοῦ Τριστάν Δ' Ἀκουῖνα καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Πλαίτη, εἰς νότιον πλάτος 37° καὶ δυτικὸν μῆκος 37° βάθος 46,233 ποδῶν, ἀλλὰ τὸ σχοινίον ἐκόπη ἐνῶ ἀνεσῦρετο. Τοῦτο συνέβη εἰς τὰς 30 Ὀκτωβρίου 1851. Ἐγγὺς τοῦ αὐτοῦ μέρους 49,839 πόδες σημειοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀντιπλοίαρχου Πάρκερ, ἀλλ' αἱ μετρήσεις αὗται δὲν θεωροῦνται ἀθροιστικά. Τὸ μέγιστον βάθος τοῦ Ἀτλαντικοῦ τὸ εὔρεθῃ ὑπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πρὸ κλη τω ρ βορείῳθεν τῶν νήσων τῆς Βιργινίας ἦτο 23,229 ποδῶν. Τὰ πλάτη καὶ τὰ μῆκη μετροῦνται ἐκ τοῦ Γρήνουϊτς».

ΑΝ ΑΙ ΝΟΣΟΙ ΔΙΑΔΙΔΟΝΤΑΙ ΔΙΑ ΤΩΝ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

Μᾶς επέκριναν τελευταίον πολὺ αὐστηρῶς ἐν τῷ τύπῳ (γράφει ἀγγλικὸν περιοδικὸν) διότι ἐγράψαμεν περὶ σπερμάτων νόσου διαδιδομένων διὰ τῶν χαρτονομισμάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τῶν εἰσιτηρίων τῶν λεωφορείων καὶ τροχιοδρόμων. Ἡ ἐπομένη μαρτυρία δύο Ἀμερικανῶν ἰατρῶν, τῷ δόκτορος Ἀκόστα, καὶ τοῦ δόκτορος Γράνδε Ρόσση, ἐξ Ἀβάννας, εἶνε μεγάλως βοθητικὴ τῶν ἡμετέρων ἰσχυρισμῶν. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἔχει ὡς ἐξῆς: «Πρῶτον, εἰς τὰ ἰσπανικὰ χαρτονομίσματα τῆς Ἀβάννας, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρησαν ἐπὶ τινα χρόνον, ἀνεκαλύφθη μέγα πλῆθος μικροβίων. Ἐπὶ δύο χαρτονομισμάτων, τοῦ ἐνὸς τῶν δέκα καὶ τοῦ ἐτέρου τῶν πέντε «σεντάβων» ἐμετρήσαμεν 19,147. Δεύτερον, ἐπὶ τῶν χαρτονομισμάτων τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐξέτασιν ὑπῆρχον εἶδη τινὰ φονεύοντα ζῶα δι' ἐνέσεως. Τρίτον, ἄλλα παθογενικὰ εἶδη, οἷον τῆς διφθερίτιδος, φυματιώσεως, κτλ. δύναται εὐκόλως νὰ παρατηρηθῶσιν ἐπὶ τῶν εἰρημένων χαρτονομισμάτων. Καὶ τέταρτον, τὰ χαρτονομίσματα ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἰσχυρὸν μέσον κολλητικότητος.

Ἡ ΧΕΙΡΟΤΕΡΑ ὩΡΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΕΨΪΝ

Κατὰ τὴν θερμότεραν ὥραν τοῦ ἔτους πολλοὶ ἄνθρωποι πάσχουσιν ἀπὸ σφοδρὰς προσβολὰς δυσπεψίας, διότι ἐπιμένουσι νὰ τρώγωσιν οὐσιώδη φαγητὰ ὅταν εἶνε ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὸν κόπον. Δὲν φαίνονται ποτὲ ἱκανοὶ ἢ πρόθυμοι νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ὑπάρχουσιν ὥραι καθ' ἃς τὸ σύστημα δὲν εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ χωνεύσῃ πλῆρες γεῦμα. Εἰσέρχονται κουρασμένοι καὶ πεινῶντες, σχεδὸν ἐν ἀρπακτικῇ βουλιμίᾳ, χωρὶς νὰ σκέπτωνται ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον, ὅ,τι νομίζουσιν ὡς πείναν, δυνατὸν νὰ εἶνε γαστρικὸς ἐρεθισμὸς, εἶτα παρακαθίζουσι πλησίον τραπέζης καλυπτομένης ἀπὸ λιπαρὰς οὐσίας, καὶ ρίπτονται εἰς τὰ φαγητὰ, παραφορτώνοντες τὰς ἤδη ἐντεταμένους ζωτικὰς δυνάμεις. Κανεὶς δὲν πρέπει νὰ τρώγῃ κατὰ κόρον ὅταν εἶνε πολὺ κουρασμένος. Τὸ φρονιμώτε-

ρον τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ κάμῃ εἶνε νὰ πῖῃ ποτῆριον θερμοῦ ὕδατος μὲ τρεῖς κουταλιαῖς γάλακτος ἐν αὐτῷ, νὰ ἀφήσῃ νὰ παρέλθωσι πέντε λεπτά, καὶ εἶτα ν' ἀρχίσῃ νὰ τρώγῃ βραδέως, μασσῶν ἐντελέστατα. Εἰς ὀλίγον χρόνον ἡ ρώμη τοῦ στομάχου θὰ ἐπανέλθῃ, καὶ ὅλα θὰ ἔχωσι καλῶς. Ἐὰν ὅλοι ἠκολούθουν τὴν συμβουλὴν ταύτην, οὐδαμοῦ θὰ ἐπαρουσιάζετο δυσπεψία. Φαίνεται ὅτι εἶνε τὸ δυσκολώτατον τῶν πραγμάτων τὸ νὰ χαλιναγωγῆ τις τὴν ὄρεξιν του. Αὕτη φαίνεται νὰ εἶνε ὁ ἡμέτερος δεσπότης. Χρειάζεται δύναμις θελήσεως διὰ νὰ τοῖς ἐπιβάλλῃ τις κανόνας. Ὅταν ἀπαξ χαλιναγωγηθῇ, κάτι τι σπουδαῖον κατωρθῶθη ἐν τῷ αὐτεξουσίῳ τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ ΕΝ Τῇ ΙΑΤΡΙΚῃ

Αἱ ἐφαρμογαὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς τὴν ἰατρικὴν, καθίστανται πολυαριθμότεραι ἡμέρα τῇ ἡμέρα. Ἐν τινι προσφάτῳ συνεδριάσει τοῦ Λαρυγγολογικοῦ τμήματος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν Νέεξ Ἰόρκη, ὁ δόκτωρ Οὐένδελ Φίλλιψ ἐξέθηκεν ἠλεκτρικὸν φωταγωγὸν τῆς κεφαλῆς. Παιδίον τι ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου καὶ ἰσχυρὸς ἠλεκτρικὸς λαμπτήρ εἰσῆχθη εἰς τὸ στόμα του, τὸ ὁποῖον ἐκλείσθη τότε ἐπὶ τῆς λαβῆς τῆς ἀνεχούσης τὸν λαμπτήρα. Τὰ φῶτα τῆς αἰθούσης ἐχαμηλώθησαν κάτω καὶ ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐνήργησε καταλλήλως. Τὸ φῶς εἰς τὸ στόμα τοῦ παιδίου, διηγούνται οἱ αὐτόπται, ἔλαμπεν ἔξω διὰ τῶν παρειῶν του, καὶ διεφώτιζε λεπτομερῶς πᾶσαν φλέβα, γραμμὴν ἢ ἔλλειψιν ὑπάρχουσαν εἰς τὸν χρῶτα καὶ τὴν σάρκα. Τὸ πρόσωπόν του ἐφαίνετο φοβερῶς πελιδνόν, λέγουσιν, ἐν τῇ ζωηρότητί του. Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δυσπίστως ἔχομεν πρὸς τινὰς τῶν λεπτομερειῶν τοῦ πειράματος τούτου.

ΑΣΚΗΣΙΣ ΑΝΔΡῶΝ ΚΑΙ ΙΠΠῶΝ

Πιστεύεται κοινῶς ὅτι ὁ δαμασμὸς τῶν ἵππων καὶ ἡ ἀσκησις τῶν ἀνδρῶν ἀποστερεῖ αὐτοὺς ποσότητός τινος ζωτικῶν στοιχείων. Ἀνεγνωμεν ἐσχάτως περισπουδαστὸν τινα ἱστορίαν σχέσιν ἔχουσαν μὲ τὸ

υποκείμενον τοῦτο. Τῷ 1825 ἐτελέσθη ἵπποδρομία μακρᾶς ἀποστάσεως 47 μιλίων μεταξύ δύο ἀγγλικῶν ἵππων, τοῦ Πανούργου καὶ τῆς Μίνας ἀφ' ἑνός, καὶ τινων κοζακικῶν ἵππων φερθέντων ἀπὸ τὴν Οὐκραίνην ἀφ' ἑτέρου. Ἡ κοινὴ προσδοκία ἦτο ὅτι οἱ ἵπποι τῶν Κοζάκων θὰ ἐνίκων τοὺς ἀγγλικούς κέλητας. Τὸ ἀποτέλεσμα ὁμως ὑπῆρξεν ἐντελῶς διάφορον. Τὸ ἄθλον ἀπεκόμισεν ὁ Πανούργος, ὅστις διήνυσε τὴν ἀπόστασιν εἰς δύο ὥρας καὶ σαρανταοκτῶ λεπτά, ἀφήσας τοὺς Κοζάκους πολὺ ὀπίσω, καὶ ἐκ τῶν ὀκτῶ ρωσικῶν ἵππων οἵτινες ὠρμήθησαν μόνον εἰς ἔφθασεν εἰς τὸ τέρμα, καὶ τούτου ἐπέβαινε νεανίσκος τις. Ἡ ἵπποδρομία ἐφείλκυσε μεγάλως τὴν προσοχὴν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον. Ὑπετίθετο ὅτι οἱ ἵπποι τῶν Κοζάκων, συνειθισμένοι νὰ τρέχωσι πολλὰς ὥρας διὰ μιᾶς, μὲ βαρῆα φορτία καὶ μικρὰν τροφὴν καὶ ὕδωρ, θὰ ἦσαν κατὰ τι περισσότερον παρὰ ἄξιοι ἀνταγωνισταὶ διὰ τοὺς ἐπιμελῶς ἡσκημένους ἀγγλικούς δρομείς. Τὸ ἀποτέλεσμα ἀπέδειξε τὴν ἄξιαν τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως, καὶ ἤγαγεν εἰς τὸν σχηματισμὸν διαφορῶν συμπερασμάτων ὡς πρὸς τὴν ἀνάλογον ρώμην καὶ ἀντοχὴν οὐ μόνον τῶν ἵππων, ἀλλὰ τῶν πολιτισμένων καὶ ἀγρίων ἀνθρώπων. Εἶνε γνωστὸν τῶρα ὅτι ὁ πολιτισμένος λευκὸς ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐκτελέσῃ μακροτέρας ὁδοιπορίας καὶ νὰ ὑποφέρῃ ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν κόπον, ἐνῶ θὰ εἶνε καθ' ὁδόν, παρ' ὅσον ὁ ἐρυθρὸς καὶ ὁ μέλας ἄνθρωπος, καὶ ὅσον μεγαλειότερος ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ τόσοι μεγαλειότερα ἢ ἀντοχή. Πᾶς σπουδαῖος ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ γνωρίζει ἐκ πείρας ὅτι ὁ εὐπαιδευτὸς ἐκ τῆς πόλεως νεοσύλληκτος ὑποφέρει ὀλιγώτερον ὑπὸ περιστάσεις σκληραγωγίας παρὰ ὁ ἀγράμματος ἀγρότης, καὶ ἡ ἀγωγή φαίνεται ὅτι ἔχει τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν ἵππων ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων.

Η ΚΥΦΩΣΙΣ ΤΩΝ ΠΟΔΗΛΑΤΙΣΤΩΝ

Διὰ τοιοῦτου ὅρου ὠνομάσθη ἡ κύρτωσις, εἰς ἣν ὑπόκεινται οἱ ποδηλατισταί. Ἐν βραχεὶ ἄρθρῳ δημοσιευθέντι εἰς τὸ ἱατρικὸν περιοδικὸν «Lancet», τὸ ὁποῖον σχολιάζει ὑπόμνημα τοῦ Ἑρρίκου Παρθίλ, τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιφυλλιδιογράφου τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων», δὲν καταδεικνύεται μόνον τί πρᾶγμα εἶνε ἡ ὑγιεινὴ ποδηλασία, ἐὰν ἀ-

σκῆται μετὰ μετριότητος, ἀλλὰ καὶ ποῖα εἶνε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἄνευ μέτρου χρήσεως, ἢ μᾶλλον τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀκαίρου ἐπίδοσεως εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἐν τῶν κακῶν περὶ ὧν ὁ λόγος εἶνε ἡ ἀποδειγμένη κύφωσις, ἥτις ἐξεδηλώθη ἤδη παρὰ πολλοῖς τῶν ποδηλατιστῶν. Ἡ σπονδυλικὴ κλίσις ἐκ τῶν ὀπισθεν ἢ κύφωσις κυρίως, ἥτις ἦτο σπανία εἰς παῖδας κάτω τῶν δεκατεσσάρων ἐτῶν ἡλικίας, κατέστη, καὶ τῶρα ὅτε γίνεται τόσο συχνὴ χρῆσις τοῦ ποδηλάτου, συχνὴ καὶ πρὸ τῆς ἥθης, ἰδίως παρ' ἐκείνοις τοῖς νεαροῖς ποδηλατισταῖς, τῶν ὁποίων ἡ σπονδυλικὴ στήλη ἀναπτύσσεται ταχύτερον παρὰ τοὺς συνδέσμους καὶ τοὺς μυῶνας, καὶ παρ' οἷς ἐπομένως διαταράσσεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἡ ἰσορροπία μεταξύ τῶν διαφορῶν τούτων μελῶν. Ἐὰν ἦτο ἀπλῶς ἀόρατος ἀσχημία, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος κύφωσις ἔπρεπε νὰ πολεμηθῆ κατὰ πάντα τρόπον· ἀλλ' ἡ φανερὰ σπονδυλικὴ κύρτωσις ἔχει συννεπείας ἀρκετὰ κακὰς καθ' ἑαυτὰς ὅπως ἀπαιτῶσιν ἄμεσον καὶ ἀποτελεσματικὴν καταπολέμησιν.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΙΘΗΡ ;

Μία τῶν ὑψηλοτέρων ἀφηρημένων συλλήψεων ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ σύμπαντος, προῖον πολλῶν ὀξυδερκῶν πνευμάτων τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, εἶνε τὸ νὰ φαντάζονται οὐσίαν τινὰ ἄκρας ἀραιότητος ἀλλ' ἀπίρου ἐλαστικότητος, ἥτις διαπερᾷ πάντα χῶρον καὶ πᾶσαν οὐσίαν. Δὲν εἶνε ὀρατὴ, αἰσθητὴ ἢ σταθμητὴ· ἡ σύνθεσις τῆς εἶνε ἄγνωστος, δὲν δύναται νὰ ἀντληθῆ ἐκ κλειστοῦ ἀγγείου· δὲν φαίνεται ν' ἀντιτάσῃ ἀντίστασιν τινὰ εἰς τὴν κίνησιν τῶν πλανητικῶν σωμάτων, καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς καταδηλοῦται μόνον διὰ τῆς ιδιότητος τοῦ νὰ μεταβιβάσῃ χημικὰς ἀκτίνας, φῶς, ἀκτινωτὴν θερμότητα, ἢ λεκτρικότητα, καὶ ἴσως τινὰς μᾶλλον λαθραίας μορφᾶς ἐνεργείας, εἰς ὑπέμετρον ταχύτητα ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τοῦ σύμπαντος, καὶ διὰ μέσων δονήσεως, ἢ φύσις τῶν ὁποίων, ἡ καταπληκτικὴ συχνότης τῶν καὶ ὁ μικρότατος βαθμὸς τῶν προσδιωρίσθησαν ὑπὸ τῶν μαθηματικῶν. Εἶνε συγγνωστὸν εἰς τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα, γράφει τὸ περιοδικὸν ὁ «Ἡλεκτριστής», νὰ μὴ πιστεύωσιν εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ φαινοῦ αἰθέρος, καίτοι οἱ βαθύτεροι ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι τῆς παρούσης

ἐποχῆς δυνατόν νὰ ἔχωσι τὴν πεποιθήσιν τοῦ λόρδου Κέλβιν, ὅστις ἐκήρυξεν ὅτι εἶνε ἡ μόνη οὐσία περὶ ἧς δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι ἐν τῇ δυναμικῇ· τὸ μόνον πρᾶγμα περὶ οὗ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πεποιθήσιν εἶνε ἡ πραγματικότης καὶ οὐσιαστικότης τοῦ φαινομένου αἰθέρος.

ΑΙ ΑΡΧΑΙΑΙ ΚΑΙ ΝΕΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΙΣ

Αἱ μέγισται πόλεις τῶν παλαιῶν χρόνων ἦσαν ἡ Βαβυλὼν καὶ ἡ Ρώμη. Ἡ πρώτη λέγεται ὅτι εἶχεν ἑκτασὶν διακοσίων τετραγωνικῶν μιλίων αἱ οἰκίαι τῆς ἦσαν τριώροφοι καὶ τετραώροφοι, ἀλλὰ τὰ παλάτια καὶ οἱ κῆποι κατεῖχον πολὺ τῆς εὐρείας ἐκτάσεως, ὥστε ὁ πληθυσμὸς δὲν ἦτο ὅ,τι θὰ ὑπεδείκνυον ἴσως οἱ ἄριθμοι οὗτοι. Πράγματι λέγει εἰς ἱστορικὸς ὅτι τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἐκτάσεως κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν κήπων καὶ τῶν προαυλιῶν. Ὁ ὅλος πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος καὶ τοῦ υἱοῦ του ὑπολογίζεται ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια. Ἡ Ρώμη ἔφθασεν εἰς τὸ μέγιστον μέγεθός της κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα τῆς ἡμετέρας χρονολογίας, καὶ ὁ πληθυσμὸς της ἀνῆρχετο τότε εἰς δύο ἑκατομμύρια καὶ πεντακοσίας χιλιάδας. Ἡ ἀπογραφὴ ἡ γενομένη τῷ 48 μ. χ. (801 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης) ἔδωκεν εἰς τὴν πόλιν 6,944,000 πολιτῶν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν πιστεύεται τώρα. Τὸ Λονδίνον εἶνε πιθανῶς μεγκλειτερον ὑπὲρ πᾶσαν πόλιν τῶν παλαιῶν χρόνων, καὶ εἶνε ἡ μεγίστη πόλις τοῦ νεωτέρου κόσμου. Ὑπάρχουσι πολλοὶ τρόποι ὅπως θεωρήσῃ τις τὸν πληθυσμὸν τοῦ Λονδίνου, ἀλλὰ λαμβανομένης τῆς ἐκτάσεως ὅσης εἶνε ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἀστυνομίας τοῦ Ἄστεος καὶ τῆς Μητροπολιτικῆς, ὁ πληθυσμὸς τῷ 1891 ἀνῆρχετο εἰς τὸ κολοσιαῖον ἄθροισμα τῶν 5,533,332 κατοίκων, πληθυσμὸς μεγαλείτερος τοῦ περικλειομένου ἐν πάσῃ ὀλοκλήρῳ πολιτείᾳ τῆς Ἀμερικῆς, ἐξαίρουμένης τῆς Νέας Ὑόρκης.

ΣΦΑΙΡΑΙ ΒΑΛΛΟΜΕΝΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ἩΛΙΟΥ

Ὁ Κάμιλλος Φλαμμαριὼν, ὁ γνωστὸς Γάλλος ἀστρονόμος, συνεισέφερε πρωτότυπον καὶ πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὰ φαινόμενα τῶν βλημάτων, καίτοι διαφωνεῖ εἰς τὰς σκέψεις του κατὰ μέγα μέρος πρὸς ἄλλους τινὰς ἀστρονόμους. Οὕτω, ἐν σχέσει πρὸς τὰ βλήματα τὰ βαλλόμενα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἰσχυρίζεται ὅτι σῶμά τι ριπτόμενον πρὸς τὸν ἥλιον θὰ πέσῃ ἀπλῶς ἐπ' αὐτοῦ καὶ σῶμα ριπτόμενον εἰς τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν ἀπὸ τοῦ ἡλίου θὰ εἰσδύσῃ μακρὰν εἰς τὰ βάθη τοῦ κενοῦ διαστήματος, ἐὰν κατὰ σπανιωτάτην σύμπτωσιν ὁ αὐτὸς δρόμος δὲν διασχίζεται ὑπὸ τοῦ Διὸς, τοῦ Κρόνου, τοῦ Οὐρανοῦ ἢ τοῦ Ποσειδῶνος, ὥστε νὰ μεταβληθῇ οὕτως ἡ πορεία του· εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του ὁμοῦ θὰ ἐφελκυσθῇ ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος ἀντὶ ὑπὸ τοῦ ἡλίου μόνου, καὶ θὰ ἔλθῃ ὀπίσω πρὸς τὸ σημεῖον τῆς γήινης σφαίρας, ὀπόθεν ὠρμήθη, τὸ τοιοῦτον δὲ θὰ πάσχη εἰς πᾶσαν νέαν ἀνέλιξιν, ἐνόσω δὲν συναντᾷ τὴν γῆν ὅπως σταματήτῃ τὴν πορείαν του καὶ δώσῃ τέρμα εἰς αὐτήν. Ὁ Φλαμμαριὼν εἶνε προσέτι γνώμης ὅτι ἡ γῆ εἶχε τὸ πάλαι ἠφαίστεια ἱκανὰ νὰ ἐκσφενδονίζωσι τοιαῦτα βλήματα, ἱκανὰ ὅλα, ὅσον καὶ ἂν ἦτο τὸ πλῆθός των, νὰ ἐπιστρέφωσι καὶ διασχίζωσι τὴν γήινην σφαῖραν εἰς πᾶσαν ἀνέλιξιν, καὶ νὰ φθάνωσιν εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν ταχύτητα τῶν κομητῶν καὶ τῶν διαττόντων ἀστέρων, τουτέστι, μετὰ τὴν ταχύτητα τὴν προξενουμένην ἀπὸ τὴν ἡλιακὴν ἔλξιν προστιθεμένην εἰς τὴν ἰδίαν των ταχύτητα, ἐνὶ λόγῳ, οὐχὶ ἀπλῶς μετὰ τὴν κυκλοτερῆ ταχύτητα τῆς ἐνιαυσίου περιελίξεως τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον, ἀνὰ 29,500 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον, ἀλλὰ μετὰ ἑλλειπτικὴν ταχύτητα ἔχουσαν μέγιστον ὄρον 41,700 μέτρων.

ΤΟ ΖΩΙΚΟΝ ΕΝΣΤΙΚΤΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ

Ἰταλὸς συγγραφεὺς, γράψας περιγραφὴν τῆς φοβερᾶς καταστροφῆς ἧτις συνέβη οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐν τῇ νήσῳ Ἰσχίᾳ, μνημονεύει προγνωστικὰ τινὰ σεισμοῦ, παρατηρηθέντα καὶ ἐξαχθέντα ἀπὸ τὰς ἔξεις τῶν ζώων. Παρατηρήθησαν πανταχοῦ ὅπου αἱ δονήσεις ἦσαν τοιαῦται

ὥστε νὰ εἶνε γενικῶς ἐπαισθηταί. Ὀλίγα λεπτά πρὶν ἐπέλθῃ ἡ δόνησις, οἱ βόες καὶ αἱ ἀγελάδες ἐμούγκριζαν, αἱ ἀμνάδες καὶ αἱ αἰγες ἐβέλαζαν, καὶ, τρέχουσαι ἐν συγχύσει ἢ μία κατὰ τῆς ἄλλης, ἐπροσπάθουν νὰ διαρρήξωσι τὸν ἐλαφρὸν φραγμὸν τῆς μάνδρας. Οἱ σκύλοι ἐγαύγιζαν, αἱ χῆνες καὶ τὰ ὀρνίθια ἐταράττοντο καὶ ἐθορύβουν δεινῶς· οἱ ἵπποι ὅσοι ἦσαν δεμένοι εἰς τοὺς σταύλους ἠρεθίζοντο μεγάλως, ἄνω καὶ κάτω κινούμενοι καὶ προσπαθοῦντες νὰ κόψωσι τὰς τριχειὰς δι' ὧν ἦσαν δεμένοι· ὅσοι ἦσαν καθ' ὁδὸν ἴσταντο αἰφνιδίως καὶ ἐφρουσῶσαν μὲ ἀλλόκοτον τρόπον. Οἱ γάτοι ἦσαν πολὺ τρομαγμένοι καὶ ἐπροσπάθουν νὰ κρυφθῶσιν, αἱ δὲ τρίχες τῶν ἀνωρθοῦντο ἀγρίως. Οἱ κόνικλοι καὶ ἀσπάλακες ἐφευγον τὰς φωλεὰς τῶν· τὰ πτηνὰ ἐπετοῦσαν ὡς νὰ ἐκυνηγοῦντο ἀπὸ τὸν κλῶνα ἐφ' οὗ εἶχον σταθῆ, καὶ οἱ ἰχθύες κατέλειπον τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης κ' ἐπλησίαζον εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς, ὅπου μεγάλα πλῆθη ἐξ αὐτῶν ἠλιεύοντο ὡς νὰ ἦσαν ναρκωμένοι. Ὡς καὶ οἱ μύρμηκες καὶ τὰ ἐρπετὰ ἐγκατέλειπον ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ τὰς ὑπογείους ὀπὰς τῶν ἐν μεγάλῃ ἀταξίᾳ, πολλὰς ὥρας πρὶν γείνωσιν αἰσθηταί αἱ δονήσεις. Οἱ σκύλοι, ὀλίγα λεπτά πρὶν ἐπέλθῃ ἡ πρώτη δόνησις, ἐξυπνοῦσαν τοὺς κοιμωμένους κυρίους τῶν γαυγίζοντες καὶ ἔλκοντες αὐτοὺς, ὡς νὰ ἐπεθύμουν νὰ τοὺς εἰδοποιήσωσι περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι ἐσώθησαν οὕτω.

Ο ΚΑΣΤΩΡ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΟΓΝΑ ΤΟΥ

Ὁ κάστωρ συνήθως τίκτει τὰ νεογνά του κατὰ μῆνα Μάϊον γεννῶν ἀπὸ τέσσαρας ἕως ὀκτὼ καστοριδεῖς, καὶ κατὰ μέσον ὄρον πέντε. Οἱ μικροὶ κάστορες εἶνε τὰ ωραιότερα τῶν νεογνῶν τοῦ κόσμου, μὲ τοὺς ὀδόντας ἀνεπτυγμένους ἤδη κατὰ τὴν γέννησιν, μὲ μεγάλας κεφαλὰς, πλατείας οὐράς, ὡραῖον δέρμα μαλακὸν ὡς πτίλον. Ἡ κραυγὴ τοῦ μικροῦ κάστορος εἶνε τόσον ἀνθρωποειδής, τόσον παραπλησία μὲ τὴν τοῦ βρέφους, ὥστε πολλάκις ἄνθρωποι ἐπλανήθησαν εἰς τὰ δάση ζητοῦντες ἀνύπαρκτα παιδιὰ. Οἱ κάστορες τρέφονται ἐπιμελῶς ἐν τῇ φωλεᾷ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν δύο ἐτῶν, καὶ τότε ἀποπέμπονται, ὅπως ζητήσωσι τροφήν δι' ἑαυτοὺς ἀνὰ τὰ δάση.

ΤΑ ΚΑΡΥΔΙΑ ΩΣ ΤΡΟΦΗ

Τὰ καρύδια εἶνε θρεπτικωτάτη τροφή, πολλὰ δὲ τούτων κατέχουσι μεγάλην ποσότητα νιτρογόνου οὐσίας καὶ μικρὰν δόσιν ἀμύλου· διὰ τὸν λόγον τοῦτον παρέχουσι ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ ζωτικὰ στοιχεῖα εἰς τὸ σῶμα καὶ ἀντὶ μικροτέρας δαπάνης παρὰ αἱ σαρκώδεις τροφαί. Ὡς εἶδος πολυτελείας τὰ καρύδια κατέχουσιν ὑψηλὴν τάξιν. Ἡ ποικιλία τῶν εἶνε μεγάλη, καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν τούτων ἔχει τὴν αὐτὴν γεῦσιν καὶ ὄσμην μὲ ἄλλα, τὰ πλεῖστα ἀρέσκουσιν εἰς πάντα οὐρανίσκον· τὰ παιδιὰ ὑπεραγαπῶσι ταῦτα, καὶ ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ φαγηθῶσιν ἄνευ ἐντελοῦς μασσήσεως, μικρὰ βλάβη δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἰς ὑγιᾶ παιδιὰ ἢ κόρην ἔχουσαν ἀρκετὴν ἀνάπτυσιν ὥστε νὰ δύναται νὰ τὰ τρώγῃ δι' ἐλευθέρως χρήσεως. Τὰ καρύδια νομίζονται μᾶλλον δύσπεπτα, καὶ ἀναμφιβόλως τοῦτο ἀληθεύει μέχρι τινός, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε διότι οἱ στόμαχοί μας ἐξησθῆνησαν ἀπὸ καθιστικὰς ἐξεις καὶ ἄλλας διαφοροῦς συνηθείας. Ὁφείλομεν νὰ θεραπεύσωμεν τοῦτο ἐνισχύοντες τὰς κράσεις μας καὶ ἀποκαθιστῶντες μεγαλειτέρον βαθμὸν εὐρωστίας. Ἐκτὸς τούτου τὰ καρύδια δὲν εἶνε δυσπεπτότερα ἀπὸ πολλὰς ἄλλας τροφὰς, τῶν ὁποίων συνήθως μετέχομεν.

ΜΙΑ ΚΙΝΗΤΗ ΟΔΟΣ

Ἐν τῶν θαυμασιωτέρων τῆς Παγκοσμίου ἐκθέσεως τοῦ Σικάγου εἶνε ἡ «κινητὴ ὁδὸς» ἣτις κατεσκευάσθη πρὸς εὐκολίαν τῶν ἐπισκεπτῶν. Τὸ μηχανήμα τοῦτο εἶνε ἰκανὸν νὰ κάμνῃ τοὺς ἐπισκέπτας νὰ διατρέχωσι τοὺς περιβόλους τῆς ἐκθέσεως ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου κόπου. Ἐχει μεγίστην χωρητικότητα, καὶ θέσεις διὰ νὰ κάθηνται 40 χιλιάδες ἄνθρωποι καὶ ἐξαπλοῦται ἐκ τῆς μεγάλης εισόδου δισχιλίους πόδας πρὸς τὴν λίμνην. Ἡ θεὰ τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ περιβόλου, τῶν θαυμασιῶν τῆς πολυτελείας καὶ τῆς προόδου (διηγεῖται αὐτόπτης μάρτυς ἐν τῷ ἀγγλικῷ περιοδικῷ ἢ «Ἐπιθεώρησις Ἐπιθεωρήσεων»), ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ λαμπεροῦ περιστυλίου εἶνε μεγαλοπρεπεστάτη, καὶ ὁ ἐπισκέπτης, καθήμενος ἀναπαυτικώτερον σουλτάνου ἐπὶ μαλακοῦ κλιντῆρος ταξειδεύει ἀργὰ-ἀργὰ εἰς ἕκτασιν χιλιάδων μέτρων, τερπόμενος τὴν ὄρασιν ἀπὸ τὴν ἐκ-

Η ΗΘΙΚΗ

ΚΑΙ Ο ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΑΓΩΝ

ΥΠΟ

ΛΕΛΗ ΣΤΗΒΕΝ

(Ἐκ τῆς ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ τοῦ Λονδίνου).

Ἐν τινι περισπουδάσῳ διαλέξει του, ὁ καθηγητῆς Οὐξλεῦ ἐξέφρασε γνώμην, ὅτι ἡ ἠθικὴ πρόοδος τῆς κοινωνίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς παρ' ἡμῖν καταπολεμήσεως τῆς κοσμικῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν ἀγῶνα περὶ τῆς ὑπάρξεως ἢ πάλιν τοῦ βίου. Ἀφοῦ, ἐξακολουθεῖ, ἐκληρονομήσαμεν τὴν κοσμικὴν μέθοδον, ἣτις εἶνε τὸ προῖον χιλιετηρίδων αὐστηραῶς ἀγωγῆς, ἔπεται ὅτι ἡ ἠθικὴ φύσις δύναται νὰ ὑπολογίζη ὅτι θὰ ἔχη νὰ πολεμήσῃ κατὰ ἰσχυρογνώμονος καὶ ἰσχυροῦ ἐχθροῦ, ἐνόσῳ διαρκεῖ ὁ κόσμος. Τοιαύτη δὲ πρόοψις δὲν εἶνε χαρμόσυνος. Εἶνε, ὡς ἀνομολογεῖ, θρασὺ καὶ παράβολον σχέδιον, τὸ ν' ἀντιπαρατάσῃ τις τὸν μικρόκοσμον κατὰ τοῦ μεγαλοκόσμου. Ἐξ ἅπαντος θὰ μᾶς κυριύσῃ ὁ φόβος, ὅτι ὁ μικρόκοσμος θὰ ἠττηθῇ. Ὁ Οὐξλεῦ δὲν ἀνέπτυξεν εἰς πλάτος τὴν ἐννοιάν του, καὶ λέγει πολλὰ, τὰ ὁποῖα ἐγκαρδίως θὰ ἠσπαζόμεν. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι τὰ γεγονότα, ἐφ' ὧν στηρίζεται, ἐπιδέχονται ἢ ἀπαιτοῦσιν ἐρμηνείαν τινὰ πρὸς ἀποφυγὴν ἀτόπων συμπερασμάτων.

Ὁ κόπος καὶ ὁ πόνος, ὡς λέγει ὁ Οὐξλεῦ, εἶνε πάντοτε παρ' ἡμῖν, καὶ μάλιστα αὐξάνουσι τὸ ποσὸν καὶ τὴν ἔντασιν, καθόσον ἡ ἐξέλιξις προβαίνει. Τὸ γεγονὸς ἀνεγνωρίσθη εἰς τὰς ἀπωτάτας γενεάς, πολὺ